

ASIMOV

CAVERNELE DE OTEL

Teora

Cuprins

Introducere. Povestea dinapoia romanelor cu roboți

1. Conversație cu un comisar
2. Călătorie în expres
3. Incident într-un magazin de pantofi
4. Prezentarea unei familii
5. Analiza unei crime
6. Șoapte într-un dormitor
7. Călătorie în Orașul Spațial
8. Dezbattere asupra unui robot
9. Elucidare din partea unui spațial
10. După-amiaza unui detectiv
11. Evadare pe benzi
12. Cuvinte din partea unui expert
13. Comutare asupra mașinii
14. Puterea unui nume
15. Arestarea unui conspirator
16. Întrebări privind un motiv
17. Încheierea unui proiect
18. Sfârșitul unei anchete

Despre autor

ISAAC ASIMOV a fost cel mai prolific prozator american, numărul cărților publicate sub semnătura lui depășind 440. Trilogia Fundației a primit un Premiu Hugo special, fiind considerată cea mai bună serie de romane SF a tuturor timpurilor. *Marginea Fundației* a fost recompensat cu un Premiu Hugo, fiind considerat drept cel mai bun roman SF al anului 1982, iar Dr. Asimov a fost desemnat, în 1988, Mare Maestru al Literaturii SF din America.

Introducere.

Povestea dinapoia romanelor cu roboți

Transpunerea pe hârtie a idilei mele cu roboții a început în ziua de 10 mai 1939, dar povestea de dragoste era mult mai veche, datând din timpurile când eram un simplu *cititor* de science-fiction.

La urma urmelor, roboții nu constituiau o noutate în SF nici chiar în 1939. Oameni mecanici pot fi întâlniți în miturile antice și legendele medievale, iar cuvântul „robot” a apărut prima oară în piesa de teatru *R.U.R.* scrisă de Karel Čapek, care a fost pusă în scenă întâia dată în 1921, în Cehoslovacia, pentru ca după scurt timp să fie tradusă în numeroase limbi.

R.U.R. era abrevierea de la „Rossum’s Universal Robots”, fabrica industriașului englez Rossum care producea ființe artificiale destinate muncilor fizice, menite să elibereze omenirea și să-i ofere astfel mai mult timp dedicat creativității. (Cuvântul „robot” provine de la un cuvânt ceh însemnând „corvoadă”.) Deși Rossum era animat de intenții nobile, lucrurile nu s-au petrecut așa cum intenționase el: roboții s-au răsculat și au distrus specia umană.

Poate că nu surprinde faptul că în 1921 exista opinia potrivit căreia progresul tehnologic duce la dezastru universal. Nu trebuie uitat că de abia se sfârșise primul război mondial, cu tancurile, avioanele și gazele sale toxice, care le arătase oamenilor „partea întunecată a Forței”, ca să folosesc terminologia din *Star Wars*.

R.U.R. și-a adăugat viziunea sumbră la cea a faimosului roman *Frankenstein*, în care crearea altui tip de om artificial se încheie de asemenea printr-un dezastru, deși la o scară mai redusă. Ca urmare a acestor exemple, a devenit cât se poate de firesc ca, între anii 1920 și 1930, roboții să fie descriși drept creaturi primejdioase care, invariabil, își distrug creatorii. Se repeta apăsător morala: „există anumite lucruri pe care Omul nu trebuie să le cerceteze.”

Din adolescență însă mi-a fost imposibil să cred că atunci când cunoașterea prezintă primejdii, soluția poate fi ignoranța. Dintotdeauna am considerat că soluția trebuie să fie înțelepciunea. În fața primejdiei nu trebuie să dai bir cu fugiții, ci, dimpotrivă, să înveți cum s-o poți aborda fără să te expui pericolelor.

La urma urmelor, aceasta a fost mănuașă azvârlită omenirii încă din clipa când dintr-o anumită specie de primate a evoluat omul. Orice progres tehnologic poate fi primejdios. Focul a fost primejdios din capul locului și același lucru se poate spune (ba chiar într-o măsură mai mare) despre grai – și ambele continuă să rămână periculoase și în prezent –, dar oamenii nu vor fi oameni fără ele.

În tot cazul, fără să știu cu exactitate ce anume mă dezamăgea la povestirile cu roboți pe care le citeam, așteptam ceva mai bun, iar noutatea a sosit în paginile numărului din decembrie 1938 al revistei *Astounding Science Fiction*. Numărul respectiv conținea povestirea „Helen O’Loy” de Lester del Rey, un text în care un robot era descris cu compasiune. Cred că era abia a doua povestire publicată de Lester del Rey, dar din clipa aceea am rămas de-a pururi un fan al său. (Vă rog să nu-i spuneți lucrul acesta. Nu trebuie să-l știe.)

Aproape în același timp, mai precis în numărul din ianuarie 1939 al revistei *Amazing Stories*, Eando Binder descria un robot drăgălaș în „Eu, robotul”. Povestirea era mult mai slabă decât cealaltă, însă am simțit din

nou un fior lăuntric. În mod vag, începeam să-mi doresc să scriu o povestire în care un robot să fie prezentat cu dragoste și, pe 10 mai 1939, am început să lucrez la un asemenea text. Am avut nevoie de două săptămâni, deoarece pe atunci scriam destul de lent.

În povestirea mea, pe care o intitulasem „Robbie”, rolul principal îi revenea unui robot dădacă, iubit de copilul pe care-l îngrijea, dar temut de mama acestuia. Fred Pohl, deși pe atunci avea tot nouăsprezece ani, ca și mine, era mult mai înțelept. După ce a citit povestirea, mi-a spus că John Campbell, atotputernicul redactor-șef de la *Astounding*, nu o va accepta, deoarece semăna prea mult cu „Helen O’Loy”. Avea dreptate. Campbell a respins-o exact din motivul respectiv.

La scurt timp după aceea, Fred a devenit redactor-șef la două reviste noi de science-fiction și *el* a cumpărat „Robbie” pe 25 martie 1940. Povestirea a apărut în numărul din septembrie 1940 al publicației *Super-Science Stories*, dar cu titlul modificat în „Un ciudat tovarăș de joacă”. (Fred avea obiceiul oribil de a modifica titlurile, aproape de fiecare dată în rău. De atunci, povestirea a fost republicată de multe ori, dar întotdeauna cu titlul meu original.)

În anii aceia eram însă nemulțumit de orice povestire pe care nu puteam să i-o vând lui Campbell, așa că, după un timp, am încercat să-i propun alt text cu roboți. Anterior discutasem ideea cu el, ca să mă asigur că n-o va respinge din alte motive decât cele pur literare, și apoi am scris „Raționament”, în care un robot îmbrățișează religia, ca să zic așa.

Campbell a cumpărat-o pe 22 noiembrie 1940 și a publicat-o în numărul din aprilie 1941 al revistei sale. Era a treia povestire pe care i-o vândusem și prima pe care o acceptase ca atare, fără să mai solicite rescrieri. Am fost atât de încântat, încât am scris repede a treia povestire cu roboți, pe care am intitulat-o „Mincinosul”, iar Campbell a acceptat-o *de asemenea* și a publicat-o în

Astounding din mai 1941. În două numere consecutive ale revistei îmi apăruseră două povestiri cu roboți.

După aceea, n-am mai intenționat să mă opresc. Pornisem deja un ciclu.

Lucrurile nu s-au oprit însă acolo. Pe 23 decembrie 1940, pe când discutam cu Campbell ideea mea despre un robot telepat, am constatat că începusem să vorbim despre regulile care ar trebui să guverneze comportamentul tuturor roboților. Eu consideram că roboții erau automate în care erau încorporate mecanisme de siguranță, de aceea noi doi am definit acele mecanisme de siguranță... care au devenit „cele trei legi ale roboticii”.

Mai întâi am definitivat aceste legi, apoi le-am utilizat explicit în a patra mea povestire cu roboți, „Fuga în cerc”, care a apărut în numărul din martie 1942 al revistei *Astounding*. Cele trei legi ale roboticii apar prima dată la pagina 100 a numărului respectiv. Am căutat în mod special detaliul acesta, deoarece, după știința mea, este întâia consemnare pe plan mondial a termenului „robotică”.

În anii 1940 am scris alte patru povestiri cu roboți pentru *Astounding*: „Întâi să prindem iepurele”, „Evadare” (pe care Campbell a reintitulat-o „Evadarea paradoxală”, deoarece cu doi ani în urmă mai publicase o povestire cu titlul „Evadare”), „Evidența” și „Conflictul evitabil”. Ele au apărut în *Astounding* în numerele din februarie 1944, august 1945, septembrie 1946, respectiv iunie 1950.

După 1950, edituri importante, mai ales Doubleday and Company, au început să publice cărți de science-fiction în ediții cartonate. În ianuarie 1950, Doubleday mi-a publicat prima carte, romanul SF *O piatră pe cer*⁽¹⁾, iar eu lucram de zor la al doilea roman.

Fred Pohl, care în acea perioadă mi-a fost, pentru scurt timp, agent literar, s-a gândit să-mi strângă povestirile cu roboți într-un volum. Doubleday nu era

interesată pe vremea aceea de antologii de proză scurtă, însă o editură foarte mică, Gnome Press, s-a arătat doritoare să publice volumul.

Pe 8 iunie 1950, culegerea de povestiri a fost predată la Gnome Press. Propusesem titlul *Minte și fier*, dar editorul a clătinat din cap.

— Să-i zicem *Eu, robotul*, mi-a sugerat.

— Nu se poate, am replicat. Acum zece ani, Eando Binder a scris o povestire cu același titlu.

— Cui îi pasă? a pufnit editorul (deși aceasta este o versiune eufemistică a adevăratului său comentariu), iar eu mi-am îngăduit, destul de stânjenit, să mă las convins.

A doua mea carte, *Eu, robotul*^[2], a apărut cu puțin înainte de sfârșitul anului 1950.

Volumul conținea cele opt povestiri cu roboți publicate în *Astounding*, ordonate însă în mod diferit, nu cronologic, pentru a obține o succesiune logică. În plus, am adăugat „Robbie”, prima mea povestire, deoarece îmi plăcea, în ciuda faptului că fusese respinsă de Campbell.

În anii 1940 scrisesem alte trei povestiri cu roboți, pe care Campbell fie că le respinsese, fie că nici măcar nu le citise, dar ele nu se încadrau în succesiunea logică despre care am amintit, așa că nu le-am inclus în volum. Atât ele, cât și alte povestiri cu roboți scrise în deceniile ce au urmat după *Eu, robotul* au fost incluse în culegeri ulterioare; toate, fără excepție, au apărut în antologia *Robotul complet* (*The Complete Robot*) publicată de Doubleday în 1982.

Eu, robotul n-a reprezentat cine știe ce succes editorial în momentul lansării, dar s-a vândut constant, chiar dacă lent, an după an. Peste cinci ani, culegerea fusese retipărită într-o ediție Armed Forces, într-o ediție cartonată mai ieftină, într-o ediție britanică și în una germană (prima mea carte tradusă în străinătate). În 1956 a cunoscut chiar o ediție broșată, la New American

Library.

Singurul necaz era că Gnome Press de abia își ducea existența și n-a reușit niciodată să-mi dea declarații clare de încasări semestriale, și nici cine știe ce drepturi de retipărire. (Același lucru s-a întâmplat și cu primele mele trei cărți din ciclul *Fundația*, care au fost publicate tot de Gnome Press.)

În 1961, Doubleday și-a dat seama de problemele prin care trecea Gnome Press și a răscumpărat drepturile pentru *Eu, robotul* (și pentru *Fundația*). De fapt, *Eu, robotul* a fost reeditată permanent de la prima apariție, ceea ce înseamnă de treizeci și trei de ani, în momentul când scriu aceste rânduri. În 1981 i-au fost cumpărate chiar și drepturile de ecranizare, deși încă nu s-a turnat niciun film. A apărut de asemenea tradusă în optsprezece limbi străine, după știința mea, inclusiv în rusește și idiș.

Dar asta înseamnă să mă îndepărtez prea mult de la subiect.

Să revenim la anul 1952, an în care *Eu, robotul* era cunoscută drept carte publicată de Gnome Press, iar eu nu aveam nicio indicație asupra unui posibil succes viitor.

În perioada aceea fuseseră lansate reviste noi de science-fiction, de calitate excelentă, iar domeniul cunoștea una dintre „înfloririle” sale periodice. *The Magazine of Fantasy and Science Fiction* apăruse în 1948, iar *Galaxy Science Fiction* în 1950, punând capăt monopolului exercitat până atunci de John Campbell și consemnând sfârșitul „Epocii de aur” a anilor 1940.

Am început să-i plasez texte lui Horace Gold, redactorul-șef de la *Galaxy*, și m-am simțit realmente ușurat. Timp de opt ani scrisesem exclusiv pentru Campbell și ajunsesem să mă consider autorul unui singur redactor-șef, iar dacă se întâmpla ceva cu acesta, cariera mea de scriitor ar fi fost terminată. Succesul pe care-l înregistrasem vânzându-i texte lui Gold mi-a

alungat neliniștile în această privință. Gold mi-a serializat chiar al doilea roman, *Pulbere de stele...*^[3] deși i-a modificat titlul în *Tyrann*, care mi se părea oribil.

Gold nu era însă singurul meu editor nou. I-am vândut o povestire cu roboți și lui Howard Browne, care a supervizat *Amazing* pentru o scurtă perioadă, când aceasta a încercat să fie o revistă de calitate. Povestirea, intitulată „Satisfacție garantată”^[4], a apărut în numărul din aprilie 1951 al lui *Amazing*.

Ea a reprezentat totuși o excepție. În general, la momentul respectiv nu mai intenționeam să scriu alte povestiri cu roboți. Publicarea volumului *Eu, robotul* părea să fi adus la un sfârșit firesc etapa aceea a carierei mele literare și voiam să mă ocup de alte lucruri.

Gold însă, după ce-mi publicase un roman în serial, era foarte dispus să continue cu altul, deoarece alt roman pe care-l scrisesem, *Curenții spațiului*^[5], fusese cumpărat de Campbell pentru serializare.

Pe 19 aprilie 1952, Gold și cu mine am discutat despre un roman nou care să apară ca serial în revista *Galaxy*. Gold mi-a propus un roman cu roboți, dar am clătinat cu fermitate din cap. Roboții mei apăruseră doar în povestiri și nu eram deloc convins că aș putea scrie un roman întreg cu acest subiect.

— Ba ai putea, a insistat Gold. Ce-ai zice de o planetă suprapopulată, pe care roboții preiau slujbele oamenilor?

— Prea deprimant, am mormăit. Nu-s sigur că aș dori să mă ocup de un subiect cu implicații sociologice profunde.

— Poți să-l scrii în nota care-ți convine. Îți plac romanele polițiste, nu? Introdu o crimă în societatea aceasta și un detectiv care trebuie să rezolve cazul alături de partenerul lui robot. Dacă detectivul nu poate rezolva cazul, își va pierde slujba în detrimentul robotului.

Ideea mi-a stârnit imaginația. Campbell spunea adesea că un text science-fiction polițist este un paradox în sine – progresele tehnologice pot fi utilizate pentru a-i scoate din încurcătură pe detectivi în mod neloial și în felul acesta cititorii ar fi trași pe sfoară.

M-am așezat la masă pentru a scrie un roman care să se încadreze în regulile polițiste clasice și, așadar, să nu-l înșele pe cititor... dar în același timp să fie literatură science-fiction adevărată. Rezultatul a fost *Cavernele de oțel*. A apărut în serial în *Galaxy*, în numerele din octombrie, noiembrie și decembrie 1953, iar în 1954 a fost publicat de Doubleday: a unsprezecea mea carte.

Fără doar și poate, *Cavernele de oțel* a însemnat succesul meu cel mai de seamă până în momentul scrierii acestor rânduri. S-a vândut mai bine decât oricare dintre cărțile mele anterioare, a atras scrisori mai binevoitoare din partea cititorilor și (dovada cea mai bună dintre toate) Doubleday mi-a surâs mai călduros ca oricând. Până atunci, înainte de a încheia un contract, editura îmi solicita planul general al intrigii și câteva capitole drept mostră, dar după aceea s-a grăbit să-mi pună contractul în față imediat ce auzea că aș scrie încă o carte.

Cavernele de oțel a repurtat de fapt un asemenea succes încât continuarea a fost inevitabilă. Probabil că m-aș fi apucat s-o scriu imediat, dacă nu aș fi început între timp să mă dedic cărților de popularizare științifică, descoperind o activitate care-mi făcea nespus de multă plăcere. De abia în octombrie 1955 am început să scriu *Soarele gol*^[6].

Odată începută însă, cartea a mers ca pe roate. Din multe puncte de vedere, a echilibrat romanul anterior. Acțiunea din *Cavernele de oțel* se desfășura pe Pământ, o planetă cu foarte mulți oameni și puțini roboți, pe când în *Soarele gol* intriga era plasată pe Solaria, o planetă cu puțini oameni și foarte mulți roboți. În plus,

deși cărțile mele sunt, în general, lipsite de elemente romantice, în *Soarele gol* am introdus o idilă discretă.

Am fost pe de-a întregul satisfăcut de această continuare și, în adâncul inimii, am considerat-o chiar mai bună decât *Cavernele de oțel*, dar ce puteam face cu ea? Între timp mă cam îndepărtasem de Campbell, care devenise fascinat de o pseudoștiință bizară numită „dianetică” și era atras de OZN-uri, psionică și alte domenii dubioase. Pe de altă parte, îi eram extrem de îndatorat și mă simțeam oarecum vinovat că trecusem aproape complet în tabăra lui Gold, care-mi publicase în serial două romane consecutive. Întrucât Gold nu avea însă nicio legătură cu concepția *Soarelui gol*, puteam face cu romanul orice doream.

De aceea, i l-am oferit lui Campbell, care l-a acceptat fără să clipească. A fost publicat în serial în *Astounding* în numerele din octombrie, noiembrie și decembrie 1956, și nici Campbell nu i-a modificat titlul. Doubleday l-a publicat în 1957, ca a douăzecea carte a mea.

S-a vândut la fel de bine ca și *Cavernele de oțel*, dacă nu chiar mai bine, și Doubleday mi-a atras imediat atenția că nu puteam lăsa lucrurile așa. Trebuia să scriu al treilea roman, pentru a avea o trilogie, similară trilogiei *Fundația*.

Am fost cu totul de acord. Aveam o idee generală despre intriga din al treilea roman, și mă gândisem deja la titlu: *Limitele infinitului*.

În iulie 1958, am plecat cu familia într-o vacanță de trei săptămâni la o cabană de pe malul lacului Marshfield, în statul Massachusetts, intenționând ca acolo să lucrez și să scriu o porțiune considerabilă din noul meu roman. Acțiunea urma să aibă loc pe Aurora, unde balanța om/robot nu era înclinată nici spre oameni, ca în *Cavernele de oțel*, nici spre roboți, ca în *Soarele gol*. În plus, voiam să accentuez mai mult latura sentimentală.

Totul fusese pus la punct... și în același timp ceva

scârțâia. În anii 1950, devenisem foarte interesat de non-ficțiune și pentru prima dată începeam un roman care nu declanșa în mine frenezia imaginației. După patru capitole, am cedat și am decis să renunț, apreciind că nu puteam aborda povestea de dragoste și nu puteam echilibra perfect combinația oameni/roboți.

Vreme de douăzeci și cinci de ani, lucrurile au rămas așa. *Cavernele de oțel* și *Soarele gol* au fost mereu reeditate. Au fost publicate într-un singur volum cu titlul *Romanele roboților* (*The Robot Novels*), au fost publicate alături de un grup de povestiri în *Restul roboților* (*The Rest of the Robots*) și au apărut în numeroase ediții broșate.

Așadar, timp de douăzeci și cinci de ani, cititorii le-au avut la dispoziție pentru a le citi și, presupun, a se bucura de ele. Drept urmare, mulți mi-au adresat scrisori și mi-au cerut să scriu al treilea roman. La convențiile anuale ale fanilor, mi s-a cerut direct. A devenit solicitarea cea mai regulată (cu excepția solicitării pentru al patrulea roman din ciclul *Fundația*).

Și ori de câte ori am fost întrebat dacă intenționez să scriu al treilea roman cu roboți, am răspuns cu regularitate: „Da, într-o bună zi... așa că rugați-vă să am o viață lungă.”

Cumva, simțeam că trebuia s-o fac, dar, pe măsură ce anii treceau, am devenit tot mai convins că, de fapt, nu puteam și tot mai întristat că n-avea să existe niciodată un al treilea roman.

Cu toate acestea, în martie 1983 m-am prezentat la Doubleday cu „mult-așteptatul” al treilea roman cu roboți. Nu avea nicio legătură cu tentativa eșuată din 1958, iar titlul său era *Roboții de pe Aurora*^[7]. Doubleday l-a publicat în octombrie 1983.^[8]

Isaac Asimov
New York, 1983

1. Conversație cu un comisar

Lije Baley tocmai ajunsese la biroul său, când își dădu seama că R. Sammy îl privea răbdător. Trăsăturile colțuroase ale chipului său prelung se înăspriră.

— Ce vrei?

— Șeful dorește să te prezinți la el, Lije. Imediat cum sosești.

— Bine.

R. Sammy rămase inexpressiv.

— Am zis „bine”, repetă Baley. Pleacă!

R. Sammy se răsuci pe călcâie și ieși să-și vadă de îndatoriri. Iritat, Baley se întrebă de ce aceleași îndatoriri nu puteau fi îndeplinite de un om obișnuit.

Se opri să-și examineze conținutul tabacherei și să facă o socoteală rapidă în gând. Cu două pipe pline pe zi, putea face față până la următoarea rație.

După aceea ieși dinapoia balustradei sale (cu doi ani în urmă obținuse calificarea ce-i asigura dreptul la un colț îngrădit) și traversă sala comună.

Când trecu pe lângă Simpson, acesta ridică ochii dintr-un dosar cu unitate de mercur.

— Șeful vrea să te vadă, Lije.

— Știu. Mi-a spus R. Sammy.

O bandă codată se derulă din interiorul unității, pe măsură ce instrumentul minuscul își analiza „memoria” în căutarea informațiilor stocate în textura de vibrații infime ale suprafeței de mercur scânteietor dinăuntru.

— I-aș trage un șut în dos lui R. Sammy, dacă nu mi-ar fi teamă că-mi rup piciorul, comentă Simpson. Ieri

m-am întâlnit cu Vince Barrett.

— Și?

— Voia să-și recapete slujba. Sau orice altă slujbă din Departament. Puștiul e disperat, dar ce-i puteam spune? R. Sammy i-a preluat îndatoririle, și cu asta basta! Puștiul trebuie să muncească acum la o bandă de livrare, în fermele de enzime. Și era un tip isteț... Toți îl plăceau.

Baley strânse din umeri și replică pe un ton mai rigid decât ar fi intenționat, sau decât simțea:

— Cu toții trecem prin asta.

Șeful avea clasificarea care-i oferea dreptul la un cabinet privat. Pe geamul mat al ușii scria JULIUS ENDERBY cu litere elegante, iscusit gravate în sticlă. Dedesubt se putea citi: COMISAR DE POLIȚIE, ORAȘUL NEW YORK.

Baley intră și rosti:

— Doreai să vorbești cu mine, comisar?

Enderby ridică privirea. Purta ochelari, deoarece avea globii oculari sensibili și nu putea suporta obișnuitele lentile de contact. Abia după ce te obișnuiai cu aspectul ochelarilor puteai să observi și restul chipului, care era de-a dreptul banal. Baley îl bănuia pe comisar că-și prețuia ochelarii pentru personalitatea pe care i-o confereau și suspecta că, de fapt, globii săi oculari nu erau chiar atât de sensibili.

Comisarul părea în mod clar agitat. Își trase manșetele cămășii, aranjându-le, se lăsă pe spate în scaun și răspunse excesiv de cordial:

— Ia loc, Lije, ia loc!

Baley se așeză țeapăn și așteptă.

— Ce face Jessie? se interesă Enderby. Dar băiatul?

— Sunt bine, replică sec Baley. Foarte bine. Și familia ta?

— Bine, repetă comisarul, foarte bine.

Fusese un start ratat.

„Ceva e-n neregulă cu expresia lui”, își spuse Baley,

apoi vorbi cu glas tare:

— Comisare, aş fi preferat să nu-l fi trimis pe R. Sammy după mine.

— Lije, ştii bine ce păreri am în privinţa asta... A fost însă repartizat aici şi trebuie să-l folosesc la ceva.

— E iritant, comisare. Mă anunţă să mă prezint la tine, apoi rămâne locului. Ştii la ce mă refer... Dacă nu-i spui să plece, încremeneşte acolo.

— Ah, asta-i vina mea, Lije. I-am comunicat mesajul pe care trebuie să-l transmită şi am uitat să-i precizez ca după aceea să revină la sarcinile lui.

Baley suspină şi cutele fine din colţurile ochilor săi căprui se adânciră.

— Oricum, doreai să vorbeşti cu mine...

— Da, Lije, dar nu-i deloc uşor.

Comisarul se sculă, se întoarse şi se apropie de peretele dinapoia biroului. Atinse un comutator camuflat şi o secţiune a peretelui deveni transparentă.

Baley clipi repede în faţa revărsării neaşteptate de lumină cenuşie.

— Am instalat-o în mod special anul trecut, zâmbi Enderby. Nu cred că ţi-am arătat-o până acum. Vino aici şi uită-te. Pe timpuri, toate încăperile aveau aşa ceva. Se numeau „ferestre”. Ştii?

Baley o ştia prea bine, din multele romane istorice vizionate.

— Am auzit de ele.

— Vino aici.

Detectivul se foi puţin, dar făcu aşa cum i se ceruse. Era ceva indecent în a expune intimitatea unei odăi spre lumea exterioară. Câteodată comisarul împingea la limite prosteşti afecţiunea lui faţă de medievalism.

„La fel ca în cazul ochelarilor”, gândi Baley.

Asta era! Din cauza aceea părea schimbat!

— Scuză-mă, comisare, rosti Baley, dar porţi ochelari noi, nu-i aşa?

Enderby îl privi uşor surprins, îşi scoase ochelarii, îi

examină, apoi se uită la Baley. În absența lentilelor, chipul său rotund părea și mai rotund, iar bărbia mai pronunțată. Părea de asemenea nesigur pe sine, deoarece privirea nu i se orienta corect.

— Da, încuviință el.

Repuse ochelarii pe nas și continuă furios:

— Acum trei zile, i-am spart pe cei vechi, dar cu atâtea probleme pe cap n-am reușit să-i înlocuiesc decât azi dimineață. Îți spun, Lije, astea trei zile au fost un iad!

— Din cauza ochelarilor?

— Nu numai din cauza lor... O să ajung și la subiectul respectiv...

Reveni spre fereastră; Baley privi și el și observă, ușor șocat, că ploua. Timp de un minut rămase absorbit de priveliștea apei care se revărsa din cer, în vreme ce comisarul degaja un aer de mândrie, ca și cum fenomenul ar fi fost regizat de el.

— Este a treia oară luna asta că văd cum plouă. E spectaculos, nu crezi?

Fără să vrea, Baley trebui să admită că era impresionant. La cei patruzeci și doi de ani ai săi văzuse rareori ploaia și, de fapt, orice alt fenomen natural.

— Mi s-a părut mereu, spuse el, o risipă ca toată apa asta să cadă peste Oraș. Ar trebui să fie restricționată la rezervoare.

— Lije, rosti comisarul, tu ești un modernist, ăsta-i necazul cu tine. În timpurile medievale, oamenii trăiau sub cerul liber și nu mă refer numai la ferme, ci și la orașe. Chiar și în New York. Atunci când ploua, ei nu considerau fenomenul ca o risipă, ci se bucurau de el. Trăiam mai aproape de natură, iar asta era mai sănătos, era mai bine. Problemele epocii moderne provin din separarea de natură. Dacă ai timp, citește despre Secolul Cărbunelui.

Baley citise deja. Îi auzise pe mulți plângându-se de inventarea reactoarelor nucleare. El însuși se plânga,

atunci când lucrurile mergeau prost, sau când îl ajungea oboseala. Tânguiala era o caracteristică înăscută a naturii umane. În Secolul Cărbunelui, oamenii se plânseseră de inventarea motorului cu aburi. Într-una dintre piesele lui Shakespeare, un personaj se plângea de inventarea prafului de pușcă. Peste o mie de ani aveau să se plângă de inventarea creierului pozitronic.

„La naiba cu toate!”

Pe un ton posac, vorbi:

— Uite ce-i, Julius (nu-i stătea în obicei să se tutuiască cu comisarul la birou, deși Enderby o făcea în mod curent, dar în cazul acesta simțea nevoia de ceva special), vorbești despre o mulțime de chestii, dar nu și despre motivul pentru care m-ai chemat, iar asta mă neliniștește. Care-i treaba?

— O să ajung și acolo, Lije. Lasă-mă s-o fac în felul meu. Este vorba despre... ce să mai zic, necazuri!

— Evident, ce altceva poate fi pe planeta asta? Necazuri mai mari decât R-ii?

— Într-un fel, da. Stau și mă-ntreb câte necazuri mai poate suporta bătrânul nostru Pământ. Când am instalat fereastra asta, n-am lăsat doar cerul să pătrundă la răstimpuri aici, ci întregul Oraș. Mă uit la el și mă-ntreb ce va deveni peste încă un secol...

Baley se simți dezgustat de sentimentalismul celuilalt, totuși constată că privea afară fascinat. În ciuda ploii care-l camufla, Orașul era copleșitor. Departamentul poliției se afla la nivelurile superioare ale Primăriei, iar Primăria se ridica sus de tot. De la fereastra comisarului, blocurile-turn vecine păreau pitice și acoperișurile li se distingeau clar, aidoma a nenumărate degete ațintite în sus. Zidurile lor erau oarbe, lipsite de detalii, simple carapace exterioare ale stupilor umani.

— Pe de o parte, urmă Enderby, îmi pare rău că plouă. Nu putem vedea Orașul Spațial.

Baley privi spre vest, dar comisarul avea dreptate. Orizontul se apropiase. Turnurile Orașului New York se închețeau treptat și dispăreau în fundalul alburii.

— Știu cum arată Orașul Spațial, zise el.

— Îmi place cum se vede de aici, preciză comisarul. De abia se distinge în spațiul îngust dintre cele două sectoare Brunswick. Domurile joase care se întind în depărtare... Asta-i deosebirea dintre noi și spațiali. Noi ne ridicăm și ne înghesuim, pe când la ei fiecare familie are domul propriu. O familie – o locuință. Iar între domuri, teren... Lije, tu ai vorbit vreodată cu un spațial?

— De câteva ori, răspunse Baley răbdător. Acum o lună am vorbit cu unul chiar aici, de la intercomul tău.

— Da, îmi aduc aminte. Se pare că alunec pe panta filosofiei. Noi și ei... Feluri diferite de viață...

Baley începu să simtă un nod în stomac. Cu cât abordarea lui Enderby era mai ocolită, cu atât mai teribil avea să fie finalul.

— Perfect, spuse el, dar ce-i așa surprinzător în asta? Pe Pământ nu poți adăposti opt miliarde de oameni în domuri. Pe planetele lor, spațalii au loc destul, așa că n-au decât să trăiască așa cum le este felul.

Comisarul se apropie de scaun și se așeză. Ochii lui îl priviră pe Baley fără să clipească, ușor micșorați de lentilele concave ale ochelarilor.

— Nu toți oamenii, zise, sunt așa toleranți în privința diferențelor între societățile noastre. Mă refer atât la pământeni, cât și la spațiali.

— Așa-i. Și ce dacă?

— Acum trei zile a murit un spațial.

Începuse! Colțurile buzelor subțiri ale lui Baley se ridicară puțin, dar pe chipul său lung și trist efectul nu era sesizabil.

— Regretabil, comentă el. Sper c-a fost ceva contagios. Un virus, poate o gripă.

Comisarul îl privi surprins.

— Ce tot spui acolo?

Baley nu se obosi să-i explice. Precizia cu care spațialii eliminaseră bolile din societățile lor era binecunoscută. Grija cu care evitau, pe cât posibil, contactul cu pământeni măcinați de boli era chiar și mai notorie. Comisarul însă nu sesizase sarcasmul.

— Vorbeam și eu, murmură Baley. Din ce cauză a murit?

Reveni cu privirea spre fereastră.

— Din cauză că i-a fost distrus pieptul. Cineva a tras cu blasterul în el.

Ținuta detectivului deveni rigidă. Fără să întoarcă ochii, întrebă:

— La ce te referi?

— Mă refer la crimă, răspunse încetișor Enderby. Ești detectiv și știi ce-nseamnă o crimă.

Baley se răsuci brusc:

— Dar este vorba despre un spațial! Acum trei zile?

— Da.

— Cine-i criminalul? Cum a procedat?

— Spațialii spun că a fost un pământean.

— Nu se poate!

— De ce nu? Ție nu-ți plac spațialii. Mie nu-mi plac. Cărui pământean îi plac? Cuiva nu i-au plăcut ceva mai mult, asta-i tot.

— Da, dar...

— Ai uitat incendiul de la uzinele Los Angeles? Distrugerea R-ilor în Berlin? Răscoalele din Shanghai?

— Așa-i.

— Totul indică o escaladare a nemulțumirii. Poate fi vorba chiar despre un fel de organizație.

— Comisare, făcu Baley, nu-nțeleg ceva. Mă testezi în vreun scop anume?

— Poftim? îl privi realmente derutat Enderby.

Baley îl examinează atent.

— Acum trei zile un spațial a fost ucis, iar spațialii cred că asasinul este un pământean. Până acum – bătu

el cu vârful degetului în birou – nu s-a întâmplat nimic. Așa-i? Comisare, e de necrezut! Sfinte Iosafat, așa ceva ar fi ras Orașul New York de pe fața planetei, dacă s-ar fi întâmplat într-adevăr.

— Nu-i chiar așa simplu, clătină celălalt din cap. Lije, de trei zile sunt pe drumuri. Am discutat cu primarul. Am fost în Orașul Spațial. Am fost în Washington și am stat de vorbă cu cei de la Biroul de Investigații Terestre.

— Da? Ei ce spun?

— Că-i cazul nostru. S-a petrecut în interiorul Orașului Spațial, care se află în jurisdicția Orașului New York.

— Dar cu drepturi extrateritoriale.

— Știu. Ajung și acolo.

Ochii comisarului se îndepărtară stingheriți de privirea împietrită a lui Baley. Părea să se comporte ca și cum, brusc, ar fi fost retrogradat ca inferior al detectivului, iar acesta reacționa de parcă ar fi acceptat faptul.

— Spațialii pot ancheta cazul, zise Baley.

— Stai o clipă, Lije, insistă comisarul. Nu mă zori. Încerc să discutăm ca între prieteni. Vreau să-mi cunoști poziția. Am fost acolo când s-a descoperit crima. Aveam programată o întâlnire cu el... cu Roj Nemennuh Sarton.

— Victima?

— Victima, gemu comisarul. Încă cinci minute și aș fi descoperit eu însumi cadavrul. Ce șoc ar fi fost! Și așa a fost brutal, foarte brutal. Mă așteptau și mi-au spus... apoi a început un coșmar de trei zile. Asta pe lângă faptul că vedeam totul ca prin ceață și n-am avut timp să-mi înlocuiesc ochelarii. Cel puțin lucrul *acesta* nu se va mai repeta. Mi-am comandat trei perechi de rezervă.

Baley își imaginează episodul așa cum și-l închipuia el. Putea zări siluetele înalte ale spațialilor blonzi apropiindu-se de comisar cu vestea asasinatului și

comunicând-o în modul lor direct și impasibil. Julius își scosese pesemne ochelarii pentru a-i lustrui. Inevitabil, sub impactul aflării crimei, îi scăpase, apoi privise cioburile cu un tremur al buzelor sale plinuțe și moi. Baley era aproape sigur că, vreme de vreo cinci minute, comisarul fusese mai tulburat de cele întâmplate cu ochelarii săi, decât de crimă.

— Este o situație teribilă, continuă Enderby. După cum ai spus și tu, spațialii au drepturi extrateritoriale. Ei *pot* insista asupra propriei lor anchete, trimițând orice raport doresc la guvernele de pe planetele de origine. Lumile Exterioare s-ar putea folosi de ocazie ca să solicite despăgubiri. Știi bine cum ar suna *așa ceva* pentru populație...

— Acceptul de a se conforma ar echivala cu o sinucidere pentru Casa Albă.

— Iar refuzul ar însemna alt tip de sinucidere.

— Nu-i nevoie să-mi descrii totul, se strâmbă Baley.

Fusese copil atunci când crucișătoarele spațiale scânteietoare desantaseră pentru ultima dată trupe în Washington, New York și Moscova, ca să preia ceea ce pretindeau că le-ar aparține.

— Atunci îți dai seama. Vom avea necazuri, indiferent dacă plătim sau nu despăgubirile. Singura salvare este să-l descoperim noi pe asasin și să-l predăm spațialilor. Depinde numai de noi.

— De ce nu lăsăm cazul în seama BIT-ului? Chiar dacă din punct de vedere legal este jurisdicția noastră, se ridică problema relațiilor interstelare...

— BIT-ul nici nu vrea să se atingă de caz. Este o castană prea fierbinte și e-n mâna noastră. (Ridică fruntea și-și privi pătrunzător subordonatul.) Lije, trebuie să-ți spun că auspiciile sunt cu totul nefavorabile. Ne paște pe toți posibilitatea de a rămâne fără slujbă.

— Vrei să zici că ne pot înlocui pe toți? Prostii! Nu există oameni instruiți pentru meseria asta.

— Există însă R-ii, îi atrase atenția comisarul.

— Poftim?!

— R. Sammy nu-i decât un început, un simplu furier. Alții pot efectua operațiuni de patrulare în expresuri. La naiba, îi cunosc pe spațiali mai bine decât tine și știu ce au realizat. Există R-i care pot face treburile tale și ale mele. Putem fi declassificați. Să nu crezi altceva! Iar la vârsta noastră, să ajungem la biroul de plasare a forțelor de muncă...

— Am înțeles, mormăi Baley posac.

Comisarul păru stânjenit.

— Scuză-mă, Lije.

Baley încuviință din cap și se strădui să nu se gândească la tatăl lui. Bineînțeles, Enderby știa povestea.

— Când a apărut afacerea asta cu înlocuirile? întrebă Baley.

— Lije, nu fi naiv! A existat mereu, începând de acum douăzeci și cinci de ani, de când au sosit spațialii. O știi prea bine. Atât doar că acum începe să se amplifice. Dacă o dăm în bară cu cazul ăsta, am făcut un pas mare către momentul din care ne putem aștepta să primim carnețelele de pensionari. Pe de altă parte, dacă-l soluționăm cu brio, putem împinge momentul acela hât departe, în viitor. Și ar fi un lucru important, mai ales pentru tine.

— Pentru mine? repetă Baley.

— Tu vei conduce ancheta pe teren, Lije.

— Nu am clasificarea necesară, comisare. Nu sunt decât C-5.

— Îți dorești să ajungi C-6, nu?

Își dorea oare? Baley știa care erau privilegiile asociate clasificării C-6. Un loc rezervat în expres la orele de vârf, nu doar între 10 și 16. O poziție mai avansată pe lista opțiunilor din cantinele Secțiunii. Poate chiar posibilitatea unui apartament mai bun și rație de bilete la nivelurile cu Solarii pentru Jessie.

— Îmi doresc, încuviință el, sigur că da. De ce nu mi-aș dori? Dar cu ce mă aleg dacă nu dau de capăt cazului?

— De ce să nu-i dai de capăt, Lije? îl linguși comisarul. Ești un detectiv bun, unul dintre cei mai buni pe care-i avem.

— În secțiunea mea de Departament există șase detectivi cu clasificare superioară. De ce s-a trecut peste ei?

Baley n-o afirmase explicit, dar postura lui sugera apăsător că Enderby nu obișnuia să încalce protocolul în această privință decât în cazurile de necesitate și urgență absolută.

Comisarul își încrucișă degetele.

— Din două motive. Pentru mine, tu nu ești un simplu detectiv, Lije. Suntem și prieteni. N-am uitat că am urmat școala împreună. Uneori poate că ai impresia că am uitat, dar asta-i din vina sistemului de clasificări. Eu sunt comisar... și știi ce-nseamnă asta. Am rămas totuși prietenul tău și aceasta este o ocazie extraordinară pentru un individ priceput. Vreau ca tu să preiei cazul.

— Asta-i unul dintre motive, observă Baley cu răceală.

— Al doilea motiv este că te consider prietenul meu și de aceea îți cer o favoare.

— Ce fel de favoare?

— Vreau să accepți pentru anchetă un partener spațial. Aceasta a fost condiția pe care au pus-o spațialii. Au acceptat să nu raporteze evenimentul și să lase cazul pe mâna noastră, dar au insistat ca unul dintre agenții lor să participe la anchetă și să fie implicat complet.

— S-ar părea că n-au pe de-a întregul încredere în noi.

— Sunt convins că le înțelegi atitudinea. Dacă ancheta va fi condusă prost, mulți dintre ei vor avea

probleme cu propriile lor guverne. Le acord circumstanțe atenuante, Lije. Doresc să cred că ne vor binele.

— Sunt sigur de asta, comisare. Țasta-i necazul cu ei.

Enderby se abține să comenteze replica și continuă:

— Lije, ești de acord cu un partener spațial?

— Îmi ceri asta ca pe o favoare?

— Da, te rog să accepți cazul cu toate condițiile impuse de spațiali.

— Bine, comisare, accept un partener spațial.

— Mulțumesc, Lije. Va trebui să locuiască la tine.

— Fii serios!

— Știu, știu, dar tu ai un apartament mare. Trei camere și un singur copil. Îl poți găzdui și pe el. N-o să-ți facă necazuri. Absolut niciunul. Și este necesar.

— Lui Jessie n-o să-i placă. Știu asta sigur.

— Spune-i lui Jessie – comisarul era sincer, atât de sincer încât ochii săi păreau că sfredelesc găuri prin discurile de sticlă ce-i acopereau – că dacă faci asta pentru mine, o să trag toate sforile posibile ca, după ce totul se va sfârși, să te salt o gradăție în plus. C-7, Lije. C-7!

— Bine, comisare, ne-am înțeles.

Baley se ridică pe jumătate din scaun, observă expresia de pe chipul celuiilalt și se așează la loc.

— Mai este ceva?

Comisarul încuviință lent din cap.

— Mai este un lucru.

— Care anume?

— Numele partenerului tău.

— Ce importanță are?

— Spațiali, zise Enderby, au obiceiuri bizare. Partenerul pe care l-au oferit nu este... nu este...

Ochii lui Baley se lărgiră brusc.

— Ia stai așa!

— Trebuie, Lije. *Trebuie* s-o faci. Nu există alternativă.

— Să locuiască în apartamentul meu? O asemenea

creatură?

— Te rog, în calitate de prieten!

— Nu. *Nu!*

— Lije, în cazul acesta nu pot avea încredere în nimeni altcineva. Trebuie să-ți detaliez chiar totul? *Trebuie* să lucrăm cu spațialii. Trebuie să rezolvăm cazul cu succes, dacă dorim să ținem departe de Pământ navele pentru despăgubiri. Totuși nu putem reuși oricum. Partenerul tău va fi unul dintre R-ii lor. Dacă *el* rezolvă cazul, dacă va raporta că ești incompetent, vom fi oricum distruși. Noi, ca Departament. Înțelegeți asta, nu? De aceea, te confrunți cu o problemă delicată. Trebuie să lucrezi împreună cu el, dar să ai grijă ca *tu* să rezolvi cazul, nu el. Clar?

— Adică să cooperez cu el sută la sută, dar să-i iau gâtul? Să-l bat pe spate, ținând un cuțit în mână?

— Ce altceva putem face? Nu există altă soluție.

Baley rămase nehotărât.

— Nu știu ce va zice Jessie...

— Dacă vrei, stau eu de vorbă cu ea.

— Nu, comisare. Detectivul inspiră adânc și oftă: Cum se numește partenerul meu?

— R. Daneel Olivaw.

— Nu-i momentul pentru eufemisme, comisare, rosti trist Baley. Accept cazul, așa că-i putem utiliza numele complet. *Robot* Daneel Olivaw.

2. Călătorie în expres

În expres era obișnuita aglomerație, perfect normală: călătorii în picioare de pe nivelul inferior și cei cu locuri rezervate la nivelul de sus. Un flux continuu de oameni ieșea din expres, peste benzile de decelerare, îndreptându-se către benzile locale sau către staționările ce duceau pe sub arcade ori peste poduri în labirinturile interminabile ale Secțiunilor Orașului. Un alt flux, la fel de constant, se deplasa în sens contrar, venind din partea opusă, peste benzile de accelerare, pentru a sui în expres.

Luminile erau omniprezente: pereții și plafoanele luminoase ce păreau să picure o fosforescență rece și egală, reclamele pâlpâitoare care căutau să atragă atenția cu orice preț, strălucirea violentă și continuă a „șerpilor luminoși” care direcționau: SPRE SECȚIUNILE JERSEY; URMAȚI SĂGETILE SPRE NAVETA EAST RIVER; NIVELUL SUPERIOR PENTRU TOATE RUTELE SPRE SECȚIUNILE LONG ISLAND.

Cu adevărat impresionant era însă vacarmul, care nu putea fi separat de viața însăși: milioane de oameni care vorbeau, râdeau, tușeau, strigau, fredonau, răsufiau.

„Nicăieri nu există niciun indicator spre Orașul Spațial”, gândi Baley.

Păși de pe o bandă pe alta cu ușurința practicii de o viață. Copiii jucau „șotronul pe benzi” imediat ce învățau să umble. Baley de abia simți smucitura accelerației, pe măsură ce viteza lui crescuse cu fiecare pas. Nu era nici

măcar conștient de faptul că se apleca ușor înainte, împotrivindu-se inerției. Peste treizeci de secunde ajunse la ultima bandă, cea cu viteza de 95 km/h, și putu să pășească la bordul expresului – platforma mișcătoare cu balustrade și pereți de sticlă.

„Niciun indicator spre Orașul Spațial”, își repetă el.

Nu era nevoie de indicatoare. Dacă aveai treabă acolo, cunoșteai drumul. Dacă nu cunoșteai drumul, n-aveai treabă acolo. Cu douăzeci și cinci de ani în urmă, când Orașul Spațial fusese construit, existase tendința evidentă de a-l transforma într-un loc de pelerinaj. Hoardele din Oraș se înghesuiseră într-acolo.

Spațialii puseseră capăt obiceiului. Politicos (erau întotdeauna politicoși), dar fără să recurgă la compromisuri cu delicatețea, instalaseră o barieră de forță între ei și Orașul New York, apoi stabiliseră o combinație de birou vamal și serviciu de imigrări. Dacă aveai afaceri cu ei, te identificai, te lăsați percheziționat și investigat medical, după care erai supus unei dezinfectări de rutină.

Măsura trezise nemulțumiri. Evident. Mai multe nemulțumiri decât merita. Suficiente pentru a băga bețe serioase în roțile programului de modernizare. Baley își amintea de Revoltele Barierei. El însuși făcuse parte din gloata care se agățase de balustradele expresului, se înghesuiseră pe scaune, ignorând privilegiile clasificării, alergase în sus și în jos pe benzi, riscând în orice clipă să se aleagă cu fracturi, și rămăsese imediat în exteriorul Orașului Spațial, scandând lozinci și distrugând bunurile Orașului New York, pur și simplu din frustrare.

Dacă se străduia, Baley își mai putea reaminti unele dintre cântecelele de pe atunci. De pildă „Omul s-a născut pe Pământ, s-aude?”, care se cânta pe melodia unui vechi cântec folk, al cărui refren stupid era: „Hinchi-dinchi-parlei-vu.”

„Omul pe Pământ s-a născut,

s-aude?

Pe Pământ a fost făcut,

s-aude?

Spațiali, cărați-vă de pe Pământ,

În spațiul care vă este mormânt.

Spațiali murdari, s-aude?"

Existau sute de strofe, câteva inteligente, majoritatea idioate, multe obscene. Toate se sfârșeau însă cu refrenul „Spațiali murdari, s-aude?”. „Murdar” era o inutilă azvârlire a insultei pe care pământenii o resimțeau cel mai acut: insistența spațialilor de a-i considera pe nativii Terrei ca dezgustător de bolnavi.

Bineînțeles, spațialii nu plecaseră. Nu fusese nici măcar nevoie să-și utilizeze vreuna dintre armele lor teribile. Învechita flotă spațială a Pământului învățase de mult că aventurarea în preajma unei nave a Lumilor Exterioare ar fi însemnat un act sinucigaș. Avioanele terestre care survolaseră zona Orașului Spațial în primele zile după construirea acestuia dispăruseră pur și simplu. În cazul cel mai fericit, câte un vârf rupt dintr-o aripă mai căzuse pe sol.

Și nicio gloată nu putuse fi atât de înnebunită încât să uite efectul disruptoarelor subeterice manuale utilizate asupra pământenilor în războaiele de la care trecuse un secol.

Drept urmare, spațialii rămăseseră îndărătul barierei, ea însăși produsul științei lor avansate, pe care n-o putea străpunge nicio metodă cunoscută pe Pământ. Așteptaseră impasibili de cealaltă parte a barierei, până ce autoritățile Orașului New York potoliseră gloata cu somno-vapori și gaze vomitive. Penitenciarele de la nivelul inferior fuseseră ticsite după aceea cu conducătorii de bande, nemulțumiții și pietonii care fuseseră arestați pur și simplu fiindcă se aflaseră în preajmă. După un timp, toți fuseseră puși în libertate.

După trecerea unei perioade pe care o apreciaseră drept corespunzătoare, spațialii își slăbiseră restricțiile.

Bariera fusese îndepărtată, Poliția urbană preluase protecția izolării Orașului Spațial și, lucrul cel mai important dintre toate, examinarea medicală devenise mult mai discretă.

„Acum”, gândi Baley, „situația poate cunoaște o răsturnare cu o sută optzeci de grade.” Dacă spațialii credeau realmente că un pământean pătrunsese în Orașul Spațial și comisese o crimă, bariera putea să se ridice din nou. N-ar fi fost deloc bine.

Sui pe platforma expresului și se strecură printre călătorii în picioare, spre rampa spirală strânsă ce ducea la nivelul superior, unde se așază. Nu-și afișă biletul de clasificare decât după ce trecu de ultima dintre secțiunile Hudson. La est de Hudson și la vest de Long Island, un C-5 nu avea dreptul la scaun și, chiar dacă în clipa aceea ar fi fost destule locuri libere, unul dintre paznicii expresului l-ar fi ridicat imediat. Oamenii erau tot mai nemulțumiți de privilegiile clasificării și, cu toată onestitatea, Baley li se alătura.

Curentul de aer scotea țiuitul specific, datorat fricțiunii cu parbrizele paravânt montate pe spătarele scaunelor. Zgomotul perturba serios tentativele de conversație, dar nu te împiedica să te gândești, atunci când te obișnuiseși cu el.

Într-un fel sau altul, cei mai mulți pământenii erau medievaliști. Nu era deloc greu să fie așa, fiindcă asta însemna glorificarea unei epoci în care Pământul fusese *singura* lume, nu doar una dintre cele cincizeci de planete populate. Ba mai exact, oaia neagră a turmei. Baley întoarse brusc capul spre dreapta, auzind un țipăt. O femeie își scăpase poșeta și detectivul o zări fugar – o pată roz-pastelat profilată pe cenușiul mat al benzilor. Probabil că un pasager care coborâse grăbit din expres o lovise fără să vrea cu piciorul în direcția decelerării și acum geanta se îndepărta rapid de proprietara ei.

Un colț al gurii îi zvâcni ușor. Femeia ar fi putut s-o

ajungă din urmă, dacă era îndeajuns de inteligentă ca să se grăbească pe o bandă care se deplasa mai lent, și dacă poșeta nu era lovită accidental și de alte picioare. Baley însă n-avea să știe niciodată cum se încheiase episodul. Scena rămăsese deja cu aproape un kilometru înapoia lui.

Exista o probabilitate însemnată ca femeia să nu reușească recuperarea poșetei. Se calculase că, în medie, la fiecare trei minute un locuitor al Orașului scăpa pe benzi un obiect pe care nu-l mai putea ajunge. Departamentul Obiecte Găsite rămânea doar o utopie complexă, încă una dintre complicațiile vieții moderne.

„Era mai simplu cândva”, gândi Baley. „Totul era mai simplu. Din cauza asta au apărut medievaliștii.”

Medievalismul cunoștea diverse forme. Pentru Julius Enderby cel lipsit de imaginație, însemna adoptarea arhaismelor. Ochelari! Ferestre!

Pentru Baley, însemna studiul istoriei și în mod special studiul obiceiurilor și comportărilor tradiționale.

De exemplu, Orașul! New York, în care trăia și muncea el, era mai întins decât oricare alt Oraș, excepție făcând Los Angeles. Mai populat decât oricare, în afară de Shanghai. Iar vârsta sa de abia atinge treisute de ani.

Desigur, în aceeași zonă geografică existase ceva și înainte – o așezare care purtase numele New York. Respectiva aglomerare primitivă de populație avusese vechimea de trei mii de ani, nu doar de trei sute, însă nu fusese un *Oraș*.

În timpurile străvechi nu existaseră Orașe, ci doar îngrămădiri de locuințe, mari și mici, aflate direct sub cerul liber, care semănau întrucâtva cu domurile spațialilor, deși, evident, fuseseră mult diferite. Asemenea aglomerări (dintre care cea mai mare de abia atinsese o populație de zece milioane, iar majoritatea nu ajunsese niciodată la un milion) existaseră cu miile pe Pământ. Conform criteriilor moderne, ele fuseseră

complet ineficiente din punct de vedere economic.

Eficiența îi fusese impusă Pământului de explozia demografică. Două, trei, ba chiar și cinci miliarde de oameni puteau fi suportate de planetă, prin reducerea progresivă a standardului de trai, dar atunci când populația ajunge la opt miliarde, cvasi-inaniția devine cât se poate de reală. O transformare radicală trebuia să aibă loc în societatea umană, mai ales după ce se dovedise că Lumile Exterioare (care cu un mileniu în urmă fuseseră simple colonii ale Pământului) tratau cu foarte multă seriozitate restricțiile impuse imigrării.

Transformarea radicală fusese formarea treptată a Orașelor pe parcursul unui mileniu terestru. Eficiența implică enormitate, aspect care fusese perceput, poate subconștient, chiar și în epoca medievală. Atelierele meșteșugărești lăsaseră loc uzinelor, iar uzinele dispăruseră în fața industriilor continentale.

O sută de mii de locuințe pentru o sută de mii de familii erau complet ineficiente prin comparație cu o Secțiune care avea o sută de mii de unități de locuit; o colecție de cărți-film în fiecare casă era complet ineficientă prin comparație cu centralizarea filmelor în Secțiune, iar un aparat video pentru fiecare familie era complet ineficient prin comparație cu videosistemele globale!

Ce să mai spui apoi despre nebunia absolută a nesfârșitei duplicări a bucătăriilor și băilor, comparativ cu cantinele și sălile de baie realmente eficiente care deveniseră posibile grație societății Orașelor.

Tot mai multe dintre satele, așezările și „orașele” Pământului dispăruseră, fiind înghițite de Orașe. Nici chiar amenințările timpurii ale războiului nuclear nu încetiniseră tendința. Prin inventarea câmpului de forță, respectiva tendință devenise o cursă impetuoasă.

Societatea Orașului însemna distribuirea optimă a hranei, utilizarea extinsă a fermelor de enzime și a culturilor hidroponice. Orașul New York se întindea pe o

suprafață de peste 5.000 de kilometri pătrați, iar la ultimul recensământ populația lui depășise binișor douăzeci de milioane de oameni. Pe Pământ existau aproape opt sute de Orașe care aveau o populație medie de zece milioane de suflete.

Fiecare Oraș devenise o unitate semiautonomă, independentă din punct de vedere economic. Își putea ridica un acoperiș deasupra, se putea înconjura de pereți, se putea îngropa ca într-un adăpost subteran. Devenise o cavernă de oțel și beton, gigantică și autonomă.

Se putea organiza perfect științific. În centru se găsea enormul complex al birourilor administrative. Secțiunile rezidențiale uriașe, ordonate cu atenție una față de cealaltă și toate față de ansamblul general, se conectau reciproc prin benzi locale și expresuri. La periferie se aflau fabricile, uzinele hidroponice, cuvele în care se cultivau enzime și centralele energetice. În toată aglomerarea aceea existau conducte de apă și canalizare, școli, închisori și magazine, cabluri de înaltă tensiune și fascicule pentru comunicații.

Nu exista nici cea mai mică îndoială: Orașul reprezenta apogeul triumfului omenirii asupra mediului ambiant. Orașul – nu zborul spațial sau cele cincizeci de planete colonizate, care între timp își proclamaseră trufăș independența.

Practic niciunul dintre locuitorii Pământului nu trăia în exteriorul Orașelor. În exteriorul acestora se afla sălbăticia, cerul liber pe care puțini oameni îl puteau suporta cu calm. Desigur, spațiile deschise aveau utilitatea lor. Acolo se găseau întinderile de apă absolut necesară existenței, cărbunii și lemnul ce constituiau materii prime de bază pentru materialele plastice și enzimele care creșteau veșnic. (Rezervele de petrol secătuiseră de mult, însă speciile de enzime bogate în uleiuri reprezentau un substituent adecvat.) Terenurile dintre Orașe continuau să fie exploatate în subteran,

dar și la suprafață, chiar într-o măsură mai extinsă decât bănuia majoritatea oamenilor, pentru cultivarea recoltelor și creșterea animalelor. Activitățile respective aveau o eficiență redusă, dar carnea de porc și de vită, ca și cerealele își găseau întotdeauna desfacere pe piața produselor de lux și puteau fi, de asemenea, exportate.

Totuși, puțini oameni erau necesari pentru a lucra în mine și ferme, pentru a exploata culturile sau a asigura distribuirea apei, iar respectivii se limitau la supravegherea de la distanță. Roboții munceau mai bine și aveau mai puține doleanțe.

Roboții! Aceasta era cea mai mare ironie a sortii. Creierul pozitronic fusese inventat pe Pământ și tot pe Pământ roboții fuseseră utilizați întâia dată în scopuri productive.

Nu pe Lumile Exterioare, deși, bineînțeles, ele se comportaseră dintotdeauna ca și cum roboții ar fi fost produsele culturii lor.

Nu se putea desigur nega faptul că, dintr-un punct de vedere, apogeul economiei bazate pe roboți se consemnase pe Lumile Exterioare. Pe Pământ utilizarea roboților fusese mereu limitată la minerit și agricultură. De abia în ultimul sfert de secol, sub imboldurile spațialilor, roboții pătrunseseră lent în Orașe.

Orașele erau perfecte. Toți oamenii, mai puțin medievaliștii, știau că nu exista un substituent al lor, cel puțin nu unul de calitate. Singura problemă era că nu aveau să rămână de-a pururi perfecte. Populația Pământului continua să crească și, într-o bună zi, în ciuda eforturilor Orașelor, numărul de calorii disponibile pe cap de locuitor avea pur și simplu să coboare sub nivelul de subzistență.

Situația era cu atât mai neplăcută cu cât se ținea seama de existența spațialilor, urmașii primilor emigranți de pe Pământ, care trăiau în huzur pe planetele lor slab populate, dar abundând în roboți. Spațialii erau decise să-și păstreze confortul rezultat din

subpopulare și din acest motiv mențineau o rată scăzută a natalității și nu acceptau imigranți din furnicarul Pământului. Iar asta...

Se apropia Orașul Spațial!

Subconștientul lui Baley îi dădu un ghiont, avertizându-l că ajunsese lângă secțiunea Newark. Dacă mai întârzia mult, avea să se trezească gonind spre sud-vest, către secțiunea Trenton, abătându-se de la destinație, prin inima ținutului cald și cu izuri grele al fermelor de enzime.

Totul era o chestiune de sincronizare. Coborârea pe rampă, strecurarea printre călătorii în picioare, care mormăiau nemulțumiți, apoi drumul în lungul balustradei până la cea mai apropiată ieșire, și în sfârșit trecerile rapide pe benzile deceleratoare.

Când termină, Baley se afla exact la ramificația spre staționara corectă. Nu-și supraveghease nici măcar o clipă pașii, ci lăsase totul în seama subconștientului. Probabil că dacă ar fi încercat să-și calculeze fiecare mișcare, ar fi nimerit cu totul în altă parte.

Detectivul se pomeni într-o semi-izolare neobișnuită. Doar un polițist se găsea cu el în staționară și, cu excepția zumzetului expresului, domnea o liniște aproape incomfortabilă.

Polițistul se apropie și Baley își arată legitimația cu un gest scurt, nerăbdător. Polițistul ridică brațul și-i permise să treacă.

Coridorul se îngustă și cota de trei-patru ori, sub unghiuri strânse într-o configurație evident deliberată. Gloatele de pământeni nu se puteau înghesui cu succes pe aici, iar asaltul direct devenea imposibil.

Baley se simți recunoscător pentru faptul că întâlnirea cu partenerul său fusese stabilită în partea aceasta a Orașului Spațial. Nu-l încânta defel ideea unei examinări medicale, în ciuda reputatei politeți cu care se desfășura aceasta.

Un spațial aștepta în locul în care mai multe uși

duceau spre cerul liber și domurile Orașului Spațial. Era îmbrăcat conform modei pământene, cu pantaloni strânși pe talie, largi la glezne și cu vipuști colorate. Purta o cămașă Textron obișnuită, cu fermoar, avea gulerul descheiat și mânecile suflecate, dar era un spațial. Ceva anume din postura sa, ținuta capului, trăsăturile calme și lipsite de emoție ale chipului cu pomeți înalți, părul arămiu tuns scurt, perfect aranjat, pieptănat peste cap și fără cărare, îl deosebeau imediat de pământenii nativi.

Baley se apropie rigid și rosti cu glas inexpresiv:

— Sunt detectiv Elijah Baley, Departamentul poliție, Orașul New York, clasificare C-5.

Își arată legitimația și continuă:

— Am fost instruit să mă prezint la poarta de acces în Orașul Spațial pentru a mă întâlni cu R. Daneel Olivaw. (Își privi ceasul.) Am ajuns mai devreme. Pot cere să-mi fie anunțată sosirea?

Încercă un fior lăuntric. După o vreme, se obișnuise cu modelele terestre de roboți, dar cele spațiale aveau să fie diferite. Nu văzuse niciunul deocamdată, însă pe Pământ erau la ordinea zilei povești teribile, transmise în șoaptă, despre roboți formidabili și înspăimântători care acționau cu forțe supraumane pe îndepărtatele și scânteietoarele Lumi Exterioare. Fără să vrea, încleștă dinții.

Spațialul îl ascultă politicos și răspunse:

— Nu va fi necesar. Te așteptam.

Baley ridică automat mâna, apoi o lăsă să cadă. Maxilarul inferior îi căzu de asemenea, alungindu-i și mai mult chipul. Nu izbuti să pronunțe niciun cuvânt. Gândurile îi încremeniseră în minte.

— Permite-mi să mă prezint, urmă spațialul. Sunt R. Daneel Olivaw.

— Da? Greșesc cu ceva? Crezusem că prima inițială...

— Perfect adevărat. Sunt un robot. Nu ai fost

anunțat?

— Ba da... (Baley își ridică palma transpirată spre păr și îl netezi în mod inutil. După aceea întinse mâna.) Îmi cer scuze, domnule Olivaw. Nu știu ce mi-am imaginat. Bună ziua. Sunt Elijah Baley, partenerul dumitale.

— Perfect. (Palma robotului o strânse pe a sa cu o forță ce spori lent, atingând un maximum confortabil și prietenos, apoi se reduse treptat.) Par totuși să detectez o anumită tulburare. Pot să te rog să fii deschis cu mine? Într-o relație ca a noastră, este cel mai bine să ne împărtășim toate faptele relevante. De asemenea, pe planeta mea se obișnuiește ca partenerii să se tutuiască. Sper că nu este contrar obiceiurilor voastre.

— Atât doar, știi..., făcu Baley disperat, ... nu semeni cu un robot.

— Asta este ceea ce te tulbură?

— Cred că n-ar trebui. Da... Daneel. Pe planeta ta, toți sunt ca tine?

— Ca și în cazul oamenilor, Elijah, există anumite diferențe individuale.

— Roboții noștri... Ei bine, în cazul lor îți dai seama imediat că sunt roboți. Tu însă semeni cu un spațial.

— Am înțeles. Te așteptai la un model primitiv și ai fost surprins. Este însă logic ca în acest caz să fie utilizat un robot cu caracteristici umanoide pronunțate, dacă se dorește evitarea neplăcerilor. Nu este adevărat?

Avea perfectă dreptate. Prezența în Oraș a unui robot cu evidente caracteristici mecanice ar fi atras rapid necazuri.

— Așa-i, încuviință Baley.

— Atunci, să pornim, Elijah.

Reveniră spre expres. R. Daneel înțelese imediat scopul benzilor acceleratoare și le parcurse iute și abil. Baley, care începuse prin a-și micșora viteza, se pomeni grăbindu-se iritat.

Robotul îi imită ritmul fără să trădeze vreo urmă de

dificultate și Baley se întrebă dacă nu cumva R. Daneel se mișca în mod deliberat mai lent decât ar fi putut. Ajunse la șirul nesfârșit de vagoane ce formau expresul și sui într-unul, de-a dreptul imprudent. Robotul îl urmă cu ușurință.

Baley era roșu la față. Înghiți două noduri și spuse:

— O să rămân cu tine, aici, jos.

— Aici? Aparent indiferent atât la zgomot, cât și la legănarea ritmică a platformei, robotul urmă: Să fi fost informat greșit? Mi s-a spus că, în anumite circumstanțe, o persoană care deține clasificarea C-5 are dreptul la un loc pe nivelul superior.

— Așa este. Eu pot urca acolo, dar tu nu poți.

— De ce nu te pot însoți?

— Trebuie să fii C-5, Daneel.

— Știu asta.

— Tu nu ești un C-5.

Conversația era dificilă. Țiuitul produs de frecarea cu aerul era mai puternic la nivelul inferior, mai puțin ecranat, și în mod evident detectivul dorea să păstreze un ton scăzut.

— De ce n-aș putea fi un C-5? întrebă R. Daneel. Sunt partenerul tău și, ca atare, am același rang. Mi s-a dat acest ID.

Dintr-un buzunar interior al cămășii, scoase un card de legitimare dreptunghiular, absolut original, pe care figura numele Daneel Olivaw, fără inițiala „R” cea extrem de importantă. Clasificarea era C-5.

— Haide sus, rosti rigid Baley.

După ce se așează, detectivul rămase cu privirea ațintită drept înainte, furios pe sine și extrem de conștient de robotul care stătea alături. Se lăsase surprins de două ori. În primul rând, nu-și dăduse seama că R. Daneel era robot, iar în al doilea rând nu ghicise logica firească ce impunea ca robotului să i se acorde clasificarea C-5.

Desigur, necazul real provenea din faptul că Baley

nu era detectivul din legendele îndrăgite, individul care nu putea fi surprins nicicând, cu trăsături imperturbabile, adaptabilitate infinită și deducții fulgerătoare. El nu presupusese niciodată că ar fi un asemenea erou arhetipal, dar până atunci nici nu regretase acest lucru.

Ceea ce-l făcea să-l regrete acum era faptul că, după toate aparențele, R. Daneel Olivaw *reprezenta* întruparea acelui personaj de legendă.

Așa și trebuia să fie. El era un robot.

Baley începu să-și găsească scuze. Era obișnuit cu roboți ca R. Sammy, de la birou. Se așteptase la o creatură cu epidermă din plastic dur și lucios, având aproape albeața cadavrelor. Crezuse că va zări o expresie facială fixată la un nivel ireal de bună dispoziție prostească. Anticipase gesturi sacadate, vag nesigure.

R. Daneel nu corespundea niciuneia dintre acele ipoteze.

Detectivul trase scurt cu coada ochiului spre robot. R. Daneel se răsuci în aceeași clipă, îl privi în ochi și încuviință cu gravitate din cap. Buzele i se mișcaseră natural, atunci când vorbise și nu rămăseseră pur și simplu întredeschise precum cele ale roboților pământeni. Se întrezărise chiar și o limbă articulată.

„De ce oare”, se întrebă Baley, „trebuie să stea atât de calm? Toate astea trebuie să fie complet inedite pentru el... Zgomotele, luminile, mulțimile!”

Se ridică, trecu pe lângă R. Daneel și rosti:

— Urmează-mă!

Coborâră din expres, apoi pe benzile deceleratoare.

„Dumnezeule”, gândi detectivul, „ce-o să-i zic lui Jessie?”

Întâlnirea cu robotul îi alungase din minte întrebarea aceea, care revenea cu o insistență îngrozitoare acum, când se îndreptau spre banda locală ce ducea în adâncurile secțiunii Lower Bronx.

— Știi, Daneel, zise Baley, toată aceasta este o

singură clădire – tot ceea ce vezi, întregul Oraș. În el locuiesc douăzeci de milioane de oameni. Expresul funcționează continuu, zi și noapte, cu viteza de aproape 100 km/h. Lungimea lui totală este de 400 de kilometri, la care se adaugă sutele de kilometri ale benzilor locale.

„Dintr-o clipă în alta”, se gândi el „o să încep să recit câte tone de produse pe bază de enzime se consumă zilnic în New York, câți metri cubi de apă bem și câți megawați pe oră livrează centralele atomo-electrice.”

— În informarea primită, răspunse Daneel, mi s-au adus la cunoștință aceste date și altele similare.

„Ei bine”, își spuse detectivul, „bănuiesc că datele similare se referă la hrană, băutură și energie. De ce aș încerca să impresionez un robot?”

Ajunseseră la East 182nd Street și peste nici două sute de metri aveau să fie în fața bateriei de ascensoare care alimenta nivelurile de oțel și beton ce adăposteau apartamente identice cu al său.

Baley tocmai se pregătea să spună „Pe aici”, când se opri, zărind un pâlț de oameni adunat înaintea ușii de câmp puternic luminată a unuia dintre multele magazine înșiruite la parterul Secțiunii.

Pe un ton automat de autoritate, se adresă celei mai apropiate persoane:

— Ce se-ntâmplă aici?

— Habar n-am, replică bărbatul respectiv, care se ridicase pe vârful picioarelor ca să poată vedea mai bine. De-abia am sosit.

Altcineva răspunse ațâțat:

— Aici lucrează R-ii ăia nenorociți. Poate c-o să-i arunce afară. Măiculiță, ce mi-ar plăcea să-i fac bucăți!

Baley privi nervos spre Daneel, însă dacă partenerul său înțelesese semnificația cuvintelor sau măcar le auzise, nu trădă lucrul acesta prin nicio reacție exterioară.

Detectivul se năpusti în mulțime:

— Lăsați-mă să trec! Lăsați-mă să trec! Poliția!

Oamenii se dădură în lături și Baley auzi cuvintele din urma lui:

— ... bucăți-bucățele. Șurub cu șurub. Să-i despic încetișor pe-mbinări...

Altcineva chicoti răutăcios.

Baley simți că-l trece un fior. Orașul reprezenta apogeul eficienței, dar în același timp impunea restricții locuitorilor săi. Le cerea să trăiască conform unei rutine rigide și să-și ordoneze viețile după un control strict și științific. Ocazional, acumularea inhibărilor determina răbufniri.

Își reaminti Revoltele Barierei.

Motive pentru revolte antiroboți existau cu siguranță. Oamenii care, după o jumătate de viață de trudă, se trezeau confrunțați cu posibilitatea minimumului necesar existenței pe care o determina deklasificarea nu puteau decide obiectiv că vina nu aparținea roboților individuali. Cel puțin în roboți puteai lovi cu pumnul sau piciorul.

Pe de altă parte, nu puteai lovi în noțiunea abstractă de „politică administrativă” sau într-o lozincă de genul „Producții superioare prin muncă robotizată!”.

Guvernanții le considerau „suferințe inevitabile”. Clătinau cu tristețe din capete și ofereau asigurări că după o inevitabilă perioadă de ajustări, pe toți îi va aștepta o viață nouă, mai bună.

Mișcarea medievalistă sporea însă odată cu procesul de declasificare. Oamenii deveneau disperați și frontiera dintre frustrarea amară și distrugerea sălbatică era uneori încălcată cu ușurință.

În clipa aceea, doar câteva minute puteau separa ostilitatea înăbușită a mulțimii de o baie de sânge dublată de vandalisme.

Baley își croi drum cu disperare spre ușa de forță.

3. Incident într-un magazin de pantofi

Interiorul magazinului era mai gol decât strada. Dând dovadă de o intuiție remarcabilă, directorul activase ușa de forță aproape din capul locului, oprind intrarea unor potențiali zurbagii. În același timp, ușa îi împiedica pe cei dinăuntru să părăsească magazinul, dar acesta era un amănunt minor.

Utilizându-și neutralizatorul din dotare, Baley trecu prin ușa de forță și constată cu surprindere că R. Daneel îl însoțise. Robotul strecura în buzunar propriul său neutralizator, mai mic, mai îngust și mai compact decât modelul standard al poliției.

Directorul se îndreptă imediat spre ei, rostind cu glas tare:

— Domnilor polițiști, vânzătorii mi-au fost repartizați de Oraș. Totul este perfect legal.

În partea din spate a magazinului se zăreau trei roboți nemișcați. Lângă ușa de forță se aflau șase femei.

— Liniște! ceru Baley cu severitate. Ce se-ntâmplă aici? De ce este agitație?

— Am intrat să cumpăr pantofi, începu cu glas ascutit o femeie. De ce nu pot fi servită de un vânzător ca lumea? Nu sunt o persoană respectabilă?

Hainele, și îndeosebi pălăria, îi erau suficient de extravagante pentru ca întrebarea să nu fie doar retorică. Roșeața furioasă care-i acoperea chipul deghiza imperfect machiajul excesiv.

— Domnule polițist, zise directorul, dacă este necesar, o pot servi chiar eu, totuși nu pot servi toate

clientele. Nu este nimic în neregulă cu oamenii mei, sunt înregistrați cu calificarea de vânzător. Am aici specificațiile și certificatele lor de garanție...

— Specificațiile! zbieră femeia și izbucni într-un râs isteric, întorcându-se spre celelalte cliente. L-ați auzit? Le spune „oameni”! Ce-i cu voi? Țștia nu-s oameni. Sunt ro-boți! Și în caz că nu știți, o să vă zic eu ce fac ro-bo-ții ățtia. Fură slujbele oamenilor. De-aia guvernanții îi protejează mereu. Muncesc pe gratis și din cauza asta familii întregi trebuie să locuiască în barăci și să mănânce terci de enzime. Familii decente, care au trudit din greu. Dacă aș fi *eu* la putere, am distruge toți ro-bo-ții, vă zic!

Celelalte femei murmurau între ele, derutate, iar dinapoia ușii de forță sporea vacarmul mulțimii.

Baley conștientiză cu acuitate prezența lui R. Daneel imediat lângă el. Îi privi pe vânzători. Erau produși pe Pământ și, chiar ținând seama de acest amendament, erau modele relativ ieftine. Pur și simplu, roboți fabricați pentru a cunoaște câteva lucruri elementare. Știau toate modelele de pantofi existente în magazin, prețurile lor și mărimile disponibile în depozit. Puteau ține evidența fluctuațiilor stocurilor, probabil mai bine decât un om, deoarece nu aveau preocupări externe slujbei. Puteau calcula comenzile necesare pentru săptămâna următoare. Puteau determina cu precizie mărimea potrivită pentru orice client.

În sine, perfect inofensivi. Ca grup însă, incredibil de periculoși.

Baley era de acord cu clienta gălăgioasă într-o măsură mai mare decât ar fi crezut posibil cu o zi în urmă. Ba nu, cu numai două ore în urmă. Îl percepea pe R. Daneel în apropiere și se întrebă dacă acesta n-ar fi putut înlocui un detectiv C-5. Când se gândi la asta, își reaminti barăcile și simți gustul terciului de enzime. Și-l aminti pe tatăl său.

Tatăl lui Baley fusese specialist în fizică nucleară,

având o clasificare ce-l situa în primele zece procente ale locuitorilor Oraşului. Apoi însă în centrala electrică se petrecuse un accident, tatăl său fusese găsit vinovat şi urmase declasificarea. Baley nu cunoştea detaliile, deoarece totul se întâmplase pe când el avea doar un an.

Îşi amintea însă barăcile copilăriei sale, traiul în comun dur, la limita suportabilului. Pe mama sa nu şi-o amintea deloc – ea nu rezistase mult timp. Îl ţinea minte pe tatăl lui, un bărbat abrutizat, morocănos şi pierdut în lumea sa interioară, vorbind uneori despre trecut în propoziţii răguşite, neterminate.

Tatăl murise, tot declasificat, când Lije avea opt ani. Micul Baley şi cele două surori mai mari ale sale fuseseră transferaţi în orfelinatul Secţiunii, „Nivelul Copiilor”, cum îl numeau ei. Fratele mamei sale, unchiul Boris, era el însuşi prea sărac pentru a-i ajuta.

De aceea, viaţa împovăraătoare continuase. Şcoala fusese de asemenea grea, lipsită de privilegiile derivate din statutul unui tată, care să-i netezească drumul.

Iar acum trebuia să stea în mijlocul unei posibile răzmeriţe şi să descurajeze bărbaţi şi femei care, la urma urmelor, se temeau doar de declasificare pentru ei şi pentru cei pe care-i iubeau, la fel cum se temea el însuşi.

— Nu creaţi probleme, doamnă, se adresă el inexpressiv clientei revoltate. Vânzătorii nu vă fac niciun rău.

— Sigur că nu-mi fac niciun rău, replică femeia pe acelaşi ton strident. Nici n-au cum! Crezi c-o să le las degetele alea reci şi pline de vaselină să m-atingă? Am intrat aici, aşteptându-mă să fiu tratată ca o fiinţă umană. Sunt cetăţean al Oraşului. Am dreptul să fiu servită de un om. Şi încă ceva – am doi copii care m-aşteaptă să ajung la cină. Fără mine nu pot merge la cantina Secţiunii, ca nişte orfani. Trebuie să ies imediat.

— Ei bine, făcu Baley simţind că începe să-şi piardă

cumpătul, dacă v-ați fi lăsat servită, ați fi fost deja acasă. Pur și simplu faceți din tânțar armăsar. Vă rog să vă calmați.

— Ia te uită! exclamă șocată femeia. Poate crezi că vorbești c-un gunoi! Poate c-ar fi timpul ca guvernării să-și dea seama că roboții nu sunt singurele creaturi de pe Pământ. Sunt o muncitoare care-și cunoaște drepturile!

Continuă întruna pe aceeași temă.

Baley se simțea iritat și nesigur pe sine. Situația îi scăpase de sub control. Chiar dacă femeia ar fi acceptat să fie servită, mulțimea de afară părea suficient de periculoasă.

Imediat dincolo de vitrină se înghesuiau probabil o sută de oameni. În cele câteva minute de când polițiștii intraseră în magazin, numărul privitorilor se dublase.

— Care este procedura uzuală într-un asemenea caz? întrebă pe neașteptate R. Daneel Olivaw.

Baley tresări, luat prin surprindere.

— În primul rând, răspunse el, acesta este un caz neobișnuit.

— Ce spune legea?

— R-ii au fost alocați aici în mod legal. Sunt vânzători înregistrați. Nu s-a petrecut nicio încălcare a legii.

Vorbeau în șoaptă. Baley se străduia să pară oficial și amenințător, în timp ce fața lui Olivaw era, ca întotdeauna, lipsită de expresie.

— Atunci, spuse R. Daneel, ordonă-i femeii ori să accepte să fie servită, ori să părăsească magazinul.

Detectivul ridică scurt un colț al gurii.

— În cazul de față, avem de-a face cu o gloată, nu doar cu femeia asta. Nu există alternativă, decât să apelez o echipă antirevoltă.

— Cetățenii nu ar trebui să necesite mai mult de un polițist care să spună ce trebuie făcut, zise R. Daneel.

Își întoarse chipul lătăreț spre directorul

magazinului:

— Dezactivați ușa de forță, domnule.

Brațul lui Baley se repezi brusc înainte, pentru a-l prinde pe R. Daneel de umăr și a-l întoarce spre el. Își opri gestul la jumătate. Dacă în clipa aceea, doi polițiști s-ar fi certat în văzul tuturor, ar fi însemnat sfârșitul oricărei șanse pentru o soluție pașnică.

Directorul protestă și privi către Baley, însă detectivul își feri ochii.

— Vă ordon, în numele legii, rosti inexpresiv R. Daneel.

— O s-acuz Orașul pentru orice distrugeri, smiorcăi directorul. Atrag atenția că fac asta numai pentru că mi s-a ordonat.

Bariera se dezactivează, iar femeile și bărbații se năpustiră înăuntru, urlând fericiți. Simțeau gustul victoriei.

Baley auzise despre cazuri de revoltă similare, ba chiar asistase la unul. Văzuse roboți ridicați de o duzină de brațe, cu trupurile grele și inerte trecute din mână în mână. Bărbații trăsese rășuciseră imitațiile metalice de oameni. Utilizaseră ciocane, cuțite de forță și arme cu ace, reducând finalmente bielele mașinării la mormane din bucăți de metal și sârme. Creierele pozitronice costisitoare, cele mai complexe creații ale minții umane, fuseseră șutate de la unul la altul, aidoma unor mingi de fotbal, și distruse în foarte scurt timp.

Pentru ca după aceea, animate de geniul eliberat al distrugerii, gloatele să-și îndrepte atenția asupra oricărui lucru ce putea fi făcut praf.

Poate că vânzătorii roboți nu aveau habar de toate acestea, totuși piuiră când gloata se revărsă de afară și ridicară brațele înaintea fețelor, parcă într-un efort primitiv de apărare. Însăpăimântată când văzu cum incidentul crește brusc și mult peste ceea ce se așteptase, femeia care-l declanșase icni:

— Ia, stați... Ia, stați...

Cineva îi trase pălăria peste față și glasul îi rămase doar o stridență lipsită de înțeles.

— Oprește-i, domnule polițist! ȋpă directorul. Oprește-i!

R. Daneel vorbi. Fără niciun efort aparent, vocea lui căpătă pe neașteptate mai mulți decibeli decât ar fi avut dreptul o voce de om. „Bineînțeles”, gândi Baley pentru a zecea oară, „el nu-i...”

— Primul care se clintește, rosti R. Daneel, va fi împușcat.

— Radeți-l! urlă cineva din spate.

Totuși pentru o clipă nu se mișcă nimeni.

R. Daneel sui agil pe un scaun, și de acolo pe o tejghea cu vitrină din transtex. Fluorescența colorată ce sclipea prin fantele peliculei moleculare polarizate îi transforma chipul neted și indiferent în ceva nepământean.

„Nepământean...”, reflectă Baley.

Tabloul rămase încremenit în vreme ce R. Daneel aștepta – un individ tăcut, dar cu o prezență formidabilă.

— În sinea voastră, spuse el sec, gândiți așa: „Bărbatul acesta are un bici neuronice sau un paralizator. Dacă ne vom năpusti cu toții asupra lui, îl vom doborî și cel mult unul sau doi dintre noi vor păți ceva, dar și ei își vor reveni în cele din urmă. Între timp, noi vom face ceea ce dorim, iar legea și ordinea pot să se ducă în spațiu!”

Glasul lui nu era nici aspru, nici mănios, însă deținea autoritate. Avea tonul cuiva sigur pe el și obișnuit să poruncească. Continuă:

— Vă înșelați! Obiectul din mâna mea nu este nici bici neuronice, nici paralizator. Este un blaster, o armă mortală. O voi utiliza și nu voi trage în aer. Voi ucide mulți dintre voi înainte de a mă doborî – poate mai mult de jumătate din numărul vostru. Vorbesc cât se poate de serios. Vi se pare că nu arăt a persoană care vorbește

serios?

La marginile gloatei se întrezăreau mișcări, dar mulțimea nu mai creștea. Numărul nou-veniților care se opreau să caște gura era egal cu cel al cărora se îndepărtau în grabă. Cei mai apropiați de R. Daneel își țineau răsufarea, străduindu-se cu disperare să nu înainteze sub presiunea masei de trupuri dinapoia lor.

Clienta cu pălărie rupse vraja. Printre icnete și gâfăituri, zbieră:

— O să ne-omoare pe toți. N-am făcut nimic! Lăsați-mă să ies!

Se răsuci, dar se trezi în fața unui zid neclintit de femei și bărbați înghesuiți unii în alții. Căzu în genunchi. Mișcarea spre înapoi a mulțimii tăcute se accentuă.

R. Daneel sări de pe tejghea și spuse:

— Pornesc spre ușă și voi împușca orice bărbat sau femeie care mă atinge. Când ajung la ușă, voi împușca orice bărbat sau femeie care nu pleacă pentru a-și vedea de treburile lui. Femeia aceasta...

— Nu, nu, țipă femeia cu pălărie. N-am făcut nimic! N-am vrut niciun rău. Nu vreau pantofi. Vreau acasă!

— Femeia aceasta, continuă R. Daneel, va rămâne și va fi servită.

Făcu un pas înainte.

Gloata îl înfruntă în tăcere. Baley închise ochii. „N-a fost vina mea”, gândi el disperat. „Se vor înregistra morți și un incident diplomatic îngrozitor, dar *spațialii* m-au obligat să am un robot drept partener. *Ei* i-au acordat statut egal.”

Zadarnic. Nu se putea autoconvinge. Ar fi trebuit să-l oprească pe R. Daneel din capul locului, ar fi trebuit să cheme o echipă specializată în tulburări ale maselor, dar în loc să procedeze așa, îl lăsase pe R. Daneel să-și asume responsabilitatea și simțise o ușurare lașă. Când încercă să-și spună că personalitatea lui R. Daneel dominase pur și simplu situația, fu cuprins de o

profundă scârbă de sine. Un *robot* care să domine...

Nu se auzi niciun sunet neobișnuit, niciun strigăt sau înjurătură, niciun mormăit sau răcnet. Detectivul deschise ochii.

Oamenii se împrăștiu.

Directorul magazinului se liniștea, aranjându-și haina boțită, murmurând amenințări furioase în urma mulțimii care se risipea.

Suieratul lin și discret al unei mașini de poliție se auzi brusc în fața magazinului. „Normal”, își spuse Baley. „După ce s-a terminat totul...”

Directorul îl trase de mânecă.

— Domnule polițist, n-are rost să mai creăm probleme...

— Nu va fi nicio problemă, replică Baley.

Fu ușor să scape de echipaj. Polițiștii veniseră în urma unei sesizări referitoare la mulțimea strânsă pe stradă. Nu cunoșteau detalii și văzuseră cu ochii lor că strada era pustie. R. Daneel se trase într-o parte și nu dovedi niciun semn de interes, în timp ce Baley le explică ce se întâmplase, minimalizând incidentul și ascunzând complet rolul jucat de R. Daneel.

După aceea plecă cu robotul și se opri lângă unul dintre zidurile de beton și oțel ale puțurilor pentru ascensoare.

— Uite ce-i, îi spuse, să știi că nu-ncerc să mă împăunez cu meritele tale.

— Să te „împăunezi”? Este o expresie pământeană?

— Nu am raportat rolul pe care l-ai jucat tu.

— Nu vă cunosc toate obiceiurile. Pe planeta mea se obișnuiește un raport complet, dar poate că aici lucrurile stau altfel. În orice caz, a fost evitată o răzmeriță civilă. Asta este important, nu?

— Da? Fii atent! (Baley se strădui să aibă un ton cât mai apăsător, sarcină îngreunată de faptul că trebuia să se limiteze la șoapte furioase.) Să nu mai faci asta niciodată!

— Să nu mai insist niciodată pentru respectarea legii? Dacă nu voi proceda în felul acesta, care mai este atunci menirea mea?

— Să nu mai ameninți niciodată un om cu un blaster!

— Elijah, după cum știi prea bine, nu aș fi tras, indiferent de circumstanțe. Sunt incapabil de a pricinui vreun rău unui om. Dar, după cum ai văzut, nu a fost nevoie să trag cu arma. Nici nu m-am așteptat să fie nevoie.

— Ai avut un noroc absolut chior că n-a trebuit să tragi. Să nu-ți mai asumi niciodată riscul ăsta. Aș fi putut eu însumi să fac cascadoria ta...

— „Cascadorie”? Aceasta ce mai este?

— Nu contează! Reține ce-ți spun: aș fi putut și eu să ameninț mulțimea cu un blaster, dar nu-i genul de risc pe care să mi-l asum justificat și asta-i valabil și pentru tine. Ar fi fost mai sigur să solicităm ajutorul unor echipaje de poliție, decât să încercăm acte de eroism pe cont propriu.

R. Daneel căzu pe gânduri, apoi clătină din cap.

— Cred că greșești, partenere Elijah. Informarea pe care am primit-o despre caracteristicile pământenilor include printre altele detaliul potrivit căruia, spre deosebire de locuitorii Lumilor Exterioare, ei sunt educați din copilărie să accepte autoritatea. Se pare că acesta este rezultatul modului vostru de viață. Este de ajuns un singur om care să reprezinte autoritatea cu suficientă fermitate, așa cum am demonstrat-o. Dorința ta pentru sprijinul unui echipaj a fost, în realitate, doar expresia dorinței tale aproape instinctive pentru o autoritate superioară care să te scutească de responsabilități. Recunosc: modul în care am procedat ar fi fost cu totul nejustificat pe planeta mea.

Chipul prelung al lui Baley era stacojiu de furie.

— Dacă te-ar fi recunoscut că ești robot...

— Am fost sigur că nu mă vor recunoaște.

— Oricum, țin minte că *ești* un robot. Nimic altceva, doar un robot. La fel ca vânzătorii aceia din magazin.

— Este evident.

— Și *nu ești* om.

Fără să vrea, Baley se simțea împins spre cruzime.

R. Daneel păru să se gândească la spusele detectivului, apoi rosti:

— Poate că diferența dintre om și robot nu este la fel de semnificativă precum cea dintre inteligență și non-inteligență.

— Asta o fi valabil pe planeta voastră, dar nu pe Pământ.

Baley își privi ceasul și abia atunci își dădu seama că întârziase cu o oră și un sfert. Își simțea gâtul uscat și dureros, gândindu-se că R. Daneel câștigase prima rundă, în vreme ce el stătuse neajutorat.

Se gândi la Vince Barrett, puștiul pe care-l înlocuise R. Sammy. Și la el însuși, Elijah Baley, pe care R. Daneel *l-ar fi putut* înlocui. Sfinte Iosafat, cel puțin tatăl lui fusese dat afară din cauza unui accident care produsese avarii, care ucisese oameni! Poate că fusese *într-adevăr* vina lui – Baley nu știa adevărul –, dar dacă fusese eliminat pentru a face loc unui robot fizician? Pur și simplu pentru asta, fără niciun alt motiv. Oricum, el nu mai putea face nimic de acum.

— Să-i dăm drumul, vorbi sec. Trebuie să te duc la mine acasă.

— Înțelegi, urmă R. Daneel, nu se cuvine să examinăm alte diferențe, de importanță mai redusă, decât faptul că inteli...

— *Bine*, ridică glasul Baley, am închis subiectul. Jessie ne așteaptă. (Porni în direcția celui mai apropiat tub de comunicare între Secțiuni.) Ar fi mai bine s-o sun și să-i spun că suntem pe drum.

— „Jessie”?

— Soția mea.

„Sfinte Iosafat”, gândi Baley, „sunt într-o formă excelentă pentru a da ochii cu Jessie!”

4. Prezentarea unei familii

Inițial pe Elijah Baley îl atrăsese la Jessie numele fetei. O cunoscuse în '02, la petrecerea de Crăciun a Secțiunii, în fața unui bol imens cu puncte. El de abia terminase școala, se angajase în Orașul New York și se mutase recent în Secțiunea respectivă. Locuia într-una dintre nișele burlacilor din Sala Comună 122A. Nu tocmai rău pentru o nișă de burlac.

Ea distribuia puncte.

— Eu sunt Jessie, îi spusese. Jessie Navodny. Nu te cunosc.

— Mă numesc Baley, îi răspunsese el. Lije Baley. De abia m-am mutat în Secțiune.

Luase paharul de puncte și îi zâmbise automat. Fata îi lăsase impresia unei persoane vesele și prietenoase, așa că rămăsese în preajma ei. Era nou-venit și încerca binecunoscutul sentiment de stânjeneală de a participa la o petrecere și a urmări cum se formează grupulețe cărora nu le aparținea. Mai târziu, când gâtleurile aveau să fie îmbibate cu suficient alcool, situația se putea îmbunătăți.

Deocamdată rămăsese în apropierea bolului cu puncte, sorbind gânditor și privind-i pe oamenii care veneau și plecau.

— Și eu am ajutat la prepararea punctului, rostise fata întrerupându-i reveria. Pot băga mâna în foc pentru el. Mai vrei?

Baley își dăduse seama că păhăruțul îi era gol. Zâmbise și încuviințase din cap.

— Da.

Fata avea un chip oval, nu deosebit de frumos, în principal din cauza nasului nițel cam mare. Purta o rochie modestă, iar părul castaniu-deschis îi cobora în bucle pe frunte.

I se alăturase la următorul pahar și Baley se simțise ceva mai bine.

— Jessie, rostise el și plescăise din limbă ca și cum i-ar fi degustat prenumele. Este un nume drăguț. Te superi dacă-ți spun Jessie?

— Cătuși de puțin, dacă-ți face plăcere. Este diminutivul de la... ia să văd dacă ghicești!

— Jessica?

— N-o să ghicești niciodată.

— Altceva nu-mi vine-n minte.

Ea chicotise și anunțase cu superioritate:

— Prenumele meu este Jezebel.

În clipa aceea, interesul bărbatului crescuse brusc. Pusese pe masă paharul de punci și întrebase preocupat:

— Vorbești serios?

— Pe cuvânt, nu glumesc! Jezebel, ăsta-i numele meu așa cum apare în toate actele. Părinților mei le-a plăcut cum sună.

Era destul de mândră de asta, deși probabil că în lume nu exista o Jezebel mai improbabilă.

— Prenumele meu, zisese Baley serios, este Elijah. Lije este doar un diminutiv.

Fata rămăsese nedumerită, așa că el continuase:

— Elijah a fost cel mai mare dușman al lui Jezebel.

— Chiar așa?

— Sigur că da. În Biblie^[9].

— Da? Nu știusem... Asta *chiar* că-i amuzant. Sper că nu-nseamnă că va trebui să-mi fii dușman în realitate.

Din capul locului, nici nu se pusese problema respectivă. Coincidența dintre numele lor făcuse din

Jessie mai mult decât o fetișcană plăcută în spatele unui bol cu puncte, iar cu timpul Baley descoperise că era o persoană voioasă, cu inimă bună și, în cele din urmă, chiar drăguță. Îi apreciase mai cu seamă buna dispoziție. Propria sa viziune, caustică, asupra vieții avea nevoie de un antidot.

Jessie nu părea totuși să fie niciodată deranjată de chipul lui lung și grav.

— Ce naiba, spusese ea, ce dacă arăți ca și cum ai fi înghițit o lămâie întreagă? Știu că lucrurile nu stau de fapt așa și bănuiesc că dac-ai fi tot timpul cu zâmbetul pe buze, așa ca mine, probabil că am exploda dacă am sta împreună. Rămâi așa cum ești, Lije, și oprește-mă să nu mă pierd cu capul printre nori.

Pe de altă parte, ea îl oprea pe Baley să se afunde prea mult. Bărbatul făcuse o cerere pentru un apartament micuț în zona Cupluri și obținuse o autorizație condiționată, până la căsătorie. I-o arătase lui Jessie și-i zisese:

— Vrei să-l aranjezi, ca să pot pleca de la Burlaci? Nu-mi place acolo.

Poate că nu fusese cea mai romantică cerere de căsătorie cu putință, dar lui Jessie îi plăcuse.

Baley își putea reaminti un singur episod în care obișnuita ei veselie o părăsise complet, iar ocazia aceea implicase numele femeii. Era în primul lor an de căsătorie, iar copilul încă nu apăruse. De fapt, fusese chiar luna când îl concepuseră pe Bentley. (Clasificarea lor CI^[10], statutul valorilor genetice și poziția bărbatului în Departament îi dădeau dreptul la doi urmași, dintre care primul putea fi conceput în primul an de căsătorie.) Poate că, așa cum se gândise Baley retrospectiv, sarcina incipientă ar fi putut explica parțial neobișnuita nervozitate a lui Jessie.

Femeia fusese nițel nemulțumită din cauza faptului că Baley întârzia mult peste orele de program.

— Este jenant, îi spusese, să cinez singură la

cantină în fiecare seară.

Baley se simțea obosit și indispus.

— De ce? replicase el. Cu ocazia asta poți cunoaște diverși celibatari foarte simpatici.

Desigur, ea replicase imediat:

— Ce crezi, Lije Baley, că nu i-aș putea atrage să-mi facă curte?

Poate că motivul fusese oboseala lui, sau poate faptul că Julius Enderby, un fost coleg de școală, urcase încă o treaptă pe scara C a clasificărilor, în vreme ce el rămăsese pe loc... Sau poate că motivul fusese pur și simplu plictiseala de a o vedea pe Jessie străduindu-se să se comporte ca personajul biblic al cărui nume îl purta, în ciuda faptului că avea cu totul alt caracter, pe care nu și l-ar fi putut schimba niciodată.

În tot cazul, Baley răspunsese mușcător:

— Cred că ai putea, dar nu cred că vei încerca. Aș prefera să-ți dai uitării numele și să fii tu însuși.

— O să fiu așa cum îmi place!

— A încerca să fii Jezebel nu-ți va aduce niciun câștig. Și dacă vrei să știi adevărul, numele nu înseamnă deloc ceea ce pari să crezi. Izabela din Biblie a fost o soție credincioasă și virtuoasă. Nu se știe să fi avut amanți, nu participa la orgii și nici nu încălca morala epocii.

Jessie îl privise furioasă.

— Nu-i adevărat! Am auzit expresia „o Izabelă sulemenită”⁽¹¹⁾ și știu prea bine ce-nseamnă.

— Poate că așa crezi tu, dar ar fi mai bine să m-ascuți. După ce soțul Izabelei, regele Ahab, a murit, fiul lor, Ioram, a devenit rege. Una dintre căpeteniile oștirii sale, Iehu, s-a revoltat împotriva lui și l-a asasinat. După aceea, Iehu a mers la Izreel, unde locuia bătrâna regină-mamă, Izabela. Izabela a auzit de venirea lui și știa că voia s-o ucidă. Mândră și curajoasă, s-a fardat și s-a îmbrăcat cu hainele cele mai bune, pentru ca să-l poată întâmpina ca o regină sfidătoare și arogantă. Iehu

a poruncit să fie azvârlită de la fereastra palatului și omorâtă, dar, după părerea mea, ea și-a întâmpinat moartea cu demnitate. De aceea oamenii folosesc expresia „o Izabelă sulemenită”, chiar dacă nu știu la ce se referă.

În seara următoare, Jessie îl interpelase cu glas scăzut:

— Am citit Biblia, Lije.

— Poftim?

Pentru o clipă, Baley fusese cu adevărat surprins.

— Părțile legate de Izabela.

— Ah... Jessie, iartă-mă dacă te-am jignit. M-am comportat ca un copil.

— Nu, nu. (Ea împinsese brațul cu care bărbatul voise să-i cuprindă talia și se așezase pe canapea, bătoasă și severă, păstrând un spațiu evident între ei.) Am dorit să știu adevărul. Nu vreau să fiu păcălită fiindcă nu-l știu. De aceea am citit despre Izabela. A fost o femeie *rea*, Lije.

— Ei bine, capitolele acelea au fost scrise de inamicii ei. Nu cunoaștem și reversul medaliei.

— I-a ucis pe toți proorocii Domnului pe care i-a putut găsi.

— Așa susțin ei...

Baley își pipăise buzunarele în căutarea unei lame de gumă de mestecat. În ultima vreme abandonase obiceiul acela, deoarece Jessie îi spusese că, asociat feței lui prelungi și ochilor căprui și triști, îl făcea să semene cu un cal bătrân care se înecase cu un smoc de iarbă pe care nu-l putea nici înghiți, nici scuipa afară.

— Dacă vrei să auzi poziția apărării, urmase el, îți pot oferi unele argumente. Izabela prețuia religia strămoșilor ei, care se stabiliseră în regiunea aceea cu mult înainte de sosirea evreilor. Evreii aveau propriul lor Dumnezeu, care era o divinitate exclusivă. Ei nu se mulțumeau să-L venereze, ci voiau ca toți din jur să facă la fel.

— Izabela era conservatoare și susținea vechile tradiții în fața celor noi. Noile credințe aveau un conținut moral superior, dar cele vechi erau mai satisfăcătoare din punct de vedere afectiv. Faptul că a ucis preoți nu dovedește decât că aparținea epocii ei. Pe atunci, aceea era metoda obișnuită de a face prozești. Dacă ai citit Cartea Regilor, îți amintești că Ilie (cel care are același nume cu *al meu*) s-a întrecut cu 850 de prooroci ai lui Baal, pentru a vedea care poate să pogoare foc din ceruri. Ilie a câștigat și imediat a poruncit mulțimii de privitori să-i ucidă pe cei 850 de baaliți. Ceea ce s-a și întâmplat.

Jessie își mușcase ușor buza inferioară și replicase:

— Dar ce părere ai despre via lui Nabot, Lije? Nabot nu supăra pe nimeni, dar a refuzat să-și vândă via regelui. Atunci Izabela a pus martori să jure strâmb și să susțină că Nabot a comis blasfemie sau așa ceva.

— I-a „hulit pe Dumnezeu și pe rege”, cită Baley.

— Da. Așa că l-au executat și i-au confiscat via.

— A fost un lucru rău. Desigur, în epoca modernă, cazul lui Nabot ar fi fost soluționat mult mai simplu. Dacă Orașul i-ar fi dorit proprietatea, sau chiar dacă vreuna dintre națiunile medievale i-ar fi dorit-o, tribunalul ar fi decis evacuarea lui, cu forța dacă ar fi fost necesar, plătindu-i prețul pe care l-ar fi considerat de cuviință. Regele Ahab nu deținea asemenea soluții, totuși varianta Izabelei n-a fost corectă. Singura ei scuză poate fi că Ahab era furios și nefericit din cauza situației, iar ea a considerat că dragostea față de soț era mai presus de bunăstarea lui Nabot. Îți repet, a fost arhetipul soției credincioa...

Jessie se trăsese și mai departe de el, învăpăiată la față și mânioasă.

— Ești rău și răutăcios!

Bărbatul o privise de-a dreptul stupefiat.

— Ce-am făcut? Ce-i cu tine?

Ea părăsise apartamentul fără să-i răspundă și-și

petrecuse seara și jumătate din noapte la nivelurile video subterice, trecând bosumflată de la un spectacol la altul și utilizându-și rațiile pe două luni (plus pe a soțului ei, numai ca să-i facă în ciudă).

Când revenise în apartament, Lije nu dormea, însă ea nu-i adresase niciun cuvânt.

Târziu, mult mai târziu, Baley își dăduse seama că el distrusese complet o parte importantă din viața lui Jessie. Numele Izabela semnificase pentru femeie ceva ațățător de imoral, constituind o contrabalansare minunată pentru trecutul ei puritan și mai mult decât respectabil. Îi conferea un parfum de licențiozitate pe care-l adora.

Acum însă senzația aceea fusese spulberată. Jessie nu-și mai pomenise niciodată prenumele real față de Lije, față de prietenii ei și, poate, din câte știa Baley, nici față de ea însăși. Se numea Jessie și se iscălea ca atare.

Odată cu trecerea zilelor, reîncepuse să-i vorbească, iar după vreo săptămână relația lor redevenise normală și, în ciuda inevitabilelor dezacorduri ce mai apăruseră ocazional, nimic nu mai atinsese vreodată intensitatea aceea neplăcută.

O singură dată existase o referire indirectă la incidentul respectiv, pe când Jessie era însărcinată în luna a opta. Își părăsise postul de asistentă dietetician la cantina A-23 a Secțiunii și, beneficiind de mult timp liber, și-l umplea cu speculații și pregătiri pentru nașterea copilului.

Într-o seară se adresase soțului ei:

— Ce părere ai despre Bentley?

— Scuză-mă, n-am fost atent, răspunsese Baley ridicând ochii de la teancul de documente pe care îl luase ca să lucreze acasă.

Era nevoit să muncească suplimentar, deoarece în curând avea să mai existe o gură de hrănit, salariul lui Jessie nu mai exista, iar propria lui promovare la nivelurile de non-funcționar părea la fel de îndepărtată

ca și până atunci.

— Ce părere ai despre numele „Bentley”, dacă vom avea un băiat?

Baley își curbase în jos colțurile gurii.

— Bentley Baley? Nu crezi că numele și prenumele sunt cam asemănătoare?

— Nu știu... Mie mi se pare că au un ritm... În plus, își va putea alege singur al treilea nume, care să-i convină, când va fi mai mare.

— Din partea mea, n-am nimic împotriva.

— Ești sigur? Vreau să zic... Poate că voiai să-i spui tot Elijah.

— Ca să fie numit Junior? Nu cred că-i o idee prea grozavă. Dacă va dori, poate să-și numească fiul Elijah.

— Mai este ceva, începuse Jessie, apoi amuțise.

După un timp, Baley ridicase ochii.

— Ce anume?

Fără să-l privească în ochi, ea rostise destul de apăsător:

— Bentley nu este un nume biblic, așa-i?

— Nu este, sunt sigur în privința asta.

— Atunci este bine. Nu mai vreau nume biblice.

Aceea fusese singura aluzie la incidentul din trecut, până în ziua când Baley veni acasă cu robotul Daneel Olivaw. La momentul acela, erau căsătoriți de peste optsprezece ani, iar fiul lor Bentley Baley (încă nu-și alesese un al treilea nume) împlinise deja șaisprezece ani.

* * *

Baley se opri în fața ușii duble mari pe care scria cu majuscule PERSONAL-BĂRBAȚI. Tot cu majuscule, dar ceva mai mici, se preciza: SUBSECȚIUNILE 1A-1E. În sfârșit, cu litere și mai mici, imediat deasupra fantei pentru cheie, exista anunțul: „În caz de pierdere a cheii, contactați imediat 27-101-51.”

Un bărbat trecu pe lângă ei, introduse un card

dreptunghiular micuț de aluminiu în fanta cheii și intra. Închise ușa după el, neîncercând s-o țină deschisă pentru Baley. Dacă ar fi procedat așa, detectivul ar fi fost grav ofensat. Conform tradiției împământenite, bărbații se ignorau complet atât în interiorul, cât și în exteriorul Personalelor. Baley își amintea că una dintre cele mai interesante confidențe conjugale fusese să afle de la Jessie că situația diferea complet în Personalele pentru femei.

Ea spunea mereu „M-am întâlnit cu Josephine Greely în Personal și zicea că...”.

Unul dintre dezavantajele avansării civice fusese că viața socială a lui Jessie suferise atunci când familiei Baley i se acordase permisiunea de a-și activa chiuveta micuță din dormitor.

Fără a-și masca pe deplin stânjeneala, Baley spuse:

— Te rog să aștepți aici, Daneel.

— Intenționezi să te speli? întrebă R. Daneel.

Baley se foi, blestemându-l în gând. „Dacă l-au informat despre tot ce se petrece sub oțel, de ce nu l-au învățat și care sunt manierele? Eu voi fi răspunzător, dacă mai zice așa ceva și altora.”

— O să-mi fac un duș, îi răspunse. Spre seară se aglomerează și pierd timp. Dacă fac duș acum, vom putea profita de toată seara.

Chipul lui R. Daneel își menținu inexpressivitatea.

— Eticheta socială cere ca eu să aștept afară?

Stânjeneala lui Baley se accentuă.

— De ce să intri... dacă n-ai niciun motiv?

— Aha, am înțeles. Da, desigur. Totuși, Elijah, și eu mă murdăresc pe mâini și trebuie să mi le spăl.

Își ridică palmele în fața detectivului. Erau trandafirii și plinuțe, cu toate liniile normale ce brăzdează palmele unei ființe umane. Purtau marca unei lucrături excelente și meticuloase, și erau suficient de curate.

— Avem o chiuvetă în apartament, spuse Baley pe

un ton indiferent înțelegând că snobismul nu-l putea impresiona pe un robot.

— Mulțumesc pentru amabilitate, dar cred că ar fi preferabil să folosesc locul acesta. Dacă va trebui să trăiesc printre voi, pământeni, este mai bine să adopt cât mai multe dintre obiceiurile și atitudinile voastre.

— Atunci, haide înăuntru.

Interiorul luminos și vesel contrasta evident cu utilitarismul oficial din majoritatea Orașului, dar de data aceasta efectul nu mai fu înregistrat de Baley.

— S-ar putea să dureze vreo jumătate de oră, îi șopti lui Daneel. Așteaptă-mă.

Porni, apoi reveni lângă robot și adăugă:

— Fii atent, nu vorbi cu nimeni și nu privi spre nimeni. Niciun cuvânt, nicio uitătură! Este o etichetă socială.

Privi iute în jur, ca să se asigure că propria sa discuție concisă nu fusese remarcată și nu i se aruncau căutături șocate. Din fericire, nimeni nu se găsea în antecoridor și la urma urmelor era *de abia* antecoridorul.

Îl străbătu grăbit, simțindu-se vag murdar, trecu pe lângă sălile comune și se îndreptă către cabinele private. Trecuseră cinci ani de când fusese răsplătit cu o asemenea cabină – îndeajuns de mare ca să conțină un duș, o mașină de spălat și alte utilități. Exista chiar și un miniproiector, care putea fi programat pentru filmele noi.

„Un cămin departe de cămin”, glumise el când îi fusese acordată facilitatea. Acum însă se întreba frecvent cum avea să suporte revenirea la existența mai spartană a sălilor comune, dacă privilegiile cabinei i-ar fi fost anulate vreodată.

Apăsă butonul care activa mașina de spălat și cadranul lucios al contorului se aprinse.

Când reveni proaspăt spălat, cu lenjeria și cămașa curate, și, în general, cu un sentiment mult mai plăcut

de confort, Baley îl găsi pe R. Daneel așteptându-l răbdător.

— Nicio problemă? întrebă el după ce se îndepărtaseră suficient de ușă și puteau vorbi.

— Niciuna, Elijah.

Jessie le deschise, surâzând nervos. Baley o sărută.

— Jessie, mormăi el, fă cunoștință cu noul meu partener, Daneel Olivaw.

Femeia întinse mâna, iar R. Daneel i-o strânse scurt. Ea se întoarse către Baley, apoi privi timid la R. Daneel.

— Nu vrei să iei loc, domnule Olivaw? spuse ea. Trebuie să discut cu soțul meu câteva probleme de familie. Va dura cel mult un minut. Sper că nu te superi.

Îl prinse pe Baley de mânecă și bărbatul o urmă în camera alăturată.

— N-ai pățit nimic? șopti ea grăbită. Mi-am făcut o mulțime de griji după comunicat.

— Care comunicat?

— Acum vreo oră a fost difuzat un comunicat despre răzmerița de la un magazin de pantofi. Au spus că a fost stopată de doi detectivi civili. Știam că vii acasă cu un partener și că magazinul este în subsecțiunea noastră, și tocmai când te întorceai tu, și m-am gândit că n-au spus totul, că de fapt ai fost...

— *Te rog*, Jessie! După cum vezi, n-am nicio zgârietură.

Femeia se stăpâni cu un efort vizibil. Rosti cu glas tremurat:

— Partenerul tău nu-i din divizia voastră, așa-i?

— Nu, răspunse Baley nefericit. Este... complet străin.

— Cum să-l tratez?

— Ca pe toți ceilalți. Este pur și simplu partenerul meu, atât și nimic mai mult.

Vorbise pe un ton atât de neconvingător, încât Jessie miji imediat ochii.

— Ce s-a-ntâmpat?

— Nimic. Haide înapoi în sufragerie, altfel va părea cam ciudat.

* * *

Baley se simțea acum oarecum nesigur în privința apartamentului. Până în clipa aceea nu avusese niciun fel de griji, ba chiar fusese întotdeauna mândru de el. Se compunea din trei camere spațioase; sufrageria, de exemplu, avea nu mai puțin de treizeci de metri pătrați. În fiecare odaie exista un dulap mare îngropat în perete, deasupra căruia trecea una dintre principalele conducte de ventilație. Aceasta însemna căte un vuiet ocazional, dar, pe de altă parte, asigura controlul perfect al temperaturii și un aer condiționat de calitate. În plus, nu era situat departe de niciunul dintre Personale, ceea ce reprezenta un atu real.

Acum însă, când în mijlocul său se afla o creatură venită de pe planete îndepărtate, Baley nu mai era la fel de sigur. Apartamentul i se părea sărăcăcios și strâmt.

Cu o veselie ușor artificială, Jessie întrebă:

— Tu și domnul Olivaw ați mâncat, Lije?

— De fapt, replică iute Baley, Daneel n-o să mănânce cu noi. Mie însă mi-e foame.

Jessie acceptă situația ca atare. Alimentele fiind controlate și raționalizate mai strict ca oricând, era un gest de politețe să refuzi ospitalitatea altuia.

— Sper că n-o să te deranjeze că mâncăm, domnule Olivaw, zise ea. În general, Lije, Bentley și eu cinăm la cantina comună. Este mult mai convenabil, există mai multă varietate și, între noi fie vorba, porțiile sunt mai mari. Totuși Lije și eu *avem* permisiunea de a mânca în apartament de trei ori pe săptămână, dacă o dorim – Lije este bine privit la serviciu și avem un statut bunicele –, și mă gândisem că, doar cu ocazia aceasta, dacă dorești să ni te alături, am putea avea o cină intimă, deși eu cred că persoanele care exagerează cu privilegiile lor de

intimitate sunt nițel antisociale, știi...

R. Daneel asculta politicos.

— Jessie, interveni Baley fluturându-și discret degetele pentru a-i cere soției să tacă, mi-este foame.

— Doamnă Baley, spuse R. Daneel, încalc o etichetă dacă te tutuiesc?

— Nu, nici vorbă. (Jessie deplie masa din perete și cuplă încălzitorul în cavitatea centrală a tăbliei acesteia.) Dă-i drumul și spune-mi Jessie, dacă așa dorești... ăăă... Daneel.

Izbucni în râs.

Baley simțea că-și ieșea din sărite. Situația devenea rapid grotescă: Jessie credea că R. Daneel era om și ar fi avut în felul acesta un subiect despre care să se laude în Personalul femeilor. R. Daneel era arătos, deși destul de țeapăn în mișcări, iar pe Jessie o încânta politețea lui. Oricine putea să vadă asta.

Detectivul se întrebă ce credea R. Daneel despre soția sa. Jessie nu se schimbaseră prea mult în cei optsprezece ani de când erau căsătoriți, cel puțin nu în ochii lui Baley. Desigur, se mai împlinise la trup, iar chipul își pierduse din vigoarea tinereții. În colțurile gurii îi apăruseră cute și pomeții îi deveniseră mai masivi. Adoptase o coafură clasică, iar castaniul părului se decolorase.

„Toate astea sunt însă lipsite de importanță”, gândi Baley. Pe Lumile Exterioare, femeile erau înalte, zvelte și aveau aceeași ținută regală ca bărbații. Cel puțin așa le prezentau cărțile-film și probabil acela era genul de femei cu care se obișnuise R. Daneel.

Robotul părea însă netulburat de conversația lui Jessie, de aspectul ei sau de faptul că îl tutuia.

— Nu comit o impolitețe? întrebă el. Jessie mi se pare un diminutiv. Poate că utilizarea lui este restricționată la membrii familiei și de aceea ar fi mai convenit să îți folosesc prenumele complet.

Femeia, care tocmai desfăcea ambalajul izolator al

rațiilor pentru cină, plecă fruntea, brusc concentrată.

— Jessie e foarte bine, răspunse ea cu glas încordat. Toți îmi spun așa. Nu folosesc alt nume.

— Perfect, Jessie.

Ușa se deschise și un băiat intră precaut. Ochii săi îl descoperiră aproape imediat pe R. Daneel.

— Tată? rosti băiatul nesigur.

— Acesta este fiul meu, Bentley, făcu prezentările Baley cu glas scăzut. Ben, dansul este domnul Olivaw.

— Este partenerul tău, nu, tată? Bună seara, domnule Olivaw, spuse Ben și ochii i se lărgiră, scânteind. Tată, ce s-a-ntâmplat la magazinul de pantofi? Buletinul de știri...

— Fără întrebări acum, Ben, i-o reteză Baley.

Băiatul se bosumflă și privi spre mama sa, care-i făcu semn să se așeze.

— Ai făcut ce te-am rugat? îl întrebă ea după aceea.

Îl mângâie ușor pe părul negru ca al tatălui său; avea să fie de aceeași înălțime ca Baley, dar acelea erau singurele asemănări dintre cei doi. Bentley moștenise de la Jessie chipul oval, ochii căprui și atitudinea veselă față de viață.

— Sigur că da, răspunse Bentley aplecându-se puțin ca să privească în recipientul dublu din care începuseră să se înalțe aburi aromați. Ce-avem de mâncare? Sper că nu iarăși zimovițel, mamă! Mamă?

— Zimovițelul este foarte bun, replică ea strângând din buze. Te rog să mănânci ce ți se pune în farfurie, fără alte comentarii!

Era *evident* că aveau zimovițel.

Baley se așeză pe scaunul său. El însuși ar fi preferat altceva decât zimovițel, cu izul pătrunzător și gustul ce persista mult timp pe limbă, dar Jessie îi explicase de mult cum stăteau lucrurile.

— Pur și simplu, nu se poate, Lije, spusesese ea. Eu stau toată ziua aici, la nivelurile astea și nu-mi pot face dușmani, altfel viața mi-ar fi insuportabilă. Se știe foarte

bine că am fost asistentă dieteticiană și dacă aș lua săptămânal cotlete sau pui, când la nivelul ăsta nu știu dacă mai există cineva care să aibă privilegiul de a mânca în intimitate, nici chiar duminica, s-ar zice că am influență sau prieteni în bucătării. S-ar duce vorba de colo-colo și n-aș putea nici măcar să mai scot capul pe ușă, ori să mă duc liniștită la Personal. Așa cum sunt, zimovițelul și protolegumele sunt foarte bune. Reprezintă o alimentație echilibrată, fără risipă și, de fapt, conțin toate vitaminele, mineralele și celelalte elemente de care avem nevoie. Dacă dorim pui, putem mânca oricât vrem atunci când ne ducem la cantină, în zilele de marți cu pui.

Baley cedase fără multe comentarii. Lucrurile stăteau așa cum le prezentase Jessie; prima problemă de conviețuire era reducerea la maximum a fricțiunilor cu mulțimile care te înconjurau din toate părțile. Bentley fusese ceva mai greu de convins.

— Ce naiba, mamă, exclamă băiatul, de ce nu pot folosi tichetul tatei și să cinez singur la cantină? Prefer mâncarea de acolo, decât așa ceva.

— Mă surprinzi, Bentley, clătină Jessie nemulțumită din cap. Ce-ar zice oamenii dacă te-ar vedea că mănânci singur, de parcă propria ta familie n-ar fi de nasul tău, sau de parcă te-ar fi dat afară din apartament?

— Păi... la urma urmelor, nu-i treaba lor.

— Bentley, rosti Baley cu o undă de iritare în voce, fă cum îți spune mama!

Băiatul strânse din umeri, nefericit.

Pe neașteptate, din cealaltă parte a încăperii, se auzi glasul lui R. Daneel:

— Am permisiunea familiei de a viziona aceste cărți-film, în timp ce mâncați?

— Sigur că da, încuviință Bentley și se ridică de la masă cu o expresie de interes brusc. Sunt ale mele. Le-am luat de la bibliotecă, cu autorizația specială a școlii. Să vă aduc lectorul meu. E destul de bun. L-am primit

cadou de la tata, la ultima mea aniversare.

Îl aduse, apoi îl întrebă pe R. Daneel:

— Vă interesează roboții, domnule Olivaw?

Baley scăpă lingura din mână și se aplecă s-o ridice.

— Da, Bentley, spuse R. Daneel, mă interesează destul de mult.

— Atunci o să vă placă astea. Toate sunt despre roboți. Trebuie să scriu despre ei o lucrare pentru școală, așa că mă documentez. Este un subiect destul de complicat, se împăună băiatul. Și eu sunt împotriva lor.

— Stai jos, Bentley, făcu Baley disperat, și nu-l mai deranja pe domnul Olivaw.

— Nu mă deranjează, Elijah. Mi-ar plăcea să discut cu tine despre problema aceasta, Bentley, dar altă dată. Tatăl tău și cu mine vom fi foarte ocupați în noaptea aceasta.

— Mulțumesc, domnule Olivaw.

Bentley se așeză la masă și, aruncând o privire nemulțumită spre Jessie, rupse cu furculița o bucată din zimovițelul roz și sfărâmicios.

„Ocuțați în noaptea aceasta”? se întrebă Baley.

Apoi, cu un șoc real, își aminti de cazul său. Își reaminti de crima din Orașul Spațial și-și dădu seama că de câteva ore bune fusese atât de implicat în propriile sale probleme încât uitase de realitatea teribilă a asasinatului.

5. Analiza unei crime

Purtând o pălăriuță sobră și o jachetică din cheratofibre, Jessie își luă rămas bun de la ei.

— Te rog să mă scuzi, domnule Olivaw, spuse ea. Știu că ai multe de discutat cu Lije.

Deschise ușa și-și împinse fiul înaintea ei.

— Când vă-ntoarceți? se interesă Baley.

Femeia se opri.

— Când vrei să ne-ntoarcem?

— Păi, n-are rost să stați noaptea pe-afară. Veniți ca de obicei, pe la miezul nopții.

Detectivul privi îngândurat spre R. Daneel. Robotul încuviință din cap și rosti:

— Regret că din cauza mea plecați de acasă.

— Nu-ți face probleme din *asta*, domnule Olivaw. Nu plecăm câtuși de puțin din cauza ta. Oricum era seara pe care mi-o petreceam cu fetele. Haide, Ben!

Băiatul traversa o etapă de răzvrătire.

— De ce mai trebuie să vin și eu? N-o să-i deranjez. Ce prostie!

— Faci cum îți spun!

— De ce nu pot veni la eterice cu tine?

— Fiindcă eu merg cu niște prietene, iar tu ai altele de fă...

Ușa se închise înapoia lor.

Sosise momentul pe care Baley îl amânase până atunci. Își spusese: „Mai întâi, să mă-ntâlnesc cu robotul și să văd ce-i cu el.” După aceea: „Să-l aduc la mine acasă.” Iar după aceea: „Să mâncăm.”

Acum însă tergiversările aparțineau trecutului și nu mai putea amâna lucrurile. Ajunsese, în sfârșit, la cazul crimei, al complicațiilor interstelare, al posibilei promovări în clasificare sau al posibilei dizgrațieri. Iar el nu avea nici măcar o pistă de început, ci trebuia să apeleze la robot pentru ajutor.

Degetele i se mișcă fără țință pe masa care nu fusese pliată înapoi în perete.

— Este sigur că nu putem fi auziți? întrebă R. Daneel.

Baley ridică ochii, surprins.

— Nimeni n-ar asculta ce se petrece în apartamentul altuia.

— Nu stă în obiceiul vostru să trageți cu urechea?

— Așa ceva pur și simplu nu se face, Daneel. La fel de bine ai putea presupune despre vecini că... nu știu... că s-ar uita în farfuria ta, în timp ce mănânci.

— Sau că ar comite o crimă?

— Poftim?

— Nu stă în obiceiul vostru să comiteți crime, nu este așa, Elijah?

Baley simți cum îi crește mânia.

— Uite care-i treaba, dacă vom fi parteneri, n-incerca să imiți aroganța spațialilor. Nu-i pentru tine, R. Daneel, apăsă el deliberat pe „R”.

— Îmi cer scuze, dacă ți-am rănit sentimentele, Elijah. Intenția mea a fost doar să precizez că, deoarece ființele omenești sunt ocazional capabile de crimă în ciuda obiceiurilor lor, pot fi de asemenea capabile să încalce obiceiurile pentru delictul minor al tragerii cu urechea.

— Apartamentul este fonoizolat corespunzător, răspunse Baley, tot încruntat. N-ai auzit niciun sunet din apartamentele vecine, așa-i? Ei bine, nici vecinii nu ne vor auzi pe noi. În plus, de ce ar crede cineva că aici s-ar întâmpla ceva important?

— Să nu subestimăm inamicul.

Baley strânse din umeri.

— Să-i dăm drumul! Informațiile mele sunt extrem de puține, așa că le pot pune pe masă imediat. Știu că Roj Nemennuh Sarton, cetățean al planetei Aurora și rezident în Orașul Spațial, a fost ucis de una sau mai multe persoane necunoscute. Am înțeles că spațialii opinează că n-ar fi vorba despre un incident izolat. Am dreptate?

— Ai destulă dreptate, Elijah.

— Ei asociază crima tentativelor recente de sabotare a proiectului pe care îl susțin și care vizează transformarea noastră într-o societate oameni/roboți integrată, după modelul Lumilor Exterioare, și consideră că asasinatul este opera unui grup terorist bine organizat.

— Da.

— Perfect. Atunci, prima întrebare: ipoteza spațialilor este inevitabilă? Nu este posibil ca asasinatul să fi fost comis de un fanatic solitar? Pe Pământ, sentimentele antiroboți sunt puternice, totuși nu există nicio organizație care să propovăduiască violența în această direcție.

— Mai exact, nu există nicio organizație *legală* de acest fel.

— Chiar și o organizație clandestină dedicată distrugerii roboților și fabricilor de roboți ar avea inteligența elementară de a înțelege că lucrul cel mai prost pe care l-ar putea face ar fi să ucidă un spațial. Pare mult mai probabil ca asasinatul să fi fost opera unei minți dezechilibrate.

R. Daneel ascultă cu atenție, apoi spuse:

— Cred că teoria probabilităților nu susține ipoteza „fanaticului”. Persoana ucisă a fost prea atent aleasă, iar momentul crimei a fost prea exact pentru a putea fi vorba despre altceva decât un plan premeditat din partea unui grup bine organizat.

— În cazul ăsta, deții mai multe informații decât

mine. Varsă-le!

— Exprimarea ta este neclară, dar cred că am înțeles subtextul. Mai întâi, va trebui să îți explic tabloul general. Elijah, Orașul Spațial nu consideră satisfăcătoare relațiile cu Pământul.

— Ce să-ți zic..., mormăi detectivul.

— Mi s-a spus că, la momentul construirii Orașului Spațial, s-a considerat de la sine înțeles de către majoritatea oamenilor noștri că Pământul va fi de acord să adopte societatea integrată care funcționează atât de bine pe Lumile Exterioare. Chiar și după primele răzmerițe, am crezut că va fi numai o chestiune de timp până ce pământenii vor trece peste șocul noutății. S-a dovedit însă că lucrurile nu stau așa. În ciuda cooperării guvernului terestru și a majorității conducerilor Orașelor, rezistența a fost permanentă și progresul foarte lent. Evident, aceasta i-a îngrijorat mult pe oamenii noștri.

— Din cauza altruismului, presupun, făcu Baley.

— Nu în totalitate, răspunse R. Daneel, deși este amabil din partea ta să le atribui motive onorabile. Convingerea noastră comună este că un Pământ sănătos și modernizat va însemna un beneficiu de seamă pentru toată Galaxia. Cel puțin aceasta este opinia împărtășită de oamenii noștri din Orașul Spațial. Trebuie să recunosc că pe Lumile Exterioare există destui care li se opun în mod energic.

— Ce vrei să spui – că între spațiali există dezacorduri?

— Evident. Unii sunt de părere că un Pământ modernizat va fi imperialist și periculos. Opinia aceasta este răspândită mai ales în rândul locuitorilor planetelor mai vechi, care sunt mai apropiate de Pământ și au motive suplimentare să își reamintească primele secole de călătorii interstelare, când societățile lor erau controlate, politic și economic, de Pământ.

— Istorie antică, suspină Baley. Sunt realmente

îngrijorați? Ne mai poartă pică pentru evenimente care s-au întâmplat acum o mie de ani?

— Oamenii, spuse R. Daneel, au felul lor aparte de a fi. Din multe puncte de vedere, nu sunt la fel de raționali ca noi, roboții, deoarece circuitele lor nu sunt anteprogramate la fel. Mi s-a spus că aspectul acesta ar prezenta totuși avantaje.

— Poate că da, comentă sec Baley.

— Tu ești mai în măsură să o spui. În tot cazul, perpetuarea nereușitelor de pe Pământ a consolidat partidele naționaliste de pe Lumile Exterioare, care susțin că este evident că pământenii diferă de spațiali și nu pot fi încadrați în aceeași structură. Ele mai afirmă că dacă am impune roboții cu forța pe Pământ, nu am face decât să dezlănțuim distrugerea în Galaxie. Ele nu uită niciodată faptul că populația Pământului numără opt miliarde de oameni, în timp ce populația totală de pe cele cincizeci de Lumi Exterioare abia ajunge la cinci miliarde și jumătate. Oamenii noștri de aici, în mod special dr. Sarton...

— Era medic?

— Nu, ci doctor în sociologie, specialist în roboți și un om de o inteligență sclipitoare.

— Am înțeles. Continuă.

— Dr. Sarton și ceilalți au înțeles că Orașul Spațial și tot ce semnifică el nu va mai dăinui mult timp, dacă sentimentele amintite de pe Lumile Exterioare vor fi lăsate să se dezvolte, alimentate de eșecurile noastre repetate. Dr. Sarton considera că a sosit momentul să facem un efort suprem pentru a înțelege psihologia pământenilor. Este ușor de afirmat că pământenii sunt conservatori înnăscuți și de repetat expresii ca „Pământul imuabil” și „inscrutabila minte terestră”, dar aceasta nu înseamnă decât ocolirea problemei reale. Dr. Sarton a spus că sunt opiniile ignoranței și că nu putem trata superficial pământenii, cu proverbe sau bromură. A mai declarat că spațialii care încearcă să recreeze

Pământul trebuie să abandoneze izolarea Oraşului Spaţial şi să se amestece printre pământeni. Trebuie să trăiască, să gândească şi să fie ca pământeni.

— Spaţialii? făcu Baley. Imposibil!

— Ai perfectă dreptate, încuviinţă R. Daneel. În ciuda opiniilor sale, dr. Sarton însuşi nu a fost capabil să intre în niciunul dintre Oraşe, şi o ştia prea bine. Nu ar fi putut suporta dimensiunile gigantice şi mulţimile. Chiar dacă ar fi fost silit să intre sub ameninţarea cu blasterul, factorii externi l-ar fi apăsât într-o asemenea măsură încât nu ar fi putut descifra niciodată adevărurile ascunse pe care le căuta.

— Ca să nu mai amintesc despre modul în care spaţialii îşi fac mereu griji în legătură cu bolile, aminti detectivul. Nu uita de asta! Numai din motivul ăsta şi nu cred că vreunul dintre ei ar risca să intre într-un Oraş.

— Mai este desigur şi acest aspect. Bolile, în sensul pământean al cuvântului, nu sunt cunoscute pe Lumile Exterioare, iar teama de necunoscut este întotdeauna morbidă. Dr. Sarton recunoştea toate acestea, însă continua să insiste asupra necesităţii de a-i cunoaşte în mod intim pe pământeni şi traiul lor.

— Pare să fie un cerc vicios.

— Nu tocmai. Obiecţiile faţă de intrarea în Oraşul New York sunt valabile pentru spaţialii umani. Spaţialii roboţi reprezintă cu totul altceva.

„Uit mereu asta, fir-ar a naibii”, îşi spuse Baley.

— Chiar aşa? făcu el cu glas tare.

— Chiar aşa, încuviinţă R. Daneel. În mod firesc, noi suntem mai flexibili, cel puţin în această privinţă. Putem fi proiectaţi pentru adaptarea la o viaţă terestră. Având din construcţie un aspect exterior foarte similar celui uman, am putea fi acceptaţi ca pământeni, obţinând în modul acesta o imagine de aproape asupra vieţii lor.

— Tu însuşi..., începu Baley înţelegând brusc.

— Sunt un astfel de robot. Vreme de un an, dr. Sarton a lucrat la proiectarea şi construirea de roboţi

precum cei descriși anterior. Eu am fost primul dintre roboții lui și, până acum, singurul. Din nefericire, instruirea mea nu este încă terminată. Ca rezultat al acestei crime, am fost nevoit să îmi intru prematur în rol.

— Prin urmare, nu toți roboții spațiali sunt ca tine? Vreau să zic, unii arată mai mult ca niște mașini și mai puțin ca oamenii. Așa-i?

— Bineînțeles. Aspectul exterior depinde de funcția robotului. Propria mea funcție necesită un aspect foarte asemănător omului, dar alți roboți sunt diferiți, deși toți sunt umanoizi. În tot cazul, sunt mult mai umanoizi decât modelele deplorabil de primitive pe care le-am văzut în magazinul de pantofi. Așa arată toți roboții voștri?

— Mai mult sau mai puțin. Nu-ți plac?

— Bineînțeles că nu îmi plac. Este dificil să accept ca egală intelectual o parodie grosolană a formei umane. Fabricile voastre nu pot realiza modele mai bune?

— Sunt sigur că pot, Daneel, dar cred că pur și simplu noi preferăm să știm când avem de-a face cu un robot, și când nu.

Rostind cuvintele acelea, privi direct în ochii robotului. Erau luminoși și umezi, la fel ca ai oricărei ființe umane, totuși lui Baley i se păru că uitătura lor era constantă și nu oscila ușor de la un punct la altul, ca la oameni.

— Sper că în timp, vorbi R. Daneel, voi ajunge să înțeleg punctul acesta de vedere.

Pentru o clipă lui Baley i se păru că detectează sarcasm în propoziția aceea, apoi alungă posibilitatea respectivă.

— În tot cazul, urmă R. Daneel, dr. Sarton a văzut limpede faptul că era un caz C/Fe.

— „Ce fe”? Ce-i asta?

— Simbolurile chimice pentru elementele carbon și fier, Elijah. Carbonul reprezintă baza vieții omului, iar

fierul este baza existenței roboților. Expresia C/Fe se utilizează atunci când dorești să te referi la o societate care combină cele mai bune caracteristici ale ambelor culturi, privite ca egale, totuși paralele.

— „Ce fe”... O scrieți cu o cratimă, sau cum?

— Nu, Elijah. Modalitatea acceptată este cu o liniuță diagonală între cele două simboluri. Nu reprezintă pe niciuna, ci o combinație a lor, fără existența vreunei priorități.

Fără să vrea, Baley se trezi interesat. Pe Pământ, educația oficială nu includea practic nicio informație despre istoria sau sociologia Lumilor Exterioare, după momentul Marii Rebeliuni care le adusese independența față de planeta-mamă. Desigur, în cele mai populare cărți-film de dragoste apăreau personaje de pe Lumile Exterioare: magnatul coleric și excentric aflat în vizită pe Pământ, moștenitoarea frumoasă, invariabil cucerită de farmecul pământeanului și al cărei dispreț era în cele din urmă înecat de iubire, și arogantul rival spațial, ticălos și învins cu regularitate. Erau însă filme lipsite de orice valoare, deoarece negau până și cele mai elementare și binecunoscute adevăruri: că spațialii nu intrau niciodată în Orașe și că femeile spațiale nu vizitau practic niciodată Pământul.

Pentru prima dată în viață, Baley fu stârnit de o curiozitate stranie. Cum era, de fapt, viața spațialilor?

Se strădui să-și readucă gândurile la subiectul curent.

— Cred, rosti el, că înțeleg unde vrei s-ajungi. Sarton a atacat problema convertirii Pământului la C/Fe dintr-un unghi nou și promițător. Grupurile noastre conservatoare, medievaliștii, cum își spun ei, au intrat în panică și s-au temut că el ar putea avea succes. De aceea l-au ucis. Aceasta este motivația care face să fie un complot organizat, nu un simplu act izolat de violență. Corect?

— Da, Elijah, cam așa aș fi descris și eu situația.

Baley şuieră gânditor în barbă. Răpăi ușor pe tăblia mesei cu degetele sale prelungi, apoi clătină din cap.

— Nu ține. Nu ține deloc.

— Scuză-mă, dar nu te înțeleg.

— Încerc să-mi imaginez tabloul general. Un pământean intră în Orașul Spațial, se duce la Sarton, îl împușcă și pleacă. Pur și simplu, nu văd cum ar reuși s-o facă. Poarta de acces în Orașul Spațial este în mod sigur păzită.

R. Daneel încuviință din cap.

— Cred că putem afirma fără teama de a greși că niciun pământean nu ar fi putut trece în mod ilegal prin ea.

— Și atunci, unde ajungi în felul ăsta?

— Dacă poarta de acces ar fi singura modalitate de a pătrunde în Orașul Spațial din Orașul New York, Elijah, am ajunge într-o situație confuză.

Detectivul își privi gânditor partenerul.

— Nu mă prind ce vrei să zici. Este singura legătură între cele două.

— Singura legătură directă, da. R. Daneel așteaptă o clipă, după care continuă: Nu înțelegi ce spun, așa este?

— Așa-i, nu te-nțeleg defel.

— Ei bine, dacă nu te va ofensa, voi încerca să îți explic. Poți să îmi dai o foaie de hârtie și ceva de scris? Mulțumesc. Uite, partenerule Elijah, voi desena un cerc mare și îl voi numi „Orașul New York”. După aceea, tangent cu el, voi desena un cerc mai mic și îl voi numi „Orașul Spațial”. Aici, în punctul de tangență, desenez o săgeată și o numesc „Barieră”. Vezi altă legătură între ele?

— Evident că nu văd, replică Baley. Nici nu există.

— Dintr-un punct de vedere, spuse robotul, mă bucur să te aud spunând aceasta. Concordă cu ceea ce am fost învățat despre modurile de gândire terestră. Bariera este singura conexiune *directă*. Dar atât Orașul New York, cât și Orașul Spațial sunt deschise în toate

direcțiile spre ținutul din jurul lor. Este posibil ca un pământean să părăsească Orașul New York prin una dintre numeroasele sale ieșiri și să străbată ținutul exterior spre Orașul Spațial, unde nu îl va opri nicio barieră.

Vârful limbii lui Baley atinse buza superioară și rămase acolo pentru o clipă. După aceea, detectivul repetă:

— Să străbată ținutul exterior?

— Da.

— *Ținutul exterior!* Singur?

— De ce nu?

— Pe jos?

— Fără îndoială. Mersul pe jos ar oferi șanse maxime de a nu fi detectat. Crima a avut loc în zorii zilei și călătoria a fost neîndoios întreprinsă în orele dinaintea răsăritului.

— Imposibil! În tot Orașul nu există niciun om care s-o facă. Să părăsească Orașul? Singur?

— Da, sunt de acord, în circumstanțe obișnuite, ar părea improbabil. Noi, spațialii, știm asta și de aceea păzim doar poarta de acces. Chiar și în timpul Marii Revolte, oamenii voștri au atacat numai bariera care proteja poarta. Niciunul nu a părăsit Orașul New York.

— Și atunci?

— Acum însă avem de a face cu o situație ieșită din comun. Nu este vorba despre asaltul orbesc al unei gloate ce urmează linia minimei rezistențe, ci de tentativa organizată a unui grup restrâns de a lovi în mod deliberat în punctul neprotejat. Astfel se explică modul în care, așa cum spui tu, un pământean a putut să intre în Orașul Spațial, să se apropie de victima sa, să o ucidă și să plece. A atacat printr-o pată complet oarbă a defensivei noastre.

— Mi se pare improbabil, clătină Baley din cap. Ați făcut ceva pentru a verifica ipoteza asta?

— Da. Comisarul vostru a fost prezent aproape

imediat după crimă...

— Știu. Mi-a spus.

— Detaliul acesta, Elijah, constituie un alt exemplu al alegerii momentului crimei. Comisarul vostru cooperase în trecut cu dr. Sarton și era pământeanul cu care dr. Sarton plănuia să facă primele aranjamente referitoare la infiltrarea de R-i ca mine în Orașele voastre. Întâlnirea din dimineața aceea fusese stabilită tocmai în scopul respectiv. Bineînțeles, crima a stopat planurile, cel puțin temporar, iar faptul că ea s-a petrecut tocmai când comisarul vostru se afla în Orașul Spațial a făcut incidentul mai dificil și mai stânjenitor pentru Pământ și pentru oamenii voștri. Începusem însă să spun altceva. I-am spus comisarului vostru: „Asasinul a traversat probabil ținutul exterior.” Aidomație, el a replicat „Imposibil”, sau poate „Inimaginabil”. Desigur, era foarte tulburat și poate că din acest motiv i-a venit greu să înțeleagă ideea esențială. I-am cerut totuși să înceapă aproape imediat să verifice această ipoteză.

Baley se gândi la ochelarii spărți ai comisarului și, în ciuda gândurilor sumbre, un colț al gurii îi tresări. Bietul Julius! Avusese toate motivele să fie tulburat. Enderby nu beneficiase de nicio modalitate prin care să explice situația spațialilor superiori, care priveau incapacitățile fizice ca fiind atribute specifice și dezgustătoare ale pământenilor nemodificați genetic. Cel puțin nu putuse s-o facă fără să-și piardă din prestanță, iar prestanța era vitală pentru comisarul de poliție Julius Enderby. Ei bine, pământenii trebuiau să se susțină în unele privințe. Robotul n-avea să afle niciodată de la Baley despre miopia lui Enderby.

— Una câte una, urmă R. Daneel, au fost investigate diversele ieșiri din Oraș. Știi câte sunt, Elijah?

Baley clătină din cap, apoi hazardă un răspuns:

— Douăzeci?

— Cinci sute două.

— Câte?!

— Inițial au fost și mai multe, dar numai cinci sute două au rămas funcționale. Orașul New York a crescut lent, Elijah. Cândva s-a găsit sub cerul liber și oamenii ieșeau frecvent în ținuturile din jur.

— Sigur că da, știu asta.

— Ei bine, când Orașul a fost închis prima dată, au rămas multe ieșiri. Cinci sute două dintre ele mai există și azi. Restul au fost blocate, sau Orașul s-a extins pur și simplu peste ele. Nu punem la socoteală punctele de acces pentru vehiculele aeriene.

— Bun... ce s-a aflat de la ieșiri?

— Investigațiile au fost zadarnice. Ieșirile nu sunt păzite. Nu am putut găsi nicio persoană oficială care să răspundă de ele, sau care să le considere jurisdicția sa. Se pare că nimeni nu știa nici măcar despre existența lor. Orice om ar fi putut ieși prin oricare dintre ele, oricând, pentru ca să revină tot pe acolo, după bunul său plac. Nu ar fi fost detectat niciodată.

— Altceva? Presupun că arma a dispărut.

— Da.

— Indicii de orice fel?

— Niciunul. Am cercetat cu atenție împrejurimile Orașului Spațial. Roboții de la ferme au fost aproape inutili ca potențiali martori. Ei sunt cu puțin mai mult decât simple mașinării agricole automatizate, rareori umanoide. În plus, la ferme nu există oameni.

— Mda... Ce-i de făcut în continuare?

— Întrucât am eșuat, deocamdată, la un capăt al firului, respectiv Orașul Spațial, vom acționa în celălalt capăt – Orașul New York. Sarcina noastră va fi să depistăm toate grupările posibil subversive, să trecem prin sită toate organizațiile dizidente...

— Cât timp intenționezi să anchetezi? îl întrerupsese Baley.

— Cât mai puțin posibil, cât de mult va fi necesar.

— Ei bine, reflectă detectivul gânditor, aș fi preferat

să fi avut alt partener.

— Eu nu, răspunse R. Daneel. Comisarul ți-a lăudat loialitatea și capacitățile.

— Frumos din partea lui, mârâi sardonice Baley.

„Bietul Julius”, își spuse în gând. „Îi apăs conștiința și se străduiește din răputeri.”

— Nu ne-am bizuit exclusiv pe spusesele sale, zise R. Daneel. Am verificat propriile noastre arhive. Te-ai exprimat deschis împotriva utilizării roboților în Departamentul tău.

— Ai ceva de obiectat?

— Absolut nimic. În mod evident, dreptul la opinie îți aparține. A fost totuși necesar să îți verificăm cu atenție profilul psihologic. Știm că, deși îi detești intens pe R-i, *vei lucra* alături de unul, dacă apreciezi că este de datoria ta să o faci. Deții un coeficient extraordinar de mare al loialității și respectului față de autoritățile legale. Este exact ceea ce ne trebuie nouă. Comisarul Enderby te-a apreciat corect.

— Nu ai resentimente personale din cauza sentimentelor mele antiroboți?

— În ce fel pot ele juca vreun rol, dacă nu te împiedică să lucrezi cu mine și să mă ajuți în finalizarea anchetei?

Baley se simți blocat și ripostă beligerant:

— Ei bine, atunci, dacă eu am trecut testul, ce se poate spune despre tine? Ce face din tine un detectiv?

— Nu te înțeleg.

— Ai fost conceput ca mașină colectoare de informații. O imitație a omului care să înregistreze evenimentele din viața pământenilor pentru a fi analizate de spațiali.

— A fi o mașină colectoare de informații reprezintă un început bun pentru un investigator, nu este așa?

— Un început, poate, dar în niciun caz asta nu-i totul.

— Desigur, circuitele mele au mai suferit o ajustare

finală.

— Aș fi curios să aflu detalii în privința asta, Daneel.

— Nimic mai simplu. În băncile mele motivaționale a fost introdus un factor de impulsionare extrem de puternic: dorința justițiară.

— *Justițiară!* strigă Baley.

Ironia i se destrămă de pe chip, fiind înlocuită de o expresie de vădită neîncredere.

R. Daneel se răsucise însă iute în scaun și privea spre ușă.

— Este ceva acolo, anunță el.

Era într-adevăr ceva. Ușa se deschise și Jessie, palidă și cu buzele strânse într-o linie subțire, intră în apartament.

* * *

Baley fu surprins.

— Jessie? se încruntă el. S-a-ntâmpnat ceva?

Femeia rămase locului, fără să-l privească în ochi.

— Îmi pare rău c-a trebuit să..., începu ea, apoi se opri.

— Unde-i Bentley?

— Va rămâne peste noapte în Sala Tinerilor.

— De ce? Nu ți-am spus să faci așa ceva.

— Am înțeles că partenerul tău va rămâne peste noapte și m-am gândit că va avea nevoie de camera lui Bentley.

— Nu era necesar, Jessie, rosti R. Daneel.

Ea ridică ochii spre chipul lui R. Daneel, privindu-l deschis.

Baley își examinează vârfurile degetelor, îngrozit de ceea ce putea să urmeze, dar cumva incapabil să intervină. Tăcerea îi apăsă greu pe timpane, iar apoi, parcă prin nenumărate straturi de plastex, auzi glasul soției sale:

— Daneel, cred că ești un robot.

Și R. Daneel răspunse cu aceeași voce calmă dintotdeauna:

— Da, sunt.

6. Șoapte într-un dormitor

La nivelurile din vârful unora dintre cele mai bogate subsecțiuni ale Orașului se aflau Solariile naturale, unde șicane din cuarț cu obloane metalice amovibile opreau pătrunderea aerului din exterior, dar permiteau trecerea luminii solare. Acolo se puteau bronză nevestele și ficele principalilor administratori și executivi ai Orașului. Tot acolo, în fiecare seară se întâmpla un fenomen unic.

Se lăsa noaptea.

În restul Orașului (incluzând Solariile-UV, unde, în conformitate cu timpul care le fusese alocat, milioane de locuitori se puteau expune ocazional lungimilor de undă artificiale emise de lămpile cu arc) existau doar ciclurile temporale arbitrare.

Activitățile Orașului ar fi putut continua cu ușurință în trei schimburi de câte opt ore sau în patru schimburi de câte șase ore, „zi” și „noapte” deopotrivă. Lumina și munca s-ar fi putut foarte simplu succeda întruna, la nesfârșit. Dintotdeauna existaseră reformatori civici care, periodic, sugeraseră posibilitatea aceasta în interesul economiei și eficienței.

Transpunerea în practică nu fusese niciodată acceptată.

Multe dintre obiceiurile anterioare ale societății terestre fuseseră abandonate în același interes al economiei și eficienței: spațiul, intimitatea, ba chiar o mare parte a liberului arbitru. Totuși acelea erau produse ale civilizației și nu aveau o vechime mai mare

de zece mii de ani.

Pe de altă parte, adaptarea la ciclul nocturn de somn avea vârsta omului: un milion de ani. Obiceiul respectiv era greu de abandonat. Deși înserarea nu era vizibilă, luminile din apartamente se stingeau odată cu trecerea orelor nopții și pulsul Orașului se diminua. Deși pe bulevardele acoperite ale Orașului nimeni n-ar fi putut deosebi amiaza de miezul nopții sau de orice alt fenomen cosmic, omenirea urma deplasările mute ale arătătoarelor ceasornicelor.

Expresurile se goleau, vacarmul vieții se diminua, gloata care furnica pe arterele colosale se destrăma; Orașul New York se afla în umbra neobservată a Pământului și populația lui dormea.

* * *

Elijah Baley nu dormea. Zăcea întins în pat, în apartamentul său nu ardea nicio lumină, dar orice legătură cu somnul se oprea aici.

Jessie era întinsă lângă el, nemișcată în beznă. Bărbatul nici n-o auzise, nici n-o simțise mișcându-se.

De cealaltă parte a peretelui, R. Daneel Olivaw stătea în picioare, așezat sau întins (Baley se întreabă cum anume).

— Jessie! șopti detectivul. Jessie!

Silueta întunecată de alături se foi ușor sub pătură.

— Ce vrei?

— Jessie, te rog, nu-mi îngreuna și mai mult situația.

— Puteai să-mi fi spus.

— Cum s-o fi făcut? Intenționez, dar n-aveam deocamdată niciun plan. Sfinte Iosafat, Jessie...

— Ș-ș-ș!

Vocea bărbatului redeveni o șoaptă.

— Cum ai aflat? Nu vrei să-mi spui?

Jessie se răsuci spre el și Baley îi simți ochii ațintiți asupra sa prin întuneric.

— Lije... (Glasul era de abia o adiere prin aerul nemișcat al dormitorului.) Ne poate auzi...? Creatura aceea?

— Nu, dacă vorbim în șoaptă.

— De unde știi? Poate că are urechi speciale, ca să detecteze sunetele cele mai slabe. Roboții spațiali pot face tot felul de chestii.

Baley știa asta. Propaganda pro-roboți sublinia permanent caracteristicile miraculoase ale roboților spațiali, anduranța lor, simțurile suplimentare, serviciile aduse omenirii într-o sută de modalități noi. El considera abordarea respectivă complet greșită – pământenii îi urau cu atât mai mult pe roboți pentru superioritatea lor.

— Nu și Daneel, răspunse încetișor. Pe el l-au construit în mod deliberat asemănător omului. Voiau să fie acceptat ca ființă omenească, așa că trebuia să aibă numai simțuri omenești.

— De unde știi?

— Dacă ar fi avut simțuri suplimentare, ar fi existat pericolul să se trădeze în mod accidental ca fiind non-uman. Ar fi făcut prea multe și ar fi știut prea multe.

— Poate, să zicem...

Se lăsă din nou tăcere.

După un minut, Baley încercă din nou:

— Jessie, dacă ai ignora pur și simplu situația, până... până... Uite ce-i, scumpo, nu-i corect din partea ta să fii furioasă.

— Furioasă? Lije, ești un prost și jumătate, nu sunt furioasă. Sunt speriată, speriată de moarte.

Înghiți un nod și-l prinse de gât. O vreme se ținură strâns în brațe, iar sentimentul de jignire al lui Baley dispăru ca prin farmec, înlocuit de îngrijorare.

— De ce? N-ai niciun motiv. Este inofensiv, îți dau cuvântul meu.

— Nu poți scăpa de el?

— Știi bine că nu pot. Este misiunea

Departamentului. Cum să pot?

— Ce fel de misiune, Lije? Spune-mi.

— Jessie, mă surprinde realmente cum te porți.

Prin întuneric, o mângâie pe obraz. Era umed. Folosindu-și mâneca pijamalei, îi șterse cu atenție lacrimile.

— Chiar că ești o fetiță prostuță, vorbi el cu tandrețe.

— Spune-le celor din Departament să repartizeze misiunea altuia, indiferent despre ce ar fi vorba. Te rog, Lije!

Baley își înăspri puțin glasul.

— Jessie, ești soție de polițist de suficient timp ca să știi că o misiune nu-i ceva de joacă.

— De ce a trebuit să ți-o dea tocmai ție?

— Julius Enderby...

O simți încordându-se în brațele sale.

— Trebuia să-mi fi dat seama! De ce nu-i poți spune lui Julius Enderby ca măcar odată să-i rezolve altcineva cazurile murdare? Suporți prea multe, Lije, iar asta-i chiar...

— Gata, gata, spuse el alinător.

Femeia tăcu, tremurând din tot corpul.

„N-o să înțeleagă niciodată”, își spuse Baley.

Comisarul fusese un măr al discordiei între ei încă de la logodnă. Enderby era cu doi ani mai mare decât Baley, dar amândoi urmaseră Școala de Studii Administrative din Oraș și se împrieteniseră. După ce Baley își susținuse setul de teste vocaționale și neuroanaliză, fusese repartizat în poliție, unde îl găsisese pe Enderby, care promovase deja în divizia detectivilor civili.

Baley îl urmase, dar la o distanță care sporise continuu. Nu fusese totuși vina nimănui. Baley era îndeajuns de capabil și eficient, dar îi lipsea abilitatea lui Enderby, care se potrivea la perfecțiune în mașinăria administrativă. Era una dintre acele persoane născute

pentru sistemul ierarhic, care se simțea confortabil în mod firesc într-o birocratie.

Comisarul nu se caracteriza printr-o inteligență ieșită din comun, iar Baley o știa. Avea ciudățeniile sale copilărești, de pildă crizele intermitente de medievalism ostentativ. În exterior însă se comporta fără cusur, nu jignea pe nimeni, accepta ordinele cu eleganță și comanda la rândul său cu o combinație perfectă de blândețe și fermitate. Se înțelegea până și cu spațialii. Poate că era excesiv de servil față de aceștia (Baley n-ar fi putut să se descurce cu ei pentru mai mult de jumătate de zi fără să dea în clocot; era sigur în privința asta, deși, de fapt, nu vorbise niciodată cu un spațial altfel decât la telefon), dar spațialii aveau încredere în el și astfel Enderby devenise foarte util Orașului.

În felul acesta, într-un serviciu civil în care sociabilitatea și diplomația erau mai utile decât competența individuală, Enderby promovase rapid și ajunsese la rangul de comisar, în vreme ce Baley nu era decât C-5. Baley nu-i purta ranchiună pentru diferența dintre ei, în ciuda faptului că, om fiind, nu putea să nu încerce regrete. Enderby nu uitase vechea lor prietenie și, în felul său, încerca să-l ajute cum putea.

Parteneriatul cu R. Daneel constituia un exemplu în această privință. Era dur și neplăcut, dar, indiscutabil, conținea sâmburele unei avansări spectaculoase. Comisarul ar fi putut acorda șansa altcuiva. Propriile sale cuvinte, spuse în cursul dimineții, despre rugămintea pentru o favoare, camuflaseră realitatea fără s-o ascundă.

Jessie nu vedea niciodată lucrurile în felul acela. În ocazii similare din trecut, ea comentase: „Ăsta-i indicele tău idiot de loialitate. Mi s-a acrit să-i aud pe toți lăudându-te pentru simțul datoriei. Din când în când, ar trebui să te mai gândești și la tine. Am observat că cei din vârf nu suflă o vorbă despre indicele *lor* de loialitate.”

Baley rămase întins, într-o stare de veghe încordată, lăsând-o pe Jessie să se calmeze. El trebuia să *gândească*. Trebuia să fie sigur pe bănuielile sale. Detaliile se înlănțuiau și se potriviră laolaltă în mintea lui. Lent, se aranjază într-un șablon.

Simți salteaua mișcându-se, când Jessie se clinti.

— Lije?

Buzele femeii îi atingeau urechea.

— Ce este?

— De ce nu demisionezi?

— Termină cu prostiile!

— De ce n-o faci? (Jessie devenise aproape entuziasată.) Așa ai putea scăpa de robotul ăsta oribil. Pur și simplu, te duci la Enderby și-i spui că ai terminat.

— Nu pot demisiona în mijlocul unui caz important, replică rece Baley. Nu pot arunca totul la tubul de deșeuri de fiecare dată când îmi vine s-o fac. Așa ceva ar însemna declasificare legală.

— Și ce dacă? După aceea, ai putea promova din nou. Poți s-o faci, Lije! În Serviciu există o duzină de posturi conforme cu aptitudinile tale.

— Serviciul Civil nu angajează persoane care au fost declasificate legal. Aș putea fi doar muncitor necalificat, iar tu la fel. Bentley ar pierde tot statutul moștenit. La naiba, Jessie, tu nu știi ce-nseamnă așa ceva!

— Am citit despre asta și nu mi-e teamă, murmură ea.

— Ești nebună! Ai înnebunit de tot!

Baley simțea că-l apucase tremuratul. În minte îi licări imaginea familiară a tatălui său, ruinându-se treptat în drum spre moarte.

Jessie oftă adânc.

Mintea bărbatului se îndepărtă cu furie de ea și reveni cu disperare la tabloul pe care-l construia.

— Jessie, rosti el încordat, trebuie să-mi spui! Cum ai aflat că Daneel este robot? Ce te-a făcut să tragi

concluzia asta?

— Ei bine..., începu ea apoi amuți.

Era pentru a treia oară când încercase s-o convingă să-i spună, fără să reușească.

Baley o strânse cu putere de mână, implorând cerul să continue.

— Te rog, Jessie! Ce anume te sperie?

— Pur și simplu am bănuir că era robot, răspunse femeia.

— Nu aveai absolut niciun motiv s-o bănuiești. Înainte de a pleca, nu credeai că este robot, așa-i?

— Nu... dar m-am gândit...

— Haide, Jessie! Ce te-a făcut s-o crezi?

— Păi... Uite cum a stat treaba. Fetele flecăreau în Personal... Știi cum sunt ele, pălăvrăgesc despre orice.

„Femei!” își spuse Baley.

— Oricum, urmă Jessie, zvonul circulă în tot Orașul. Era clar.

— În tot Orașul?

Baley simți un fior scurt și energic de triumf, sau foarte asemănător triumfului. Altă piesă își găsisese locul!

— Din spusele lor, așa se părea. Ziceau că se vorbește despre un robot spațial care umblă prin Oraș. Se spunea că arată exact ca un om și că lucrează cu poliția. M-au întrebat până și pe *mine* despre asta. Au râs și au zis: „Lije al tău nu știe nimic despre asta, Jessie?”, iar eu am râs și-am răspuns „Terminați cu prostiile!”. După aceea am plecat la eterice și am început să mă gândesc la noul tău partener. Mai ții minte fotografiile acelea pe care le-ai adus acasă, pe care Julius Enderby le-a făcut în Orașul Spațial, ca să-mi arate cum sunt spațiali? Ei bine, am ajuns la concluzia că așa arată și partenerul tău. Mi-am dat seama brusc de asta și mi-am zis „Dumnezeule, cineva trebuie să-l fi recunoscut în magazinul de pantofi, iar el este cu Lije!” M-am scuzat că am o migrenă și-am fugit...

— Gata, Jessie, făcu Baley, oprește-te, calmează-te.

Te întreb acum, de ce ți-e frică? Nu te temi de Daneel în sine. L-ai abordat direct, când ai ajuns acasă. Te-ai comportat minunat. Atunci...

Se opri pe neașteptate. Se sculă în capul oaselor, cu ochii larg deschiși, fără să zărească nimic în beznă dormitorului.

Își simți soția foindu-se lângă el. Întinse iute mâna, îi găsi buzele și apăsă un deget peste ele. Jessie se împotrivi strânsorii, prinzându-l de încheietură și zbatându-se, dar bărbatul o strânse și mai tare.

Apoi, pe neașteptate, o eliberă. Ea scânci.

— Iartă-mă, șopti Baley răgușit, ascultam...

Coborî din pat, încălțându-și plastofilmele calde.

— Lije, unde pleci? Nu mă lăsa!

— Stai liniștită. Merg doar până la ușă.

Plastofilmele scoaseră sunete moi, înăbușite, în vreme ce Baley ocoli patul. Întredeschise ușa spre sufragerie și rămase în așteptare. Nimic nu se auzi timp îndelungat. Era atâta liniște încât putea să audă dinspre patul lor șuieratul subțire al respirației lui Jessie. Își auzea propriile bătăi ale inimii, sunându-i înfundat în urechi.

Mâna lui Baley se strecură prin deschizătura ușii, întinzându-se spre punctul pe care îl putea găsi și cu ochii închiși. Degetele îi cuprinsesă butonul potențiomtru care regla intensitatea plafonierei. Exerciță o apăsare aproape insesizabilă și tavanul sclipi vag, atât de slab încât jumătatea inferioară a sufrageriei rămase în semiîntuneric.

Văzu însă destul. Ușa principală era închisă, iar sufrageria nemișcată și cufundată în tăcere.

Readuse butonul la poziția închis și reveni în pat.

Fusese exact ce-i lipsea. Piese se potriveau. Puzzle-ul era completat.

— Lije, insistă Jessie, ce s-a-ntâmplat?

— Nimic, nu s-a-ntâmplat nimic. Totu-i în regulă. El nu-i aici.

— Robotul? Adică... a plecat? Pentru totdeauna?

— Nu, nu. Se va întoarce. Și înainte să revină, răspunde-mi la întrebare.

— Ce întrebare?

— De ce te temi?

Jessie tăcu.

— Ai spus că ești speriată de moarte, îi reaminti Baley.

— El mă sperie.

— Am mai discutat chestia asta și nu-i adevărat. Nu te-ai temut de el și, în plus, știi foarte bine că un robot nu poate pricinui vreun rău omului.

— M-am gândit, începu ea fără tragere de inimă, că dacă toți vor afla că-i robot, s-ar putea declanșa o răzmeriță. Ne-ar fi omorât.

— De ce să ne omoare?

— Știi și tu cum sunt răzmerițele...

— Nu se știe nici măcar unde anume se află robotul.

— Se poate afla.

— Deci de asta te temi tu, de o posibilă revoltă?

— Păi...

— Ș-ș-ș! șuieră el.

O apăsă pe Jessie, silind-o să revină cu capul pe pernă, apoi își apropie buzele de urechea ei.

— S-a-ntors. Ascultă-mă și nu scoate niciun cuvânt. Totul e-n regulă. Măine dimineață va pleca și n-o să se-ntoarcă. Nu va fi nicio răzmeriță, absolut nimic!

Era aproape mulțumit când spuse cuvintele acelea, aproape complet mulțumit. Simțea că acum putea să adoarmă.

Se gândi din nou: „Nicio răzmeriță, absolut nimic. Și nici declasificare.”

Cu o clipă înainte să alunece realmente în somn, se gândi: „Nici măcar o anchetă pentru crimă. Nici măcar asta. Totul s-a rezolvat...”

Adormi.

7. Călătorie în Orașul Spațial

Comisarul de poliție Julius Enderby își lustrui cu grijă ochelarii și-i așează pe nas.

„Nu-i rău trucul”, își spuse Baley. „Te face să pari preocupat în timp ce te gândești ce să răspunzi și nici nu te costă vreun ban, așa cum se întâmplă când îți aprinzi pipa.”

Și pentru că tot își amintise de asta, scoase pipa și-și deschise tabachera. Tutunul constituia unul dintre puținele produse de lux care mai erau cultivate pe Pământ, dar sfârșitul epocii lui se apropia în mod vizibil. Prețurile crescuseră întruna și nu scăzuseră niciodată, de când își amintea detectivul, iar rațiile scăzuseră întruna și nu crescuseră niciodată.

După ce-și aranjă ochelarii, Enderby se întinse spre comanda din capătul biroului său și comută pentru o clipă ușa în modul de transparență unidirecțională.

— El unde-i acum?

— Mi-a spus că vrea să viziteze Departamentul și l-am lăsat pe Jack Tobin să facă pe ghidul.

Baley își aprinse pipa și reduse cu atenție diafragma filtrului. Ca majoritatea puritanilor, comisarul nu agrea fumul de pipă.

— Sper că nu i-ai spus că Daneel este robot.

— Bineînțeles că nu.

Comisarul nu se relaxă. Se juca absent cu calendarul automat de pe birou.

— Cum merge? întrebă el fără să-l privească pe Baley.

— Suficient de greu.

— Îmi pare rău, Lije.

— M-ai fi putut avertiza, spuse apăsător Baley, că are un aspect complet uman.

— Nu ți-am spus? păru surprins Enderby, apoi continuă brusc iritat: Ce naiba, ar fi trebuit să-ți dai seama! Doar nu ți-aș fi cerut să-l găzduiești la tine, dacă ar fi arătat ca R. Sammy. Zi și tu dacă nu-i așa?

— Așa este, comisare, dar eu nu văzusem în viața mea un robot ca el, pe când tu ai mai întâlnit astfel de creaturi. Nici măcar nu știusem că așa ceva este posibil. Pur și simplu, ți-aș fi fost recunoscător dacă ai fi făcut-o, asta-i tot.

— Ai dreptate, Lije – ar fi trebuit să te avertizez și-mi cer scuze că n-am făcut-o. Adevărul este însă că misiunea asta, întregul caz, mă stresează în asemenea hal încât aproape tot timpul mă răstesc fără motiv la oameni. El – vreau să spun R. Daneel – este un tip nou de robot. Nu-i deocamdată decât un prototip, o etapă experimentală.

— Mi-a explicat el însuși totul.

— Ah, da? Atunci, asta-i situația.

Baley se încordă puțin. Deci asta era situația... Strângând între dinți muștiucul pipei, rosti inexpressiv:

— R. Daneel mi-a obținut permisiunea unei vizite în Orașul Spațial.

— În Orașul Spațial?! îl privi brusc indignat Enderby.

— Da, este următoarea acțiune logică, comisare. Vreau să văd locul crimei, să pun niște întrebări...

Enderby clătină din cap cu fermitate.

— Lije, nu cred că-i o idee bună. Noi am cercetat terenul și mă-ndoiesc că ai putea afla lucruri noi. În plus, spațialii sunt indivizi ciudați. Trebuie tratați cu toată grija, cu mânuși, iar tu nu ai experiență în privința asta.

Ridică palma dolofană spre frunte și adăugă cu o

intensitate neașteptată:

— Îi urăsc!

Baley își strecură un ton de ostilitate în voce:

— La naiba, robotul a venit aici, iar eu trebuie să merg acolo. Și-așa e destul de neplăcut că trebuie să stau alături de un robot – nu-mi convine deloc să stau pe bancheta din spate. Desigur însă dacă nu mă consideri capabil să conduc ancheta...

— Nici vorbă despre așa ceva, Lije. Problema n-o reprezintă tu, ci spațialii. Habar nu ai cum sunt ei.

— În cazul acesta, comisare, se încruntă și mai mult detectivul, ce-ar fi să vii și tu?

În același timp, fără să fie văzut de șeful său, încleștă pumnii în mod instinctiv, ținându-și răsuflarea în așteptarea răspunsului. Ochii comisarului se lărgiră.

— Nu, Lije, eu nu intru acolo. Să nu mi-o ceri!

În mod vizibil, păru că se străduiește să-și controleze cuvintele care îi ieșeau de pe buze fără voia sa. Surâzând neconvingător, adăugă ceva mai calm:

— Nu-mi văd capul de treabă aici. Am rămas cu câteva zile în urmă.

Baley îl scrută gânditor.

— Atunci, uite ce-ți propun. De ce să nu intri, mai târziu, prin trimensiune? Doar temporar, înțelegi? În caz că am nevoie de o mână de ajutor.

— Da, cred că asta se poate, aprobă Enderby fără entuziasm.

— Perfect. (Baley se uită la ceasul mural, încuviință din cap și se sculă în picioare.) Ținem legătura, atunci.

În clipa când ieși din birou, întârzie o fracțiune de secundă în prag și privi iute în urmă. Zări fruntea comisarului începând să coboare spre antebrațul pe care-l ținea pe birou. Detectivul fu aproape convins că auzise un icnet.

„Sfinte Iosafat!” gândi el realmente șocat.

Se opri în sala comună și se așeză pe colțul unui birou din apropiere, ignorându-l pe ocupantul acestuia,

care ridică ochii, murmură un salut scurt și reveni la munca sa.

Baley demontă filtrul pipei și suflă în el. Răsturnă pipa deasupra miniaspiratorului de pe birou și lăsă să dispară scrumul alb și fin de tutun. Privi cu regret spre pipa goală, montă filtrul la loc și strecură instrumentul în buzunar. Altă doză dispărută pe vecie!

Rederulă în minte conversația purtată cu Enderby. Dintr-un punct de vedere, comisarul nu-l surprinsese. Se așteptase la împotrivire față de orice tentativă din partea sa de a intra în Orașul Spațial, deoarece îl auzise vorbind adesea despre dificultățile relațiilor cu spațialii, despre pericolul de a permite altor persoane decât unor negociatori experimentați să intre în legătură cu aceștia, chiar și în privința unor chestiuni minore.

Pe de altă parte, nu se așteptase ca Enderby să cedeze atât de ușor. Bănuise că va insista cel puțin pentru a-l însoți pe Baley. Toate celelalte cazuri erau neînsemnate în comparație cu acesta.

Iar Baley nu dorise așa ceva, ci dorise exact ceea ce obținuse. Voise ca Enderby să fie prezent grație receptorului trimensional, pentru a fi martor la discuții dintr-o poziție sigură și protejată.

Siguranța era elementul principal aici. Baley avea nevoie de un martor care să nu poată fi scos imediat din joc. Acesta constituia o garanție minimă a propriei sale siguranțe.

În privința respectivă, comisarul își dăduse acordul fără șovăială. Baley își aminti de icnetul pe care-l surprinsese din prag și se gândi: „Sfinte Iosafat, este realmente afectat!”

Un glas voios, dar neclar, se auzi înapoia sa, și detectivul tresări fără să vrea.

— Ce dracu' vrei? se răsti el iritat.

Zâmbetul de pe chipul lui R. Sammy rămase afișat nătâng.

— Jack spune să te anunț că Daneel este gata, Lije.

— Bine. Acum, șterge-o de-aici!

Se încruntă spre spinarea robotului care se îndepărta. Nimic mai iritant decât o mașinărie metalică și stângace care să te tutuiască senin. Se plânsese în sensul acesta, încă de la apariția lui R. Sammy, dar comisarul ridicase din umeri și replicase:

— Asta-i situația, Lije. Publicul insistă ca roboții Orașului să aibă încorporat un circuit puternic de atitudine prietenoasă. Perfect, așa s-a făcut. El este atras de tine și te tutuiește, pentru că utilizarea prenumelui este un act de prietenie.

„Circuit de atitudine prietenoasă!” Niciun robot, indiferent de model, nu putea pricinui vreun rău unei ființe umane. Acea era însăși prima lege fundamentală a roboticii:

„Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie, prin neintervenție, să i se întâmple ceva vreunei ființe umane.”

Nu fusese construit niciun creier pozitronic care să nu aibă instrucțiunea aceasta introdusă la un nivel atât de fundamental al circuitelor sale de bază încât să nu poată fi anulată de nicio defecțiune imaginabilă. Ca atare, nu erau necesare circuite specializate de atitudine prietenoasă.

În același timp, comisarul avusese dreptate. Neîncrederea pământenilor față de roboți era un sentiment irațional și circuitele de atitudine prietenoasă trebuiau să fie încorporate, la fel cum toți roboții trebuiau să poarte zâmbete pe chipuri. Cel puțin așa stăteau lucrurile pe Pământ.

Pe de altă parte, R. Daneel nu zâmbea niciodată.

Oftând, Baley se ridică de pe birou. „Următoarea escală”, își spuse el, „sau poate ultima: Orașul Spațial!”

* * *

Forțele de poliție ale Orașului și anumiți factori de conducere puteau încă utiliza automobile individuale

prin coridoarele Oraşului, ba chiar şi pe străvechile autostrăzi subterane care erau interzise traficului pietonal. Liberalii solicitau întruna ca autostrăzile să fie transformate în terenuri de joacă pentru copii, în noi zone comerciale, ori în extensii ale expresurilor sau benzilor locale.

De fiecare dată însă invocarea energică a siguranţei civile anula orice interpelare. În cazurile unor incendii prea mari pentru a fi rezolvate de echipamentele locale, în cazurile de avarii majore ale sistemelor de ventilaţie sau de alimentare cu energie electrică, dar în primul rând în cazurile unor tulburări civile grave, trebuiau să existe modalităţi prin care forţele Oraşului să fie mobilizate în cel mai scurt timp posibil în locaţia afectată. Pentru autostrăzi nu exista şi nici nu putea exista alternativă.

Baley călătorise de câteva ori până atunci pe autostrăzi şi fusese de fiecare dată deprimat de pustietatea lor indecentă. Păreau situate la milioane de kilometri depărtare de pulsaţia vie şi caldă a Oraşului. Acum, conducând maşina de poliţie, autostrada se întindea în faţa ochilor săi aidoma interiorului unui vierme orb şi cav, deschizându-se permanent în alte secţiuni, cu fiecare curbă pe care o descria lin. Fără să se uite, Baley ştia că în urma lui un alt vierme orb şi cav se contracta şi închidea. Autostrada era excelent iluminată, dar luminile erau lipsite de sens în pustietate şi tăcere.

R. Daneel nu contribuia cu nimic la întreruperea tăcerii sau la umplerea golului aceluia. Privea drept înainte, neimpresionat de autostrada pustie, la fel cum fusese neimpresionat de expresul supraaglomerat.

Apoi, brusc, însoţiţi de şuierul ascuţit al sirenei, ieşiră de pe autostradă şi pătrunseră pe banda de vehicule a unui coridor din Oraş.

Din respect pentru trecut, benzile de vehicule continuau să fie marcate pe fiecare coridor important,

deși în prezent nu se putea vorbi despre alte vehicule decât mașinile de poliție și pompieri și despre camioanele de aprovizionare, pietonii circulând perfect liniștiți pe benzile respective. Acum se împrăștiară, fugind indignați, dinaintea sirenei lui Baley.

Detectivul însuși răsuflă mai destins, când vacarmul mulțimii se abătu asupra sa, dar ușurarea fu doar temporară. După mai puțin de două sute de metri, cotiră pe alte coridoare mute, care duceau la poarta de acces în Orașul Spațial.

* * *

Erau așteptați. În mod evident, gardienii îl cunoșteau pe R. Daneel din vedere și, deși ei înșiși oameni, încuviințară din capete fără șovăială spre el.

Unul dintre gardieni se apropie de Baley și-l salută cu politețe militară perfectă, chiar dacă înghețată. Era înalt și grav, deși nu un exponent perfect al fizicului spațial pe care-l reprezenta R. Daneel.

— Cardul dumneavoastră de identitate, domnule, vă rog, rosti el.

Îi cercetă rapid, dar meticulos, documentul. Baley observă că gardianul purta mănuși de culoarea pielii și filtre nazale abia sesizabile.

Îl salută din nou și-i restitui cardul.

— Dacă doriți să faceți un duș, urmă el, aici există un Personal pentru bărbați pe care îl puteți utiliza.

Baley dori să răspundă că nu era necesar, dar R. Daneel îl trase ușor de mânecă, imediat ce gardianul își reluă postul.

— Partenere Elijah, spuse robotul, locuitorii Orașului New York obișnuiesc să facă duș înainte de a pătrunde în Orașul Spațial. Îți spun lucrul acesta deoarece știu că nu dorești ca, din cauza lipsei de informații în această privință, să te pui pe tine sau pe noi într-o situație inconfortabilă. Te sfătuiesc, de asemenea, să te îngrijești de orice necesități fiziologice

pe care le consideri cuvenite. În interiorul Oraşului Spaţial nu vor exista facilităţi de asemenea natură.

— Nu vor exista facilităţi de asemenea natură?! Imposibil!

— Mă refer, desigur, răspunse Daneel, la cele care pot fi utilizate de locuitorii Oraşului New York.

Pe chipul detectivului apăru o expresie de uimire evident ostilă.

— Regret situaţia, continuă R. Daneel, dar este vorba despre obiceiurile spaţiale.

Fără un cuvânt, Baley intră în Personal. Îl simţi, mai degrabă decât îl văzu, pe Daneel urmându-l.

„Mă controlează?” se întrebă el. „Se asigură dacă spāl de pe mine praful Oraşului?”

Pentru un moment se simţi furios şi fu de-a dreptul încântat de şocul pe care-l pregătea Oraşului Spaţial. Pe neaşteptate i se părea lipsit de importanţă că, practic, îndrepta un blaster spre propriul său piept.

Incinta Personalului era micuţă, dar bine echipată şi de-a dreptul antiseptică din punctul de vedere al curăţeniei. În aer se simţea un iz pişcător. Baley inspiră atent, derutat pentru moment.

„Ozon!” înţelese el brusc. „Incinta este scăldată în radiaţii ultraviolete.”

Un indicator luminos micuţ clipi de câteva ori, apoi rămase aprins, afişând textul: „Vizitatorul este rugat să-şi scoată toate hainele şi pantofii şi să le depună în recipientul de dedesubt.”

Baley se conformă. Îşi scoase blasterul şi centura lui, pe care o fixă pe pielea goală. Simţi arma grea şi inconfortabilă.

Recipientul se închise şi hainele sale dispărură. Indicatorul se stinse, dar altul se aprinse ceva mai departe, anunţând: „Vizitatorul este rugat să-şi satisfacă necesităţile fiziologice şi apoi să utilizeze duşul indicat de săgeată.”

Baley se simţi aidoma unei piese modelate de la

distanță de marginile câmpurilor de forță pe o linie de asamblare.

Primul său gest după ce intră în cabina micuță pentru duș fu să deplieze capacul impermeabil al tocului blasterului și să-l fixeze atent. În conformitate cu testele și antrenamentele, știa că-l putea scoate și utiliza în mai puțin de cinci secunde.

În cabină nu exista niciun cuier sau o proeminență de care să-și agațe blasterul. Nu se zărea nici măcar stropitorul dușului. Așează tocul armei în colțul opus ușii cabinei.

Un alt indicator luminos se aprinse și-l înștiință: „Vizitatorul este rugat să îndepărteze brațele de corp și să stea în cercul central, cu tălpile în poziția indicată.”

În clipa când își plasă tălpile în adânciturile respective, indicatorul se stinse și, instantaneu, un spray efervescent și înțepător îl izbi pe bărbat dinspre plafon, podea și cei patru pereți. Baley simți apa acoperindu-i labele picioarelor. Dușul dură un minut întreg; pielea bărbatului se înroși sub efectul combinat al presiunii și apei fierbinți, iar plămânii săi aspirară desperați aer în umiditatea caldă. Urmă apoi un minut de duș cu presiune și temperatură mai scăzute și în cele din urmă un minut cu jet de aer cald, lăsându-l uscat și înviorat.

Detectivul își luă arma și observă că și aceasta era caldă și uscată. Își prinse tocul la mijloc și ieși din cabină la timp pentru a-l vedea pe R. Daneel părăsind dușul vecin. Evident! R. Daneel nu era locuitor al Orașului New York, dar acumulasese praf în decursul vizitei sale.

În mod reflex, Baley își feri ochii. Apoi, gândindu-se că, la urma urmelor, obiceiurile lui R. Daneel nu erau cele din Oraș, își sili privirea șovăitoare să se întoarcă pentru o clipă. Buzele îi tresăriră într-un surâs insesizabil. Asemănarea lui R. Daneel cu oamenii nu se limita la chip și palme, ci fusese menținută cu o

acuratețe meticuloasă pe întregul trup.

Baley avansă după aceea în direcția pe care o urmasse din clipa intrării în Personal. Își găsi hainele așteptându-l, împăturite ordonat. Degajau un iz călduț de curățenie.

Un indicator anunța: „Vizitatorul este rugat să se îmbrace și să-și așeze mâna în adâncitura indicată.”

Pământeianul urmă indicația și, când plasă palma pe suprafața lăptoasă, simți o înțepătură scurtă în buricul degetului mijlociu. Ridică brusc mâna și zări o picătură micuță de sânge, prelingându-se. Chiar pe când privea, sângerarea se opri.

Șterse picătura de palmă, apoi strânse locul înțepăturii cu două degete de la cealaltă mână. Nici așa nu mai apăru vreun strop de sânge.

În mod evident, era vorba despre o analiză sanguină. Baley simți un fior evident de anxietate. Era convins că examinarea anuală de rutină efectuată de medicii Departamentului nu deținea meticulozitatea sau, poate, cunoștințele acestor făuritori glaciali de roboți din exteriorul Pământului. Nu era sigur că dorea o examinare prea amănunțită a stării sănătății sale.

Așteptarea i se păru lungă, dar când indicatorul se aprinse din nou, anunță simplu: „Vizitatorul este rugat să continue.”

Baley răsuflă adânc, ușurat. Avansă și trecu pe sub o arcadă. Două brațe metalice coborâră în fața lui și în aer apăru un mesaj luminos: „Vizitatorul este avertizat să nu mai înainteze.”

— Ce dracu’..., începu Baley uitând în furia sa că încă nu ieșise din Personal.

Imediat dinapoia lui se auzi glasul lui R. Daneel.

— Bănuiesc că detectoarele au depistat o sursă energetică. Ai asupra ta blasterul, Elijah?

Baley se întoarse brusc, stacojiu la față. După două tentative nereușite, izbuti să articuleze:

— Polițistul poartă permanent blasterul asupra sa,

ori îl are în imediata vecinătate, atât în misiune, cât și în afara acesteia.

De la vârsta de zece ani, acum era prima dată că vorbea într-un Personal. Atunci o făcuse în prezența unchiului Boris, când, de fapt, se plânsese în mod reflex pentru că se lovise la degetul de la picior. Unchiul Boris îi aplicase o corecție severă acasă și-i ținuse o predică îndelungată asupra necesității comportamentului decent în public.

— Niciun vizitator nu poate să poarte arme, zise R. Daneel. Acesta este obiceiul nostru, Daneel. Până și comisarul vostru își lasă blasterul la intrare, când ne vizitează.

În aproape orice alte circumstanțe, Baley s-ar fi răsucit pe călcâie și ar fi plecat imediat, abandonând Orașul Spațial și pe robot. Acum însă era aproape înnebunit de dorința de a-și urma planul și de a-și duce răzbunarea la capăt.

„Asta”, gândi el „este examinarea medicală discretă, care a înlocuit-o pe cea mai amănunțită din primele zile.” Prin însuși clocotul său interior putea înțelege foarte bine indignarea și mânia care duseseră la Revoltele Barierei din tinerețea lui.

Întunecat la față, își descheie centura blasterului. R. Daneel i-o luă și o așează într-o nișă din perete. Un oblon metalic subțire glisă peste ea.

— Pune degetul mare în adâncitură, spuse R. Daneel, și numai amprenta ta va mai deschide compartimentul acesta.

Baley se simțea parcă dezbrăcat, ba chiar într-o măsură mai mare decât fusese sub duș. Trecu de punctul în care accesul îi fusese barat de brațele metalice și ieși finalmente din Personal.

Se afla tot într-un coridor, dar acesta părea cumva straniu. Lumina ce se întrevedea în depărtare deținea o caracteristică nefamiliară. Simți un curent de aer pe obraz și, în mod reflex, se gândi că trecuse o mașină de

poliție.

Probabil că robotul îi descifrase nesiguranța de pe chip, deoarece explică:

— Practic, acum te găsești în aer liber, Elijah. Coridorul nu mai este climatizat.

Detectivul simți că-l apucă amețeala. Cum puteau spațialii să fie atât de exigenți față de un trup omenesc, numai pentru că venea din Oraș, pentru ca după aceea să respire aerul impur al spațiilor deschise? Îngustă nărilor, de parcă, apropiindu-le mai mult, ar fi putut filtra mai eficient aerul inspirat.

— Sunt sigur, urmă R. Daneel, că vei constata că aerul liber nu este dăunător sănătății omului.

— Bine, șopti slab Baley.

Curenții de aer îi atingeau iritant chipul. Fără să fie puternici, erau aleatorii și asta îl deranja.

Lucrurile neplăcute nu se opriră acolo. Coridorul se termina printr-o lumină albastră care, pe măsură ce se apropiau de ea, era înlocuită treptat de o lumină albă foarte intensă. Baley văzuse lumina soarelui. Fusese odată într-un Solariu, în interes de serviciu, dar acolo locul era înconjurat de sticlă protectoare și imaginea Soarelui în sine fusese refractată într-o strălucire generală. Aici, totul era deschis.

În mod automat, privi spre Soare, apoi întoarse capul. Lăcrimă și clipi repede din ochii orbiți.

Un spațial se apropie și Baley încercă o undă de suspiciune.

R. Daneel înaintă pentru a-l saluta pe bărbat, strângându-i mâna. Spațialul privi spre Baley și spuse:

— Vreți să mă urmați, domnule? Sunt dr. Han Fastolfe.

Situația era incomparabil mai bună în interiorul unui dom. Baley se trezi holbându-se la dimensiunile încăperilor și la modul neglijent de alocare a spațiului, dar fu recunoscător senzației de aer condiționat.

Fastolfe se așeză, încrucișându-și picioarele lungi, și

spuse:

— Presupun că preferați climatizarea în locul adierilor din exterior.

Părea destul de prietenos. Fruntea îi era brăzdată de cute fine, iar pielea de sub ochi și bărbie începuse să atârne în pungi. Părul i se rărea, dar nu se zăreau fire grizonante. Urechile mari erau clăpăuge, ceea ce-i conferea o înfățișare amuzantă și modestă, care-l liniștea pe Baley.

În decursul dimineții, detectivul privise din nou fotografiile făcute de Enderby în Orașul Spațial. R. Daneel tocmai aranjase întâlnirea aceasta și Baley se pregătea psihic pentru ideea de a-i întâlni pe spațiali în carne și oase. Cumva, situația diferea considerabil de conversațiile purtate cu ei prin intermediul kilometrilor de linii telefonice, așa cum se întâmplase în câteva rânduri.

În general, spațialii din fotografii semănau cu aceia prezentați ocazional în cărțile-film: înalți, roșcovani, gravi și chipeși într-un mod distant. Ca R. Daneel, de exemplu.

Robotul îi arătase pe spațiali lui Baley, iar la un moment dat pământeanul îl arătase brusc pe unul și rostise:

— Țta ești tu, nu-i așa?

— Nu, Elijah, răspunsese R. Daneel, acesta este dr. Sarton, cel care m-a proiectat.

Glasul lui nu trădase nici cea mai mică undă de emoție.

— Ai fost construit după chipul și asemănarea creatorului tău? întrebasese Baley sarcastic, dar nu i se răspunsese și, de fapt, nici nu se așteptase la o replică.

Din câte știa, Biblia era extrem de puțin cunoscută pe Lumile Exterioare.

Acum detectivul îl privea pe Han Fastolfe, un bărbat care se abătea considerabil de la normele înfățișării spațialilor, și pentru aceasta îi era extrem de

recunoscător.

— Doriți să mâncați ceva? întrebă Fastolfe și indică masa care-i despărțea pe el și R. Daneel de pământean.

Pe masă se afla doar un bol cu sferoide multicolore și Baley se simți ușor surprins. Crezuse că erau ornamente.

— Sunt fructele unor plante naturale care cresc pe Aurora, explică R. Daneel. Îți sugerez să îl încerci pe cel din specia aceasta. Se numește „măr” și are reputația unui gust plăcut.

— Desigur, zâmbi Fastolfe, R. Daneel nu știe lucrul acesta din experiență proprie, însă are dreptate.

Baley luă un măr și-l duse la gură. Suprafața fructului era roșie și verde. O simțea răcoroasă în palmă și avea un miros slab, dar plăcut. Cu un efort, mușcă din el și neașteptatul gust acrișor al conținutului cărnos îi strepezi limba.

Mestecă încet, cu grijă. Bineînțeles, locuitorii Orașului consumau alimente naturale, ori de câte ori le-o permiteau rațiile. El însuși mâncase deseori carne naturală și pâine, totuși întotdeauna alimentele respective fuseseră prelucrate într-un mod sau altul – gătite, măcinate, amestecate sau combinate. Cât despre fructe, acestea existau numai sub formă de bulion sau marmeladă. Ceea ce ținea el acum în mână provenea probabil direct de pe solul murdar al unei planete.

„Sper că măcar l-au spălat”, își spuse în gând și se miră din nou de modul bizar în care percepeau spațialii igiena.

— Permiteți-mi să mă prezint mai complet, continuă Fastolfe. Sunt însărcinat cu anchetarea morții doctorului Sarton din partea Orașului Spațial, având o poziție similară cu cea a comisarului Enderby în Orașul New York. Dacă vă pot ajuta în vreun fel, sunt gata s-o fac. Suntem la fel de doritori ca și dumneavoastră, cei din Orașul New York, pentru o soluționare discretă a cazului și prevenirea unor incidente viitoare de aceeași

natură.

— Vă mulțumesc, dr. Fastolfe, replică Baley, și vă apreciez atitudinea.

„Cam atâta”, își spuse el „cu politețurile.” Mușcă din miezul mărului și simți în gură niște ovoide dure. Le scuipă în mod automat. Ovoidele, mici și închise la culoare, zburară în toate părțile și aterizară pe podea, unul fiind cât pe ce să lovească piciorul lui Fastolfe, dacă spațialul nu l-ar fi retras grăbit.

Baley se înroși la față și se aplecă să le culeagă.

— Nu-i nimic, domnule Baley, spuse politicoș Fastolfe. Lăsați-le, vă rog.

Detectivul se îndreptă în scaun și așează cu grijă mărul pe masă. Avea senzația inconfortabilă că, după plecarea sa, micuțele ovoide pierdute vor fi căutate și absorbite prin sucțiune, că bolul cu fructe va fi incinerat sau înlăturat din Orașul Spațial și chiar odaia în care se aflau ei va fi dezinfectată cu virusocid.

Își camuflă stânjeneala prin bruschete.

— Aș dori permisiunea ca discuției noastre să i se alăture comisarul Enderby, prin prezență trimensională, rosti el.

Fastolfe ridică din sprâncene.

— Evident, dacă asta doriți. Daneel, vrei să faci legătura?

Baley rămase tăcut, într-un inconfort evident, până ce suprafața sclipitoare a paralelipipedului mare din colțul încăperii dispăru, prezentându-l pe comisarul Julius Enderby și o parte a biroului său. În clipa aceea, inconfortul dispăru și Baley simți pur și simplu dragoste pentru figura familiară, dublată de dorința de a reveni în siguranță, în cabinetul acela sau, de fapt, oriunde în Oraș. Chiar și în zona cel mai puțin atrăgătoare a districtelor Jersey, unde se cultivau enzimele.

Acum, când avea martorul dorit, Baley nu mai vedea niciun motiv pentru a mai târăgăna lucrurile.

— Cred, zise el, că am soluționat misterul morții lui

Sarton.

Cu coada ochiului, îl zări pe Enderby sărind în picioare și prinzându-și disperat (dar cu succes) ochelarii care-i zburaseră de pe nas. Deoarece stătea în picioare, capul îi ieșea din limitele receptorului trimensional și comisarul fu nevoit să se reazeze, roșu la față și incapabil să articuleze un cuvânt.

Cu capul înclinat spre un umăr, Fastolfe părea și el surprins, deși nu se manifestase atât de vădit. Numai R. Daneel rămăsese neclintit.

— Vreți să spuneți, întrebă spațialul, că știți cine a comis crima?

— Nu, răspunse Baley, vreau să spun că n-a existat nicio crimă.

— Ce?! răcni Enderby.

— O clipă, comisare Enderby, interveni Fastolfe ridicând o mână. Privindu-l fix pe Baley, întrebă: Vreți să spuneți că dr. Sarton este viu?

— Da, dr. Fastolfe, și cred că știu unde este.

— Unde?

— Chiar aici, spuse Baley și indică ferm spre R. Daneel Olivaw.

8. Dezbateri asupra unui robot

În clipa aceea, Baley conștientiză cel mai acut bubuiturile proprii sale inimi. I se părea că trăiește într-o clipă încremenită în afara timpului. Ca întotdeauna, chipul lui R. Daneel era imobil. Han Fastolfe afișa o expresie de uimire binecrescută și nimic mai mult.

Baley era însă cel mai îngrijorat de reacția lui Julius Enderby. Receptorul trimensional din care se holba fața acestuia nu îngăduia o reproducere perfectă; exista un pâlپăit permanent, deși discret, iar rezoluția nu era chiar ideală. Din cauza acelor imperfecțiuni și a ochelarilor comisarului, ochii lui rămăneau indescifrabili.

„Nu-ți pierde cumpătul acum, Julius”, gândi Baley. „Am nevoie de tine.”

De fapt, nu credea că Fastolfe va acționa în pripă sau mânat de un impuls emoțional. Cândva, citise undeva că spațialii nu aveau religie, ci o substituiseră cu un intelectualism detașat și flegmatic, ridicat la rang de filosofie. Credea acest lucru și se bizuia pe el. Ei acționau fără grabă și întotdeauna pe temeiul rațiunii.

Era convins că dacă ar fi fost singur printre ei și ar fi făcut aceeași afirmație, n-ar mai fi revenit niciodată în Oraș. Rațiunea nemiloasă ar fi dictat dispariția lui. Planurile spațialilor erau pentru ei mult mai importante decât viața unui locuitor al Orașului. Julius Enderby ar fi primit scuzele de rigoare. Poate că spațialii i-ar fi predat comisarului până și cadavrul lui Baley, clătinzând

din capete și referindu-se la noul atentat al conspirației pământene. Comisarul i-ar fi crezut – așa era firea lui. Dacă-i ura într-adevăr pe spațiali, ura lui se baza pe teamă. N-ar fi cutezat să le pună afirmația sub semnul întrebării.

Din aceste considerente, Baley avea nevoie de un martor al evenimentelor, ba mai mult, de un martor care să nu poată fi atins de măsurile de siguranță calculate ale spațialilor.

Comisarul vorbea, aproape înecându-se:

— Lije, greșești! Am văzut cu ochii mei cadavrul doctorului Sarton.

— Ai văzut niște rămășițe carbonizate despre care ți s-a spus că ar fi cadavrul lui Sarton, replică îndrăzneț Baley.

Se gândi la ochelarii spărți ai comisarului. Reprezentaseră o șansă neașteptată pentru spațiali.

— Nu, nu, Lije! L-am cunoscut bine pe dr. Sarton, iar capul îi rămăsese neatins. El a fost!

Comisarul ridică nesigur mâna spre ochelari, de parcă își reamintise abia acum cele întâmplate atunci, apoi adăugă:

— L-am privit de aproape, foarte de aproape.

— Ce crezi însă despre el, comisare? întrebă Baley arătând din nou spre R. Daneel. Nu seamănă cu Sarton?

— Ba da, în același mod în care un om ar semăna cu o statuie.

— Comisare, nu-i greu să adopți o ținută inexpressivă. Să presupunem că ai văzut de fapt un robot care fusese distrus cu blasterul. Ai afirmat că l-ai privit de aproape. L-ai privit de suficient de aproape ca să-ți dai seama dacă suprafața carbonizată a marginilor rănii era într-adevăr țesut organic descompus, sau doar un strat de carbon aplicat peste metalul topit?

Comisarul păru revoltat.

— Ești ridicol! exclamă el.

— Dr. Fastolfe, se răsuci Baley spre spațial, sunteți de acord cu exhumarea corpului în vederea examinării?

— Domnule Baley, surâse Fastolfe, în circumstanțe normale nu aș avea nicio obiecție, dar mă tem că noi nu ne îngropăm morții, ci obișnuim să-i incinerăm.

— Foarte convenabil, murmură detectivul.

— Spuneți-mi, domnule Baley, urmă Fastolfe, cum ați ajuns la această concluzie extraordinară?

„Nu cedează”, gândi pământeanul. „Dacă va putea, va nega totul fără șovăială.”

— N-a fost greu, răspunse el cu glas tare. Imitarea unui robot este mai complexă decât simpla abordare a unei expresii încremenite și a unei vorbiri excesiv de corecte. Problema dumneavoastră, a celor de pe Lumile Exterioare, este că sunteți prea obișnuiți cu roboții. Ați ajuns să-i acceptați aproape ca pe niște flințe omenești și nu mai distingeți diferențele. Pe Pământ, lucrurile stau altfel. Noi suntem foarte conștienți de ceea ce înseamnă un robot. În primul rând, R. Daneel este prea uman ca să fie un robot. Prima mea impresie despre el a fost că este un spațial. A fost necesar un efort real ca să mă adaptez declarației sale potrivit căreia ar fi robot. Desigur, motivul real a fost faptul că este un *spațial*, nu un *robot*.

R. Daneel îl întrerupse, fără să dea vreun semn că ar fi fost el însuși subiectul dezbaterii.

— După cum ți-am spus, partenere Elijah, am fost proiectat pentru a ocupa, temporar, un loc într-o societate omenească. Asemănarea cu oamenii a fost deliberată.

— Ajungând chiar la duplicarea minuțioasă a acelor porțiuni ale corpului care, în decursul unor evenimente normale, ar fi acoperite de haine? întrebă Baley. Ajungând chiar la duplicarea unor organe care, la un robot, n-ar avea nicio funcție imaginabilă?

— Cum ai aflat asta? interveni pe neașteptate Enderby.

Baley se înroși la față.

— N-am putut să nu remarc în... în Personal.

Comisarul păru șocat.

— Sunt sigur că înțelegeți, rosti Fastolfe, că o asemănare nu poate fi utilă dacă nu este completă. Pentru scopurile noastre, jumătățile de măsură ar fi fost echivalente cu absența oricăror măsuri.

— Pot fuma? întrebă brusc Baley.

Trei pipe în aceeași zi însemna o extravaganță ridicolă, dar era purtat pe un talaz rostogolitor de nechibzuință și simțea nevoia eliberării pe care i-o aducea tutunul. La urma urmelor, îi contrazicea pe spațiali, avea de gând să le îndese pe gât propriile lor minciuni.

— Îmi pare rău, făcu Fastolfe, dar aș prefera să nu fumați.

„Preferința” avea forța unui ordin și Baley o simți. Puse în buzunar pipa pe care o luase deja în mână, anticipând acordul automat.

„Bineînțeles că nu pot fuma”, gândi el amar. „Enderby nu m-a avertizat, deoarece el însuși nu fumează, dar este evident. Totul se leagă. Pe igienicele lor Lumi Exterioare, spațialii nu fumează, nu beau și nu au nici alte vicii umane. Nu-i de mirare că acceptă roboți în blestemata lor de societate – cum a numit-o R. Daneel? – C/Fe. Nu-i de mirare că R. Daneel poate juca atât de bine rolul unui robot. Acolo toți sunt roboți.”

— Asemănarea completă, vorbi el, este numai unul dintre multele indicii. În Secțiunea mea a fost cât pe ce să izbucnească o revoltă, când l-am dus pe *el* acasă. (Fu nevoit să indice cu degetul. Îi venea imposibil să pronunțe „R. Daneel” sau „Sarton”.) El a stopat-o, și a făcut-o îndreptând un blaster spre potențialii răsculați.

— Dumnezeu! exclamă Enderby. În raport se afirma că tu ai fi...

— Știu, comisare, replică Baley. Raportul a fost întocmit pe baza informațiilor oferite de mine. Nu

doream să rămână consemnat undeva că un robot a amenințat oameni cu blasterul.

— Nu, nu, sigur că nu...

În mod evident, Enderby era de-a dreptul oripilat. Se aplecă puțin în față ca să examineze ceva aflat în exteriorul limitelor receptorului trimensional.

Detectivul bănuiește despre ce era vorba. Comisarul verifică nivelul energetic, pentru a vedea dacă transmisia nu era interceptată.

— Acesta este un punct al argumentației dumneavoastră? Întrebă Fastolfe.

— Bineînțeles! Prima lege a roboticii afirmă că un robot n-are voie să pricinuiască vreun rău omului.

— Dar R. Daneel n-a pricinuit niciun rău.

— Perfect adevărat. Ba chiar, ulterior, el a declarat că n-ar fi tras, indiferent de circumstanțe. Totuși n-am auzit despre niciun robot care să fi putut viola spiritul legii 1, ajungând să amenințe oameni cu împușcarea, chiar dacă în realitate nu avea nicio intenție să procedeze în acest fel.

— Am înțeles. Sunteți un expert în robotică, domnule Baley?

— Nu, dr. Fastolfe, dar am urmat un curs de robotică generală și analiză pozitronică. Nu sunt chiar un ignorant.

— Mă bucur, încuviință curtenitor spațialul, însă eu *sunt* expert în robotică și vă asigur că esența minții roboților constă într-o interpretare complet literală a Universului. Ea nu recunoaște spiritul legii 1, ci numai litera acesteia. Este posibil ca modelele simple pe care le aveți pe Pământ să dețină elemente de securitate suplimentare adăugate legii 1, astfel încât să se garanteze că nu vor fi capabile să amenințe un om. Pe de altă parte, un model avansat ca R. Daneel reprezintă cu totul altceva. Dacă am înțeles corect situația, amenințarea lui Daneel a fost necesară pentru împiedicarea unei revolte. Prin urmare, ea a avut scopul

de a împiedica pricinuirea vreunui rău oamenilor. El asculta de Legea 1, nu o încălca.

Baley încercă un fior de stinghereală, dar își menținu masca exterioară de calm impasibil. Va fi greu, însă îi va face față spațialului pe propriul său teren.

— Puteți contracara toate punctele argumentației, atacându-le individual, spuse el, totuși efectul lor cumulat rămâne același. Aseară, discutând despre așa-zisa crimă, acest presupus robot a susținut că a fost transformat în detectiv prin instalarea unui factor de impulsionare nou în circuitele sale pozitronice. Un factor de impulsionare, dacă-i pot spune așa, justițiar.

— Pot depune mărturie în această privință, zise Fastolfe. Operațiunea a avut loc acum trei zile sub propria mea supraveghere.

— Un factor de impulsionare *justițiar*? Justiția, dr. Fastolfe, este un termen abstract. Numai un om îl poate utiliza.

— Dacă definiți „justiția” ca pe o abstracție, dacă afirmați că înseamnă a-i acorda fiecărui om ceea ce i se cuvine, sau a adera la echitate, sau orice altceva de felul acesta, sunt de acord cu dumneavoastră, domnule Baley. În starea prezentă a cunoașterii noastre, înțelegerea umană a abstracțiilor nu poate fi încorporată într-un creier pozitronic.

— Așadar recunoașteți asta... ca expert în robotică?

— Evident! întrebarea este ce a vrut să spună R. Daneel prin folosirea termenului „justiție”.

— Din contextul conversației noastre, el s-a referit la ceea ce am înțelege eu, dumneavoastră și orice alt om, dar ce n-ar putea înțelege niciun robot.

— Domnule Baley, de ce nu-i cereți să definească termenul?

Baley simți că siguranța începea să i se destrame. Se întoarse spre R. Daneel.

— Ei bine?

— Da, Elijah?

— Cum definești tu justiția?

— Justiția, Elijah, este ceea ce există când toate legile sunt aplicate.

— O definiție bună pentru un robot, încuviință Fastolfe din cap. Dorința de a urmări aplicarea tuturor legilor a fost recent încorporată în Daneel. Pentru el, justiția este un termen foarte concret, deoarece se bazează pe aplicarea legii, care la rândul ei se bazează pe existența unor legi specifice și definite. Nu este vorba de nimic abstract. Un om poate recunoaște faptul că, pe baza unui cod moral abstract, unele legi pot fi proaste, iar aplicarea lor injustă. Ce părere ai, R. Daneel?

— O lege injustă, răspunse egal R. Daneel, este o contradicție în termeni.

— Așa stau lucrurile pentru un robot, domnule Baley. Din acest motiv, nu trebuie să confundați justiția dumneavoastră cu cea a lui R. Daneel.

Detectivul se întoarse brusc spre R. Daneel și rosti:

— Azi-noapte ai părăsit apartamentul meu.

— Așa este. Regret dacă ieșirea mea ți-a tulburat odihna.

— Unde te-ai dus?

— La Personalul pentru bărbați.

Pentru o clipă, Baley ezită. Era răspunsul despre care decisese deja că reprezenta adevărul, dar nu se așteptase să-l primească din partea lui R. Daneel. Deși tot mai multe dintre certitudini îi erau spulberate, se menținu ferm pe poziție. Comisarul privea atent, deplasând ochii înapoia lentilelor, de la un vorbitor la celălalt. Baley *nu mai* putea să bată în retragere acum, indiferent ce sofisme ar fi fost utilizate împotriva sa. Trebuia să-și susțină argumentația.

— Ajungând în Secțiunea mea, spuse detectivul, *el* a insistat să intre în Personal odată cu mine. Pretextul folosit a fost mai degrabă pueril. În timpul nopții a părăsit apartamentul pentru a merge din nou la Personal, așa cum tocmai a recunoscut. Dacă ar fi fost

om, aş fi spus că avea toate motivele şi drepturile s-o facă. Evident. Ca robot însă, vizitarea Personalului a fost lipsită de logică. Concluzia poate fi doar că *el* este om.

Fastolfe aprobă din cap, totuşi nu păru deloc dezarmat.

— Foarte interesant, spuse el. Poate că ar fi bine să-l întrebăm pe Daneel de ce a vizitat Personalul azi-noapte.

Enderby se aplecă puţin în faţă.

— Vă rog, dr. Fastolfe, murmură el, nu este cuvenit să...

— Nu trebuie să vă faceţi griji, domnule comisar, răspunse Fastolfe şi buzele sale subţiri se curbară în ceva ce semăna cu un zâmbet, fără să fie tocmai un zâmbet. Sunt convins că răspunsul lui Daneel nu va jigni susceptibilităţile dumneavoastră şi nici pe ale domnului Baley. Vrei să ne spui, Daneel?

— Jessie, soţia lui Elijah, vorbi R. Daneel, a părăsit aseară apartamentul dovedind sentimente amicale faţă de mine. În mod evident, nu avea niciun motiv pentru a considera că nu aş fi om, totuşi când s-a întors în apartament ştia că eram robot. Concluzia evidentă este că informaţia respectivă exista undeva în exteriorul apartamentului. Am dedus că discuţia mea cu Elijah din cursul serii fusese auzită. Nu există nicio altă modalitate prin care putea fi cunoscut secretul adevăratei mele naturi.

Elijah îmi spusese că apartamentele sunt perfect izolate fonic, iar noi am conversat cu glas scăzut. Nu ar fi fost posibilă o banală tragere cu urechea. Pe de altă parte, se ştie că Elijah este poliţist. Dacă în Oraşul New York există o conspiraţie suficient de bine organizată pentru ca să fi plănuit asasinarea doctorului Sarton, este posibil ca membrii ei să ştie că Elijah a primit misiunea anchetării crimei. Ar fi atunci perfect posibil, ba chiar probabil, ca apartamentul lui să fi fost ascultat prin intermediul unui fascicul de interceptare.

După ce Elijah şi Jessie s-au dus la culcare, am

investigat apartamentul cât am putut de bine, dar nu am găsit niciun emițător. Aceasta complica problema. Un fascicul dublu focalizat ar fi putut suplini emițătorul, însă ar fi necesitat un echipament destul de complicat.

Analiza situației a dus la următoarea concluzie: singurul loc unde un locuitor al Orașului New York poate întreprinde aproape orice fără să fie deranjat sau chestionat este în interiorul Personalului. Acolo ar putea instala chiar și un fascicul dublu. Intimitatea absolută în Personal este un obicei respectat cu strictețe și niciun bărbat n-ar privi, măcar cu coada ochiului, spre alt bărbat. Personalul Secțiunii se află destul de aproape de apartamentul lui Elijah, astfel că factorul distanță nu intră în calcul. Putea fi utilizat un model portabil. M-am dus în Personal, ca să cercetez.

— Și ce ai găsit? întrebă Baley repede.

— Nimic, Elijah. Nici urmă de fascicul dublu.

— Ei bine, domnule Baley, spuse Fastolfe, vi se pare o explicație rezonabilă?

Nesiguranța lui Baley pierise acum complet.

— Rezonabilă, poate, dar nici pe departe perfectă. Ceea ce nu știe *el* este că soția mea mi-a spus de unde și *când* căpătase informația. Aflase că era robot la scurt timp după ce părăsise apartamentul. Chiar de atunci, zvonul circula de câteva ore bune. Prin urmare, faptul că era un robot nu putea să fi fost aflat prin interceptarea discuției noastre de aseară.

— Cu toate acestea, observă Fastolfe, explicația incursiunii nocturne în Personal mi se pare validă.

— *Nu* a explicat însă altceva, replică Baley înfierbântat. Când, unde și cum s-a produs scurgerea de informații? Cum s-a aflat că în Orașul New York există un robot spațial? Din câte știu eu, numai doi locuitori ai Orașului cunosc cazul – eu și comisarul Enderby, iar noi n-am suflat o vorbă... Comisare, mai știe altcineva din Departament?

— Nu, răspunse tulburat Enderby, nici chiar

primarul. Doar noi doi și dr. Fastolfe.

— Și *el*, arătă Baley.

— Eu? făcu R. Daneel.

— De ce nu?

— Te-am însoțit permanent, Elijah.

— *Nu*, rosti apăsător detectivul. Înainte de a merge în apartamentul meu, am stat în Personal o jumătate de oră sau chiar mai mult. În acest timp, noi doi am fost complet separați. Atunci a fost momentul în care ai intrat în contact cu grupul tău din Oraș.

— Care grup? întrebă Fastolfe.

Aceeași întrebare fu pusă aproape simultan de Enderby.

Baley se ridică din scaun și se întoarse spre receptorul trimimensional.

— Comisare, doresc să ascuți cu multă atenție și să-mi spui dacă nu ți se pare că totul urmează un șablon clar. Este raportată o crimă și, printr-o coincidență stranie, ea are loc exact în momentul în care intrai în Orașul Spațial ca să te întâlnești cu persoana ucisă. Ți se arată un cadavru despre care se afirmă că ar fi al unui om, dar după aceea cadavrul dispare și nu mai este disponibil pentru o investigare detaliată.

Spațialii insistă că asasinul a fost un pământean, deși singura bază a acuzației este ipoteza că un locuitor al Orașului New York ar fi ieșit din Oraș și ar fi traversat singur în timpul nopții ținutul exterior din jur pentru a intra în Orașul Spațial. Știi prea bine cât de improbabilă este o asemenea acțiune.

— După aceea, spațialii trimit un așa-zis robot în Oraș – mai mult chiar, *insistă* să-l trimită. Prima acțiune întreprinsă de robot este să amenințe cu blasterul o mulțime de oameni. A doua sa acțiune este să lanseze zvonul că în Oraș există un robot spațial. Nu doar atât, ci zvonul este foarte specific – Jessie mi-a spus că se știa că robotul colaborează cu poliția. Asta înseamnă că nu peste mult timp se va ști că robotul a fost cel care a

scos blasterul. Poate chiar acum în ținutul fermelor de enzime și în uzinele hidroponice Long Island se răspândește zvonul că un robot ucigaș se află în libertate.

— Așa ceva e imposibil, gemu Enderby. Imposibil!

— Nu, nu-i imposibil, ci exact asta s-a întâmplat. Nu pricepi? Într-adevăr, în Orașul New York există o conspirație, dar ea este condusă din Orașul Spațial! Spațialii *doresc* să poată raporta o crimă, *doresc* răzmerițe, *doresc* un asalt asupra Orașului Spațial. Cu cât situația se înrăutățește, cu atât incidentul este mai important... iar navele spațiale coboară și ocupă Orașele terestre.

— Un pretext pentru așa ceva, observă Fastolfe cu blândețe, l-am avut acum douăzeci și cinci de ani, cu ocazia Revoltelor Barierei.

— Atunci nu erați pregătiți, dar acum sunteți.

Inima lui Baley bubuia nebunește.

— Domnule Baley, acest complot pe care ni-l atribuiți sună destul de complicat. Dacă am fi dorit să ocupăm Pământul, am fi putut s-o facem într-un mod mult mai simplu.

— Poate că nu-i chiar așa, dr. Fastolfe. Așa-zisul dumneavoastră robot mi-a spus că pe Lumile Exterioare opinia publică în privința Pământului nu este deloc unanimă și cred că în momentul acela mi-a spus adevărul. Poate că ocuparea directă a Pământului n-ar fi bine primită de concetățenii dumneavoastră. Poate că un incident reprezintă o necesitate absolută. Un incident suficient de șocant...

— De felul unei crime, nu? Așa este? Sunteți însă de acord că ar trebui să fie *înscenarea* unei crime? Sper că nu sugerați că, de dragul unui incident, am ucide realmente unul dintre oamenii noștri?

— Ați construit un robot care să semene cu Sarton, l-ați distrus cu blasterul și ați arătat comisarului Enderby rămășițele sale.

— Iar apoi, îl întrerupse Fastolfe, după ce l-am pus pe R. Daneel să joace rolul doctorului Sarton în falsa crimă, ar fi trebuit să-l punem pe dr. Sarton să joace rolul lui R. Daneel în falsa anchetă a falsei crime.

— Exact! Afirm toate acestea în prezența unui martor care nu este prezent fizic aici și pe care, de aceea, nu-l puteți face să dispară. El are o funcție destul de importantă pentru a i se da crezare de conducerea Orașului New York și chiar de guvernul de la Washington, așa că vom fi pregătiți și vă cunoaștem intențiile. Dacă va fi necesar, guvernul nostru se va adresa direct concetățenilor dumneavoastră, demascând adevărata situație. Mă îndoiesc profund că genul acesta de viol interstelar va fi tolerat!

Fastolfe clătină din cap.

— Vă rog, domnule Baley, exagerați! Realmente, ideile dumneavoastră sunt uluitoare. Să presupunem – doar să presupunem! – că R. Daneel ar fi într-adevăr R. Daneel. Să mai presupunem că el ar fi într-adevăr un robot. Nu ar fi atunci logic ca trupul pe care l-a văzut comisarul Enderby să fi fost realmente al doctorului Sarton? Ar fi greu de crezut că acel trup ar fi aparținut altui robot. Comisarul Enderby a fost martor la construcția lui R. Daneel și poate recunoaște că a existat un singur asemenea robot.

— Comisarul nu este expert în robotică, se încăpățână Baley. Este perfect posibil să aveți o duzină de roboți similari.

— Să revenim la ipoteza mea, domnule Baley. Ce s-ar întâmpla dacă R. Daneel ar fi într-adevăr R. Daneel? În cazul acesta, nu s-ar năruî întregul dumneavoastră eșafodaj logic? Ați mai avea altă bază pentru credința în acest complot interstelar melodramatic și improbabil pe care l-ați construit?

— Dacă este robot! Eu afirm că este om.

— Totuși nu ați investigat aspectul acesta, domnule Baley. Pentru a face diferența dintre un robot, chiar

unul cu aspect foarte umanoid, și un om nu este necesar să construiești deducții complexe și nesigure, pornind de la cuvintele și acțiunile sale. Ați încercat, de exemplu, să-l înțepați cu acul pe R. Daneel?

— Poftim?!

— Este un experiment simplu. Există și altele, poate nu chiar la fel de simple. Pielea și părul său par reale, dar ați încercat să le priviți cu un dispozitiv de mărire corespunzător? De asemenea, el pare să răsuflă, mai ales atunci când folosește aerul pentru a vorbi, însă ați sesizat că respirația nu îi este regulată și că pot trece minute întregi în care pare să nu respire deloc? Puteați să fi captat un eșantion din aerul expirat de el și să-i fi măsurat conținutul în bioxid de carbon. Ați fi putut încerca să-i recoltați o mostră de sânge. Ați fi putut încerca să-i detectați pulsul pe încheietura mâinii sau bătăile inimii sub cămașă. Înțelegeți ce vreau să spun, domnule Baley?

— Astea-s vorbe, replică pământeanul nesigur. Nu mă las păcălit de o cacealma. Aș fi putut încerca oricare dintre experimentele sugerate, dar credeți că acest așa-zis robot mi-ar fi îngăduit să mă apropiu de el cu o seringă, un stetoscop sau un microscop?

— Desigur. Vă înțeleg punctul de vedere, încuviință Fastolfe.

Privi spre R. Daneel și făcu un gest scurt.

R. Daneel își atinse manșeta mânecii drepte a cămășii și tighelul diamagnetic se desfăcu pe toată lungimea sa. Apăru un braț neted, musculos și aparent complet omenesc. Firișoarele de păr, scurte și roșcate, erau exact ceea ce te-ai fi așteptat de la un bărbat, atât ca distribuție, cât și ca număr.

— Și ce-i cu asta? făcu Baley.

R. Daneel prinse buricul degetului mijlociu drept între degetul mare și arătătorul mâinii stângi. Baley nu putu distinge detaliile exacte ale mișcărilor care urmau.

Însă, la fel cum țesătura mânecii se desfăcuse atunci

când câmpul diamagnetic al cusăturii sale fusese întrerupt, acum brațul în sine se desfăcu în două.

Sub un strat subțire de material similar cărnii, se vedea albastru-cenușiul mătuț al tijelor, cablurilor și articulațiilor din oțel inoxidabil.

— Vreți să examinați mai îndeaproape componentele lui Daneel, domnule Baley? întrebă politicos Fastolfe.

Baley de abia putu să-l audă, asurzit de zumzetul din urechi și de explozia bruscă de râs ascuțit și isteric a comisarului.

9. Elucidare din partea unui spațial

Minutele trecură și zumzetul se întee, acoperind râsetele. Domul și mobilierul dinăuntru tremurară, încetoșându-se, și percepția lui Baley asupra timpului se încetoșă de asemenea.

În cele din urmă își reveni și descoperi că stătea în aceeași poziție, dar cu sentimentul clar al unui interval de timp din care nu-și reamintea nimic. Comisarul dispăruse, receptorul trimensional redevenise opac și lăptos, iar R. Daneel se afla lângă el, înțepându-i pielea dezgolită a antebrațului. Baley putea să vadă, imediat sub epidermă, umbra micuță și subțire a unei așchii subcutanate. Dispăru chiar în timp ce o privea, dizolvându-se și împrăștiindu-se în fluidul intercelular și de acolo în fluxul sanguin și celulele vecine, apoi mai departe în toate celulele corpului său.

Percepția asupra realității i se consolidează.

— Te simți mai bine, partenere Elijah? întrebă R. Daneel.

Baley se simțea într-adevăr mai bine. Își smuci brațul și robotul îi îngădui să-l îndepărteze. După aceea, își coborî mâneca și privi în jur. Fastolfe se găsea pe același scaun, cu un surâs îndulcindu-i chipul prea puțin atrăgător.

— Am leșinat? întrebă Baley.

— Într-un fel, răspunse Fastolfe. Mă tem că ați suferit un șoc considerabil.

Baley își reaminti totul clar în clipa aceea. Prinse iute brațul cel mai apropiat al lui R. Daneel și-i ridică

mâneca, dezvelindu-i încheietura. Pielea robotului se simțea moale, dar dedesubt putea percepe o duritate mai mare decât cea a osului.

R. Daneel își lăsă brațul nemișcat în strânsoarea detectivului. Baley se holbă la el și ciupi pielea în lungul unei imaginare linii mediane. Distingea oare o îmbinare fină?

Desigur, în mod logic o îmbinare trebuia să existe. Un robot cu epidermă artificială, al cărui aspect exterior îl imita perfect pe al omului, nu putea fi reparat în mod obișnuit. Nu putea să aibă un panou pectoral care să fie demontat din nituri sau șuruburi, niciun craniu care să fie basculat spre înapoi. Diversele părți ale corpului mecanic trebuiau asamblate în lungul unei linii de câmpuri micromagnetice. Brațele, capul, întregul corp trebuia să se poată desface în două la o anumită manevră, pentru ca apoi să se unească la comanda inversă.

Baley ridică privirea și, simțindu-și obrazii arzând de rușine, murmură:

— Unde este comisarul?

— Probleme urgente, răspunse Fastolfe. Mă tem că eu l-am încurajat să ne părăsească. L-am asigurat că vom avea grijă de dumneavoastră.

— Mulțumesc, ați avut grijă perfectă, rosti rigid pământeanul. Cred că întâlnirea noastră a luat sfârșit.

Se sculă țeapăn, pe articulații obosite. Pe neașteptate, se simțea foarte bătrân. Prea bătrân ca s-o mai ia de la început. Nu-i trebuia cine știe ce intuiție ca să descifreze viitorul.

Comisarul va fi pe jumătate îngrozit și pe jumătate furios. Îl va primi pe Baley, palid la față, scoțându-și ochelarii pentru a-i șterge la fiecare cincisprezece secunde. Glasul său moale (Julius Enderby nu striga aproape niciodată) i-ar fi explicat cu grijă că spațialii fuseseră jigniți de moarte.

— *Nu poți să vorbești așa cu spațialii, Lije, ei nu*

acceptă așa ceva. (Baley își putea imagina perfect vocea lui Enderby, până la cele mai neînsemnate intonații.) Te-am avertizat! Nu mai spun ce probleme ai provocat. Sigur că da, eu te-am înțeles. Am înțeles ce voiai să faci. Dacă ar fi fost pământeni, lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Aș fi zis: de acord, dă-i drumul! Riscă! Dă-i în vileag! Dar pe *spațiali*?! Ai fi putut să-mi spui, Lije. Ai fi putut să mă consulți. Eu îi cunosc. Îi cunosc ca pe propriile mele buzunare.

Și ce ar fi putut replica Baley? Că Enderby era exact genul de om căruia nu i-ar fi putut spune? Că ideea lui era teribil de riscantă, iar comisarul era o persoană teribil de prudentă? Că Enderby însuși fusese cel care subliniase pericolele deosebite, atât ale eșecului evident, cât și ale unui succes necorespunzător? Că singura modalitate de a scăpa de declasificare era de a dovedi că vinovații se găseau chiar în Orașul Spațial?

Enderby ar fi spus:

— Va trebui să întocmesc un raport în cazul acesta, Lije. Vor urma tot soiul de repercusiuni. Eu îi cunosc pe spațiali. Vor cere să fii îndepărtat de la anchetă și va trebui să mă conformez. Mă înțelegi, Lije, nu? Voi încerca să-ți fie cât mai ușor. Te poți bizui pe mine. O să te protejiez cât pot de mult.

Baley știa că adevărul avea să fie exact așa. Comisarul îl va proteja, dar numai cât putea, nu atât încât, de pildă, să înfurie și mai mult un primar mânios.

Îl putea auzi și pe primar:

— La dracu', Enderby, ce-a fost *asta*? De ce n-am fost consultat? Cine conduce Orașul ăsta? De ce s-a permis accesul în Oraș al unui robot neautorizat? Și ce dracu' a făcut Baley ăsta...

Dacă se ajungea la o alegere între viitorul lui Baley și viitorul comisarului în Departament, la ce rezultat posibil s-ar fi putut aștepta detectivul? Baley nu găsea absolut nicio modalitate rezonabilă prin care să-l învinuiască pe Enderby.

Urmarea cea mai fericită la care se putea aștepta ar fi fost retrogradarea, care în sine era suficient de teribilă. Simpla apartenență la un Oraș modern asigura necesarul minim de existență, chiar și pentru cei complet declasați. Cât de minim era necesarul respectiv, detectivul o știa prea bine.

Statutul suplimentar era cel care asigura detaliile importante – un loc mai confortabil aici, o porție de carne mai bună acolo, o coadă mai scurtă dincolo. Pentru o minte dedicată filosofiei, asemenea amănunte ar fi părut prea puțin prețioase și nemeritând eforturi prea mari pentru a fi dobândite.

Nimeni însă, oricât de filosof ar fi fost, nu putea renunța fără o strângere de inimă la privilegiile acelea, *după ce le dobândise*. Acesta era principalul.

Ce anexă frivolă la confortul apartamentului însemnase activarea chiuvetei, deoarece drumul la Personal fusese reflex și practic nebăgat în seamă în cei treizeci de ani scurși până atunci! Cât de inutilă era, chiar ca facilitare menită să ofere „statut”, deoarece afișarea „statutului” era considerată o culme a proastelor maniere! Pe de altă parte, în cazul în care chiuveta ar fi trebuit dezactivată, cât de umilitor și insuportabil ar fi fost fiecare drum suplimentar la Personal! Cât de atrăgătoare și nostalgică ar fi fost amintirea bărbieritului în dormitor! Cât de profund ar fi fost sentimentul unui lux pierdut!

Printre autorii politici contemporani era la modă dezaprobarea mulțumită de sine a „fiscalismului” epocii medievale, o perioadă a istoriei omenirii când economia se bazase pe bani. Lupta concurențială pentru existență, afirmau ei, era brutală. Nicio societate cu adevărat complexă n-ar fi putut rezista, din cauza tensiunilor introduse de permanenta „luptă pentru mlaai”. (Savanții ofereau diverse interpretări ale cuvântului „mlaai”, dar nu existau contradicții asupra înțelesului expresiei generale.)

Prin contrast, „civismul” modern era ridicat în slăvi ca eficient și luminat.

Poate că așa era. Existau romane istorice care combinau romantismul cu aventurile senzaționale, iar medievaliștii considerau că „fiscalismul” generase reacții de felul individualismului și inițiativei.

Baley nu intenționa să se pronunțe, dar acum se întrebă indispus dacă existase vreo epocă în care omul se luptase mai disperat pentru „mălaiul” acela, indiferent ce ar fi fost el, sau îi simțise mai profund pierderea, decât un locuitor al Orașului care se lupta să nu-și piardă opțiunea cinei de duminică pentru un copan de pasăre – un copan adevărat, de la o pasăre cândva vie.

„Nu atât pentru mine”, gândi el, „cât pentru Jessie și Ben.”

Fu smuls din reverie de glasul lui Fastolfe:

— Domnule Baley, mă auziți?

— Da? clipi detectivul din ochi.

De cât timp stătea înlemnit, ca un idiot?

— Nu vreți să luați loc? După ce am rezolvat problema care vă preocupa, s-ar putea să fiți interesat de pelicula filmată la scena crimei, cuprinzând și evenimentele imediat următoare.

— Nu, mulțumesc. Am treburi în Oraș.

— Cred totuși că ancheta privind asasinarea doctorului Sarton are prioritate.

— Nu și pentru mine. Bănuiesc că mi s-a luat deja cazul. Brusc, izbucni: La naiba, dacă puteați dovedi că R. Daneel era robot, de ce n-ați făcut-o din capul locului? De ce a fost nevoie să transformați totul într-o farsă?

— Stimate domnule Baley, am fost foarte interesat de deducțiile dumneavoastră. În plus mă îndoiesc că vi s-ar fi luat cazul. Înainte de plecarea comisarului, i-am solicitat în mod special să vă continuați ancheta. Cred că va fi cooperant.

Baley se așează, deși nu doar din propria sa voință.

— De ce? întrebă el tăios.

Fastolfe încrucișă picioarele și oftă.

— Domnule Baley, în general am întâlnit două tipuri de locuitori ai Orașului New York: scandalagii și politicieni. Comisarul dumneavoastră ne este util, dar este un politician. El ne spune ce dorim să auzim. Ne *cântă în strună*, dacă înțelegeți la ce mă refer. Acum ați apărut dumneavoastră, care ne-ați acuzat, plin de curaj, de niște delictе majore și ați căutat să vă susțineți afirmațiile. Am apreciat episodul. L-am considerat un progres dătător de speranțe.

— Cât de multe speranțe? pufni Baley sarcastic.

— Destul de multe. Sunteți o persoană cu care pot trata deschis. Azi-noapte, domnule Baley, R. Daneel mi-a raportat prin intermediul subterului ecranat. Câteva lucruri pe care mi le-a spus despre dumneavoastră m-au interesat foarte mult. De pildă, natura cărților-film pe care le aveți în apartament.

— Ce-i cu ele?

— Multe tratau subiecte istorice și arheologice. Se pare că vă interesează societatea umană și că știți ceva despre evoluția ei.

— Chiar și polițiștii își pot petrece timpul liber cu cărți-film, dacă o doresc.

— Evident. Mă bucură opțiunea dumneavoastră în această privință, mai ales pentru că mă va ajuta în ceea ce încerc să fac. În primul rând, doresc să explic, sau să încerc să explic, exclusivismul celor de pe Lumile Exterioare. Aici noi locuim în Orașul Spațial – nu pătrundem în Orașul New York și nu ne amestecăm cu locuitorii lui decât într-un mod strict restricționat. Respirăm aerul liber, dar purtăm filtre nazale. Chiar acum am filtre nazale și mănuși și sunt ferm decis să nu mă apropiu de dumneavoastră mai mult decât este neapărat necesar. De ce credeți că stau așa lucrurile?

— N-are niciun rost să-mi dau cu presupusul,

răspunse Baley gândindu-se „Acum n-are decât să vorbească el”.

— Dacă ați fi încercat, așa cum fac unii, ați fi zis că situația se datorează faptului că noi i-am disprețuit pe pământeni și am refuzat să ne pierdem statutul social, îngăduind ca umbra lor să se abată asupra noastră. Situația nu-i chiar așa. Adevărul este de fapt destul de evident. Examinarea medicală căreia ați fost supus și procedurile de dezinfectare nu sunt ritualuri, ci sunt dictate de necesități.

— Boli?

— Exact! Stimate domn Baley, pământenii care au colonizat Lumile Exterioare s-au trezit pe planete complet lipsite de bacterii și viruși terestri. Desigur, au adus bacteriile și virușii lor, dar în același timp au adus și cele mai moderne tehnici medicale și microbiologice. S-au confruntat cu o comunitate redusă de microorganisme și lipsită de gazde intermediare. Nu existau țânțari care să propage malaria, nici melci care să răspândească schistosomiaza. Vectorii maladiilor au fost distruși și s-a permis dezvoltarea bacteriilor simbiotice. Treptat, Lumile Exterioare au scăpat de orice boli. Desigur, odată cu trecerea timpului, condițiile de acceptare a imigranților de pe Pământ au devenit tot mai stricte, fiindcă Lumile Exterioare au putut într-o măsură tot mai mică să suporte introducerea bolilor.

— N-ați fost niciodată bolnav, dr. Fastolfe?

— Nu am suferit de boli cauzate de paraziți, domnule Baley. Desigur, noi, cei de pe Lumile Exterioare, suntem predispuși la maladii degenerative, cum este ateroscleroza, dar n-am avut niciodată ceea ce voi numiți guturai. Dacă aș contracta un guturai, aș putea muri din cauza lui. Nu dețin niciun fel de mecanisme imunitare dezvoltate. Aceasta este problema cu care ne confruntăm în Orașul Spațial. Cei dintre noi care vin aici se supun unui risc evident. Pământul abundă în boli față de care nu avem protecție... mă refer

la protecție *naturală*. Chiar dumneavoastră purtați germini ai aproape tuturor bolilor cunoscute. Nu sunteți conștient de aceasta, deoarece îi mențineți pe toți sub control, aproape permanent, prin intermediul anticorpilor pe care corpul și i-a dezvoltat de-a lungul anilor, dar eu nu am anticorpi. Vă mai miră atunci că nu mă apropii de dumneavoastră? Credeți-mă, domnule Baley, păstrez distanța numai din considerente de autoapărare.

— În cazul acesta, întrebă Baley, de ce faptul nu este adus la cunoștința pământenilor? De ce nu le spuneți că nu-i vorba de dezgust din partea dumneavoastră, ci de apărare împotriva unui pericol fizic real?

Spațialul clătină din cap.

— Suntem puțini, domnule Baley, și oricum detestați, fiind străini. Ne păstrăm securitatea pe baza unui prestigiu, mai degrabă precar, de clasă superioară. Nu ne putem permite să-l pierdem, recunoscând că *ne temem* să ne apropiem de un pământean. N-o putem face, cel puțin până nu există o înțelegere de nivel superior între pământeni și spațiali.

— În termenii actuali, așa ceva nu va exista. Noi... ei vă urăsc tocmai pentru presupusa superioritate.

— Așadar, un cerc vicios. Nu credeți că îl conștientizăm?

— Comisarul știe toate astea?

— Nu i-am explicat niciodată direct, așa cum tocmai am făcut cu dumneavoastră, dar poate deduce și singur adevărul. Este un ins destul de inteligent.

— Dacă l-ar fi dedus, mi-ar fi pomenit de el, reflectă Baley.

— Într-un asemenea caz, arcui sprâncenele Fastolfe, nu ați mai fi considerat posibilitatea ca R. Daneel să fie un spațial uman. Corect?

Detectivul ridică scurt din umeri, preferând să ignore întrebarea.

Fastolfe insistă:

— Să știți că așa este. Lăsând deoparte dificultățile psihologice – efectul teribil pe care îl au asupra noastră vacarmul și mulțimile –, rămâne realitatea faptului că pătrunderea în Orașul New York echivalează pentru noi cu o condamnare la moarte. De aceea dr. Sarton a inițiat proiectul său cu roboți umanoizi. Ei erau înlocuitori ai oamenilor, meniți să pătrundă în Oraș în locul nostru...

— Da, R. Daneel mi-a explicat asta.

— Dezaprobați starea de lucruri?

— Uitați ce-i, zise Baley, dacă tot discutăm atât de deschis, dați-mi voie să vă pun o întrebare simplă. De fapt, de ce au venit spațialii pe Pământ? De ce nu ne lăsați în pace?

Vădit surprins, Fastolfe întrebă:

— Sunteți *satisfăcuți* de viața pe care o duceți pe Pământ?

— Ne descurcăm.

— Perfect, însă cât va mai continua așa? Populația Pământului crește continuu, iar caloriiile disponibile sunt asigurate numai grație unor eforturi care sporesc de la an la an. Pământul este o fundătură!

— Ne descurcăm, repetă Baley încăpățânat.

— La limită. Un Oraș ca New York trebuie să-și dedice toate eforturile pentru aducerea apei și evacuarea deșeurilor. Funcționarea centralelor atomoelectrice este menținută grație uraniului care se obține tot mai greu, chiar și de pe alte planete ale sistemului, iar consumul de uraniu crește constant. Viața Orașului depinde în fiecare clipă de sosirea pastei celulozice pentru fermele de enzime și a mineralelor pentru uzinele hidroponice. Aerul trebuie circulat permanent. Balanța este foarte delicată în sute de privințe și fragilitatea ei crește cu fiecare an. Ce se va întâmpla cu Orașul New York dacă fluxul imens de intrări și ieșiri ar fi întrerupt, fie și numai pentru o singură oră?

— Asta nu s-a întâmplat niciodată.

— Ceea ce nu înseamnă o siguranță mai mare

pentru viitor. În epocile primitive, centrele demografice individuale erau practic autonome, bazându-se pe produsele fermelor de la periferia lor. Nu puteau fi afectate decât de calamități naturale, de tipul inundațiilor, de maladii ale șeptelurilor sau de compromiterea recoltelor. Pe măsură ce acele centre au crescut, iar tehnologia s-a îmbunătățit, dezastrele locale au putut fi depășite prin apelarea la alte centre, ceea ce determina însă ca zone tot mai întinse să devină interdependente. În epocile medievale, orașele deschise, chiar și cele mai mari, puteau supraviețui minimum o săptămână pe baza rezervelor alimentare și energetice de tot felul. Când New York a devenit Oraș, ar fi putut supraviețui pe cont propriu doar o singură zi. Acum n-o poate face nici măcar pentru o oră. Un dezastru, care cu zece mii de ani în urmă ar fi fost neplăcut, cu un mileniu în urmă ar fi fost serios, și cu o sută de ani în urmă ar fi fost acut, acum ar fi cu siguranță fatal.

Baley se foi în scaun.

— Am mai auzit toate argumentele astea. Medievaliștii doresc să se pună capăt Orașelor, să revenim la sol și la agricultura naturală. Ei bine, sunt nebuni – n-o putem face! Suntem prea mulți și nu te poți întoarce în istorie, poți doar să înaintezi. Desigur, dacă emigrarea pe Lumile Exterioare n-ar fi restricționată...

— Cunoașteți motivele restricționării.

— Atunci ce-i de făcut? Este un cerc vicios.

— Ce părere aveți despre emigrarea pe alte planete? În Galaxie există o sută de miliarde de stele. Se estimează că o sută de milioane de planete sunt locuibile sau pot fi terraformate pentru a fi locuibile.

— Ridicol!

— De ce? exclamă vehement Fastolfe. De ce vi se pare o sugestie ridicolă? În trecut, pământeni au colonizat planete. Mai mult de treizeci dintre cele cincizeci de Lumi Exterioare, inclusiv planeta mea de

origine, Aurora, au fost colonizate direct de pământeni. Nu mai este posibilă colonizarea?

— Păi...

— Nu-mi puteți oferi un răspuns? Poate că *nu mai este* posibilă tocmai din cauza dezvoltării culturii Orașelor. Înainte de existența Orașelor, viața oamenilor pe Pământ nu era atât de specializată încât ei să nu se poată desprinde și s-o ia de la început pe altă planetă. Au și făcut-o – de treizeci de ori. Acum însă pământenii sunt atât de cocoloșiți, atât de protejați în cavernele de oțel care-i întemnițează, încât sunt legați pe vecie de Terra. Dumneavoastră, domnule Baley, nu puteți nici măcar să credeți că un locuitor al Orașului New York poate fi capabil să traverseze un teren aflat sub cerul liber pentru a ajunge în Orașul Spațial. În cazul acesta, traversarea spațiului cosmic pentru a ajunge la altă planetă trebuie să reprezinte o imposibilitate ridicată la pătrat. Civismul distruge Pământul!

— Și ce dacă? ripostă furios detectivul. În ce fel vă privește asta pe dumneavoastră? Este problema noastră. O vom soluționa. Dacă nu, este drumul pe care ni l-am ales spre Iad.

— Preferați „drumul pe care vi l-ați ales spre Iad”, drumului ales de alții spre Rai, așa este? Bănuiesc ce simțiți. Nu-i plăcut să ascuți predicile unui străin. Cu toate acestea, îmi doresc ca și dumneavoastră să ne puteți predica, deoarece noi înșine ne confruntăm cu o problemă, destul de analogă.

— Suprapopulare? rânji Baley.

— Am zis „analogă”, nu „identică”. Problema noastră este subpopularea. Ce vârstă credeți că am?

Pământeanul căzu o clipă pe gânduri, apoi, în mod deliberat, rosti o vârstă mai mare decât estimase:

— Aș zice șaiszeci de ani.

— Ar fi trebuit să ziceți o sută șaiszeci.

— Poftim?!

— Mai exact, voi împlini o sută șaiszeci și trei de ani.

Nu este vorba de nicio neînțelegere – folosesc ca unitate de măsură anul terestru standard. Dacă am noroc, dacă mă îngrijesc și, în primul rând, dacă nu contactez nicio boală terestră, aş putea dubla vârsta aceasta. Pe Aurora există cazuri de oameni care au trăit peste trei sute cincizeci de ani, iar speranța de viață continuă să crească.

Baley privi spre R. Daneel (care pe toată durata conversației ascultase în tăcere indiferentă), ca și cum ar fi căutat o confirmare.

— Cum este posibil așa ceva? întrebă el.

— Într-o societate subpopulată, este practic să-ți concentrezi cercetările asupra gerontologiei, asupra procesului de îmbătrânire și problemelor bătrâneții. Pe o planetă ca a dumneavoastră, prelungirea speranței de viață ar însemna un dezastru. Nu v-ați putea permite creșterea populației care ar rezulta de aici. Pe Aurora există loc pentru tricenari. Apoi, desigur, o viață lungă devine de două și de trei ori mai valoroasă.

Dacă dumneavoastră ați muri acum, ați pierde poate patruzeci de ani de viață... probabil mai puțin. Dacă eu aş muri, aş pierde o sută cincizeci de ani, probabil mai mult. Într-o societate ca a noastră, viața individului joacă rolul principal. Rata natalității este scăzută și creșterea populației strict controlată. Menținem un raport oameni/roboți fix, conceput pentru a asigura confortul individual maxim. În mod logic, pruncii aflați în dezvoltare sunt examinați cu atenție pentru depistarea eventualelor defecte fizice și mentale, înainte de a li se permite să se maturizeze.

— Vreți să spuneți, îl întrerupse Baley, că-i omorâți dacă nu...?

— Dacă nu corespund criteriilor. Absolut fără nicio suferință, vă asigur. Ideea vă șochează, în aceeași măsură în care pe noi ne șochează înmulțirea necontrolată a pământenilor.

— Există și la noi un control demografic, dr.

Fastolfe. Unei familii nu i se permite decât un anumit număr de copii.

Spațialul surâse tolerant.

— Un anumit număr de copii în general, dar nu un anumit număr de copii *sănătoși*. Chiar și așa, există destule ilegalități și populația Pământului crește.

— Cine poate să judece care dintre copii trebuie să trăiască?

— Problema este destul de complicată și nu-i pot răspunde printr-o singură frază. Într-o bună zi, vom discuta în detaliu despre ea.

— Atunci care este necazul dumneavoastră? Păreți mulțumit de societatea pe care o aveți.

— Este stabilă și tocmai acesta e necazul. Este *prea* stabilă.

— Nimic nu vă convine, observă Baley. După cum afirmați, civilizația noastră este pe marginea haosului, iar a dumneavoastră e prea stabilă.

— Mai exact, este posibil să fie prea stabilă. De două secole și jumătate, nicio Lume Exterioară n-a mai colonizat o planetă nouă, iar pe viitor nu se anticipează posibilități de colonizare. Viețile noastre pe Lumile Exterioare sunt prea lungi pentru a ni le risca și prea confortabile pentru a ni le tulbura.

— Nu sunt sigur în privința asta, dr. Fastolfe. Dumneavoastră ați venit pe Pământ, riscând să vă îmbolnăviți.

— Așa este, domnule Baley, și printre noi există indivizi care apreciază că viitorul rasei umane merită chiar și posibila pierdere a unei existențe îndelungate. Cu regret, trebuie să recunosc că suntem prea puțini.

— Perfect, să revenim la problema noastră. În ce fel ne ajută Orașul Spațial?

— Încercând să introducem roboți pe Pământ, noi ne străduim să dezechilibrăm balanța economiei Orașelor.

— Asta înțelegeți prin ajutor? (Lui Baley începură să-i tremure buzele.) Vreți să spuneți că, în mod

premeditat, acționați pentru formarea unui segment tot mai mare de oameni declasificați și destituiți?

— Vă rog să mă credeți că nu o facem din cruzime sau din insensibilitate. Un segment de oameni destituiți, așa cum i-ați numit, reprezintă exact ceea ce ne trebuie ca nucleu pentru colonizare. America voastră străveche a fost descoperită de corăbii ai căror mateloți proveneau din închisori. Nu vedeți că sistemul Orașelor nu-i ajută pe indivizii destituiți? Dacă părăsesc Pământul, ei n-au nimic de pierdut – dar au planete întregi de câștigat!

— Totuși planul dumneavoastră nu dă roade.

— Nu, încuviință Fastolfe cu tristețe. Ceva nu merge. Resentimentele pământenilor față de roboți blochează totul. Deși aceiași roboți i-ar putea însoți pe oameni, netezind dificultățile adaptării inițiale la o planetă primitivă și făcând practic procesul de colonizare.

— Ce se va obține în felul acesta? Alte Lumi Exterioare?

— Nu. Lumile Exterioare au fost colonizate înainte ca Orașele și civismul să se fi răspândit pe Pământ. Noile colonii vor fi construite de oameni care dețin fondul specific Orașelor plus începuturile unei societăți C/Fe. Va fi o sinteză, o împerechere încrucișată. Așa cum stau lucrurile actualmente, structura terestră va colapsa în viitorul apropiat, Lumile Exterioare vor degenera lent și vor decădea într-un viitor ceva mai îndepărtat, dar noile colonii vor constitui o tulpină nouă și sănătoasă, combinând elementele cele mai bune din ambele societăți. Prin reacția coloniilor față de vechile planete, inclusiv față de Pământ, noi înșine putem căpăta un suflu nou.

— Nu știu... Mi se pare destul de nebulos, dr. Fastolfe.

— Este un vis, de acord, dar gândiți-vă la el. (Brusc, spațialul se ridică în picioare.) Am petrecut cu dumneavoastră mai mult timp decât intenționasem, ba chiar, de fapt, mai mult timp decât ne permit

regulamentele de sănătate. Vă rog să mă scuzați.

* * *

Când Baley și R. Daneel părăsiră domul, razele soarelui se revărsară din nou asupra lor, dar sub alt unghi și cumva mai gălbui. Baley se întrebă într-o doară dacă nu cumva lumina solară putea să aibă un aspect diferit pe altă planetă. Poate mai puțin aspră și insolentă. Mai acceptabilă...

Altă planetă? Spațialul urât cu urechi clăpăuge îi umpluse mintea cu fantezii bizare. Oare medicii de pe Aurora priviseră cândva pruncul Fastolfe și se întrebaseră dacă trebuia să i se acorde șansa maturizării? Nu era prea urât? Sau criteriile lor nu includeau și aspectul fizic? Când devenise urâtenia o diformitate, și ce diformități...

Când însă lumina naturală dispăru și intrară pe prima ușă care ducea spre Personal, gândurile respective începură să se destrame.

Baley scutură din cap exasperat. Totul era ridicol. A-i sili pe pământeni să emigreze, să înființeze o nouă societate, era un nonsens! *De fapt*, ce doreau spațialii?

În ciuda strădaniilor, nu ajunsese la nicio concluzie.

Lent, automobilul lor intră pe banda de vehicule. Realitatea reveni împrejurul lui Baley. Blasterul îl apăsa cald și liniștitor pe șold. Viața vibrantă și zgomotoasă a Orașului era la fel de caldă și confortabilă ca întotdeauna.

Pentru o clipă, imediat după ce pătrunse în Oraș, nasul îl furnică, percepând un iz vag și efemer.

„Orașul miroasă”, își spuse el uluit.

Se gândi la cele douăzeci de milioane de oameni înghesuite între pereții de oțel ai cavernei gigantice și, pentru prima dată în viața sa, le simți mirosul prin nările care-i fuseseră purificate de aerul din exterior.

„Pe o altă planetă s-ar putea să fie altfel?” se întrebă detectivul. „Pe o planetă cu mai puțini oameni și mai

mult aer... curat?”

Vacarmul după-amiezii Oraşului îl învălui însă din toate părţile, izul slăbi şi dispăru, iar Baley se simţi ușor ruşinat.

Apăsă lent maneta de propulsie şi accesă un volum energetic mai mare. Maşina de poliţie accelerează brusc, când pătrunse pe autostrada pustie.

— Daneel, spuse Baley.

— Da, Elijah?

— De ce mi-a spus Fastolfe toate lucrurile acelea?

— Bănuiesc că a dorit să îţi accentueze importanţa anchetei. Nu ne aflăm aici doar pentru a rezolva misterul unei crime, ci pentru a salva Oraşul Spaţial şi, odată cu el, viitorul rasei umane.

— Cred că ar fi fost mai bine, rosti Baley sec, dacă mi-ar fi permis să văd scena crimei şi să discut cu cei care au descoperit cadavrul.

— Mă îndoiesc că ai fi putut descoperi ceva inedit, Elijah. Am fost destul de meticuloşi.

— Chiar aşa? Până acum n-aţi obţinut nimic. Niciun indiciu. Niciun suspect.

— Ai dreptate în privinţa aceasta. Răspunsul trebuie să se găsească în Oraşul New York. Pentru a fi totuşi exacti, există un suspect.

— Poftim?! Până acum, n-ai pomenit nimic despre aşa ceva.

— Nu mi s-a părut necesar. Cu siguranţă, îţi dai seama că un suspect a existat din capul locului.

— Cine? Pentru Dumnezeu, despre cine-i vorba?

— Despre singurul pământean prezent la locul crimei. Comisarul Julius Enderby.

10. După-amiaza unui detectiv

Automobilul încetini, trase pe o parte a autostrăzii și se opri lângă peretele orb de beton. După ce zumzetul motorului se opri, liniștea îi cuprinse densă și apăsătoare.

Baley îl privi pe robotul de lângă el și întrebă cu glas absurd de stins:

— Cine?

Secundele trecură în vreme ce detectivul aștepta răspunsul. O vibrație slabă și izolată crescă în intensitate, atinse un vârf minor, apoi se stinse. Fusese vreun alt echipaj de poliție, care trecuse spre o misiune necunoscută, la un kilometru și jumătate depărtare de ei. Sau poate o mașină de pompieri, gonind spre un incendiu.

O porțiune detașată a minții lui Baley se întrebă dacă exista vreun om care să cunoască toate autostrăzile ce șerpuiau prin măruntaiele Orașului. Nu exista niciun moment din zi ori din noapte în care întregul sistem de autostrăzi să fie complet pustiu, totuși existau probabil pasaje individuale în care nimeni nu mai pătrunsese de ani de zile. Brusc, cu o claritate devastatoare, detectivul își aminti o povestire pe care o vizionase în tinerețe.

Implica autostrăzile Orașului Londra și începea, destul de banal, cu o crimă. Asasinul fugise spre o ascunzătoare pregătită din vreme în ungherul unei autostrăzi, în al cărui colb pașii săi erau singurele urme lăsate în ultimul secol. În locul acela abandonat, el

putea aștepta în siguranță deplină încheierea căutării.

Ucigașul cotise însă greșit, pe alt coridor, și, în tăcerea și singurătatea tunelurilor întortocheate, jurase – jurământ dement și blasfemiator – că în ciuda Sfintei Treimi și a tuturor sfinților, va ajunge în refugiul său.

Din momentul acela, niciunul dintre coridoarele pe care pornise nu fusese cel corect. Rătăcise printr-un labirint nesfârșit, de la sectorul Brighton până la Canalul Mânecii și de la Coventry la Canterbury. Se afundase de-a pururi sub uriașul Oraș Londra, de la un capăt la celălalt al acestuia, străbătând colțul sud-estic al Angliei medievale. Hainele i se transformaseră în zdrențe și pantofii i se scâlciaseră, puterile i se vlăguiseră, totuși nu-l părăsiseră. Era obosit, epuizat, însă incapabil să se oprească. Putea doar să continue, întruna, dar de fiecare dată cotea pe coridorul greșit.

Uneori auzea zgomot de automobile, dar întotdeauna acestea se aflau pe coridorul vecin și, oricât de tare s-ar fi grăbit (pentru că de acum ajunsese să dorească să se predea poliției), când ajungea în locul respectiv tunelul era pustiu. Câteodată întrezărea o ieșire foarte îndepărtată, care ar fi dus spre viața și tumultul Orașului, însă de fiecare dată aceasta se îndepărta cu fiecare pas al său, până ce trebuia să cotească... și atunci ieșirea pierdea.

Ocazional, londonezii aflați în misiune oficială prin subteran întâlneau o siluetă cețoasă care șchiopăta neauzită spre ei, un braț semitransparent care se înălța rugător, o gură ce se deschidea și se închidea fără să emită vreun sunet. Pe măsură ce se apropia de ei, se destrăma și dispărea.

Era o poveste care pierduse atributele ficțiunii obișnuite și intrase în tărâmul folclorului. „Londonezul rătăcitor” devenise o expresie familiară în toată lumea.

În adâncurile Orașului New York, Baley își reaminti legenda și se foi neliniștit.

R. Daneel vorbea și glasul său răsună slab în liniștea

din jur.

— Putem fi auziți, spuse el.

— Aici, în subteran? Nicio șansă! Spune ce-i cu comisarul?

— A fost la locul crimei, Elijah. Este un locuitor al Orașului New York. În mod inevitabil, a fost suspectat.

— „A fost”? Nu mai este suspectat?

— Nu. Nevinovăția lui a fost stabilită rapid. În primul rând, nu purta blasterul asupra sa. Nici nu avea cum să îl poarte. Intrase în Orașul Spațial în mod oficial – asta este sigur – și, după cum știi, blasterele sunt oprite în Personal.

— Apropo, arma crimei a fost găsită până la urmă?

— Nu, Elijah. Au fost verificate toate blasterele din Orașul Spațial, dar cu niciunul nu se trăsese de câteva săptămâni. Examinarea camerelor de radiație a fost concludentă.

— În cazul acesta, asasinul fie că a ascuns arma atât de bine, fie...

— Nu a putut fi ascunsă nicăieri în Orașul Spațial. Am fost cât se poate de meticuloși.

— Încerc să trec în revistă toate posibilitățile, făcu Baley iritat. Fie că a fost ascunsă, fie că a fost luată de ucigaș atunci când a plecat.

— Exact.

— Iar dacă admiți doar a doua posibilitate, atunci comisarul este scos din cauză.

— Așa este. Desigur, ca o precauție suplimentară, comisarul Enderby a fost cerebro-analizat.

— Ce anume?

— Cerebro-analiza este interpretarea câmpurilor electromagnetice emise de celulele cerebrale.

— Aha, încuviință Baley fără să fi înțeles mare lucru. Și ce vă spune cerebro-analiza?

— Ne oferă informații despre caracteristicile temperamentale și emoționale ale unei persoane. În cazul comisarului Enderby, ne-a confirmat că era

incapabil să îl ucidă pe dr. Sarton. Realmente incapabil.

— Aşa-i, fu de acord Baley. Nu-i genul de ucigaş. Asta puteam să v-o spun şi eu.

— Este mai bine să avem informaţii obiective. Evident, toţi oamenii noştri din Oraşul Spaţial au acceptat de asemenea să fie cerebro-analizaţi.

— Bănuiesc că la toţi s-a descoperit aceeaşi incapacitate de crimă.

— Firesc. De aceea ştim că asasinul trebuie să fie un locuitor al Oraşului New York.

— În cazul ăsta, nu ne rămâne de făcut decât să trecem tot Oraşul prin procedeul vostru drăgălaş.

— Nu ar fi foarte practic, Elijah. Este posibil ca milioane de locuitori ai Oraşului să fie capabili de crimă, din punct de vedere temperamental.

— Milioane..., mormăi Baley gândindu-se la mulţimile din ziua aceea îndepărtată care răcniseră spre spaţialii murdari şi la gloata ameninţătoare şi doritoare să acţioneze din faţa magazinului de pantofi, cu numai o seară în urmă.

„Bietul Julius”, se gândi. „Suspect de crimă!”

Putea auzi vocea comisarului descriindu-i descoperirea cadavrului: „brutal, foarte brutal.” Nu era de mirare că-şi spărsese ochelarii, şocat şi uluit. Nu era de mirare că nu mai dorea să revină în Oraşul Spaţial. „Îi urăsc”, mârâise el printre dinţi.

Bietul Julius... Omul care le putea cânta în strună spaţialilor. Omul a cărui principală valoare pentru Oraş consta în abilitatea lui de a se înţelege cu spaţialii. În ce măsură contribuise lucrul acesta la promovările lui rapide?

Nu era de mirare că dorise ca Baley să preia cazul. Bunul, credinciosul şi discretul Baley. Colegi de şcoală! Avea să păstreze tăcerea, dacă afla despre incidentul acela minor. Baley se întrebă în ce fel se desfăşura cerebro-analiza. Îşi imaginează electrozi giganti, pantografe grăbite trasând grafice pe hârtie milimetrică,

mecanisme cu roțițe dințate auto-ajustându-se și clicăind la răstimpuri.

Bietul Julius... Dacă groaza îi era pe atât de mare pe cât aproape că avea dreptul să fie, poate că se și vedea deja la sfârșitul carierei, primind direct din mâna primarului scrisoarea de demisie.

Mașina de poliție începu să urce în subnivelurile primăriei.

* * *

Când Baley reveni la biroul său, era ora 14:30. Comisarul lipsea. Zâmbitor, R. Sammy îl anunță că nu știa unde se afla Enderby.

Baley rămase o vreme, gândindu-se, fără să bage în seamă foamea care începuse să-i dea ghes.

La 15:20, R. Sammy se apropie de biroul său și rosti:

— Comisarul s-a întors, Lije.

— Mulțumesc, încuviință Baley.

Pentru prima dată îl ascultase pe R. Sammy fără să se simtă iritat. La urma urmelor, robotul era cumva înrudit cu R. Daneel și, în mod evident, R. Daneel nu era o persoană – sau, mai degrabă, creatură – care să te irite. Detectivul se întrebă cum ar fi fost viața pe o planetă nouă, cu oameni și roboți care să pornească de pe poziții de egalitate într-o societate de tip Oraș. Analiză situația destul de imparțial.

Când Baley intră în cabinet, comisarul examina niște documente, oprindu-se la răstimpuri, pentru a face adnotări.

— Gafa ta din Orașul Spațial, îi spuse fără să-l privească, a fost de proporții.

Amintirea duelului verbal cu Fastolfe reveni acut în mintea lui Baley și fața sa prelungă adoptă o expresie lugubră de stânjeneală.

— Recunosc, comisare. Îmi pare rău.

Enderby ridică fruntea de deasupra hârtiilor. Prin ochelari privirea îi era intensă și, în general, arăta mult

mai bine decât în ultimele treizeci de ore.

— Nu contează, zise el. Fastolfe n-a părut deranjat, așa că vom da uitării incidentul. Spațialii ăștia sunt cu totul imprevizibili. Ai avut un noroc extraordinar, Lije, totuși, data viitoare să discuți cu mine înainte de a te comporta ca un erou de subeter.

Baley încuviință din cap. Întreaga povară i se ridică de pe umeri. Încercase o lovitură de maestru și eșuase. Și ce dacă? Se simțea nițel surprins de propria sa nepăsare, dar asta era situația.

— Comisare, începu detectivul, pe durata anchetei doresc alocarea unei garsoniere pentru mine și Daneel. În seara asta nu-l mai duc la mine.

— Ce vrei să spui?

— În caz că ai uitat, el este robot. Mai ții minte? Poate că nu se va întâmpla nimic, dar dacă se iscă o răzmeriță, nu vreau să-mi fie implicată familia.

— Prostii, Lije! Am verificat, iar în Oraș nu există niciun zvon despre apariția unui robot spațial.

— Comisare, Jessie a auzit zvonul de undeva.

— Ei bine, nu-i vorba despre un zvon organizat. Nimic periculos. Am verificat din clipa în care am părăsit trimensionalul din domul lui Fastolfe. De aceea am plecat. A trebuit să investighez, evident, și s-o fac rapid. Oricum, uite rapoartele. Consultă-le și singur. Acesta provine de la Doris Gillid, care a fost într-o duzină de Personale pentru femei din Secțiuni diferite ale Orașului. O știi pe Doris, e o fată competentă. Ei bine, n-a dat peste nimic. Nicăieri, absolut nimic.

— Atunci de unde a auzit Jessie zvonul?

— Pot să-ți ofer o explicație. În magazinul de pantofi, R. Daneel s-a dat în spectacol. A scos realmente blasterul, Lije, sau ai mai înflorit și tu povestea?

— L-a scos din toc, ba chiar l-a îndreptat spre oameni.

Enderby clătină din cap.

— Bine... Cineva l-a recunoscut. Ca robot, vreau să

spun.

— Stai așa! îl opri Baley indignat. Nu-l poți deosebi de un om.

— De ce nu?

— Tu ai putut? Eu n-am putut.

— Și ce dovedește asta? Noi nu suntem experți. Să presupunem că în mulțime s-ar fi aflat un tehnician de la uzinele de roboți Westchester, un profesionist, un om care și-a petrecut toată viața proiectând și construind roboți. El a sesizat ceva straniu la R. Daneel – poate felul în care vorbește sau se mișcă – și a căzut pe gânduri. Poate că i-a spus soției sale, iar ea le-a spus câtorva prietene, după care zvonul s-a stins. Era prea improbabil. Oamenii nu puteau crede așa ceva. Atât doar că zvonul a ajuns la Jessie înainte să se fi stins.

— Poate, făcu Baley neîncrezător, totuși ce spui despre alocarea unei garsoniere pentru două persoane?

Comisarul strânse din umeri și comută intercomul. După ce vorbi câteva clipe, anunță:

— Secțiunea Q-27 este tot ce pot aranja. Nu-i un cartier foarte grozav.

— Merge, încuviință Baley.

— Apropo, unde-i R. Daneel acum?

— Ne examinează arhiva. Încearcă să culeagă informații despre agitatorii medievaliști.

— Dumnezeu, sunt milioane!

— Știu, dar asta își dorește.

Baley porni spre ușă, apoi se întoarse, pe jumătate mânat de instinct, și întrebă:

— Comisare, Sarton ți-a vorbit vreodată despre programul Orașului Spațial? Mă refer la introducerea culturii C/Fe.

— La ce?!

— La introducerea roboților.

— Ocazional.

Tonul lui Enderby nu era foarte interesat.

— Ți-a explicat vreodată planul Orașului Spațial?

— Da, o sănătate mai bună, ridicarea nivelului de trai... Chestiile obișnuite, nu m-au impresionat. Bineînțeles, i-am dat dreptate. Am încuviințat din cap și așa mai departe. Ce puteam face? Totul este să-i binedispui și să speri că noțiunile lor se păstrează în limita rațiunii. Poate că-ntr-o bună zi...

Baley așteptă, dar comisarul nu mai spuse ce se putea întâmpla într-o bună zi.

— A pomenit ceva și despre emigrare? se interesă detectivul.

— Despre emigrare? Niciodată! A-i permite unui pământean accesul pe o Lume Exterioară este ca și cum ai găsi un asteroid de diamante în inelele lui Saturn.

— Mă referam la emigrarea pe planete necolonizate.

Enderby îi răspunse doar printr-o privire de incredulitate. Baley așteptă câteva clipe, după care întrebă direct:

— Ce este cerebro-analiza, comisare? Ai auzit vreodată despre ea?

Fața rotundă a celuiilalt nu-și schimbă expresia; nici măcar nu clipi din ochi.

— Nu, răspunse el cu glas egal, ce-ar trebui să fie?

— Nimic, doar un termen pe care l-am auzit.

Părăsi cabinetul și reveni la biroul său, cufundându-se în gânduri. În mod clar, comisarul nu putea fi un actor *atât* de bun. Iar în cazul acesta...

La 16:05, Baley o sună pe Jessie ca s-o anunțe că nu va veni seara acasă și probabil nici în serile următoare. După aceea, de abia mai putu să scape de ea.

— Ai probleme, Lije? Ești în pericol?

— Un polițist se află permanent într-un anumit grad de pericol, îi explică el relaxat, dar n-o mulțumi.

— Unde vei locui?

Baley nu-i destăinuie adresa.

— Dacă vă simțiți singuri la noapte, îi spuse, mergeți la mama ta.

Înterupse legătura brusc, ceea ce poate că a fost mai bine.

* * *

La 16:20, Baley telefonă la Washington. Trecu destul de mult timp până-l găsi pe bărbatul căutat și aproape la fel de mult până îl convinse că ar trebui să vină la New York în ziua următoare. Până la 16:40, reușise s-o facă.

* * *

La 16:55, comisarul părăsi serviciul, trecând pe lângă Baley cu un surâs nesigur. Aproape imediat după aceea plecă tot personalul din schimbul de dimineață. Puținii polițiști care lucrau în tura de după-amiază apărură pe rând, salutându-l pe detectiv cu tonuri variate de surpriză.

R. Daneel veni cu un teanc de hârtii.

— Ce sunt astea? întrebă Baley.

— O listă cu persoanele care ar putea aparține unei organizații medievaliste.

— Câte sunt?

— Pe listă sunt un milion, dar nu reprezintă decât o parte.

— Intenționezi să le verifici pe toate?

— În mod evident, așa ceva ar fi imposibil.

— Vezi tu, Daneel, aproape toți pământeni sunt medievaliști, într-un fel sau altul. Comisarul, Jessie, eu însumi... Să-l luăm de pildă pe comisar. I-ai văzut...

Fusese gata să spună „ochelarii”, apoi își amintise că pământeni trebuiau să se apere reciproc și că fața comisarului trebuia protejată și la figurat, nu numai la sensul propriu. De aceea sfârși jalnic:

— ... podoabele oculare?

— Da, le-am observat, încuviință R. Daneel, dar am considerat că poate nu ar fi politicos să mă refer la ele. Nu am mai zărit asemenea podoabe la alți locuitori din

Orașul New York.

— Sunt niște obiecte care se utilizau foarte demult.

— Au vreun scop?

— Cum ai obținut lista? schimbă brusc vorba Baley.

— Folosindu-mă de o mașină. Ajunge să îi specifici delictul care te interesează și ea face totul. I-am cerut să scaneze toate cazurile de tulburare a ordinii publice care au implicat roboți în ultimii douăzeci și cinci de ani. Altă mașină a scanat toate ziarile Orașului New York în aceeași perioadă, căutând numele celor implicați în declarații nefavorabile la adresa roboților sau locuitorilor Lumilor Exterioare. Este uluitor câte au putut face în trei ore. După aceea, tot mașinile au eliminat de pe listă numele celor care nu mai sunt în viață.

— Te surprinde? Crezusem că și pe Lumile Exterioare există calculatoare.

— Există, desigur, și încă de multe feluri. Foarte avansate, totuși niciunul atât de masiv și complex precum cele de aici. Bineînțeles, nu trebuie să uiți faptul că nici cea mai mare dintre Lumile Exterioare nu are măcar populația unuia dintre Orașele voastre și de aceea nu este necesară o complexitate de această natură.

— Tu ai fost vreodată pe Aurora? întrebă detectivul.

— Nu, am fost asamblat aici, pe Pământ.

— Atunci de unde știi despre calculatoarele de pe Lumile Exterioare?

— Mi se pare evident, partenere Elijah. Baza mea de date s-a fundamentat pe cea a răposatului dr. Sarton. Te pot asigura că dețin o mulțime de materiale curente despre Lumile Exterioare.

— Am înțeles. Tu poți mânca, Daneel?

— Sunt acționat de energie atomică. Crezusem că știai asta.

— N-am uitat nicio clipă, te asigur, dar nu te-am întrebat dacă trebuie să te hrănești, ci dacă *poți* să mănânci. Dacă poți să introduci mâncare în gură, s-o

mesteci și s-o înghiți. Mi se pare un amănunt important în tentativa de a semăna cu un om.

— Ți-am înțeles observația. Da, pot să efectuez operațiile mecanice de masticare și ingerare. Desigur capacitatea mea este relativ limitată și, mai devreme sau mai târziu, trebuie să evacuez materialul ingerat din ceea ce ai putea numi „stomacul” meu.

— Perfect. Poți regurgita, sau orice altă metodă utilizezi, diseară, în liniștea garsonierei noastre. Ideea este că mi-e foame. Am scăpat prânzul, fir-ar al naibii, și vreau să fii cu mine când mănânc, dar nu poți să stai și să *nu* mănânci, fără să nu atragi atenția. Dacă însă poți mânca, totul e-n regulă. Să mergem!

* * *

Cantinele Secțiunilor erau identice în tot Orașul New York. În plus, Baley fusese în Washington, Toronto, Los Angeles, Londra și Budapesta în interes de serviciu, iar cantinele de acolo erau absolut la fel. Poate că situația fusese alta în epocile medievale, când limbile diferiseră, ca și alimentația, dar, în ziua de azi, produsele pe bază de enzime erau aceleași de la Shanghai la Tașkent și de la Winnipeg la Buenos Aires. Poate că engleza nu semăna cu cea vorbită pe timpul lui Shakespeare ori Churchill, dar era melanjul utilizat pe toate continentele și, cu unele modificări, pe Lumile Exterioare.

Ignorând însă limba și alimentația, existau similitudini și mai profunde. Peste tot exista izul specific, indefinibil, dar complet caracteristic, de „cantină”. Coadă triplă de așteptare, care avansa lent, pentru a converge la ușă și a se diviza din nou în dreapta, stânga și centru... Vacarmul oamenilor care vorbeau și se mișcau, dublat de zăngănitul specific al veselei din plastic... Strălucirea lemnului artificial, extrem de lustruit, plafonierele din sticlă aflate la înălțime, mesele lungi, mirosul de aburi calzi...

Baley avansă treptat, odată cu coada (în ciuda

intervalului relativ larg al orelor între care puteai lua masa, o așteptare de zece minute era aproape inevitabilă) și se adresa lui R. Daneel mânat de o curiozitate bruscă:

— Poți să zâmbești?

— Scuză-mă, Elijah, vrei să repeți? zise R. Daneel, care privea absorbit, deși detașat, interiorul cantinei.

— Mă întrebam dacă poți să zâmbești, șopti detectivul.

R. Daneel zâmbi. Gestul fu neașteptat și surprinzător. Buzele i se arcuiră și pielea de deasupra colțurilor gurii se cută. Totuși numai gura fusese cea care surâsese. Restul feței robotului rămăsese nemișcat.

Baley clătină din cap.

— Nu te obosi s-o faci, Daneel. Nu te ajută cu nimic.

Se aflau la intrare. Pe rând, persoanele de la coadă își introduceau cardurile alimentare în fanta convenită și așteptau să fie scanate. Clic... clic... clic...

Cândva, cineva calculase că o cantină care funcționa perfect putea admite două sute de persoane pe minut, toate cardurile fiind scanate complet pentru a împiedica schimbarea cantinei, sărirea meselor și diluarea rațiilor. Se calculase de asemenea cât de lungă trebuia să fie coada de așteptare pentru o eficiență maximă și cât timp se pierdea când o persoană necesita tratament special.

Din acest motiv era întotdeauna o calamitate să întrerupi clicurile acelea regulate prin trecerea la ghișeul manual, așa cum făcuseră Baley și R. Daneel, pentru a obține un card special de la șefa de tură.

Jessie, care fusese asistentă dietetician, îi explicase cândva lui Baley:

— Dă totul peste cap. Anulează estimările de consum și inventar. Determină verificări speciale. Trebuie să confrunți situația cu toate cantinele Secțiunii, pentru a te asigura că dezechilibrul bilanțului nu este prea mare. Săptămânal se alcătuiește un bilanț separat și dacă s-a întâmplat o neregulă și ești

excedentar, întotdeauna va fi vina ta, niciodată a conducerii Oraşului, pentru că a eliberat carduri speciale în stânga şi-n dreapta. Ah, nu! Iar când anunţi că pentru masa respectivă s-a anulat opţiunea alegerii, ce-ţi mai aud urechile de la oamenii de la coadă! Întotdeauna vinovaţii sunt cei de la tejea...

Baley auzise povestea completă, aşa că înţelegea privirea rece şi veninoasă pe care o primi din partea femeii aflate înapoia ghişei. Ea completă rapid câteva detalii – Secţiunea de domiciliu, ocupaţia, motivul pentru care lua masa în altă cantină („probleme de serviciu”, un motiv cu adevărat iritant, dar imposibil de contestat). După aceea, împături hârtia cu mişcări ferme ale degetelor şi o împinse într-o fantă. Un calculator o recepţionează, îi devoră conţinutul şi digeră informaţia.

Femeia se întoarce apoi spre R. Daneel.

Baley anunţă partea cea mai neplăcută.

— Prietenul meu nu este din Oraş, spuse el.

Femeia îl privi acum realmente şi complet scandalizată.

— Oraşul de reşedinţă, vă rog, rosti ea.

— Toate înregistrările vor fi trecute în creditul Departamentului poliţie, interveni din nou Baley. Detaliile nu sunt necesare. Probleme de serviciu.

Cu un gest scurt, femeia trase un chitanţier de permise şi completă datele necesare în cod maşină, lovind tastele cu mişcări experte ale primelor două degete de la mâna dreaptă.

— Cât timp veţi lua masa aici? întrebă ea.

— Cât va fi necesar, răspunse Baley.

— Apăsaţi degetele aici, indică femeia răsucind spre ei formularul.

Baley simţi un mic fior de emoţie, când degetele perfect egale şi cu unghii lustruite ale lui R. Daneel apăsară în locul arătat. Speră din toată inima ca spaţialii să nu fi uitat să-i prevadă şi amprente digitale.

Femeia luă formularul şi-l introduse în maşina

atotprimitoare de lângă ea. Aceasta nu răspunse prin nicio eructație și Baley răsuflă ușurat.

Primiră carduri metalice mici, de un roșu strălucitor, culoare care însemna „temporar”.

— Fără opțiuni, îi anunță femeia. Săptămâna asta avem probleme. Masa DF.

Porniră spre DF.

— Am impresia, spuse R. Daneel, că majoritatea oamenilor voștri mănâncă regulat în asemenea cantine.

— Da. Bineînțeles, este destul de neplăcut să mănânci într-o cantină străină, pentru că nu cunoști pe nimeni. În propria ta cantină, lucrurile stau altfel. Ai locul tău unde stai de fiecare dată și ești cu familia și cu prietenii. Mai ales când ești tânăr, mesele reprezintă momentele cele mai luminoase ale zilei.

Baley surâse, reamintindu-și propria tinerețe.

Se părea că masa DF se număra printre cele rezervate persoanelor aflate în tranzit. Indivizii deja așezați acolo își priveau farfuriile stânjeniți și nu discutau între ei. Trăgeau cu coada ochiului, invidioși, spre numeroșii meseni care hohoteau la alte mese.

„Nimeni nu se simte mai inconfortabil”, gândi Baley, „decât cel care mănâncă în altă Secțiune decât a lui. Fie pâinea cât de rea – după cum zice vechiul proverb – tot mai bună-n cantina ta.” Oricâți biochimiști alimentari ar fi jurat că nu exista nicio deosebire față de hrana servită oriunde altundeva, de pildă în Johannesburg, cea pe care o mânca în cantina lui i se părea mult mai gustoasă.

Se așază pe un taburet și R. Daneel luă loc lângă el.

— Nu poți să alegi între feluri diferite de mâncare, spuse detectivul, așa că apasă comutatorul acela și așteaptă.

Peste două minute, un disc glisă în tăblia mesei și de sub el se ridică un platou.

— Cartofi piure, sos de zimovițel și marmeladă de caise. Asta e..., făcu Baley.

O furculiță și două felii de pâine integrală din enzime apărură într-o adâncitură aflată imediat în fața grilajului scund ce urma linia mediană a mesei.

— Dacă dorești, vorbe cu glas scăzut R. Daneel, poți lua porția mea.

Pentru o clipă Baley fu scandalizat, apoi își reaminti și murmură:

— Ar fi o încălcare a manierelor. Dă-i drumul și mănâncă!

Detectivul mănca sânguincios, dar fără relaxarea ce permite o satisfacție deplină. Ocazional, trase prudent cu ochiul spre robot. R. Daneel mesteca prin mișcări precise ale maxilarelor. De fapt, prea precise. Nu părea defel natural.

Ciudat! Acum când Baley știa cu siguranță că R. Daneel era robot, distingea limpede tot felul de detalii. De exemplu, când R. Daneel înghițea, nu exista nicio mișcare a mărului lui Adam.

Pământeanul nu se simțea totuși deranjat prea mult. Oare se obișnuise cu creatura? Presupunând că oamenii ar fi colonizat o planetă nouă (interesant cum ideea aceasta îl obseda, de când Fastolfe i-o strecurase în minte), presupunând că Bentley, de exemplu, ar fi fost pe punctul de a părăsi Pământul, s-ar fi putut ca băiatului să nu-i mai pese că muncește și trăiește alături de roboți? De ce nu? Spațialii înșiși o făceau.

— Elijah, rosti R. Daneel, este nepoliticos să te uiți la un om care mănâncă?

— Este nepoliticos să te holbezi direct la el, desigur. Asta ține de bun simț, nu? Orice om are dreptul la intimitate. Conversația obișnuită este posibilă, totuși nu te zgâiești la cineva când înghite mâncarea.

— Înțeleg. În cazul acesta, de ce opt oameni ne privesc cu atenție – cu foarte multă atenție?

Baley lăsă jos furculița și se uită în jur, ca și cum ar fi căutat solnița.

— Nu văd nimic ieșit din comun.

Vorbise însă fără convingere. Pentru el, gloata de meseni nu era decât un vast conglomerat haotic. Iar când R. Daneel îl privi cu ochii săi căprui impersonali, Baley suspectă tulburat că nu erau deloc ochi, ci scanere capabile să sesizeze, cu acuratețe fotografică și în fracțiuni de secundă, întregul tablou.

— Sunt perfect sigur, zise calm R. Daneel.

— Bun, și ce-i cu asta? Este un comportament nepolitic, dar ce dovedește?

— Nu pot să îți răspund la întrebare, Elijah, dar poate fi o coincidență faptul că șase dintre ei se aflau aseară în mulțimea din fața magazinului de pantofi?

11. Evadare pe benzi

Degetele lui Baley se încleștară convulsiv în jurul furculiței.

— Ești sigur? întrebă el automat și în aceeași clipă își dădu seama de inutilitatea întrebării.

Nu întrebi un calculator dacă este sigur de răspunsul pe care-l afișează; nici măcar un calculator cu brațe și picioare.

— Destul de sigur, încuviință R. Daneel.

— Sunt aproape de noi?

— Nu tocmai. Sunt risipiți prin sală.

— Bine.

Baley reveni asupra mâncării, cu furculița mișcându-se mecanic. Înapoia încruntăturii de pe chipul său prelung, gândurile îi goneau furioase.

Poate că într-adevăr incidentul din seara trecută fusese organizat de un grup de fanatici antiroboți și că nu fusese o răzmeriță spontană, așa cum păruse. Un asemenea grup de agitatori putea include cu ușurință persoane care studiaseră roboții cu fascinația născută din ura profundă față de aceștia. Era posibil ca unul dintre ei să-și fi dat seama ce era R. Daneel în realitate. (Cumva, comisarul sugerase ipoteza aceasta. La naiba, Enderby dovedea profunzimi neașteptate!)

Totul devenea atunci logic. Deși în acțiunea din seara trecută nu putuseră acționa într-o modalitate organizată, medievaliștii rămâneau capabili să planuiască pentru viitor. Dacă puteau recunoaște un robot ca R. Daneel, atunci cu siguranță își puteau da

seama că Baley era polițist. Iar un polițist aflat în tovărășia neobișnuită a unui robot umanoid ar fi fost, fără doar și poate, unul de rang important. (Cu o înțelepciune venită prea târziu, Baley urmă fără ezitare linia raționamentului.)

Prin urmare, niște indivizi care țineau sub observație primăria (sau poate chiar niște agenți infiltrați în primărie) îi reperaseră pe Baley, R. Daneel, ori pe amândoi, destul de repede după incident. Că făcuseră asta la nici douăzeci și patru de ore nu era deloc surprinzător. Ar fi putut s-o facă în timp și mai scurt, dacă Baley nu și-ar fi petrecut o parte atât de mare a zilei în Orașul Spațial și pe autostrăzi.

R. Daneel terminase de mâncat și acum aștepta tăcut, cu palmele sale perfecte sprijinite ușor de marginea mesei.

— Nu ar fi mai bine să acționăm cumva? întrebă el.

— Aici, în cantină, suntem în siguranță, răspunse Baley. Te rog, lasă totul în seama mea.

Privi în jur precaut și văzu parcă pentru prima dată în viață o cantină.

Oameni... mii de oameni! Care era capacitatea medie a unei cantine? Văzuse cândva cifrele respective. Parcă era vorba despre două sute de mii de oameni, iar cantina aceasta era mai mare decât una medie.

Dacă, să presupunem, cineva ar fi strigat „robot”? Dacă ar fi fost azvârliți miilor de meseni ca niște...

Nu avea niciun termen de comparație, dar era lipsit de importanță. Așa ceva n-avea să se întâmple.

O răzmeriță spontană putea izbucni oriunde, în cantine la fel de ușor ca și pe coridoare sau în ascensoare. Poate chiar mai ușor. În timpul meselor exista o lipsă a inhibării, o dispoziție generală spre glume de prost gust ce putea degenera în incidente mult mai serioase.

Pe de altă parte, o revoltă planificată ar fi însemnat cu totul altceva. Aici, în cantină, conspiratorii ar fi fost

ei înșiși prinși într-o sală vastă și aglomerată. Odată ce începeau să zboare farfuriile și să se facă țândări mesele, nu avea să mai existe o cale simplă de scăpare. Cu siguranță, sute de oameni aveau să moară și conspiratorii înșiși se puteau număra cu ușurință printre victime.

Nu, o răzmeriță lipsită de asemenea riscuri trebuia plănuită pe arterele Orașului, într-un pasaj relativ îngust. Panica și isteria aveau să se propage lent prin gătitura respectivă, îngăduind o retragere rapidă, pregătită din timp, într-un coridor lateral, sau un pas nebăgat în seamă pe o bandă rapidă ascendentă, care să-i poarte la alt nivel.

Baley se simțea prins în capcană. Probabil că alți observatori așteptau afară. El și R. Daneel vor fi urmăriți până în locul adecvat, unde va fi activat focosul.

— De ce nu îi arestăm? întrebă R. Daneel.

— În felul ăsta, am grăbi declanșarea necazurilor. Le știi fețele, nu-i așa? N-o să le uiți?

— Nu sunt capabil de uitare.

— Atunci o să-i arestăm altădată. Deocamdată să ieșim din plasa lor. Ține-te după mine și imită-mă întocmai.

Se sculă și întoarse grijuliu farfuria cu fundul în sus, centrând-o pe discul mișcător care o adusese pe masă. După aceea, așeză furculița în adâncitura cuvenită. Privindu-l, R. Daneel îi imită fiecare mișcare. Vesela dispăru din vedere.

— Și ei se ridică, anunță robotul.

— Perfect. Intuiția îmi spune că nu se vor apropia prea mult. În niciun caz în cantină.

Se așezară din nou la coadă, îndreptându-se spre ieșire, unde clicurile cardurilor sunau ca un ritual, fiecare clic înregistrând consumul unei rații.

Baley privi îndărăt prin pâcla de aburi și vacarm, și, cu o claritate lipsită de orice legătură cu situația, își

aminti de o vizită făcută împreună cu Ben la grădina zoologică, cu șase-șapte ani în urmă. Ba nu, trecuseră opt ani de atunci, deoarece Ben tocmai împlinise opt ani. (Sfinte Iosafat! Cum zbură timpul!)

Fusese prima vizită a băiatului la grădina zoologică și fusese impresionat. La urma urmelor, până atunci nu mai văzuse niciodată câini sau pisici. Apoi ajunseseră la volieră! Baley însuși, care o mai văzuse de o duzină de ori, era fascinat de ea.

Prima impresie lăsată de vederea unor creaturi care țâșnesc prin văzduh trezește un sentiment de uimire ce nu poate fi comparat cu nimic altceva. În voliera vrăbiilor era ora mesei și un îngrijitor turna ovăz decorticat într-un alimentator cu jgheab lung (oamenii se obișnuiseră cu substituenții din enzime, dar animalele, mai conservatoare în felul lor, insistau pentru grăunțele reale).

Sute de vrăbii se înghesuiseră pe marginea jgheabului. Aripă lângă aripă, ciripind de-a dreptul asurzitor, se înșiruiseră...

Asta era! Aceasta era imaginea care apărău în mintea lui Baley, când privi spre cantină în clipa ieșirii. Vrăbii strânse pe jgheabul cu hrană. Gândul îi inspiră repulsie.

„Sfinte Iosafat”, se gândi, „trebuie să existe și o cale mai bună.”

Dar care putea fi aceea? Ce era greșit la calea actuală? Până acum nu-l mai deranjase niciodată.

— Ești gata, Daneel? se adresa el brusc robotului.

— Da, Elijah.

Părăsiră cantina și planul de a scăpa de urmăritori era acum clar pentru Baley.

* * *

Adolescenții au un joc pe care-l numesc „alergare pe benzi”. Regulile sale variază în privințe minore de la un Oraș la altul, dar esența rămâne aceeași. Un băiat din San Francisco se poate alătura fără probleme unui joc

în Cairo.

Scopul jocului este de a ajunge din punctul A în punctul B utilizând sistemul de tranzit rapid al Orașului, astfel încât „vulpoiul” să se descotorosească de cât mai mulți „copoi”. Vulpoiul care izbutește să ajungă singur la destinație este cu adevărat iscusit, același lucru putând fi afirmat și despre un copoi care nu-i pierde urma.

Jocul se desfășoară de obicei în perioada de vârf a traficului serii, când densitatea navetiștilor îi mărește simultan gradul de risc și de complexitate. Vulpoiul pornește primul, deplasându-se în sus și în jos pe benzile acceleratoare. El se străduiește din răspuțeri să acționeze cât mai imprevizibil, rămânând nemișcat pe o bandă cât mai mult timp posibil, pentru ca după aceea să sară brusc într-o direcție aleatorie. Va traversa apoi repede câteva benzi, pentru ca să rămână din nou neclintit.

Vai de copoiul care, din neatenție, s-a abătut cu o bandă prea departe! Înainte de a-și fi dat seama de eroare, doar dacă nu este extraordinar de agil, a trecut de vulpoi sau a rămas mult în urma lui. Un vulpoi inteligent îi va amplifica greșeala, deplasându-se rapid în direcția opusă.

O regulă destinată să înzecească complexitatea urmăririi o constituie imbarcarea pe benzile locale sau chiar pe expresuri, pentru a coborî pe partea opusă. Evitarea lor completă este incorectă, dar și folosirea exagerată.

Atracția jocului este mai greu de înțeles pentru un adult, în special pentru unul care n-a participat el însuși la joc în adolescență. Jucătorii sunt tratați cu asprime de călătorii obișnuiți, cu care se intersectează în mod inevitabil. Sunt persecutați de polițiști și pedepsiți de părinți. Sunt înfierăți în școli și subterice. Anual, patru-cinci adolescenți mor în timpul jocurilor, câteva zeci sunt răniți, iar mulți pietoni inocenți sunt

afecțați în diverse grade.

Cu toate acestea, nu se poate întreprinde nimic pentru anihilarea bandelor de jucători. Cu cât pericolul este mai mare, cu atât jucătorii obțin premiul cel mai râvnit – stima din ochii concurenților. Un învingător are dreptul să se împăuneze, iar un vulpoi celebru este privit cu admirație.

Chiar și acum, Baley își reamintea cu satisfacție că el fusese, cândva, alergător pe benzi. Odată, condusese un grup de douăzeci de adolescenți din sectorul Concourse până la granița cu Queens, traversând trei expresuri. Pe durata a două ore, neobosit și neîncetat, scăpase de unii dintre cei mai agili copoi din Bronx și ajunsese singur la destinație. Despre cursa aceea se vorbea luni de zile.

Desigur, acum detectivul trecuse de patruzeci de ani. Nu mai alergase pe benzi de douăzeci de ani, dar nu uitase unele șiretlicuri. Ceea ce pierduse în agilitate câștigase în alte privințe. Era polițist. Nimeni, decât un alt polițist la fel de experimentat ca el, nu putea cunoaște Orașul la fel de bine, știind unde începeau și unde se terminau aproape toate străduțele cu pereți metalici.

Se îndepărtă de cantină cu pas vioi, dar nu foarte rapid. Dintr-o clipă în alta, se aștepta să audă înapoia sa strigătul: „Robot, robot!” Momentele acelea de început erau cele mai riscante. Practic își numără pașii, până simți sub tălpi prima bandă acceleratoare.

Se opri o clipă, în timp ce R. Daneel i se alătură cu o mișcare lină.

— Mai sunt după noi? se interesă Baley în șoaptă.

— Da. Se apropie.

— Asta nu va dura, zise detectivul sigur pe sine.

Privi benzile ce se întindeau în ambele părți, cu încărcătura lor umană gonind în stânga tot mai rapid pe măsură ce distanța față de el creștea. Simțise benzile sub tălpi de multe ori în fiecare zi a vieții sale, dar nu-și

mai flexase genunchii, pregătindu-se să alerge, de peste șapte mii de zile. Încercă vechiul fior familiar și respirația i se accelerează.

Aproape că uitase singura ocazie în care-l prinsese pe Ben participând la joc. Îi făcuse o morală teribilă și îndelungată, amenințând că-l va pune sub supravegherea poliției.

Ușor, iute, cu o viteză de două ori mai mare decât cea „sigură”, sui de pe o bandă pe alta, aplecându-se mult înainte pentru a se împotrivi accelerării. Banda locală zumzăia pe lângă el. Pentru o clipă, păru că avea să treacă pe ea, dar, brusc, renunță, strecurându-se printre oameni, pe măsură ce mulțimile se îndesau pe benzile mai lente.

Se opri și se lăsă purtat cu numai 25 km/h.

— Câți ne mai urmăresc, Daneel?

— Numai unul, Elijah.

Robotul se afla lângă el, imperturbabil și fără să găfăie.

— Probabil că a fost și el bun la vremea lui, dar nu va rezista.

Încrezător în sine, Baley trăia un sentiment pe jumătate amintit din zilele tinereții, compus din impresia apartenenței la un ritual mistic exclusivist, din senzația pur fizică a curentului ce-i biciuia fața și din fiorul subtil de pericol.

— Asta se numește „trasul pe sfoară lateral”, îl anunță cu glas scăzut pe R. Daneel.

Mergea cu pași mari pe o bandă, ocolindu-i cu minimum de efort pe călătorii care staționau pe ea. Continuă să avanseze, apropiindu-se mereu de marginea benzii, până ce deplasarea permanentă a capului său prin mulțime devenea hipnotică în mișcarea ei constantă... așa cum și intenționa.

Apoi, păstrând același ritm, se deplasă cinci centimetri în lateral și trecu pe banda adiacentă. Simți mușchii coapselor încordându-se dureros, în strădania

de a-și păstra echilibrul fără a se trăda.

Traversă iute un grup de navetiști și ajunse pe banda de 72 km/h.

— Cum stă treaba? se interesă el.

— E tot după noi, sosi răspunsul calm.

Buzele lui Baley se subțiară. Nu-i mai rămânea decât să se folosească de platformele mișcătoare, ceea ce necesita o coordonare cu adevărat deosebită; poate chiar mai mult decât mai păstrase el.

Privi în jur iute. Unde se găseau acum? Strada B-22 trecu ca un fulger. Baley făcu un calcul rapid și porni imediat. Urcă pe benzile rămase, lin și fără să se clatine, apoi sări pe platforma benzii locale.

Chipurile impersonale ale bărbaților și femeilor, blazate de plictiseala drumului pe benzi, fură brusc trezite la indignare, când Baley și R. Daneel se cocoțară la bord, strecurându-se printre balustrade.

— Alo! zbieră ascutit o femeie, prinzându-și cu o mână pălăria.

— Scuze, gâfâi Baley.

Se înghesui printre cei care stăteau în picioare și, cu o ultimă șerpuire, ajunse în cealaltă parte a platformei. În ultima clipă, un pasager îmbrâncit îl înghionti zdravăn în spate și Baley se împiedică.

Încercă disperat să-și regăsească echilibrul. Se împletici peste separația dintre două benzi și modificarea bruscă de viteză îl făcu să cadă în genunchi și apoi într-o parte.

Pentru o fracțiune de secundă, își imaginează, panicat, oamenii ciocnindu-se de el și răsturnându-se, un haos care se răspândea peste benzi, unul dintre acele detestate „ambuteiaje umane” ce duceau la spitalizarea a zeci de persoane, cu fracturi ale membrelor.

Însă brațul lui R. Daneel apăru imediat sub el și Baley se simți ridicat cu o forță ce o depășea mult pe cea a unui bărbat obișnuit.

— Mulțumesc, icni detectivul dar nu avu timp

pentru mai multe cuvinte.

Coborî iute pe benzile de decelerare, urmând un șablon complicat, astfel gândit încât tălpile sale să ajungă pe benzile articulate în V ale unui expres exact în punctul de traversare. Fără să-și piardă ritmul, accelerează din nou și traversează iarăși un expres.

— Ne mai urmărește, Daneel?

— Nu văd pe nimeni, Elijah.

— E-n regulă. Să știi că ai fi fost un alergător pe benzi de mâna-ntâi! Hopa, repede, repede!

Trecură ca un vârtej pe altă bandă locală și coborâră benzile, zăngănind, până la o ușă mare, cu aspect oficial. Un paznic se ridică, întâmpinându-i.

Baley își arată scurt legitimația.

— Probleme de serviciu!

Intrară.

— Este o centrală atomoelectrică, explică scurt Baley. În felul ăsta, ne-au pierdut complet urma.

Mai fusese în centrale atomoelectrice, ba chiar și în aceasta. Familiaritatea nu-i diminua sentimentul inconfortabil de venerație, amplificat de amintirea obsedantă că, odată, propriul său tată ocupase o poziție de vârf în ierarhia unei asemenea uzine electrice. Asta înainte ca...

Erau înconjurați de zumzetul generatoarelor gigantice ascunse în puțul principal al centralei, de izul ușor înțepător al ozonului din aer și de amenințarea sumbră și tăcută a liniilor roșii ce marcau limitele dincolo de care nimeni nu putea să treacă fără costum protector.

Undeva prin centrală (Baley nu știa locul precis) se consuma zilnic o jumătate de kilogram de material fisionabil. Tot zilnic, produsele fisiunii radioactive, așa-numitele „cenuși fierbinți”, erau propulsate de curenți de aer de înaltă presiune, prin conducte din plumb, spre peșteri submarine aflate la cincisprezece kilometri depărtare și la aproape un kilometru sub fundul

oceanului. Uneori Baley se întreba ce se va întâmpla când peșterile acelea aveau să fie umplute.

Pe un ton brusc grosolan, i se adresa lui R. Daneel:

— Stai departe de liniile roșii!

După aceea, își aduse aminte și adăugă stingherit:

— Deși cred că asta nu contează pentru tine.

— Este vorba despre radioactivitate?

— Da.

— Atunci contează și pentru mine. Radiațiile gamma distrug echilibrul delicat al unui creier pozitronic și mă vor afecta chiar mai repede decât te-ar afecta pe tine.

— Vrei să spui că te-ar *ucide*?

— Aș necesita un nou creier pozitronic. Deoarece nu există două creiere pozitronice identice, aș fi un individ nou. Daneel cel cu care vorbești acum ar fi, ca să spun așa, mort.

Baley îl cercetă neîncrezător.

— Nu știussem asta... Pe-aici – suim pe rampele astea.

— Amănuntul nu a fost făcut public. Orașul Spațial dorește să îi convingă pe pământeni de utilitatea celor ca mine, nu de slăbiciunile noastre.

— Atunci mie de ce-mi spui?

R. Daneel se întoarce cu totul spre tovarășul său.

— Tu ești partenerul meu, Elijah. Este bine să îmi cunoști slăbiciunile și lipsurile.

Baley își dresă glasul și nu mai avu nimic de adăugat.

— Mergem în direcția asta, explică el peste câteva momente, și ieșim la patru sute de metri de garsonieră.

* * *

Era o garsonieră săracăcioasă, pentru clasele inferioare. O cămaruță și două paturi. Două scaune pliante și un dulap în perete. Un ecran subbeteric încorporat, care nu permitea reglaje manuale și funcționa numai la ore fixe, fără a putea fi oprit. Nu

exista chiuvetă, nici măcar una neactivată, și nici facilități pentru gătitul mâncării sau pentru fierberea apei. Într-un colț al încăperii se afla o conductă mică pentru evacuarea deșeurilor, un obiect strict funcțional, fără ornamente, de-a dreptul urât.

— Asta-i, strânse din umeri Baley. Cred c-o să putem rezista.

R. Daneel se apropie de dispozitivul pentru evacuarea deșeurilor. Cămașa i se desfăcu sub atingere, dezvăluind pieptul neted și aparent musculos.

— Ce faci? se interesă Baley.

— Elimin mâncarea ingerată. Dacă aş ține-o prea mult, s-ar descompune și aş deveni dezagreabil.

Robotul plasă două degete cu atenție sub un mamelon și execută o serie de apăsări. Pieptul i se desfăcu longitudinal. R. Daneel introduse mâna și, dintr-o masă de metal strălucitor, extrase un sac subțire, transparent, parțial umplut. Îl deschise, în timp ce Baley privea aproape oripilat.

R. Daneel ezită, apoi rosti:

— Mâncarea este perfect curată. Eu nu salivez și nici nu mestec. A fost introdusă în esofag prin sucțiune. Este comestibilă.

— E-n regulă, încuviință Baley încetișor. Nu mi-e foame. Scapă de ea.

Detectivul aprecie că sacul care juca rolul unui stomac pentru robot era fabricat din plastic fluorcarbon. Cel puțin, mâncarea nu se lipise de el. Ieșea imediat și fu evacuată, puțin câte puțin, prin conductă. „Risipă de mâncare bună”, nu putu el să nu se gândească.

Se așază pe unul dintre paturi, își scoase cămașa și spuse:

— Îți propun ca mâine s-o începem de dimineată.

— Există un motiv anume?

— Cel puțin deocamdată locația acestei garsoniere nu este cunoscută de „amicii” noștri, sau cel puțin așa sper. Dacă plecăm devreme, suntem mai în siguranță.

După ce ajungem în primărie, trebuie să decidem dacă parteneriatul nostru mai este practic.

— Crezi că s-ar putea să nu mai fie?

Baley strânse din umeri și răspunse morocănos:

— Nu putem proceda zilnic așa.

— Mie mi se pare...

R. Daneel fu întrerupt de ledul roșu-strălucitor al semnalului de apel de la ușă.

Baley se sculă fără zgomot și-și scoase blasterul. Semnalul clipi din nou.

Detectivul se apropie silențios de ușă, puse degetul mare pe contactul armei și acționează comutatorul de activare a transparenței unidirecționale a vizorului. Nu era un vizor prea grozav, ci mic și cu efect de distorsiune, totuși suficient pentru a-și putea vedea fiul în fața ușii.

Baley acționează rapid. Deschise ușa, îl prinse cu brutalitate pe Ben de încheietură, când băiatul ridică mâna ca să sune pentru a treia oară, și-l trase înăuntru.

Privirea de spaimă și uimire dispăru de abia treptat din ochii lui Ben, care rămase gâfâind, sprijinit de peretele în care fusese propulsat. Își frecă încheietura mâinii.

— Tată, rosti el pe un ton supărat, nu trebuia să mă strângi așa tare!

Baley privea prin vizorul ușii pe care o închisese fulgerător. Din câte își dădea seama, coridorul era pustiu.

— Ai văzut pe cineva pe-afară, Ben?

— Nu. Am venit doar ca să văd dacă n-ai pățit ceva.

— De ce aș fi pățit?

— Nu știu. Așa zicea mama. Plângea și zicea că trebuie să te gălesc. Dacă nu veneam eu, voia să vină chiar ea și atunci nu garanta ce o să se-ntâmple. M-a obligat să vin, tată.

— Cum m-ai găsit? întrebă Baley. Mama știa unde sunt?

— Nu, nu știa. Am sunat la tine la serviciu.

— Și ți-au spus?

Ben păru surprins de tonul tatălui său și răspunse nesigur:

— Sigur că da. N-ar fi trebuit s-o facă?

Baley și Daneel schimbă priviri. Detectivul se ridică greoi.

— Unde-i mama acum? întrebă el. În apartament?

— Nu, am mers la bunica la masă și am rămas acolo. Acum ar trebui să mă-ntorc la ele. Asta dacă n-ai pățit nimic, tată...

— O să rămâi aici. Daneel, ai reținut locația comunicatorului de la nivelul ăsta?

— Da, încuviință robotul. Intenționezi să părăsești camera, ca să îl folosești?

— Trebuie s-o fac. Trebuie neapărat să vorbesc cu Jessie.

— Ți-aș sugera că ar fi mai logic să îl lași pe Bentley să o facă. Îți asumi un risc, iar el este mai puțin valoros.

Baley se holbă la el:

— Fîr-ai...

„Sfinte Iosafat”, se gândi, „de fapt, de ce mă enervez?” Continuă, mult mai calm:

— Nu înțelegi, Daneel. La noi nu se obișnuiește ca un tată să-și trimită fiul într-un pericol posibil, chiar dacă ar fi logic să procedeze așa.

— Pericol?! chițai Ben cu un soi de încântare îngrozită. Ce se-ntâmplă, tată? Ce este, tată?

— Nimic, Ben, și oricum nu-i treaba ta. Ai înțeles? Pregătește-te de culcare. Când mă-ntorc, vreau să te culci. M-ai auzit?

— Haide, ce naiba! Mie poți să-mi spui. N-o să suflu niciun cuvânt.

— În pat!

— Ce naiba...

* * *

Când se opri la comunicatorul nivelului, Baley își dădu în lături pulpana hainei, ca să poată scoate cu ușurință blasterul. Rosti în microfon numărul său personal de identificare și așteptă în timp ce un calculator aflat la douăzeci și cinci de kilometri depărtare verifică dacă apelul era permisibil. Așteptarea fu foarte scurtă, deoarece detectivii nu aveau limite în privința apelurilor. După aceea, Baley rosti numărul de cod al apartamentului soacrei sale.

Ecranul micuț de la baza aparatului se aprinse și fața acesteia îl privi.

— Mamă, rosti Baley cu glas scăzut, dă-mi-o pe Jessie.

Probabil că femeia așteptase s-o sune, deoarece apăru imediat. Baley îi privi chipul, apoi întunecă în mod deliberat ecranul.

— E-n regulă, Jessie. Ben este aici. Care-i problema?

Ochii îi alergau întruna dintr-o parte în alta a coridorului, cercetând.

— Ai pățit ceva? N-ai necazuri?

— Vezi bine că n-am pățit nimic. Termină cu chestiile astea!

— Lije, am fost foarte îngrijorată!

— De ce? întrebă el încordat.

— Știi tu... Prietenul tău...

— Ce-i cu el?

— Ți-am zis azi-noapte. Vor fi necazuri.

— Astea-s prostii. Îl opresc pe Ben la mine peste noapte, iar tu du-te la culcare. La revedere, scumpo.

Întrerupse legătura și așteptă încă două secunde înainte să pornească spre garsonieră. Era pământiu la față de teamă și griji.

Când intră, Ben stătea în mijlocul odăii. Una dintre lentilele sale de contact era deja introdusă într-o ventuză micuță, dar nu și-o scosese și pe cealaltă.

— Ce naiba, tată, vorbi băiatul, aici nu există pic de apă? Domnul Olivaw zice că nu pot merge la Personal.

— Are dreptate. Nu poți merge. Pune-ți lentilele la loc. N-o să pățești nimic dacă dormi cu ele o noapte.

— Bine. (Ben își fixă lentila de contact, lăsă ventuza și sui în pat.) Mamă, ce mai saltea!

— Cred că nu te va deranja să stai în picioare, se adresă Baley lui R. Daneel.

— Bineînțeles că nu. Apropo, mă interesează ceea ce poartă Bentley pe globii oculari. Toți pământenii poartă așa ceva?

— Nu, numai unii, răspunse Baley absent. De pildă, eu nu port.

— Din ce motive sunt purtate?

Detectivul era prea absorbit de propriile sale gânduri pentru ca să-i răspundă. Gândurile sale apăsătoare...

* * *

Luminile se stinseră.

Baley rămase treaz. Vag, simți răsuflarea lui Ben devenind adâncă și regulată, apoi puțin întretăiată. Când întoarse capul, fu cumva conștient de R. Daneel, care stătea într-un scaun, imobil și grav, cu fața spre ușă.

După aceea adormi și visă.

O visă pe Jessie care cădea în camera de fisiune a unei centrale atomoelectrice... cădea și cădea întruna. Femeia întinsese brațele spre el, ținând, dar Baley rămăsese încremenit imediat înapoia unei linii roșii și privea silueta ei deformată, rotindu-se în timpul căderii și micșorându-se, până ce se transformă într-un punct îndepărtat.

În vis, putea doar s-o privească, știind că el însuși o îmbrâncise în gol.

12. Cuvinte din partea unui expert

Baley ridică ochii când Enderby intră în sală și-l salută obosit din cap.

Comisarul privi ceasul și mormăi:

— Să nu-mi zici c-ai stat aici toată noaptea!

— Nici vorbă, replică Baley.

— Probleme azi-noapte? se interesă cu glas scăzut comisarul.

Baley clătină din cap.

— M-am gândit, urmă Enderby, că poate am minimalizat posibilitatea răzmerițelor. Dacă există ceva care...

— Pentru Dumnezeu, comisare, mârâi Baley, dacă s-ar fi întâmplat ceva, ți-aș fi spus. N-a fost nicio problemă de niciun fel.

— Bine.

Comisarul avansă, trecând dincolo de ușa ce marca intimitatea aparte pe care i-o conferea statutul său.

Privind după el, detectivul se gândi: „*El* cu siguranță a dormit azi-noapte.”

Se aplecă după aceea asupra raportului de rutină pe care încerca să-l redacteze ca acoperire pentru adevăratele sale activități din ultimele două zile, dar cuvintele ce apăreau sub apăsarea tastelor se închețau și-i dansau sub ochi. Treptat, deveni conștient de ceva aflat lângă biroul său.

Ridică fruntea.

— Ce vrei?

Era R. Sammy. „Servitorul particular al lui Julius”,

gândi Baley. „Merită să fii comisar...”

Surâzând prosteste, R. Sammy spuse:

— Comisarul dorește să te vadă, Lije. A spus „imediat”.

— Am vorbit deja cu el, flutură Baley din mână. Spune-i c-o să vin mai târziu.

— A spus „imediat”, repetă R. Sammy.

— Bine, bine. Pleacă!

Robotul se retrase, spunând:

— Comisarul dorește să te vadă, Lije. A spus „imediat”.

— Sfinte Iosafat, mormăi Baley printre dinți. Mă duc, mă duc.

Se sculă de la birou, porni spre cabinetul comisarului și R. Sammy amuți.

— La naiba, comisare, încep detectivul de cum intră, te rog, *nu* mai trimite creatura aia la mine!

— Ia loc, Lije, se mulțumi să spună Enderby, ia loc.

Baley se așază și-l privi mai atent. Poate că-i făcuse o nedreptate bătrânului Julius. Poate că, la urma urmelor, nici el nu dormise prea mult în noaptea trecută. Părea destul de dărâmat.

Comisarul lovi ușor cu degetul în hârtia din fața lui.

— Am aici înregistrarea unui apel făcut de tine, prin fascicul protejat, către Washington. O convorbire cu un anume dr. Gerrigel.

— Așa-i, comisare.

— Evident, înregistrarea convorbirii nu există, deoarece a fost protejată. Despre ce-i vorba?

— Caut să obțin niște informații generale.

— Este robotician, nu?

— Exact.

Comisarul își răsfârânse buza inferioară și brusc păru aidoma unui copil gata să izbucnească în plâns.

— Dar în ce scop? Ce fel de informații cauți?

— Nu sunt sigur, comisare. Am pur și simplu presentimentul că, într-un astfel de caz, informațiile

despre roboți îmi pot fi de folos.

Baley se opri. Nu intenționa să intre în detalii.

— În locul tău, Lije, n-aș proceda așa. Cătuși de puțin. Nu cred că-i înțelept.

— Ce ai de obiectat, comisare?

— Este preferabil ca despre cazul acesta să afle cât mai puțini oameni.

— Evident, îi voi spune cât mai puține.

— Tot nu cred că-i înțelept...

Baley se simțea suficient de obosit ca să-și piardă răbdarea.

— Îmi ordoni să nu mă-ntâlnesc cu el?

— Nu, nu. Procedează după cum crezi de cuviință. Tu conduci ancheta. Atât doar...

— Atât doar... ce?

— Nimic, clătină din cap comisarul. *El* unde este? Știi la cine mă refer...

Baley știa.

— Daneel este tot în arhivă.

Comisarul tăcu câteva clipe prelungi, apoi rosti:

— Știi că n-am prea înaintat...

— N-am înaintat deloc deocamdată, totuși situația se poate schimba.

— E-n regulă, atunci, zise Enderby fără ca expresia feței lui să pară că și-ar fi crezut realmente propriile cuvinte.

Când reveni la biroul său, Baley îl găsi acolo pe R. Daneel.

— Ce-ai mai descoperit? se interesă el posac.

— Partenere Elijah, am terminat prima mea examinare, relativ superficială, a dosarelor și am localizat doi dintre oamenii care au încercat să ne urmărească aseară și care, în plus, s-au aflat la magazinul de pantofi în decursul incidentului anterior.

— Ia să văd.

R. Daneel puse în fața lui cardurile mici de dimensiunea unor mărci poștale, împeștrite de

punctulețele ce slujeau drept cod, apoi scoase un decodor portabil și introduse un card în fanta cuvenită. Punctele aveau proprietăți de conductivitate electrică diferite de cele ale materialului cardului și de aceea câmpul electric care traversa cardul era distorsionat într-o modalitate foarte specifică, determinând apariția de cuvinte pe ecranul de 8 x 15 centimetri de deasupra decodurului. Cuvinte care, decodificate, ar fi acoperit câteva pagini standard. Cuvinte care, în plus, nu puteau fi descifrate fără un decodor oficial al poliției.

Baley citi imposibil informațiile de pe ecran. Prima persoană era Francis Clousarr, în vârstă de 33 de ani la data arestării, cu doi ani în urmă. Motivul arestării: incitare la revoltă. Angajat în New York... adresă... părinți... culoarea părului... culoarea ochilor... semne particulare... studii... experiență profesională... profil psihanalitic... profil fizic... alte date... alte date... și finalmente trimitere la fotografia tridimensională din galeria infractorilor.

— Ai verificat fotografia? întrebă Baley.

— Da, Elijah.

A doua persoană era Gerhard Paul. Detectivul citi informațiile de pe card și comentă:

— Toate astea nu ne ajută cu nimic.

— Sunt sigur, spuse R. Daneel, că situația nu poate să fie chiar așa. Dacă există o organizație de pământeni care sunt capabili să fi comis asasinatul pe care îl investigăm, aceste persoane sunt membri ai ei. Nu este o probabilitate evidentă? În cazul acesta, nu ar trebui anchetați?

— N-o să scoatem nimic de la ei.

— Amândoi au fost atât la magazinul de pantofi, cât și în cantină. Nu pot să nege.

— Simpla lor prezență acolo nu constituie un delict. În plus, *pot* să nege. Pot pur și simplu să afirme că n-au fost acolo. Nimic mai ușor. Cum putem noi să dovedim că ne mint?

— Au fost văzuți de mine.

— Asta nu-i o dovadă, replică Baley iritat. Niciun tribunal, dacă s-ar ajunge vreodată acolo, nu te-ar crede că poți să-ți amintești două chipuri dintr-o mulțime de un milion de persoane.

— Este evident că o pot face.

— Bineînțeles, dar atunci trebuie să le spui ce ești. Imediat ce o vei face, îți vei pierde calitatea de martor. Roboții nu au niciun statut în tribunalele pământene.

— Să înțeleg atunci că te-ai răzgândit?

— Ce vrei să spui?

— Ieri, în cantină, ai afirmat că nu era momentul să îi arestăm. Ai mai afirmat că atâta timp cât eu le-am reținut chipurile, îi putem aresta în orice moment.

— Ei bine, n-am analizat suficient situația. Eram stresat. Nu putem face asta.

— Nici chiar din motive psihologice? Ei nu ar avea de unde să știe că nu deținem dovezi legale ale complicității lor în conspirație.

— Uite ce-i, rosti Baley încordat, peste jumătate de oră îl aștept pe dr. Gerrigel, care vine de la Washington. Te deranjează dacă mai aștepți până termin cu el și pleacă? Te deranjează?

— Voi aștepta, încuviință R. Daneel.

* * *

Anthony Gerrigel era un bărbat de înălțime medie, meticulos și foarte politicos, care nu părea nici pe departe unul dintre cei mai erudiți roboticieni de pe Pământ. Întârzie la întâlnire cu aproape douăzeci de minute și se pierdu în scuze. Palid de furia născută din teamă, Baley îi acceptă scuzele mai degrabă nepoliticos. Își verifică încă o dată rezervarea pe care o făcuse pentru sala de conferințe D, repetă instrucțiunea de a nu fi deranjați timp de o oră, indiferent de motiv, și-i conduse pe Gerrigel și R. Daneel pe coridor, apoi în susul unei rampe, până la ușa înapoia căreia se afla

una dintre încăperile protejate împotriva interceptărilor cu fascicul.

Înainte de a se așeza, detectivul examinează cu atenție pereții, ascultând bâzâitul slab al pulsometrului pe care-l ținea în mână și așteptând o diminuare cât de mică a sunetului constant, care ar fi indicat cea mai minusculă fisură în izolația protectoare. Îndreaptă instrumentul spre plafon, podea și, cu o grijă deosebită, spre ușă. Nu exista nicio breșă.

Gerrigel surâse vag. Arăta ca un bărbat care întotdeauna zâmbea cel mult vag. Era îmbrăcat cu o precizie ce putea fi descrisă drept meticuloasă. Părul oțelii era pieptănat cu grijă spre spate, iar fața rozalie era proaspăt spălată. Se așează, adoptând o postură de rigiditate afectată, ca și cum coloana vertebrală i-ar fi încremenit pentru totdeauna în urma repetatelor cicăleli materne din copilărie asupra unei ținute corecte.

— Vă comportați ca și cum ar fi vorba despre ceva cu adevărat formidabil, se adresează el lui Baley.

— Este destul de important, dr. Gerrigel. Am nevoie de informații despre roboți pe care numai dumneavoastră, poate, mi le puteți oferi. Desigur, tot ce vom discuta aici va rămâne strict confidențial, iar Orașul așteaptă din partea dumneavoastră să uitați totul la plecare.

Își cercetă ceasul și urma de surâs de pe fața roboticianului pieri.

— Să vă explic de ce am întârziat, spuse el. (Se părea că problema îl apăsă realmente.) Am decis să nu vin cu avionul. Am rău de avion.

— Regret, comentă Baley.

Lăsă pulsometrul din mână după ce-i verificase parametrii standard, pentru a se asigura în ultima clipă că instrumentul nu avea cumva vreo hibă, apoi se așează.

— Mai precis, nu-i vorba chiar despre rău de avion, ci despre faptul că mă încercă o stare de nervozitate. O agorafobie de dimensiuni reduse. Nimic realmente

anormal, totuși sâcâitor. Din acest motiv am luat expresul.

Baley simți un fior de interes brusc.

— Agorafobie?

— Poate că sună mai rău decât este în realitate, răspunse imediat roboticianul, dar e vorba pur și simplu despre sentimentul pe care îl încerci în avion. Ați zburat vreodată cu avionul, domnule Baley?

— De câteva ori.

— Atunci știți la ce mă refer, la senzația aceea că te înconjoară neantul, că ești separat de... de vid prin numai doi-trei centimetri de metal. Este extrem de incomfortabilă.

— De aceea ați luat expresul?

— Exact.

— De la Washington la New York?

— Ah, dar n-a fost pentru prima dată. De când s-a construit tunelul Baltimore-Philadelphia, este destul de simplu.

Avea dreptate. Baley nu parcursese niciodată traseul respectiv, dar era perfect conștient de existența sa. În ultimele două secole, Washington, Baltimore, Philadelphia și New York se extinseseră în asemenea măsură încât aproape că se atingeau. Întreaga întindere a coastei purta acum denumirea oficială „Regiunea celor patru Orașe” și un număr considerabil de locuitori susțineau consolidarea administrativă și formarea unui singur super-Oraș. Baley nu era însă de aceeași părere. În sine, Orașul New York era aproape prea extins ca să fie condus de o administrație centralizată. Un Oraș și mai mare, cu o populație de peste cincizeci de milioane de locuitori ar fi colapsat sub propria sa greutate.

— Necazul, spunea Gerrigel, este că am ratat o legătură în sectorul Chester din Philadelphia și astfel am pierdut timp. La aceasta s-a adăugat dificultatea de a obține alocarea unei camere de tranzit, iar rezultatul inevitabil a fost întârzierea.

— Nu vă faceți probleme, dr. Gerrigel. Ceea ce spuneți este însă interesant. Ținând seama de... aversiunea dumneavoastră față de avioane, ce părere aveți despre o plimbare pe jos în ținutul din exteriorul Orașului?

— În ce scop?

Brusc, bărbatul păru surprins și destul de bănuitor.

— A fost doar o întrebare retorică – nu vă sugerez că ar trebui s-o întreprindeți realmente. Doream numai să știu ce părere aveți despre o asemenea acțiune.

— Mi se pare foarte neplăcută.

— Să presupunem că ați fi nevoit să părăsiți Orașul noaptea și să parcurgeți aproximativ un kilometru în exterior...

— Nu... nu cred că aş putea fi convins s-o fac.

— Indiferent cât de importantă ar fi necesitatea?

— Poate că aş încerca, dacă ar fi vorba despre supraviețuirea mea sau a familiei mele... (Gerrigel păru stânjenit.) Pot să știu în ce scop puneți aceste întrebări, domnule Baley?

— Vă voi spune. S-a comis o crimă – un asasinat cu urmări potențiale foarte serioase. Nu dețin împluternicirea de a vă oferi detalii. Există totuși o teorie conform căreia, pentru a comite crima, asasinul a procedat exact așa cum aminteam mai devreme – a străbătut singur, în timpul nopții, regiunea din exteriorul Orașului. De aceea, mă întrebam ce fel de om ar fi putut face așa ceva.

— Niciunul dintre cei pe care-i cunosc, se cutremură Gerrigel. Eu în niciun caz. Desigur însă printre atâtea milioane este posibil să găsiți câțiva indivizi mai îndrăzneți.

— Așadar nu sunteți de părere că ar fi o acțiune foarte probabilă pentru un om?

— Nu. Cu siguranță este improbabilă.

— De fapt, dacă nu se va găsi altă explicație a crimei – mă refer la o explicație *posibilă* –, aceasta este ipoteza

ce ar trebui luată în considerare.

Gerrigel părea mai stingherit ca oricând, perfect țeapăn, cu mâinile bine îngrijite încrucișate perfect în poală.

— Aveți și altă ipoteză?

— Da. M-am gândit că, de pildă, un robot n-ar avea absolut nicio dificultate în a străbate regiunea din exteriorul Orașului.

Roboticianul sări în picioare.

— Vai de mine, domnule Baley!

— Ce s-a întâmplat?

— Vreți să sugerați că un robot ar fi comis crima?

— De ce nu?

— Adică ar fi ucis un om?

— Exact. Vă rog, luați loc, dr. Gerrigel.

Gerrigel se așează, apoi spuse:

— Domnule Baley, după cum văd eu lucrurile, este vorba despre două acțiuni: o traversare a regiunii din exteriorul Orașului și o crimă. Un om ar fi putut comite cu ușurință crima, dar ar fi întâmpinat dificultăți în privința traversării. Un robot ar fi efectuat traversarea fără probleme, însă i-ar fi fost complet imposibil să comită crima. Dacă intenționați să substituiți o ipoteză improbabilă cu una imposibilă...

— „Imposibil” este un cuvânt cam tare, dr. Gerrigel.

— Domnule Baley, ați auzit de prima lege a roboticii?

— Sigur că da. Dacă doriți, v-o pot reproduce: „Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie, prin neintervenție, să i se întâmple ceva unei ființe umane.” Detectivul arătă brusc cu degetul spre robotician și continuă: Dar de ce nu s-ar putea construi un robot care să nu aibă încorporată Legea 1? De ce este ea atât de sacră?

Gerrigel păru uluit, apoi chicoti:

— Vai de mine, domnule Baley!

— Vă rog – care-i răspunsul?

— Domnule Baley, dacă ați ști doar foarte puține

lucruri despre robotică, tot ați cunoaște sarcina gigantică implicată, atât din punct de vedere matematic, cât și electronic, în construirea unui creier pozitronic.

— Știu câte ceva, încuviință detectivul.

Își reamintea perfect vizita pe care o făcuse cândva la o fabrică de roboți, în interes de serviciu. Văzuse biblioteca de cărți-film de acolo, fiecare dintre ele conținând analiza matematică a unui singur creier pozitronic. La viteza standard de scanare, vizionarea unui astfel de film mediu dura mai mult de o oră, deși formulele erau condensate. Și nu existau două creiere identice, chiar dacă ar fi fost construite conform celor mai stricte specificații. Aceasta, înțelesese Baley, era consecința principiului nedeterminării, formulat de Heisenberg, și însemna că toate cărțile-film trebuiau să aibă anexe conținând variațiile posibile.

Era, într-adevăr, o sarcină deosebit de complexă și nici prin gând nu-i trecea s-o nege.

— În cazul acesta, urmă Gerrigel, trebuie să înțelegeți că designul unui tip nou de creier pozitronic, chiar unul ce ar implica doar inovații minore, nu poate fi rezolvat peste noapte. De obicei, implică întregul colectiv de cercetare al unei uzine de mărime mijlocie și poate dura până la un an. Nici chiar această desfășurare masivă de forță de muncă n-ar fi suficientă, dacă teoria de bază a circuitelor pozitronice n-ar fi fost deja standardizată, putând fi utilizată ca fundament pentru dezvoltări ulterioare. Teoria standard de bază implică cele trei legi ale roboticii, dintre care ați citat-o deja pe prima. A doua lege afirmă „Robotul trebuie să asculte poruncile omului dar numai atunci când ele nu contrazic Legea 1”, iar Legea 3 afirmă „Robotul trebuie să-și apere existența, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice Legea 1 sau Legea 2”. Înțelegeți?

R. Daneel care, aparent, urmărise discuția cu multă atenție, interveni:

— Elijah, dă-mi voie să văd dacă am înțeles corect.

Ceea ce implicați, dr. Gerrigel, este că orice tentativă de a construi un robot al cărui creier pozitronic să nu aibă încorporate cele trei legi ar necesita în prealabil formularea unei teorii noi, ceea ce, la rândul ei, ar dura mulți ani.

Roboticianul păru extrem de încântat.

— Exact asta voiam să spun, domnule...

Baley așteptă o clipă, apoi făcu prezentările cu multă grijă:

— Acesta este Daneel Olivaw, iar dânsul e dr. Gerrigel.

— Mă bucur de cunoștință, domnule Olivaw. Gerrigel întinse mâna și o strânse pe a lui Daneel, apoi urmă: După estimările mele, ar fi nevoie de cincizeci de ani pentru a dezvolta teoria de bază pentru un creier pozitronic non-Asenion – care să ignore ipotezele fundamentale ale celor 3 legi – și pentru a o aduce în punctul în care ar putea fi construiți roboți similari modelelor moderne.

— Și asta nu s-a făcut până acum? întrebă Baley. Dr. Gerrigel, noi construim roboți de câteva mii de ani. În tot acest timp, nimeni, o persoană sau un grup, nu a găsit cincizeci de ani pentru cercetare?

— Ba da, încuviință roboticianul, însă nu este genul de cercetare care să atragă pe cineva.

— Îmi vine greu s-o cred. Curiozitatea omenească va învinge orice.

— Nu a reușit s-o facă în cazul robotului non-Asenion. Rasa umană, domnule Baley, are un puternic complex Frankenstein.

— Poftim?!

— „Frankenstein” este o denumire populară, provenită dintr-un roman medieval, ce descrie un robot care s-a întors împotriva creatorului său. N-am citit romanul, dar asta-i lipsit de importanță. Vreau să spun că pur și simplu nu se construiesc roboți fără Legea 1 încorporată.

— Și nu există nici măcar teoria respectivă pentru asemenea roboți?

— Nu, după cunoștințele mele, și – Gerrigel surâse, sigur pe sine – am cunoștințe destul de vaste.

— Iar un robot cu Legea 1 încorporată n-ar putea omorî un om?

— Niciodată! Decât dacă un asemenea omor ar fi complet accidental sau dacă ar fi necesar pentru a salva viețile a doi sau mai mulți oameni. Dar în oricare dintre aceste situații, potențialul pozitronic acumulat ar distruge pur și simplu creierul, care nu și-ar putea reveni.

— În regulă, zise Baley. Aceasta reprezintă situația pe Pământ, așa este?

— Da, sigur că da.

— Dar în privința Lumilor Exterioare?

Siguranța lui Gerrigel păru că se fisurează.

— Stimate domnule Baley, nu dețin toate cunoștințele necesare pentru a mă pronunța cu fermitate, dar sunt sigur că dacă un creier pozitronic non-Asenion ar fi fost proiectat vreodată sau dacă ar fi fost elaborată teoria matematică de bază, am fi auzit despre așa ceva.

— Credeți? În sfârșit, permiteți-mi să dezvolt altă idee, dr. Gerrigel. Sper că nu vă deranjează...

— Nu, absolut deloc. (Privi neajutorat spre Baley și apoi spre R. Daneel.) La urma urmelor, dacă este atât de important pe cât spuneți, aș fi fericit să vă ajut în măsura în care pot.

— Vă mulțumesc. Întrebarea mea este: de ce trebuie roboții să fie umanoizi? În general am considerat de la sine înțeles acest lucru, dar acum îmi dau seama că nu cunosc motivul. De ce trebuie ca robotul să aibă cap și patru membre? De ce trebuie să semene, într-o măsură mai mare sau mai mică, cu un om?

— Vă întrebați de ce nu este construit funcțional, ca orice altă mașinărie?

— Exact! De ce?

Gerrigel zâmbi scurt.

— Realmente, domnule Baley, v-ați născut prea târziu. Primele cărți de robotică conțin o mulțime de deliberări privind acest subiect, iar polemicile la care s-a ajuns au fost de-a dreptul teribile. Dacă doriți o carte de referință foarte bună despre disputele dintre funcționaliști și antifuncționaliști, vă recomand *Istoria roboticii* de Hanford. Aparatul matematic este menținut la minimum și cred c-o veți găsi interesantă.

— O voi căuta, încuviință răbdător Baley. Până atunci, îmi puteți oferi dumneavoastră o sinteză?

— Decizia a fost luată pe baze economice. Domnule Baley, dacă dumneavoastră ați superviza o fermă, v-ar interesa să construiți un tractor cu un creier pozitronic, o secerătoare, o grapă, o mulgătoare, un automobil și așa mai departe, fiecare cu câte un creier pozitronic, sau ați prefera să aveți mașinării obișnuite, care să fie conduse toate de un singur robot pozitronic? Vă atrag atenția asupra faptului că a doua alternativă reprezintă doar o cincizecime sau o sutime din cheltuielile primei.

— Totuși, de ce s-a adoptat forma umană?

— Deoarece forma umană este cea mai generalizată din natură. Domnule Baley, noi nu suntem animale specializate, cu excepția sistemului nervos și a altor câtorva elemente. Dacă doriți un design capabil să realizeze multe acțiuni variate, dintr-un domeniu larg, pe care să le facă relativ bine, este preferabil să imitați forma umană. În plus, întreaga noastră tehnologie se bazează pe această formă. De exemplu, un automobil are comenzile astfel construite încât să fie apucate și manipulate cel mai ușor de palme și tălpi omenești, care au o anumită mărime și formă, sunt atașate corpului prin intermediul unor membre de o anumită lungime și a unor articulații de un anumit tip. Până și obiecte simple ca scaunele și mesele, sau cuțitele și furculițele, sunt concepute pentru a se conforma dimensiunilor și

modului de lucru specifice oamenilor. Este mai ușor ca roboții să imite forma umană decât să regândim radical însăși filosofia uneltelor noastre.

— Am înțeles și mi se pare logic. Dr. Gerrigel, este adevărat că roboticienii de pe Lumile Exterioare fabrică roboți mai umanoizi decât ai noștri?

— Cred că da.

— Ar putea fabrica un robot cu aspect atât de umanoid încât, în condiții obișnuite, să poată fi confundat cu un om?

Gerrigel arcui sprâncenele și căzu pe gânduri.

— Bănuiesc că da, domnule Baley. Ar fi însă teribil de costisitor și mă îndoiesc că ar putea avea un profit.

— Credeți, urmă Baley implacabil, că ar putea fabrica un robot care să vă înșele pe *dumneavoastră* să-l confundați cu un om?

— Stimate domnule Baley, țâțâi roboticianul, în privința aceasta mă îndoiesc. Realmente, mă îndoiesc. Robotul nu se limitează la aspectul...

Gerrigel se opri brusc. Se răsuci lent spre R. Daneel și chipul său trandafiriu pâli.

— Vai de mine, șopti el. Vai de mine!

Întinse o mână și atinse cu delicatețe obrazul lui R. Daneel. Acesta nu se clinti, ci-l privi calm.

— Vai de mine, repetă Gerrigel, tu *chiar ești* un robot.

— V-a trebuit destul de mult timp să vă dați seama, comentă sec Baley.

— Nu mă așteptam la asta. Nu am văzut niciodată unul ca el. A fost fabricat pe Lumile Exterioare?

— Da, încuviință Baley.

— Este evident acum. Felul în care se mișcă... Felul în care vorbește... Nu este o imitație perfectă, domnule Baley.

— Totuși e destul de bun, nu?

— Oh, este extraordinar! Mă îndoiesc că cineva ar putea recunoaște impostura la prima vedere. Vă sunt

extrem de recunoscător fiindcă m-ați adus în prezența lui. Pot să-l examinez?

Roboticianul se sculase nerăbdător în picioare, dar Baley întinse brațul.

— Vă rog, dr. Gerrigel. Nu încă. Mai întâi, problema crimei.

— Este așadar reală? făcu Gerrigel fără să-și ascundă dezamăgirea profundă. Crezusem că a fost doar un pretext pentru a-mi abate atenția și a vedea cât timp aș putea fi păcălit de...

— Nu este un pretext. Spuneți-mi, dr. Gerrigel, în construirea unui robot la fel de umanoid ca acesta, în scopul deliberat de a-l face să treacă drept om, nu este necesar ca și proprietățile creierului său să fie cât mai apropiate de cele ale creierului uman?

— Ba da, bineînțeles.

— Perfect. Atunci, un asemenea creier umanoid n-ar putea să fie lipsit de Legea 1? Poate că a fost uitată accidental... Ați afirmat că nu se cunoaște o teorie și acest simplu fapt în sine înseamnă că niște constructori ar putea produce un creier lipsit de Legea 1. Ei nu ar ști ce să evite.

Gerrigel clătină energic din cap.

— Nu, nu. Imposibil!

— Sunteți sigur? Bineînțeles, putem testa Legea 2... Daneel, dă-mi blasterul tău.

Ochii lui Baley nu se desprinseseră nicio clipă de la robot. Propria lui mână strânse puternic patul armei sale.

— Poftim, Elijah, rosti calm R. Daneel și i-l întinse.

— Un polițist, spuse Baley, nu trebuie să se despartă niciodată de blaster, dar un robot nu poate decât să asculte porunca unui om.

— Exceptând cazul, îi reaminti Gerrigel, când aceasta nu contrazice Legea 1.

— Dr. Gerrigel, știați că Daneel și-a îndreptat blasterul asupra unui grup de oameni neînarmați și a

amenințat că va trage?

— Dar nu am tras, preciză Daneel.

— De acord, totuși amenințarea era neobișnuită în sine, nu credeți, dr. Gerrigel?

Roboticianul își mușcă ușor buza inferioară.

— Pentru a mă pronunța, ar trebui să cunosc circumstanțele exacte. Pare neobișnuit.

— Să examinăm atunci următoarea ipoteză. R. Daneel a fost prezent la scena crimei și dacă omiteți posibilitatea unui pământean care să fi traversat terenul deschis din exteriorul Orașului, purtând o armă cu el, numai Daneel dintre toate persoanele prezente la scena crimei ar fi putut ascunde arma.

— Să ascundă arma? repetă Gerrigel.

— Permiteți-mi să vă explic. Blasterul cu care a fost comis asasinatul n-a fost găsit. Scena crimei a fost investigată amănunțit, dar fără succes. Totuși, nu se poate ca arma să se fi volatilizat pur și simplu. Există un singur loc unde putea să fi fost, un singur loc unde ei nu s-ar fi gândit să caute.

— Unde, Elijah? întrebă R. Daneel.

Baley își scoase propriul blaster și-l îndreptă ferm spre robot.

— În sacul tău alimentar, rosti el. În sacul tău alimentar, Daneel!

13. Comutare asupra mașinii

— Nu a fost așa, spuse R. Daneel fără grabă.

— Serios? Să-l lăsăm pe expert să decidă. Dr. Gerrigel?

— Da, domnule Baley.

Roboticianul, a cărui privire se deplasase alert între detectiv și robot, pe măsură ce aceștia vorbeau, se întoarse spre detectiv.

— V-am cerut să veniți pentru ca să analizați acest robot în calitate de expert. Vă pot aranja să folosiți laboratorul Biroului de Standarde al Orașului. Dacă aveți nevoie de un echipament care nu există acolo, vă voi face rost de el. Doresc însă un răspuns rapid și definitiv, pentru a pune capăt cheltuielilor și necazurilor.

Baley se ridicase în picioare. Rostise cuvintele destul de calm, dar percepea cum înapoia lor creștea isteria. În clipa aceea simțea că dacă l-ar fi putut înhăța pe Gerrigel de beregată, obținând de la el declarațiile necesare, s-ar fi lipsit de toată știința.

— Ei bine, dr. Gerrigel? făcu el.

Gerrigel țățâi nervos și răspunse:

— Stimate domnule Baley, nu voi avea nevoie de un laborator.

— De ce? întrebă Baley suspicios.

Stătea nemișcat, cu mușchii încordați, simțind cum se crispează.

— Legea 1 nu este dificil de testat. De fapt, eu unul n-am testat-o niciodată, dar principiul de lucru este

destul de simplu.

Detectivul inspiră adânc, expiră lent, apoi rosti:

— Vreți să-mi explicați ce vreți să spuneți prin asta? Afirmați că-l puteți testa aici?

— Da, sigur că da. Să vă ofer o analogie, domnule Baley. Dacă aș fi medic și ar trebui să testez glicemia unui pacient, aș avea nevoie de un laborator chimic. Dacă ar trebui să-i determin viteza metabolică de bază, să-i testez funcția corticală, sau să-i verific genele pentru a depista o disfuncție congenitală, aș necesita echipamente complexe. Pe de altă parte, aș putea verifica dacă este orb trecându-mi pur și simplu mâna prin fața ochilor săi, sau aș putea testa dacă este mort doar luându-i pulsul.

Cu cât o proprietate este mai importantă, mai fundamentală, cu atât echipamentul necesar testării ei este mai simplu. Același lucru este valabil și pentru roboți. Legea 1 este fundamentală. Ea afectează totul. Dacă ar fi absentă, robotul n-ar putea reacționa corespunzător în vreo două duzini de modalități evidente.

În timp ce vorbea, scoase un obiect plat, negru, pe care-l deplie, obținând un minilector pentru cărți. Introduse în recipient o bobină destul de uzată, apoi luă un cronometru și câteva benzi de plastic alb pe care le montă laolaltă, obținând ceva similar unei rigle de calcul cu trei glisoare ce se puteau deplasa independent. Notațiile de pe acestea nu-i erau familiare lui Baley.

Gerrigel bătu cu degetul în lector și surâse scurt, de parcă ideea unei activități practice îl binedispunea.

— *Manualul de robotică* de care nu mă despart niciodată. Face parte din uniforma mea.

Apropie ochii de ocularul lectorului și acționează delicat comenzile. Ocularul bâzâi și se opri, bâzâi și se opri din nou.

— Index încorporat, anunță mândru roboticianul cu glasul ușor înăbușit din cauza felului în care ocularul îi

acoperea gura. L-am realizat personal. Economisește foarte mult timp. Dar nu acesta este subiectul, nu? Ia să vedem... Hm-m-m, vrei să-ți tragi scaunul lângă mine, Daneel?

R. Daneel se supuse. În timpul pregătirilor roboticianului, îl privise atent și lipsit de emoții.

Baley îl urmări cu țeava blasterului.

Cele ce urma să îl derutară și dezamăgira pe detectiv. Gerrigel începu să-i pună întrebări lui R. Daneel și să efectueze acțiuni ce păreau lipsite de sens, punctate de consultări ale riglei triple și, ocazional, ale lectorului.

La un moment dat, întrebă:

— Dacă am doi veri între care există o diferență de cinci ani și cel mai mic este o fată, care este sexul celui mai mare?

Daneel replică (firesc, după opinia lui Baley):

— Este imposibil de răspuns pe baza informațiilor căpătate.

Singurul răspuns al lui Gerrigel, exceptând consultarea cronometrului, fu de a-și întinde complet brațul drept și de a spune:

— Vrei să-mi atingi vârful degetului mijlociu cu vârful celui de-al treilea deget al tău de la mâna stângă?

Daneel se conformă, prompt și fără probleme.

În numai cincisprezece minute, Gerrigel terminase. Folosi rigla pentru o ultimă determinare silențioasă, apoi o demontă, prin pocnete seci. Puse cronometrul în buzunar, extrase *Manualul* din lector și-l plie pe acesta din urmă.

— Asta-i tot? se încruntă Baley.

— Da.

— E ridicol! Nu l-ați întrebat nimic referitor la Legea 1.

— Stimate domnule Baley, când un medic vă lovește genunchiul cu un ciocănel de cauciuc și piciorul tresare, nu acceptați faptul că gestul reflex oferă informații referitoare la prezența sau absența unei boli nervoase

degenerescente? Atunci când se uită de aproape în ochii dumneavoastră și apreciază reacția irisului față de lumină, vă surprinde că vă poate spune ceva despre o posibilă dependență față de utilizarea unor alcaloide?

— Ei bine, și atunci care este decizia dumneavoastră?

— Daneel este complet echipat cu Legea 1, declară roboticianul încuviințând din cap cu un gest apăsător.

— Nu se poate, rosti detectivul răgușit.

Baley nu ar fi crezut că Gerrigel putea adopta o rigiditate chiar mai mare decât postura sa obișnuită. O făcu însă și foarte vizibil. Ochiul roboticianului se mijiră și uitătura lui se înăspri.

— Mă învățați să-mi fac meseria?

— Nu vreau să spun că sunteți incompetent, zise repede Baley ridicând mâna în semn de împăciuire, dar nu s-ar putea să vă înșelați? Ați spus chiar dumneavoastră că nimeni nu știe nimic despre teoria roboților non-Asenion. Un orb ar putea citi folosindu-se de alfabetul Braille sau de un lector audio. Să presupunem că n-ați ști nimic despre existența alfabetului Braille sau a lectorului audio. N-ați putea atunci să afirmați, cu deplină onestitate, că orbul vede, deoarece a demonstrat că știe conținutul unei anumite cărți-film – și astfel să vă înșelați?

— Da, încuviință Gerrigel redevenind binevoitor, vă înțeleg ipoteza. Totuși, un orb n-ar putea citi prin folosirea propriilor săi ochi și acesta este aspectul pe care-l testez eu, dacă îmi permiteți să vă preiau analogia. Credeți-mă pe cuvânt: indiferent ce ar putea sau nu să facă un robot non-Asenion, este absolut sigur că R. Daneel are încorporată Legea 1.

— N-ar fi putut falsifica răspunsurile?

Baley se agăța de orice pai și o știa prea bine.

— Nici vorbă! Aceasta este diferența dintre robot și om. Creierul uman, sau al oricărui mamifer, nu poate fi complet analizat de nicio disciplină matematică

cunoscută în prezent și de aceea niciun răspuns nu poate fi considerat o certitudine. Creierul robotului este complet analizabil, deoarece altfel nu ar putea fi construit. Noi știm cu exactitate care trebuie să fie răspunsurile la anumiți stimuli. Niciun robot nu poate falsifica răspunsurile. Ceea ce numiți „falsificare” pur și simplu nu există în orizontul mental al robotului.

— Să revenim atunci la cazurile concrete. R. Daneel a îndreptat realmente blasterul spre o mulțime de oameni. Am văzut-o cu ochii mei, fiind prezent. Chiar dacă n-a tras, Legea 1 ar fi trebuit să-i determine un fel de nevroză. N-a fost însă vorba despre nimic de felul acesta, iar el s-a comportat perfect normal după aceea.

Roboticianul ridică mâna șovăitor spre bărbie.

— Asta *este* o anomalie.

— Cătuși de puțin, interveni R. Daneel pe neașteptate. Partenere Elijah, vrei să te uiți la blasterul pe care l-ai luat de la mine?

Baley privi arma cu care rămăsese în mâna stângă.

— Deschide încărcătorul, îl îndemnă R. Daneel, și inspectează-l.

Baley își cântări șansele, apoi puse încet propriul său blaster pe masa de alături. Cu o mișcare scurtă, deschise blasterul robotului.

— Este gol, anunță el sec.

— Nu are încărcătură, încuviință R. Daneel. Dacă îl vei examina mai atent, vei vedea că nu a avut niciodată încărcătură. Blasterul nu are buton de contact și nu poate fi utilizat.

— Ai amenințat mulțimea cu un blaster descărcat? întrebă Baley.

— Pentru a fi perfect real în rolul de detectiv, trebuia să am blaster, zise R. Daneel. În același timp, dacă purtam asupra mea un blaster încărcat și funcțional, aș fi putut răni un om în mod accidental, ceea ce este, desigur, de neconceput. Ți-aș fi explicat toate acestea atunci, dar erai furios și nu vroiai să mă ascuți.

Baley privi mohorât spre blasterul inutil și rosti cu glas scăzut:

— Cred că asta-i tot, dr. Gerrigel. Vă mulțumesc pentru ajutor.

* * *

Baley trimise să-i fie adus prânzul, dar când acesta sosi (prăjitură cu nucă de enzime și o bucată imensă de pui fript cu pesmeți), rămase privindul.

Gândurile i se roteau întruna prin minte. Trăsăturile chipului său prelung erau săpate într-o posomorâre profundă.

Trăia într-o lume ireală, crudă și răsturnată cu susul în jos.

Cum se întâmplase totul? Trecutul imediat se întindea în urma lui ca un vis încețoșat și improbabil, începând din clipa când intrase în biroul lui Julius Enderby și se trezise pe neașteptate afundat într-un coșmar de crime și robotică.

Sfinte Iosafat! Totul începuse cu numai cincizeci de ore în urmă.

În mod insistent, el căutase soluția în Orașul Spațial. În două rânduri îl acuzase de crimă pe R. Daneel, o dată ca om deghizat, iar o dată ca robot recunoscut și admis ca atare. În ambele rânduri, acuzațiile fuseseră demontate și anulate.

Era silit să bată în retragere. În ciuda voinței sale, era silit să-și îndrepte gândurile spre Orașul New York, iar după noaptea anterioară nu mai îndrăznea s-o facă. Anumite întrebări îi asaltau conștientul, însă nu voia să le dea ascultare; simțea că n-o poate face. Dacă le asculta, n-ar fi putut decât să le răspundă și – Dumnezeu! – nu voia să afle răspunsurile.

— Lije! Lije!

O mână îl zgâlțâi cu brutalitate.

Baley se foi și întrebă:

— Ce-i, Phil?

Philip Norris, detectiv C-5, se așează, își puse palmele pe genunchi și se aplecă spre Baley, privindu-l atent.

— Ce-i cu tine? Ai luat-o pe anestezic în ultima vreme? Stăteai nemișcat, cu ochii holbați și, din câte-mi dădeam seama, puteai să fii mort.

Își trecu palma peste părul rar, blond spălăcit, și ochii săi apropiați evaluară cu lăcomie prânzul lui Baley, care se răcise.

— Pui! exclamă el. A ajuns de nu-l mai poți căpăta fără rețetă de la medic.

— Servește-te, făcu Baley indiferent.

Buna cuviință învinse și Norris spuse:

— Ah, nu, tocmai plecam și eu la masă. Păstrează-l... Auzi, care-i treaba cu comisarul?

— Poftim?

Norris adoptă o atitudine nepăsătoare, dar își trădă curiozitatea prin agitația mâinilor.

— Haide, haide, zise el. Știi bine la ce mă refer. De când s-a-ntors, vă consultați întruna. Care-i treaba? O avansare, ceva?

Baley se încruntă și simți realitatea revenind sub forma intrigilor de la birou. Norris avea aproximativ aceeași vechime ca el și era firesc să fie atent la orice semn de preferință a superiorilor față de Baley.

— Nu-i vorba de nicio avansare, crede-mă, răspunse Baley. Nu-i nimic, absolut nimic. Iar dacă ți-l dorești pe comisar, îmi pare rău că nu ți-l pot face cadou. Sfinte Iosafat, ia-l tu!

— Nu mă-nțelege greșit, mormăi celălalt. Nu-mi pasă dacă te-avansează. Vreau doar să zic că dac-ai vreo influență pe lângă el, n-ar fi rău să-i dai o mână de ajutor puștiului.

— Care puști?

Norris nu mai fu nevoit să răspundă. Vincent Barrett, tânărul care fusese eliberat din funcție pentru a-i face loc lui R. Sammy, se apropia dintr-un colț al sălii. Își răsucea nervos șapca între degete, iar pielea

feței întinsă peste pomeții înalți tresărea înaintea tentativelor sale de zâmbet.

— Bună ziua, domnule Baley.

— Salut, Vince. Cum merge treaba?

— Nu prea grozav, domnule Baley.

Privea în jur cu un aer flămând și Baley se gândi: „Pare pierdut, pe jumătate mort... declasificat.”

Apoi, brusc, aproape gata să vorbească cu glas tare din cauza intensității sentimentelor, se întrebă: „Ce vrea de la mine?”

— Îmi pare rău, puștiule, zise el neștiind ce altceva ar fi putut spune.

— Mă gândeam... că poate s-a ivit ceva...

Norris se apropie de Baley și-i șopti la ureche:

— Cineva trebuie să pună capăt chestiei ăsteia. Acum o să-l dea afară pe Chen-low.

— Cum?

— N-ai auzit?

— Nu, n-am auzit. La naiba, el e C-3. Are zece ani de experiență.

— Absolut de acord cu tine, dar o mașină cu picioare poate să facă tot ce face și el. Cine-i următorul?

Vince Barrett le auzise schimbul de replici și interveni:

— Domnule Baley?

— Da, Vince.

— Știți ce se spune? Că Lyrane Millane, dansatoarea de pe subeter, este de fapt un robot.

— Asta-i o prostie!

— Credeți? Se spune că pot construi roboți care să arate exact ca oamenii, cu pielea dintr-un fel de plastic special.

Baley se gândi vinovat la R. Daneel și constată că nu-și mai găsea cuvintele. Se mulțumi să clatine din cap.

— Credeți că deranjează pe cineva dacă mă plimb nițel pe-aici? întrebă tânărul. Îmi face bine să mai văd

locurile astea.

— Dă-i drumul, puștiule.

Băiatul se îndepărtă, iar cei doi detectivi privesc după el.

— Se pare că medievaliștii au dreptate, comentă Norris.

— La ce te referi? La întoarcerea la sol?

— Nu, mă refer la roboți. Înapoi la sol, ha! Bunul și bătrânul Pământ are un viitor nelimitat. Atât doar că n-avem nevoie de roboți.

— Opt miliarde de locuitori, mormăi Baley, și uraniul pe ducă! Ce ți se pare nelimitat?

— Și ce dacă uraniul se va termina? O să-l importăm. Sau vom descoperi alte procese nucleare. Lije, omenirea nu poate fi oprită. Trebuie să fii optimist în privința ei și să ai încredere în bunul și bătrânul creier uman. Resursa noastră cea mai de preț este ingeniozitatea și ea nu se va termina niciodată!

Norris era de acum stârnit și continuă:

— În primul rând, putem utiliza energia solară, care nu se va termina miliarde de ani. Putem construi stații spațiale în interiorul orbitei lui Mercur, care să acționeze ca acumulatori energetici, de unde energia să fie transmisă spre Pământ prin fascicul direct.

Proiectul respectiv nu constituia o noutate pentru Baley. Zona speculativă a științei dezvoltase ideea aceasta de cel puțin o sută cincizeci de ani, dar transpunerea ei în practică fusese oprită de imposibilitatea, cel puțin deocamdată, de a obține un fascicul suficient de îngust pentru a ajunge la o depărtare de optzeci de milioane de kilometri fără a se dispersa și risipi în mod inutil. Baley îi reaminti colegului său acest lucru.

— Când va fi nevoie, se va rezolva, zise Norris. De ce-ți faci griji?

Baley își imaginează un Pământ care ar fi beneficiat de energie nelimitată. Populația ar fi putut continua să

sporească. Fermele de enzime s-ar fi extins, iar culturile hidroponice s-ar fi intensificat. Energia era singura resursă indispensabilă. Minereurile puteau fi aduse din asteroizii nelocuiți ai Sistemului Solar, iar dacă apa ar fi constituit vreodată o problemă, putea fi transportată de la sateliții lui Jupiter. Ce naiba, chiar și oceanele terestre puteau fi înghețate și ridicate pe orbită ca sateliți de gheață! Acolo ar fi fost permanent la îndemână, gata de utilizat, iar fostele platforme oceanice s-ar fi transformat în suprafețe de uscat ce puteau fi exploatate și populate. Până și carbonul și oxigenul puteau fi păstrate în concentrațiile dorite pe Pământ, prin utilizarea atmosferei de metan a lui Titan^[12] și a oxigenului înghețat de pe Umbriel^[13].

Populația Pământului ar fi putut ajunge la un trilion sau două de locuitori. De ce nu? Într-un timp, actuala cifră de opt miliarde fusese considerată o imposibilitate. Existase o vreme când o populație de numai un miliard ar fi fost considerată o imposibilitate. Dintotdeauna existaseră profeți ai catastrofei malthusianiste, în toate generațiile, începând din epocile medievale, și de fiecare dată se dovedise că se înșelaseră.

Oare ce ar fi spus Fastolfe? O planetă cu un trilion de locuitori? Sigur că da, poate să existe, dar locuitorii ar fi dependenți de aerul și apa importate și de rezervele de energie din stocatoarele aflate la optzeci de milioane de kilometri depărtare. Cât de instabil ar fi fost totul! Pământul ar fi fost și ar fi rămas la un fir de păr de o catastrofă completă, ce putea fi declanșată la cea mai mică defecțiune a oricărei componente din mecanismul extins prin tot Sistemul Solar.

— Eu cred c-ar fi mai simplu ca o parte din surplusul de populație să emigreze, zise Baley.

Fusese mai degrabă un răspuns la tabloul pe care și-l imaginase decât la spusele lui Norris.

— Cine ne-ar accepta? întrebă Norris cu amărăciune.

— Orice planetă nelocuită.

Celălalt detectiv se ridică și-l bătu pe Baley pe umăr.

— Lije, mănâncă-ți puiul și revino-ți. Sunt *sigur* că trăiești cu pilule.

Se îndepărtă, chicotind.

Baley îl privi și se strâmbă fără chef. Norris va răspândi vestea și vor trece săptămâni bune până ce ironiștii de la birou (în toate birourile există câțiva) vor înceta cu glumele la adresa lui. Cel puțin scăpase de subiectele tânărului Vince, roboților sau declasificării.

Suspină și împunse cu furculița în puiul rece și destul de ațos.

Termină ultima firimitură de prăjitură cu nucă de enzime și abia atunci R. Daneel își părăsi propriul birou (care îi fusese alocat în cursul dimineții) și se apropie de el.

— Care-i treaba? îl privi stingherit Baley.

— Comisarul Enderby nu s-a înapoiat, îl anunță R. Daneel, și nici nu se știe când se va întoarce. I-am spus lui R. Sammy că ne vom folosi de cabinetul lui și să nu permită intrarea nimănui cu excepția comisarului.

— Pentru ce-l vom folosi?

— Pentru confidențialitate. Sunt sigur că ești de acord că trebuie să ne plănuim următoarea mișcare. La urma urmelor, nu intenționezi să abandonezi ancheta, nu?

Era exact ceea ce Baley ar fi dorit cel mai mult să facă, dar în mod evident n-o putea spune. Se ridică și porni spre cabinetul lui Enderby. După ce intrară, vorbi:

— Ce s-a-ntâmplat, Daneel?

— Partenere Elijah, începu robotul, încă de aseară nu te mai comporti ca de obicei. Aura ta mentală a suferit o modificare evidentă.

Un gând îngrozitor înflori brusc în mintea lui Baley.

— Ești telepat? exclamă el.

Era o posibilitate care, într-un moment mai puțin agitat, nici nu i-ar fi trecut prin minte.

— Nu, desigur, răspunse R. Daneel.

Panica lui Baley se risipi.

— Atunci ce naiba vrei să spui prin referirea la aura mea mentală?

— Este o expresie pe care o utilizez pentru a descrie o senzație pe care nu o împărtășești alături de mine.

— Ce senzație?

— Este dificil de explicat, Elijah. Amintește-ți că, inițial, am fost proiectat pentru a studia psihologia umană pentru oamenii noștri din Orașul Spațial.

— Da, știu. Ai fost adaptat la munca detectivistă prin simpla instalare a unui circuit de dorință justițiară.

Baley nu se sinchisi să-și ascundă sarcasmul din glas.

— Așa este, Elijah, dar designul meu rămâne în esență nemodificat. Am fost construit pentru cerebro-analiză.

— Pentru analizarea undelor cerebrale?

— Exact. Analiza se poate efectua prin măsurători ale câmpului cerebral, fără necesitatea contactului direct cu electrozii, dacă există un receptor corespunzător. Minteă mea este un asemenea receptor. Principiul acesta nu se aplică pe Pământ?

Baley nu știa. Ignoră întrebarea și întrebă precaut:

— Ce obții din măsurarea câmpului cerebral?

— Nu citesc gândurile, Elijah, ci percep emoții și, în primul rând, pot analiza temperamentul, impulsurile de bază și atitudinile unui om. De exemplu, am stabilit incapacitatea de a ucide a comisarului Enderby, ținând seama de circumstanțele din momentul crimei.

— Și pe baza afirmației tale, spațialii au fost de acord să-l elimine din rândul suspectilor?

— Da. Era perfect sigur să o facă. În această privință, sunt o mașinărie foarte precisă.

Un alt gând îl fulgeră pe detectiv.

— Stai puțin! Comisarul Enderby n-a știut că este cerebro-analizat, așa-i?

— Nu era necesar să îi fie rănite sentimentele.

— Vreau să zic... ai stat pur și simplu și l-ai privit, nu? Fără aparate, electrozi, ace sau grafice?

— Bineînțeles. Sunt o mașinărie autonomă.

Baley își mușcă buza inferioară, furios și întristat. Fusese singura nepotrivire rămasă, unica ambiguitate prin care s-ar mai fi putut încerca o tentativă disperată de a atribui crima celor din Orașul Spațial.

R. Daneel afirmase despre comisar că fusese cerebro-analizat, iar după o oră, Enderby însuși, aparent inocent, negase orice cunoștință despre termenul respectiv. În tot cazul, niciun om care trecuse prin experiența zguduitoare a unor encefalografii realizate cu electrozi și aparate înregistratoare sub bănuiala de crimă n-ar fi putut să nu rămână cu o impresie clară despre cerebro-analiză.

Acum însă discrepanța respectivă se evaporase. Comisarul fusese cerebro-analizat și habar nu avusese. Atât R. Daneel cât și Enderby spusese adevărul.

— Ei bine, rosti Baley, ce-ți spune cerebro-analiza despre mine?

— Faptul că ești tulburat.

— Asta-i o mare descoperire, nu? Este firesc să fiu tulburat.

— Se poate specifica totuși că tulburarea ta se datorează unui conflict de motivații interioare. Pe de o parte, devotamentul față de principiile profesiei te impulsionează să examinezi cu atenție conspirația pământenilor care ne-au urmărit aseară. O altă motivație, la fel de puternică, te împinge în direcția opusă. Toate aceste sentimente sunt clar vizibile în câmpurile electrice ale celulelor tale cerebrale.

— *La naiba* cu celulele mele cerebrale! O să-ți zic de ce n-are niciun rost să investigăm așa-zisa ta conspirație. Pentru că n-are nicio legătură cu crima. Am crezut că s-ar putea să aibă, recunosc asta. Ieri, în cantină, am crezut că eram în primejdie. Dar ce s-a-

ntâmplat? Ne-au urmărit, i-am pierdut repede pe benzi... și gata! N-a fost în niciun caz acțiunea unor oameni bine organizați și disperați.

Propriul meu fiu a descoperit destul de ușor unde innoptam. A sunat pur și simplu la Departament. N-a fost nevoie nici măcar să se identifice. Așa-zișii noștri conspiratori ar fi putut proceda la fel, dacă ar fi dorit realmente să ne facă rău.

— Și nu au procedat la fel?

— În mod evident, nu. Dacă ar fi dorit răzmerițe, ar fi putut declanșa una la magazinul de pantofi, totuși s-au retras cu coada între picioare din fața unui om cu un blaster. De fapt, a unui *robot* cu un blaster, despre care ar fi trebuit să știe că-i incapabil să-l utilizeze, după ce ți-ar fi recunoscut identitatea. Ei sunt medievaliști, niște țicniți. Tu n-aveai de unde să știi asta, dar eu trebuia să-mi fi dat seama. Și ar fi trebuit să-mi fi dat seama, dacă întreaga situație nu m-ar fi făcut să gândesc în termenii cei mai idiot de melodramatici.

Îți repet, eu cunosc genul de oameni care devin medievaliști. Sunt indivizi slabi, visători, care descoperă că viața este prea dură pentru ei și se pierd într-o lume ideală a trecutului, care n-a existat, de fapt, niciodată. Dacă ai putea să cerebro-analizezi o întreagă mișcare așa cum faci cu un individ, ai descoperi că, la fel ca Julius Enderby, nici medievaliștii nu sunt capabili de crimă.

— Nu pot accepta afirmația ta, spuse fără grabă R. Daneel.

— Ce vrei să zici?

— Convertirea ta la această ipoteză este prea bruscă. În plus, există anumite discrepanțe. Ai stabilit întâlnirea cu dr. Gerrigel cu câteva ore înainte de cină. La momentul respectiv nu știai despre sacul meu alimentar și nu m-ai fi putut suspecta ca asasin. Atunci, *de ce* ai apelat la el?

— Te suspectam de pe atunci.

— Iar în noaptea trecută ai vorbit în somn.

Baley holbă ochii.

— Ce-am spus?

— Doar un singur cuvânt, „Jessie”, pe care l-ai repetat de câteva ori. Bănuiesc că te refereai la soția ta.

Baley își lăasă mușchii încordați să se relaxeze și murmură zguduit:

— Am avut un coșmar. Știi ce-nseamnă asta?

— Desigur nu pot să știu din experiență personală. Conform definiției dicționarului, este un vis urât.

— Și știi ce-i un „vis”?

— Și în acest caz, cunosc numai definiția oferită de dicționar. Este o iluzie a realității care se petrece în timpul suspendării temporare a gândirii conștiente pe care o numim „somn”.

— Bun, sunt de acord cu asta. O iluzie... Uneori, iluziile pot părea al naibii de reale. Ei bine, am visat că soția mea se găsea în pericol. Este un gen de vis pe care oamenii îl au frecvent. Am strigat-o în somn – lucru care se poate întâmpla în asemenea circumstanțe. În privința asta, mă poți crede pe cuvânt.

— Cu multă plăcere. Dar toate acestea ridică o întrebare: Cum a aflat Jessie că sunt robot?

Detectivul simți că-i asudă din nou fruntea.

— Vrei s-o luăm iar de la capăt? Zvonul...

— Scuză-mă că te întrerup, partenere Elijah, dar nu există niciun zvon. Dacă ar fi existat, azi întregul Oraș New York ar fi fost pradă agitației. Am verificat rapoartele sosite în Departament și nu este cazul de așa ceva. Practic, nu există un asemenea zvon. Prin urmare, cum a descoperit soția ta?

— Sfinte Iosafat! Ce vrei să spui? Crezi că nevastă-mea este membru al... al...

— Da, Elijah.

Baley își încleștă mâinile, strângându-le cu putere.

— Ei bine, nu este, și nu vom mai discuta ipoteza asta.

— Reacția aceasta nu te caracterizează, Elijah. În cursul misiunii m-ai acuzat de două ori de crimă.

— Și asta-i modul prin care mi-o plătești acum?

— Nu sunt sigur că înțeleg ce anume vrei să spui. Desigur, apreciez promptitudinea ta în a mă suspecta. Aveai motivele tale. Ele erau greșite, dar puteau foarte bine să fi fost corecte. Dovezi la fel de puternice indică acum spre soția ta.

— Ca ucigașă? Ce dracu', Jessie nu i-ar face rău nici dușmanului ei celui mai mare. N-ar fi putut pune piciorul în exteriorul Orașului. N-ar fi... Auzi, dac-ai fi fost făcut din carne și oase, te-aș fi...

— Nu fac altceva decât să afirm că ea este membru al conspirației. Cred că ar trebui anchetată.

— Nici nu poate fi vorba despre așa ceva! Ascultă-mă cu atenție. Medievaliștii nu vor să ne facă felul. Ei nu-și rezolvă problemele în felul ăsta. Doresc totuși să te scoată din Oraș și asta-i evident. Și caută s-o facă printr-un fel de atac psihologic. Caută să ne facă viața grea amândurora. Ar fi putut foarte ușor să descopere că Jessie este soția mea și ar fi fost o mișcare evidentă din partea lor să-i strecoare zvonul că ești robot. Jessie este ca orice alt pământean – *nu-i plac* roboții. N-ar fi dorit să mă asociez cu un robot, mai ales dacă ar fi apreciat că asta implica pericole... și implică, fără doar și poate. Îți spun că medievaliștii au avut succes. Ea m-a implorat toată noaptea să abandonez cazul ori să te scot cumva din Oraș.

— Ești probabil animat, replică R. Daneel, de un impuls foarte puternic de a-ți proteja soția împotriva unui interogatoriu. Mi se pare evident că ai construit această argumentație fără a crede realmente în ea.

— Cine dracu' te crezi? explodează Baley. Nu ești detectiv! Ești o mașină de cerebro-analiză, ca encefalografele pe care le avem chiar în clădirea asta. Ai brațe, picioare și cap, poți vorbi, dar nu ești cu nimic mai presus de o mașină. Montarea unui nenorocit de

circuit nu face din tine un detectiv, așa că la ce te pricepi tu? Ține gura-nchisă și lasă-mă pe mine să raționez.

— Cred că ar fi mai bine să cobori nivelul glasului, Elijah, rosti încet robotul. Recunosc că nu sunt un detectiv în sensul în care ești tu, totuși aș dori să îți supun atenției un mic amănunt.

— Nu mă interesează să te-ascult.

— Te rog, fă-o! Dacă greșesc, spune-mi și nu va fi nimic rău. Aseară ai plecat din garsonieră pentru a o suna pe Jessie de la telefonul din coridor. Am propus să îl lași pe fiul tău să telefoneze, dar mi-ai spus că la pământeni nu există obiceiul ca tatăl să își trimită fiul în pericol. Dar există obiceiul ca mama să o facă?

— Nu, bineînțeles..., începu Baley apoi se opri.

— Ai înțeles ce vreau să spun, continuă R. Daneel. În mod normal, dacă Jessie s-ar fi temut pentru siguranța ta și ar fi dorit să te prevină, și-ar fi riscat propria viață, *nu* și-ar fi trimis fiul. Faptul că l-a trimis pe Bentley poate să însemne doar că a considerat că el este în siguranță, însă ea nu este. Dacă această conspirație ar fi fost alcătuită din persoane necunoscute pentru Jessie, situația nu ar fi stat în felul acesta, sau cel puțin Jessie nu ar fi avut niciun motiv să creadă așa ceva. Pe de altă parte, dacă ea însăși ar fi fost un membru al conspirației, *ar fi știut* că va fi supravegheată și recunoscută, pe când Bentley ar fi putut trece neobservat.

— Așteaptă, făcu Baley străbătut de un fior neplăcut, deducția este ingenios construită, dar...

Așteptarea nu mai fu necesară. Semnalizatorul de pe biroul comisarului clipi violent. R. Daneel așteptă ca Baley să răspundă, dar pământeanul îl privea neajutorat. Robotul apăsă tasta de contact.

— Ce este?

Glasul neclar al lui R. Sammy rosti:

— A venit o doamnă care dorește să-l vadă pe Lije. I-

am spus că este ocupat, dar nu vrea să plece. Spune că se numește Jessie.

— Dă-i voie să intre, replică R. Daneel calm și ochii săi căprui se înălțară lipsiți de emoție, întâlnind privirea panicată a lui Baley.

14. Puterea unui nume

Baley rămase în picioare, catatonie de șoc, când Jessie alergă spre el, îl prinse de umeri și se cuibări la piept.

— Bentley? șoptiră buzele lui palide.

Ea îl privi și clătină din cap, iar părul castaniu îi undui în toate părțile.

— N-a pățit nimic.

— Atunci...

Printr-un torent neașteptat de suspine, cu glas scăzut care abia putea fi înțeles, Jessie rosti:

— Nu mai pot, Lije. Nu mai pot! Nu mai pot dormi sau mânca. Trebuie să-ți spun!

— Nu-mi spune nimic, o opri chinuit bărbatul. Pentru numele lui Dumnezeu, Jessie, nu acum!

— Trebuie... Am făcut un lucru îngrozitor de rău... Îngrozitor! Lije...

— Nu suntem singuri, zise disperat Baley.

Ea înălță ochii și se uită la R. Daneel, fără a da vreun semn de recunoaștere. Poate că lacrimile în care îi înotau ochii transformaseră robotul într-o ceață lipsită de trăsături distinctive.

— Bună ziua, Jessie, rosti încet R. Daneel.

— Este... este robotul? icni femeia.

Își trecu dosul palmei peste ochi și ieși de sub brațul drept al lui Baley. Inspiră adânc și, pentru o clipă, un zâmbet tremurător îi flutură pe buze.

— Tu ești, nu?

— Da, Jessie.

— Nu te deranjează să ți se spună robot?

— Nu, Jessie, deoarece sunt într-adevăr un robot.

— Atunci nici pe mine nu mă deranjează să mi se spună tâmpită, idioată și... și agent subversiv, fiindcă asta sunt.

— Jessie! icni Baley.

— N-are rost, Lije, urmă ea. Dacă-i partenerul tău, poate să știe și el. Nu mai pot rezista. De ieri, este îngrozitor. Nu-mi pasă dacă voi face închisoare. Nu-mi pasă dacă mă vor trimite la nivelurile cele mai de jos, lăsându-mă să trăiesc cu enzime brute și apă. Nu-mi pasă dacă... N-o să-i lași, nu-i așa, Lije? Să nu-i lași să-mi facă ceva. Mi-e... mi-e frică...

Baley o bătuse ușor cu palma pe umăr și o lăsă să plângă.

— Nu se simte bine, i se adresă lui R. Daneel. N-o putem ține aici. Ce oră este?

Fără să consulte vreun ceas, R. Daneel răspunse:

— Paisprezece și patruzeci și cinci de minute.

— Comisarul se poate întoarce dintr-o clipă în alta. Comandă o mașină și vom discuta pe autostradă.

— Pe autostradă? tresări Jessie. Nu, Lije!

Bărbatul căută să vorbească pe un ton cât mai liniștitor:

— Jessie, nu trebuie să fii superstițioasă. Pe expres nu poți merge în halul în care ești acum. Fii fată cuminte și calmează-te, altfel nu vom putea traversa nici sala comună. O să-ți aduc niște apă.

Ea își șterse fața cu o batistă umedă și constată cu tristețe:

— Vai, mi s-a luat tot fardul!

— Nu trebuie să-ți faci griji în privința asta, o liniști Baley. Daneel, ce s-aude cu mașina?

— Ne așteaptă, partenere Elijah.

— Haide, Jessie.

— Stai! Stai puțin, Lije. Trebuie să-mi aranjez cumva fața.

— Nu mai contează acum.

Ea însă se împotrivi.

— Te rog! Nu pot trece în felul ăsta prin sala comună. Nu va dura nicio secundă.

Bărbatul și robotul așteptară – Baley încleștând și descleștând convulsiv pumnii, iar R. Daneel impasibil.

Jessie își răscoli prin poșetă în căutarea instrumentelor necesare. (Cândva, Baley declarase cu solemnitate că dacă exista vreun obiect care să fi rezistat progresului tehnologic încă din timpurile medievale, acela nu putea fi decât poșeta femeilor. Nici chiar înlocuirea cataramelor metalice cu închizători magnetice nu avusese succes.) Jessie scoase o oglinjoară și cosmetitrusa argintie pe care Baley i-o cumpăraseră la aniversarea ei, cu trei ani în urmă.

Cosmetitrusa avea câteva orificii și femeia le folosi pe rând. Toate, cu excepția sprayului final, erau invizibile. Le întrebuiță cu acea delicatețe a controlului și finețe a atingerii care păreau să fie innăscute la femei, chiar și în momentele de maximă tulburare.

Mai întâi fondul de ten subțire și uniform, care camuflă asperitățile și lucirile pielii, lăsând în urmă nuanța vag aurie despre care Jessie învățase din experiență îndelungată că era cea mai potrivită pentru culorile naturale ale părului și ochilor ei. Apoi o ușoară atingere cu bronz pe frunte și bărbie, puțin roșu pe ambii obraji, estompându-se treptat spre articulația maxilarului, și albastru delicat pe pleoapele superioare și în lungul lobilor urechilor. În cele din urmă, aplicarea de roșu-aprins și neted pe buze. Această operație implicase singurul spray vizibil – o ceață rozalie care sclipi fluid în aer, dar se uscă și-și intensifică culoarea în contact cu buzele.

— Așa, făcu Jessie atingându-și cu mișcări scurte părul și părând foarte satisfăcută, cred că asta a fost tot.

Procesul durase mai mult decât secunda invocată,

dar mai puțin de cincisprezece secunde, totuși lui Baley i se păruse interminabil.

— Haide, spuse el.

Femeia de abia avu timp să bage cosmetitrusa în poșetă, înainte de a fi împinsă pe ușă.

* * *

Liniștea stranie a autostrăzii se întindea apăsătoare în ambele părți.

— Dă-i drumul, Jessie, spuse Baley.

Impasibilitatea ce acoperise chipul femeii din clipa în care părăsiseră cabinetul comisarului arată primele fisuri. Se uită la soțul ei și apoi la Daneel într-o tăcere neajutorată.

— Povestește, Jessie, urmă Baley. Te rog! Ai comis vreo crimă? O crimă reală?

— O crimă?

Scutură neînțelegător din cap.

— Ușurel. Fără istericale. Răspunde doar prin da sau nu. Ai... – Baley ezită o clipă – ucis pe cineva?

Expresia de pe fața lui Jessie se transformă brusc în indignare.

— Lije!

— Da, sau nu, Jessie?

— Nu, sigur că nu.

Ghemul apăsător din stomacul lui Baley se relaxă considerabil.

— Ai furat ceva? Ai falsificat date despre rații? Ai atacat pe cineva? Ai distrus proprietatea publică? Vorbește, Jessie!

— N-am făcut nimic... nimic special. Nici nu m-am gândit la așa ceva. Privi peste umăr: Lije, chiar trebuie să stăm aici?

— Nu ne vom clinti până nu terminăm. S-o luăm de la început. Din ce motiv ai venit la birou?

Peste capul plecat al femeii, ochii detectivului îi întâlniră pe ai lui R. Daneel.

Jessie începu să vorbească cu glas scăzut, care câștigă treptat în forță și siguranță.

— Este vorba despre medievaliști, *tu știi*, Lije. Îi auzi vorbind peste tot. Chiar și înainte era așa, pe când eram asistentă dietetician. Ți-o amintești pe Elizabeth Thornbowe? Era medievalistă. Vorbea întruna despre faptul că toate necazurile noastre se datorează Orașului și că lucrurile mergeau mai bine înainte să fi apărut Orașul.

— Eu o întrebam ce o făcea să fie așa de sigură, mai ales după ce ne-am cunoscut noi doi, Lije – mai ții minte cum obișnuiam să stăm de vorbă? –, iar ea îmi cita din pliantele-bobine peste care dai la tot pasul. Știi și tu, de exemplu *Rușinea Orașelor* de individul acela... am uitat cum îl cheamă...

— Ogrinsky, completă absent Baley.

— Așa... numai că, în majoritate, celelalte erau mult mai slabe. După aceea, când m-am măritat cu tine, Lizzy a devenit sarcastică și-mi zicea: „Acum, după ce-ai luat un polițai, cred c-o să fii o adevărată femeie de Oraș.” După aceea, treptat, n-a prea mai vorbit cu mine, eu am părăsit slujba, și asta a fost tot. Cred că multe dintre lucrurile pe care obișnuia să mi le spună erau doar ca să mă șocheze, sau ca s-o facă pe ea să pară un personaj misterios și romantic... Era fată bătrână, știi, nu voia să se mărite niciodată. Mulți medievaliști nu-și găsesc locul, într-un fel sau altul, în lumea noastră. Lije, mai ții minte cum ai spus tu, odată, că uneori oamenii confundă lipsurile lor cu ale societății și vor să schimbe Orașul fiindcă nu știu cum să se schimbe pe ei înșiși?

Baley își amintea, dar remarca aceea i se părea acum insolentă și superficială.

— Revino la subiect, Jessie, spuse el cu blândețe.

— Oricum, continuă ea, Lizzy zicea mereu că va veni o zi când oamenii vor trebui să acționeze uniți. Mai zicea că vina aparține numai spațialilor, fiindcă ei vor să păstreze Pământul slab și decadent. Asta era unul

dintre cuvintele ei favorite: „decadent.” Se uita la meniurile pe care le pregăteam pentru săptămâna viitoare și pufnea: „Decadent, decadent.” Jane Myers obișnuia s-o imite în bucătărie și muream de râs. Elizabeth mai zicea că într-o bună zi vom evada din Orașe, vom reveni la sol și vom rezolva afacerile cu spațialii, care încearcă să ne lege pe vecie de Orașe, băgându-ne roboții pe gât. Atât doar că ea nu le spunea niciodată „roboți”, ci „mașini monstruoase fără suflet”... scuză-mă, Daneel.

— Nu cunosc semnificația adjectivelor pe care le-ai utilizat, Jessie, dar oricum, te scuz. Te rog, continuă.

Baley se foi nemulțumit. Acela era felul de a fi al lui Jessie. Nicio urgență, nicio criză n-o putea determina să relateze o întâmplare altfel decât în modul ei ocolit.

— Elizabeth, urmă Jessie, se exprima mereu de parcă ar fi făcut parte dintr-o organizație foarte mare. Spunea: „La ultima întrunire...”, apoi se oprea și mă privea cumva pe jumătate mândră și pe jumătate speriată, ca și cum pe de o parte ar fi vrut ca eu să-i pun întrebări și în felul acesta să pară importantă, dar pe de altă parte se temea să nu-i pricinuiesc neazuri. Desigur, n-am întrebat-o niciodată. Nu voiam să-i ofer satisfacția asta. Oricum, Lije, după ce m-am măritat cu tine, totul s-a terminat, până...

Se opri.

— Continuă, Jessie, zise Baley.

— Mai ții minte cearta pe care am avut-o? Mă refer la cea despre Izabela.

— Ce-i cu ea?

Detectivul avu nevoie de vreo două secunde ca să-și amintească faptul că acela era prenumele întreg al lui Jessie și că nu constituia o referire la altă femeie.

Se întoarse spre R. Daneel, oferind în mod reflex și justificativ o explicație.

— Numele întreg al lui Jessie este Jezebel, dar ei nu-i place și nu-l folosește.

R. Daneel încuviință cu gravitate din cap și Baley se gândi: „Sfinte Iosafat, de ce trebuie să-mi fac griji despre *eu*?”

— Pe mine m-a tulburat mult, Lije, spuse Jessie. Realmente m-a tulburat. Cred că era o prostie din partea mea, dar mă gândeam întruna la cuvintele tale. Mai ții minte? Că Izabela era de fapt o femeie conservatoare, care lupta pentru tradițiile strămoșilor ei, împotrivindu-se obiceiurilor străinii aduse de noii veniți. La urma urmelor, *eu* însămi eram Izabela și dintotdeauna...

Tăcu, căutându-și cuvintele, iar Baley o ajută:

— Te-ai identificat cu ea?

— Da, aprobă femeia apoi clătină din cap aproape imediat și-și feri ochii. Desigur, nu complet și nici literal, ci, mai degrabă, așa cum credeam că a fost ea. De fapt, eu nu eram așa.

— Știu toate astea, Jessie, nu fi prostuță.

— Mă gândeam totuși mult la ea și, cumva, am ajuns să-mi spun că situația din prezent este la fel ca pe timpuri. Vreau să zic că noi, pământeni, avem tradițiile noastre vechi, pe când spațialii vin cu tot soiul de chestii noi și încearcă să le încurajeze pe cele pe care ne chinuim să le implementăm, așa că poate că medievaliștii aveau dreptate. Poate că *ar fi trebuit* să revenim la tradițiile noastre vechi și bune. De aceea am căutat-o pe Elizabeth.

— Continuă.

— Ea mi-a zis că habar n-avea despre ce vorbeam și, în plus, eram soție de polițai. I-am replicat că n-avea nicio legătură cu asta și în cele din urmă a spus că, bine, va discuta cu cineva, iar peste o lună a venit la mine și mi-a zis că era în regulă, iar de atunci m-am alăturat lor și am participat la întruniri.

— Și nu mi-ai spus niciodată..., o privi trist Baley.

Glasul lui Jessie tremură:

— Îmi pare rău, Lije.

— Faptul că-ți pare rău nu rezolvă cu nimic lucrurile. Vreau să știu însă despre întruniri. În primul rând, unde se țineau?

Detectivul era cuprins de un val de detașare, un fel de amortire a emoțiilor. Acum era limpede că tot ce încercase să nu creadă era perfect adevărat. Dintr-un anumit punct de vedere, se simțea ușurat că nesiguranța îi pierise.

— Aici, jos, răspunse Jessie.

— „Aici, jos”? Adică, în locul ăsta? Ce vrei să spui?

— Nu chiar în locul ăsta, dar pe autostrăzi. De aceea n-am vrut să coborâm acum. Era un loc excelent pentru întâlniri. Ne adunam...

— Câți?

— Nu știu exact. Șaizeci-șaptezeci... Eram doar un fel de filială locală. Aveam scaune pliante, bufet, și cineva ținea un discurs, de cele mai multe ori despre viața minunată din trecut și despre felul în care vom scăpa de monștri, adică de roboți și de spațiali. De fapt, discursurile erau cam plictisitoare, fiindcă spuneau toate cam aceleași lucruri. Pur și simplu, trebuia să le îndurăm. Cel mai important însă era sentimentul plăcut de a ne aduna laolaltă și a ne simți importanți. Făceam jurăminte și aveam semnale secrete, cu care să ne salutăm în locurile publice.

— N-ați fost niciodată întrerupți? N-a trecut nicio mașină de poliție sau de pompieri?

— Nu. Niciodată.

— Nu este ceva neobișnuit, Elijah? interveni R. Daneel.

— Poate că nu, răspunse Baley gânditor. Există unele pasaje laterale care practic nu sunt utilizate niciodată, dar nu-i deloc simplu să le găsești. Asta-i tot ce făceați la întruniri, Jessie? Țineți discursuri și vă jucați de-a conspiratorii?

— Da, asta era tot. Uneori mai și cântam. Și, bineînțeles, mâncam. Nu mare lucru. De obicei, aveam

sandvișuri și sucuri.

— În cazul ăsta, spuse aproape brutal Baley, ce te neliniștește?

Jessie se înfioră.

— Ești furios.

— Te rog, făcu bărbatul cu o răbdare de fier, răspunde-mi la întrebare. Dacă totul a fost atât de inofensiv pe cât îl prezinți, de ce ai fost atât de panicată în ultimele treizeci și șase de ore?

— Am crezut că-ți vor face rău, Lije. Pentru numele lui Dumnezeu, de ce te comporți ca și cum n-ai înțelege? Ți-am explicat doar!

— Nu, nu mi-ai explicat. Nu încă. Mi-ai povestit că faci parte dintr-o mică societate secretă, inofensivă, unde se servesc prăjiturile și cafea. N-ați făcut niciodată demonstrații fățișe? N-ați distrus roboți? N-ați declanșat răzmerițe? N-ați ucis oameni?

— *Niciodată!* Lije, n-aș fi făcut nimic din toate astea. N-aș fi rămas cu ei, dacă ar fi încercat așa ceva.

— Ei bine, atunci de ce ai spus că ai făcut ceva îngrozitor? De ce te aștepti să fii trimisă la închisoare?

— Păi... Păi, ei obișnuiau să vorbească despre ziua când vor supune guvernanții la presiuni. Deocamdată, ne organizam și după aceea aveau să urmeze greve generale și încetări ale lucrului. Puteam sili conducerea să interzică toți roboții și să-i facă pe spațiali să plece acolo de unde veniseră. Mie mi se părea că sunt numai vorbe în vânt, până când a început chestia asta – mă refer la tine și Daneel. Atunci s-a declarat: „Acum vom intra în acțiune” și „Vom oferi un exemplu prin intermediul lor și vom stopa imediat invazia roboților”. Se discuta despre asta chiar în Personal, fără să se știe despre cine era vorba. Eu însă am știut că-i vorba despre tine. Imediat am știut.

Glasul i se frânse. Baley se înmuie.

— Haide, Jessie. N-a fost, de fapt, nimic. Doar vorbe. Vezi și singură că nu s-a întâmplat nimic.

— Am fost atât de spe... spe... speriată. Și m-am gândit că și *eu* fac parte din asta. Dacă vor urma crime și distrugeri, *tu* ai putea fi ucis, și Bentley, și, cumva, ar fi fost vi... vina mea, pentru c-am participat la așa ceva și ar trebui să fiu trimisă la închisoare.

Detectivul așteptă să-și potolească suspinele. O cuprinse cu brațul după umeri și se uită cu buzele strânse spre R. Daneel, care-l privea calm.

— Jessie, spuse Baley, vreau acum să te gândești cu atenție și să-mi spui cine conducea grupul vostru.

Femeia se mai liniștise și-și tampona colțurile ochilor cu batista.

— Șeful era un bărbat, Joseph Klemin, dar presupun că el nu era de fapt vioara întâi. N-avea mai mult de 1,62 m înălțime și cred că era realmente ținut sub papuc la el acasă. Nu cred c-ar putea face rău cuiva. N-o să-l arestezi, nu-i așa, Lije? N-o să-l arestezi, pentru că l-am deconspirat eu?

Jessie părea neliniștită de propria ei vinovăție.

— Deocamdată n-o să arestez pe nimeni. Klemin cum își primea instrucțiunile?

— Nu știu.

— La întâlnirile voastre nu participau și străini? Înțelegi la ce mă refer – barosani din Cartierul General Central?

— Uneori veneau străini, ca să țină discursuri, dar nu prea des, de cel mult două ori pe an.

— Îți mai amintești vreun nume?

— Nu. Întotdeauna erau prezentați ca „unul dintre noi” sau „un prieten din Jackson Heights”, ori altfel.

— Am înțeles. Daneel?

— Da, Elijah.

— Descrie persoanele pe care crezi că le-ai identificat. Vom vedea dacă Jessie le poate recunoaște.

R. Daneel parcurse lista cu o exactitate riguroasă. Jessie ascultă cu o expresie uluită pe măsură ce categoriile de caracteristici fizice se prelungeau și clătină

din cap tot mai fermă.

— Zadarnic, zadarnic! plânse ea. Cum să-mi amintesc? Nu-mi pot aminti pe niciunul dintre ei. Nu pot...

Se opri și căzu pe gânduri, apoi întrebă:

— Ai spus că unul dintre ei este fermier de enzime?

— Francis Clousarr, răspunse R. Daneel, lucrează la „New York Enzime”.

— Îmi aduc aminte că, odată, când a vorbit un invitat, eu am stat întâmplător în primul rând și, ocazional, dinspre el venea un iz – dar nu mai mult de un iz – de enzime brute. Înțelegi ce vreau să spun? Singurul motiv pentru care-mi amintesc este că în ziua aceea nu mă simțeam prea bine cu stomacul și mirosul mă deranja destul de tare. A trebuit să mă ridic și să mă mut mai în spate și, desigur, n-am putut să explic despre ce era vorba. A fost foarte stânjenitor. Poate că el este bărbatul la care vă referiți. La urma urmelor, când lucrezi toată ziua cu enzime, mirosul ajunge să-ți intre în haine.

Strâmbă din nas.

— Nu mai ții minte cum arăta? întrebă Baley.

— Nu, răspunse ea ferm.

— În regulă, atunci. Uite cum stă treaba, Jessie. O să te duc la maică-ta. Bentley va sta cu tine și niciunul dintre voi nu va părăsi Secțiunea. Ben poate să nu se ducă la școală și voi aranja ca mesele să vă fie aduse în apartament, iar coridoarele din jur să fie supravegheate de poliție.

— Și tu? tremură Jessie.

— Eu nu voi fi în primejdie.

— Cât timp va dura asta?

— Nu știu. Poate doar o zi sau două.

Cuvintele nu-i sunară convingător nici lui însuși.

Baley și R. Daneel reveniră doar ei pe autostradă. Expresia pământeanului era întunecată și gânditoare.

— Se pare, spuse el în cele din urmă, că avem de-a

face cu o organizație construită pe două niveluri: un nivel de bază lipsit de un program specific, destinat doar pentru a asigura susținerea maselor în cazul unei eventuale lovituri, și o elită mult mai redusă numeric, pe care trebuie s-o găsim. Grupurile de operă bufă despre care vorbea Jessie pot fi ignorate.

— Aceasta, rosti R. Daneel, cu condiția să considerăm adevărată relatarea lui Jessie.

— Apreciez, replică Baley rigid, că relatarea ei poate fi acceptată ca perfect adevărată.

— Așa se pare, încuviință R. Daneel. Cerebro-impulsurile ei nu indică o predispoziție patologică spre minciună.

Detectivul întoarse o privire ofensată spre robot.

— Mi se pare firesc. Și nici nu va fi necesar să-i pomenim numele în rapoarte. Ai înțeles?

— Dacă așa dorești, partenere Elijah, vorbi calm R. Daneel, mă voi conforma, dar raportul nostru nu va fi nici complet, nici exact.

— Poate că așa-i, zise Baley, dar urmările nu vor fi grave. Jessie a venit la noi cu informațiile pe care le deținea și dacă-i menționăm numele înseamnă s-o introducem în baza de date a poliției. Nu vreau așa ceva.

— Într-un asemenea caz, de acord, cu condiția de a fi siguri că nu mai rămâne nimic de aflat.

— În privința ei, nu mai rămâne absolut nimic. Ți-o garantez.

— Ai putea explica atunci de ce cuvântul „Jezebel”, simpla pomenire a unui nume, a fost suficient să o determine să își abandoneze convingerile anterioare și să adopte un alt set de convingeri? Motivația mi se pare obscură.

Străbăteau încet coridorul lung și curbat.

— E greu de explicat, făcu Baley. Jezebel este un nume mai rar și a aparținut cândva unei femei cu o reputație foarte proastă. Soția mea a fost încântată de acest lucru, deoarece îi oferea sentimentul indirect de

moralitate dubioasă, care compensa viața ei de o corectitudine uniformă.

— Dar de ce ar trebui ca o femeie care respectă legea să își dorească să aibă o moralitate dubioasă?

Baley aproape că zâmbi.

— Femeile rămân femei, Daneel. Oricum, eu am făcut o mare prostie. Într-un moment de iritare, am insistat că personajul istoric Izabela nu a fost mai imoral ca alte femei, ba, dimpotrivă, a fost o soție virtuoaasă. Am regretat mereu ieșirea aceea.

S-a dovedit că o făcusem pe Jessie extrem de nefericită. Îi răpisem o satisfacție ce nu putea fi înlocuită. Bănuiesc că acțiunile ei ulterioare au constituit modalitatea prin care a vrut să se răzbune. Cred c-a vrut să mă pedepsească, angajându-se într-o activitate pe care știa că n-o voi aproba. Nu spun că dorința a fost una conștientă.

— O dorință poate să fie altfel decât conștientă? Nu este un paradox?

Baley îl privi pe robot și se simți cuprins de disperare față de încercarea de a explica mintea subconștientă. De aceea, se mulțumi să continue:

— În plus, Biblia are o influență mare asupra gândirii și sentimentelor oamenilor.

— Ce este „Biblia”?

Pentru o clipă, detectivul fu surprins, apoi se simți uimit de faptul că îngăduise să se lase surprins. Știa că spațialii trăiau în conformitate cu o filosofie personală complet mecanicistă, iar R. Daneel putuse avea acces doar la cunoștințele lor și nimic în plus.

— Este cartea sacră pentru aproximativ jumătate din populația Pământului, răspunse el scurt.

— Nu pricep înțelesul adjectivului „sacru” în cazul de față.

— Am vrut să spun că este extrem de respectată. Dacă sunt corect interpretate, diverse părți ale ei conțin un cod de comportament pe care mulți îl consideră cel

mai adecvat pentru fericirea finală a omenirii.

R. Daneel păru să reflecteze.

— Codul acesta este încorporat în legile voastre?

— Mă tem că nu. Este un cod care nu poate fi impus în mod legal. El trebuie respectat în mod firesc de toți indivizii, din convingerea lor de a acționa ca atare. Dintr-un anumit punct de vedere, este superior oricărei legi posibile.

— Poate să fie superior legii? Nu este o contradicție?

Baley rânji strâmb.

— Vrei să-ți reproduc un pasaj din Biblie? Ai fi curios să-l auzi?

— Te rog.

Detectivul încetini mașina și opri, apoi rămase câteva clipe cu ochii închiși, amintindu-și. I-ar fi plăcut să folosească limba arhaică și sonoră a Bibliei medievale, dar pentru R. Daneel ar fi sunat a păsărească.

Începu ca și cum ar fi relatat un episod contemporan, în loc să dezgroape o istorie din trecutul cel mai îndepărtat al omenirii:

— „Iar Iisus s-a dus la Muntele Măslinilor. Dar dimineața iarăși a venit în templu, și tot poporul venea la El; și El, șezând, îi învăța. Și au adus la El fariseii și cărturarii pe o femeie, prinsă în adulter și, așezând-o în mijloc, au zis Lui: «Învățătorule, această femeie a fost prinsă asupra faptului de adulter; iar Moise ne-a poruncit în Lege ca pe unele ca acestea să le ucidem cu pietre. Dar Tu ce zici?»”

„Și aceasta ziceau, ispitindu-L, ca să aibă de ce să-L învinuiască. Iar Iisus, plecându-Se în jos, scria cu degetul pe pământ. Și stăruind să-L întrebe, El S-a ridicat și le-a zis: «Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra asupra ei.»”

„Iarăși plecându-Se, scria pe pământ. Iar ei auzind aceasta și muștrați fiind de cuget, ieșeau unul câte unul, începând de la cei mai bătrâni și până la cei din

urmă, și a rămas Iisus singur și femeia, stând în mijloc. Și ridicându-se Iisus și nevăzând pe nimeni decât pe femeie, i-a zis: «Femeie, unde sunt pârașii tăi? Nu te-a osândit niciunul?»

„Iar ea a zis: «Niciunul, Doamne.»”

„Și Iisus i-a zis: «Nu te osândesc nici Eu. Mergi; de acum să nu mai păcătuiești.»”

R. Daneel ascultă cu atenție, apoi întreabă:

— Ce este „adulter”?

— Nu contează prea mult. Era un delict, iar pe vremea aceea pedeapsa acceptată pentru acest delict era lapidarea – adică vinovatul era lovit cu pietre, până murea.

— Iar femeia era vinovată?

— Da.

— Atunci de ce n-a fost lapidată?

— Niciunul dintre acuzatori n-a simțit c-o mai poate lovi după ce a auzit cuvintele lui Iisus. Parabola aceasta are scopul de a arăta că există ceva superior justiției cu care ai fost tu programat. Există un impuls uman numit „milă”, un act numit „iertare”.

— Nu sunt familiarizat cu acești termeni, partenere Elijah.

— Știu, murmură Baley, știu.

Porni brusc mașina și accelerează sălbatic, fiind apăsător cu putere de spătarul capitonat al scaunului.

— Unde mergem? întreabă R. Daneel.

— În orașul enzimelor, ca să aflăm adevărul de la conspiratorul Francis Clousarr.

— Ai o metodă pentru aceasta, Elijah?

— Eu nu, dar tu ai, Daneel. Una simplă.

Mașina goni prin coridor.

15. Arestarea unui conspirator

Baley simțea aroma vagă a orașului enzimelor sporind, devenind tot mai pătrunzătoare. El n-o considera la fel de neplăcută pe cât apreciau alții, de exemplu Jessie, ba chiar putea spune că o agrea. Avea conotații plăcute.

De fiecare dată când simțea mirosul de enzime brute, alchimia percepțiilor senzoriale îl readucea cu mai bine de trei decenii în trecut. Avea din nou zece ani și-l vizita pe unchiul Boris, care era fermier de enzime. Întotdeauna, unchiul Boris avea o mică provizie de delicatese din enzime: prăjiturile, bomboane din ciocolată umplute cu lichid dulce sau pesmeți dulci de forma unor căței și pisici. Deși copil, Baley știa că unchiul Boris n-ar fi trebuit să aibă toate dulciurile acelea pentru a le dărui și de aceea le mânca tăcut, într-un colț, cu spatele spre mijlocul odăii. Le mânca repede, de teamă să nu fie prins.

Din motivul acela parcă aveau un gust și mai bun.

Bietul unchi Boris! Murise în urma unui accident. Lui Baley nu i se spusese niciodată cum se petrecuseră lucrurile, iar el plânsese amar, deoarece crezuse că unchiul Boris fusese arestat pentru că furase enzime. Se așteptase să fie el însuși arestat și executat. După mulți ani, scotocise cu precauție prin dosarele de poliție și aflase adevărul. Unchiul Boris căzuse sub șenilele unui transportor. Fusese un final dezamăgitor pentru un mit romantic.

Cu toate acestea, mitul îi reînvia în minte la fiecare

adiere, oricât de fugară, de enzime brute.

* * *

Orașul enzimelor nu era numele oficial pentru nicio parte a Orașului New York; nu putea fi descoperit în niciun dicționar geografic și pe nicio hartă oficială. Ceea ce oamenii numeau „orașul enzimelor”, pentru serviciile poștale nu era altceva decât zona ce cuprindea sectoarele Newark, New Brunswick și Trenton – o bandă lată peste medievalul stat american New Jersey, presărată cu cartiere rezidențiale, mai ales în Newark Center și Trenton Center, dar alocată în mod special fermelor multistratificate, în care se dezvoltau și multiplicau o mie de varietăți de enzime.

O cincime din populația Orașului New York lucra în fermele de enzime, iar altă cincime activa în industriile subsidiare. Începând cu munții de lemn și celuloză care erau transportați în Oraș din codrii încălciți ai râului Allegheny^[14], continuând cu cuvele de acid care-i hidrolizau în glucoză, cu încărcăturile de azotat de potasiu și fosfați, care erau aditivii cei mai importanți, și ajungând la recipientele de materii organice furnizate de laboratoarele chimice – totul se rezuma la un singur imperativ: enzime, tot mai multe enzime!

Fără enzime, șase dintre cele opt miliarde de locuitori ai Pământului ar fi murit de foame într-un an.

Baley simți un fior rece la gândul acela. Cu trei zile în urmă, posibilitatea existase la fel de real ca și acum, dar cu trei zile în urmă nici măcar nu s-ar fi gândit la ea.

Ieșiră de pe autostradă printr-un pasaj care-i aduse la periferia din Newark. Străzile slab populate, flancate pe ambele părți de clădirile monotone ale fermelor, ofereau puține motive pentru a reduce viteza.

— Cât este ora, Daneel? întrebă Baley.

— Șaisprezece și cinci minute.

— În cazul acesta, va fi la slujbă – dacă lucrează în

schimbul de zi.

Detectivul parcă într-un loc rezervat pentru livrări și blocă comenzile mașinii.

— Aceasta este deci „New York Enzime”? întrebă robotul.

— O parte din fermă.

Pătrunseră într-un coridor în lungul căruia, pe ambii pereți, se înșiruiau uși. La primul cot, o recepționeră îi întâmpină surâzător:

— Pe cine doriți să vedeți?

— Poliția, răspunse Baley arătându-și legitimația. În „New York Enzime” lucrează un anumit Francis Clousarr?

Fata păru tulburată.

— Pot verifica.

Își conectă centrala la un fir etichetat vizibil „Resurse umane” și buzele i se mișcară ușor, deși nu se auzi niciun sunet.

Baley cunoștea prea bine utilizarea laringofoanelor, care traduceau în cuvinte mișcările practic imperceptibile ale laringelui, și interveni:

— Vorbește cu glas tare, te rog! Doresc să te aud.

Cuvintele ei deveniră audibile, dar se distinseseră numai:

— ... că-i polițist, domnule.

Printr-o ușă apăru un bărbat smead, elegant îmbrăcat. Avea o mustată subțire și un început de pleșuvie. Le zâmbi binevoitor și se prezentă:

— Sunt Prescott, de la Resurse umane. Ce s-a întâmplat, domnule polițist?

Baley îl privi rece și surâsul lui Prescott deveni strâmb.

— Nu aș dori să tulburăm muncitorii, urmă Prescott, deoarece sunt sensibili față de prezența poliției.

— Teribil, nu-i așa? se strâmbă Baley. Clousarr este în clădire?

— Da, domnule polițist.

— Vreau o baghetă, atunci. Iar dacă nu-l găsesc când ajung la destinație, o să discutăm din nou.

Zâmbetul celui-lalt dispăruse complet.

— Vă aduc o baghetă, domnule polițist, murmură el.

* * *

Bagheta de dirijare era programată pentru Departamentul CG, Secțiunea 2. Baley nu știa ce însemna asta în terminologia uzinei, dar nici nu trebuia să știe. Vârful baghetei, un obiect discret, care putea fi ascuns în palmă, se încălzea ușor când era îndreptat în direcția pentru care fusese programată și se răcea imediat ce se schimba orientarea. Căldura sporea odată cu apropierea de destinația finală.

Pentru un novice, bagheta era aproape inutilă din cauza diferențelor mici și rapid schimbătoare de temperatură, însă puțini locuitori ai Orașului erau novici în această privință. Unul dintre cele mai populare și străvechi jocuri ale copilăriei era de-a v-ați ascunselea, desfășurat pe coridoarele de la nivelul școlii, în care se foloseau baghete de dirijare jucării. („Rece sau fierbinte, te poartă-nainte! Baghetele de dirijare sunt marfa cea mai tare!”)

Utilizând bagheta de dirijare, Baley se descurcase printre sute de coloane masive și, ținând una în mână, putea merge pe ruta cea mai scurtă ca și cum ar fi citit traseul pe o hartă.

Când după zece minute intră într-o sală mare, puternic iluminată, vârful baghetei era aproape fierbinte.

Detectivul se adresează muncitorului cel mai apropiat de ușă:

— Francis Clousarr este pe-aici?

Muncitorul indică scurt din cap și Baley porni în direcția arătată. În ciuda epuratoarelor de aer al căror zumzet constituia un zgomot constant de fundal, aici mirosul de enzime era foarte pătrunzător.

Un bărbat se ridicase în capătul opus al sălii și-și scotea șortul. De înălțime mijlocie, avea fața puternic cutată, în ciuda tinereții relative, iar părul abia grizonant. Își șterse fără grabă mâinile mari și noduroase pe un prosop de celtex.

— Eu sunt Francis Clousarr, rosti el.

Baley privi scurt spre R. Daneel. Robotul încuviință din cap.

— Perfect, zise Baley. Există vreun loc pe-aici unde să putem sta de vorbă?

— Poate că există, răspunse Clousarr încet, dar se apropie sfârșitul schimbului. Ce-ar fi s-o lăsăm pe mâine?

— Până mâine se pot întâmpla multe. Mai bine s-o facem acum, replică Baley și-și deschise portofelul, arătându-și legitimația.

Mâinile lui Clousarr nici măcar nu tresăriră în mișcările lente cu care se ștergea. Răspunse aproape indiferent:

— Nu știu care-i sistemul în Departamentul poliției, dar aici programul de masă e al naibii de strict, fără toleranțe. Ori mănânc între 17:00 și 17:45, ori rămân nemâncat.

— E-n regulă, zise Baley. O să aranjez să-ți fie adusă masa.

— I-auzi, i-auzi! comentă Clousarr fără veselie. Ca un adevărat aristocrat, sau un polițai de clasa C. Ce capăt dup-aia? O baie privată?

— Mulțumește-te să răspunzi la întrebări, Clousarr, zise Baley, și păstrează-ți glumele pentru amica ta. Unde putem sta de vorbă?

— Dacă vrei să discutăm, putem merge la cântare. Cum doriți, eu nu comentez...

Baley îl împinse pe Clousarr într-acolo. Incinta balanțelor era pătrată, de un alb antiseptic, cu sistem de climatizare independent și mai eficient decât al sălii vecine, mai mare. Pe pereții ei se înșiruiau balanțe

electronice delicate, închise în casete de sticlă, care puteau fi manipulate numai prin intermediul câmpurilor de forță. În experiențele de laborator din colegiu, Baley utilizase modele ieftine. Unul dintre modele, pe care îl recunosc, putea determina greutatea unui miliard de atomi.

— Nu m-aștept să intre cineva pe-aici, comentă Clousarr.

Baley mârâi afirmativ, apoi se răsuci spre Daneel:

— Vrei să ieși și să anunți să trimită o cină aici? Și, dacă nu te deranjează, așteapt-o afară.

Îl privi pe robot ieșind, apoi se adresă lui Clousarr:

— Ești chimist?

— Sunt zimolog, dacă nu vă supărați.

— Care-i diferența?

Clousarr îl privi superior.

— Chimistul mestecă-n supă, operează direct în duhoare. Zimologul este cel care ajută menținerea în viață a câtorva miliarde de oameni. Sunt specialist în cultura enzimelor.

— Bine.

Zimologul continuă:

— Laboratorul ăsta ține-n viață „New York Enzyme”. Nu există o zi, nu există nici măcar o oră în care, în cazanele noastre, să n-avem culturi din toate tulpinile de enzime existente în companie. Noi verificăm și ajustăm cerințele factorului alimentar, și ne asigurăm că se dezvoltă corespunzător. Aducem modificări genetice, dezvoltăm tulpini noi și le sortăm prin eliminare, le depistăm proprietățile și remodelăm.

Acum vreo doi ani, când new yorkezii au început să capete căpșuni iarna, a fost vorba despre o cultură specială de enzime cu culoare autentică și doar un minimum de aditiv aromat. A fost realizată chiar aici, în sala asta.

Acum douăzeci de ani, *Saccharomyces olei Benedictae* nu era decât o tulpină pipernicită, cu un

gust oribil de grăsime, care nu era bună la nimic. Nu și-a pierdut complet gustul de seu, dar conținutul de grăsimi a fost crescut de la 15% la 87%. Dacă ați fost azi pe expres, să știți că acolo se folosește exclusiv vaselină tip S. O. *Benedictae*, tip AG-7. Realizată chiar aici, în sala asta. Așa că nu-mi ziceți „chimist”. Sunt zimolog!

Fără să vrea, Baley bătu în retragere în fața orgoliului înverșunat al celuilalt.

— Unde ai fost aseară între orele 18 și 20? întrebă el direct.

— M-am plimbat, strânse Clousarr din umeri. După cină, îmi place să mă plimb.

— Ai vizitat vreun prieten? Ai fost la subeterice?

— Nu. Pur și simplu, m-am plimbat.

Baley strânse din buze. O vizită la subeterice ar fi adus o consemnare în cardul de rații al lui Clousarr. Întâlnirea cu un prieten ar fi implicat menționarea unui nume și o verificare încrucișată.

— Prin urmare, nu te-a văzut nimeni?

— Poate că m-o fi văzut cineva. Nu știu. Eu n-am remarcat pe nimeni.

— Dar cu o seară în urmă?

— La fel.

— N-ai niciun alibi pentru niciuna dintre seri?

— Dacă aș fi săvârșit vreun delict, domnule polițist, aș fi avut grijă să-mi fabric un alibi. Pentru ce să fi avut nevoie de unul?

Baley nu-i răspunse, ci-și consultă carnețelul.

— Ai compărut o dată în fața instanței. Incitare la revoltă.

— Așa este. Un R. m-a împins, trecând pe lângă mine, și l-am răsturnat. Asta-nseamnă „incitare la revoltă”?

— Tribunalul așa a apreciat. Ai fost condamnat și amendat.

— Și cu asta, gata, nu? Sau vreți să m-amendați din nou?

— Alaltăseară, la un magazin de pantofi din Bronx a fost cât pe aici să se declanșeze o răzmeriță. Ai fost văzut acolo.

— De către cine?

— La ora respectivă, urmă Baley, aici ar fi trebuit să fii la cină. Alaltăseară ai cinat?

Clousarr ezită, apoi clătină din cap.

— Am avut probleme cu stomacul. Enzimele ne mai afectează uneori, chiar și pe noi, veteranii.

— Aseară a fost cât pe aici să se declanșeze o răzmeriță în Williamsburg și ai fost zărit *și acolo*.

— De către cine?

— Negi că ai fost prezent în ambele ocazii?

— Deocamdată nu am ce să neg. Unde anume, cu exactitate, s-au produs aceste incidente și cine afirmă că m-ar fi văzut?

Baley îl fixă cu privirea pe zimolog.

— Cred că știi foarte bine despre ce vorbesc. Cred că ești un personaj important dintr-o organizație medievalistă clandestină.

— Domnule polițist, nu vă pot opri să credeți orice doriți, dar ipotezele nu sunt dovezi. Poate știți asta, rânji Clousarr.

— Poate că voi obține chiar acum adevărul de la tine, replică inexpressiv detectivul.

Se apropie de ușă, o deschise și se adresă lui R. Daneel care aștepta nepăsător afară:

— A sosit cina lui Clousarr?

— Vine chiar acum, Elijah.

— Te rog s-o aduci înăuntru.

Peste câteva clipe, R. Daneel intră, purtând o tavă metalică compartimentată.

— Pune-o în fața domnului Clousarr, Daneel, zise Baley.

Se apropie după aceea de unul dintre taburetele înșiruite în lungul peretelui cu balanțe și-și încrucieșă picioarele, legănând ritmic din unul. Îl privi pe Clousarr

tresărind rigid, când R. Daneel lăsă tava pe taburetul de lângă el.

— Domnule Clousarr, spuse detectivul, ți-l prezint pe partenerul meu, Daneel Olivaw.

— Încântat de cunoștință, Francis, întinse Daneel mâna.

Clousarr nu răspunse nimic și nici nu schiță gestul de a strânge mâna lui Daneel. Robotul își menținu poziția cu brațul întins și zimologul începu să se înroșească la față.

— Ești nepoliticos, domnule Clousarr, vorbi încet Baley. Ești prea mândru ca să dai mâna cu un polițist?

— Dacă nu vă supărați, mi-e foame, mormăi Clousarr.

Deplie o furculiță din briceagul multifuncțional pe care-l scoase din buzunar și se așeză, cu ochii aplecați asupra mâncării.

— Daneel, spuse Baley, cred că amicul nostru este ofensat de atitudinea ta rece. Ești cumva supărat pe el?

— Cătuși de puțin, Elijah, răspunse R. Daneel.

— Atunci dovedește-i că nu există resentimente. Cuprinde-i umerii cu brațul.

— Cu plăcere, zise R. Daneel și păși înainte.

— Ce-i asta? lăsă Clousarr furculița din mână. Ce se-ntâmplă?

Senin, R. Daneel întinse brațul.

Clousarr i-l lovi cu putere, împingându-l de lângă el.

— La dracu', nu m-atinge!

Sări în sus și în lateral, iar tava cu mâncare se dezechilibra și căzu pe podea, zăngănind și răsturnându-și conținutul.

Privindu-l atent, Baley încuviință scurt din cap spre R. Daneel, care continuă să avanseze către zimologul care se retrăgea. Baley trecu în fața ușii.

— Ia creatura asta de pe mine! răcni Clousarr.

— Nu-i frumos cum vorbești, zise Baley calm. Omul acesta este partenerul meu.

— Ba-i un blestemat de robot! zbieră Clousarr.

— Îndepărtează-te, Daneel, spuse prompt Baley.

R. Daneel se retrase câțiva pași și rămase tăcut lângă ușă, imediat îndărătul lui Baley. Gâfâind greoi și încleștând pumnii, Clousarr îl înfruntă pe detectiv.

— Ia zi, inteligentule, făcu Baley, ce te face să crezi că Daneel ar fi robot?

— Oricine își poate da seama!

— Afirmatia asta o lăsăm pe seama experților. Deocamdată însă cred c-o să ne faci o vizită la Secție, Clousarr. Vrem să ne explici exact de unde ai știut că Daneel este robot. Și multe altele, amice, multe altele... Daneel, ieși și ia legătura cu comisarul. Cred că de-acum a ajuns acasă. Spune-i să vină la birou. Spune-i că am pe cineva care de abia așteaptă să fie interogat.

R. Daneel părăsi incinta.

— Ce te animă pe tine, Clousarr?

— Doresc un avocat.

— O să-l capeți. Până atunci, spune-mi și mie care-i motivația voastră, a medievaliștilor?

Clousarr își feri ochii, păstrând o tăcere încăpățânată.

— Sfinte Iosafat, omule, exclamă Baley, noi știm totul despre tine și despre organizația voastră. Nu-i o cacealma. Pentru propria mea curiozitate, spune-mi doar atât: ce *doriți* voi, medievaliștii?

— Înapoi la sol, mormăi înfundat Clousarr. Simplu, nu?

— Ușor de zis, comentă detectivul, dar nu la fel de ușor de realizat. Cum va hrăni solul opt miliarde de oameni?

— Am zis eu că asta trebuie să se realizeze peste noapte, sau într-un an? Sau într-un secol? Pas cu pas, domnule polițist. Nu contează cât va dura, dar haide să ieșim din cavernele astea în care trăim. Haide să ieșim în aerul curat!

— *Tu* ai fost vreodată în aerul curat?

Zimologul se foi.

— De acord, m-au nenorocit și pe mine, dar încă nu i-au distrus pe copii. Prunci se nasc mereu. Scoateți-i afară, pentru numele lui Dumnezeu! Lăsați-i să se bucure de spațiu, de cerul liber și de soare. Dacă va fi nevoie, vom reduce populația, treptat.

— Cu alte cuvinte, să revenim la un trecut imposibil. (Baley nu-și dădea seama de ce argumenta, atât doar că simțea o febră stranie ce-i ardea în vene.) Să ne ntoarcem la sămânță, la ovul, la uter. De ce să nu avansăm? Nu reduceți populația Terrei, ci folosiți-o pentru export. Reveniți la sol, dar la solul altor planete. Colonizați!

Clousarr râse răgușit.

— Pentru ca să obținem alte Lumi Exterioare? Alți spațiali?

— Nu va fi așa. Lumile Exterioare au fost înființate de pământeni care sosiseră de pe o planetă care nu avea Orașe, de pământeni individualiști și materialști. Calitățile acelea au fost duse la o extremă nesănătoasă. Acum putem porni colonizarea dintr-o societate care a dus cooperarea, dacă nu și altceva, prea departe. Acum mediul și tradiția pot interacționa, formând o nouă cale de mijloc, distinctă atât de vechiul Pământ, cât și de Lumile Exterioare. Ceva mai nou și mai bun.

Știa prea bine că repeta spusele lui Fastolfe, dar cuvintele îi ieșeau din gură ca și cum el însuși le-ar fi gândit de ani de zile.

— Prostii! exclamă Clousarr. Să colonizezi planete pustii, când ai propria ta planetă la îndemână? Ce idioți ar încerca asta?

— Mulți. Și n-ar fi deloc idioți. Ar avea la dispoziție roboți care să-i ajute.

— Nu, rosti Clousarr apăsător. Niciodată! Fără roboți!

— De ce nu, pentru Dumnezeu? Nici eu nu mă dau în vânt după ei, dar n-o să-mi fac singur rău de dragul unei prejudecăți. De ce ne temem de roboți? Părerea

mea este că vina o poartă o senzație de inferioritate. Noi toți ne simțim inferiori spațialilor și urâm sentimentul acesta de inferioritate. Pentru compensație, trebuie să ne simțim superiori, cumva, undeva, și ne înnebunește faptul că nu ne putem simți superiori măcar față de roboți. Ei par să fie mai buni decât noi – dar *nu sunt*. Asta-i ironia sorții!

Detectivul simțea că-i clocotește sângele, pe măsură ce vorbea.

— Să-l luăm de exemplu pe Daneel, alături de care am fost mai mult de două zile. Este mai înalt decât mine, mai puternic, mai arătos. Practic arată leit ca un spațial. Are o memorie mai bună și știe mai multe lucruri. Nu trebuie să doarmă ori să mănânce. Nu este încercat de boli, panică, iubire sau vinovăție.

Dar în același timp este o mașină. Pot face cu el orice doresc, la fel cum pot face orice doresc cu microbalanța aceasta. Dacă lovesc microbalanța, ea nu va replica. Nici Daneel nu va replica. Îi pot porunci să tragă cu blasterul asupra sieși și o va face.

Noi nu putem construi nici măcar un robot care să fie egal cu un om în aspectele ce contează, cu atât mai puțin să-i fie superior. Nu putem să creăm un robot cu simțul frumuseții, eticii sau religiei. Nu există nicio cale prin care să putem ridica un creier pozitronic cu un centimetru deasupra nivelului materialismului perfect.

Nu putem, la naiba! Nu putem atâta timp cât nu înțelegem care ne sunt motivațiile mentale. Nu putem atâta timp cât există lucruri pe care știința nu le poate măsura. Ce sunt frumusețea, bunătatea, arta, iubirea sau Dumnezeu? Ne clătinăm de-a pururi pe muchia necunoscutului și încercăm să înțelegem ceea ce nu poate fi înțeles. Asta ne conferă calitatea de oameni.

Creierul unui robot trebuie să fie finit, altfel n-ar putea fi construit. Trebuie calculat până la ultima zecimală și de aceea are un sfârșit. Sfinte Iosafat, de ce te temi? Un robot poate să arate ca Daneel, să arate ca

un zeu, dar să nu fie mai uman decât o bucată de lemn. Nu-ți dai seama de asta?

Zimologul încercase să-l întrerupă de câteva ori, dar nu izbutise s-o facă, copleșit de torentul furios al lui Baley. Acum, când detectivul se oprișe, pur și simplu epuizat emoțional, Clousarr murmură slab:

— Un polițai devenit filosof... Ce chestie!

* * *

R. Daneel reveni în incinta balanțelor.

Baley îl privi și se încruntă, pe de o parte din cauza mâniei care încă nu se destrămasese, pe de o parte datorită altei iritări.

— De ce-ai întârziat atâta?

— Am avut greutăți în găsirea comisarului Enderby, Elijah, răspunse R. Daneel. Nu l-am găsit acasă, deoarece încă nu plecase de la birou.

Baley își privi ceasul.

— Până la ora *asta*? Ce anume l-a reținut?

— A apărut o problemă. În Departament a fost descoperit un cadavru.

— *Cum?*! Pentru Dumnezeu, al cui?

— Al furierului, R. Sammy.

Baley se înecă, șocat. Se holbă la robot și replică scandalizat:

— Parcă ai zis un „cadavru”.

R. Daneel rectifică prompt:

— Un robot cu creierul complet dezactivat, dacă preferi așa.

Clousarr râse brusc și Baley se răsuci spre el, vorbind răgușit:

— Nicio vorbă de la tine! Ai înțeles?

Scoase blasterul din toc cu un gest semnificativ și Clousarr amuți complet.

— Și ce-i cu asta? reveni detectivul spre R. Daneel. Bun, lui R. Sammy i s-au ars siguranțele. Care-i necazul?

— Comisarul Enderby a fost evaziv, Elijah, dar, deși nu a spus-o în mod direct, impresia mea este că el crede că R. Sammy a fost dezactivat în mod premeditat.

Apoi, pe când Baley căscase ochii mari, R. Daneel adăugă cu gravitate:

— Sau, dacă preferi termenul, a fost „asasinat”.

16. Întrebări privind un motiv

Baley strecură blasterul înapoi în toc, dar rămase cu mâna, discret, pe patul armei.

— Ia-o înainte, Clousarr, spuse el, spre ieșirea B, strada 17.

— N-am mâncat, anunță zimologul.

— Ghinionul tău, mormăi Baley grăbit. Cina ta este pe podea, acolo unde ai răsturnat-o.

— Am dreptul să mănânc.

— Fie vei mânca în celulă, fie vei sări peste o masă. N-o să mori din asta. Dă-i drumul!

Toți trei rămaseră tăcuți pe când se strecurau prin labirintul din „New York Enzime”; Clousarr mergea rigid în față, urmat de detectiv, iar R. Daneel venea în ariergardă.

Abia după ce Baley și R. Daneel semnaseră de ieșire la biroul recepționerei, după ce zimologul completase un formular de învoire și solicitase trimiterea cuiva în incinta balanțelor pentru a face curățenie, după ce ieșiseră din clădire și ajunseseră lângă mașina de poliție, Clousarr spuse:

— Doar o clipă.

Se opri, se întoarse spre R. Daneel și, înainte ca Baley să poată schița vreun gest pentru a-l opri, înaintă și lovi cu toată forța în obrazul robotului.

— Ce dracu'! răcni Baley, smucindu-l violent pe zimolog.

Clousarr nu-i opuse nicio rezistență, ci rânji larg.

— Nu s-a-ntâmplat nimic. Vin cu voi fără nicio

împotrivire, dar am vrut să mă conving singur.

R. Daneel se ferise de lovitură, dar n-o putuse evita complet. Privi acum spre Clousarr; obrazul nu i se înroşise şi nu se zărea nici urmă a impactului.

— Acţiunea ta a fost periculoasă, Francis, spuse el. Dacă nu m-aş fi retras, ți-ai fi rănit cu siguranță mâna. Și așa, regret dacă ți-am pricinuit durere.

Clousarr râse.

— Urcă, Clousarr, rosti Baley. Și tu, Daneel. Treci pe locul din spate, lângă el, și asigură-te că nu se clintește. Nu-mi pasă dacă asta înseamnă să-i rupi mâna. A fost un ordin!

— Ce facem cu Legea 1? întrebă Clousarr batjocoritor.

— Cred că Daneel este îndeajuns de puternic și rapid pentru a te opri fără a-ți pricinui vreun rău, dar n-ar fi nicio pagubă dacă ți-ar rupe vreo mână.

Baley trecu la volan și mașina accelerează. Curentul de aer răvășea părul său și al lui Clousarr, fără să clintească niciun fir din al lui R. Daneel.

Robotul se adresează încetișor zimologului:

— Te temi de roboți deoarece te gândești la slujba ta, domnule Clousarr?

Baley nu se putea întoarce pentru a vedea expresia lui Clousarr, dar fu sigur că era rigidă și dură, de ură, și că bărbatul stătea țeapăn, cât mai departe de R. Daneel.

— Și la slujbele copiilor mei, răspunse Clousarr. Și la slujbele copiilor tuturor oamenilor.

— Sunt sigur că se pot face aranjamente, zise robotul. Dacă, de exemplu, copiii tăi ar accepta pregătirea în vederea emigrării...

— Și tu? pufni Clousarr. Polițistul mi-a vorbit despre emigrare și mi s-a părut că are o bună pregătire specifică roboților. Poate chiar este robot.

— Ajunge! mârâi Baley.

— Un curs de pregătire pentru emigranți, continuă cu glas egal R. Daneel, ar implica securitate, garanția

clasificării și asigurarea unei cariere. Dacă îți faci griji în privința copiilor tăi, ar fi bine să ții seama de aceste aspecte.

— N-aș accepta nimic de la un robot, de la un spațial sau de la vreunul dintre nemernicii voștri guvernanți.

Asta a fost tot. Liniștea autostrăzii îi învălui și se auzi doar zumzetul lin al motorului mașinii și șuierul roților pe pavaj.

* * *

Când ajunse la Departament, Baley semnă un formular de detenție pentru Clousarr și-l predă celor răspunzători. După aceea, însoțit de R. Daneel, luă motospirala în sus, spre Secție.

R. Daneel nu păru deloc surprins că nu suiseră în elevator și de altfel nici Baley nu se așteptase la așa ceva. Începuse să se obișnuiască cu amestecul straniu de iscusință și obediență al robotului și tindea să nu mai țină seama de el în calculele sale. Ascensorul reprezenta metoda logică de a parcurge rapid diferența mare de nivel dintre Detenție și Secție. Lunga scară rulantă cunoscută sub numele „motospirală” era utilă doar pentru deplasări verticale scurte, de două, cel mult trei niveluri. În mai puțin de un minut, tot felul de persoane cu diverse funcții administrative suiră și coborâră de pe ea. Numai Baley și R. Daneel își păstrară locurile, urcând lent și constant.

Detectivul simțea că avea nevoie de răgazul acela. Nu avea să fie decât de ordinul minutelor, dar, odată ajuns în Secție, urma să fie propulsat cu violență în altă etapă a cazului și dorea câteva momente de odihnă, pentru a se gândi și orienta. Deși suia lent, motospirala avansa prea rapid pentru a-l mulțumi.

— Așadar, spuse R. Daneel, încă nu îl vom ancheta pe Clousarr.

— N-are unde să plece de-acolo. Să vedem întâi ce-i

chestia asta cu R. Sammy, răspunse Baley iritat și adăugă în barbă, mai degrabă pentru sine: Nu poate să fie ceva separat, trebuie să existe o legătură.

— Păcat, zise robotul. Calitățile cerebrale ale lui Clousarr...

— Ce-i cu ele?

— S-au modificat într-un mod straniu. Ce anume s-a petrecut între voi doi, cât timp am lipsit din incinta balanțelor?

— Singurul lucru pe care l-am făcut, răspunse Baley absent, a fost să-i țin o predică. I-am transmis scriptura sfântului Fastolfe.

— Nu te înțeleg, Elijah.

Detectivul suspină.

— Am încercat să-i explic că Pământul s-ar putea totuși folosi de roboți și în același timp să-și trimită excedentul de populație pe alte planete. Am încercat să-i scot din cap câte ceva din aiurelile medievaliste. Dumnezeu știe de ce am făcut-o, fiindcă nu m-am considerat niciodată genul misionarului. Oricum, *asta* s-a întâmplat în lipsa ta.

— Înțeleg. Ei bine, are un oarecare sens și poate că s-ar integra în tabloul general. Spune-mi, Elijah, ce i-ai zis despre roboți?

— Chiar vrei să știi? I-am spus că roboții sunt simple mașini. Asta este scriptura sfântului Fastolfe. Am impresia că numărul scripturilor nu-i limitat.

— I-ai spus cumva că un om poate lovi un robot fără să se teamă că acesta i-ar putea răspunde, în același fel în care ai lovi un obiect oarecare?

— Un obiect oarecare, mai puțin probabil o minge „pară” de box. Da, așa-i. Cum ai ghicit? se interesă Baley.

— Corespunde modificărilor lui cerebrale, răspunse R. Daneel, și explică tentativa de a mă lovi, imediat după ce am părăsit uzina. Probabil că se gândise la afirmația ta, așa că, simultan, a testat-o, și-a descărcat

sentimentele de agresivitate și a avut satisfacția de a mă vedea într-o poziție pe care o considera de inferioritate. Pentru a fi atât de motivat și pentru a justifica variațiile din ecuațiile de gradul cinci...

Făcu o pauză lungă, apoi continuă:

— Da, este destul de interesant și cred că acum pot forma un ansamblu de date care să fie reciproc compatibile.

Se apropia nivelul Secției.

— Cât este ora? întrebă detectivul.

În același timp se gândi indispus: „Ce naiba, aș fi putut să mă uit la propriul meu ceas și ar fi durat mai puțin.”

În același timp, știa foarte bine de ce pusese întrebarea. Motivul nu diferea foarte mult de lovitura pe care Clousarr i-o aplicase lui R. Daneel. A-i da robotului un ordin banal, căruia trebuia să i se conformeze, însemna sublinierea caracterului său mecanic și în același timp accentuarea umanității lui Baley.

„Cu toții suntem frați”, gândi Baley. „Sub piele, pe piele, peste tot. Sfinte Iosafat!”

— Douăzeci și zece minute, spuse R. Daneel.

Coborâra de pe motospirală și pentru câteva secunde Baley încercă obișnuita senzație stranie care însoțea adaptarea necesară la absența mișcării după mai multe minute de deplasare cu viteză constantă.

— Și n-am mâncat, mormăi el. A naibii slujbă!

* * *

Baley îl văzu și-l auzi pe comisar prin ușa deschisă a cabinetului său. Sala comună era complet pustie, de parcă fusese aspirată, iar glasul lui Enderby răsuna prin ea cu un falset neobișnuit. Chipul rotund al comisarului părea despuiat și vulnerabil în absența ochelarilor, pe care-i ținea în mână, în vreme ce-și tampona fruntea netedă cu un șervețel subțire.

Îl zări pe Baley exact când acesta ajunsese la ușă și

glasul i se înălță într-un tenor plângăcios:

— Dumnezeule, Baley, pe unde naiba umbli?

Detectivul îl ignoră și întrebă:

— Ce se-ntâmplă? Unde-i tura de noapte?

De abia în clipa aceea, zări cealaltă persoană din cabinetul comisarului.

— Dr. Gerrigel! exclamă el uluit.

Roboticianul grizonat încuviință scurt din cap înaintea salutului involuntar.

— Mă bucur să vă revăd, domnule Baley.

Comisarul își puse ochelarii pe nas și-l cercetă pe Baley.

— Tot personalul se află jos și semnează declarații. Înnebunisem, încercând să dau de tine. Părea foarte straniu să te fofilezi.

— *Eu* să mă fofilez?!

— Toți se fofilează. Cineva din Departament este autorul și se va lăsa cu bubuială. Ce dezastru! Ce dezastru *nenorocit*.

Ridică brațele, parcă reproșând cerurilor cele întâmplate, și în clipa aceea privirea îi căzu asupra lui R. Daneel.

„Este prima dată că te-ai uitat direct la Daneel”, gândi sardonice Baley. „Uită-te bine, Julius!”

Comisarul șopti cu glas pierit:

— *Și el* va trebui să dea o declarație. Până *și eu* am fost silit s-o fac. Eu!

— Comisare, rosti Baley, ce te face să fi atât de sigur că R. Sammy nu s-a defectat de la sine? Din ce motiv se poate vorbi despre o distrugere deliberată?

Enderby se înmuie de tot în scaun.

— Întreabă-l pe dânsul, arătă spre Gerrigel.

Roboticianul își dresă glasul.

— Nici nu știu cum să încep, domnule Baley. După expresia chipului dumneavoastră, îmi dau seama că sunteți surprins să mă vedeți.

— Moderat, recunosc Baley.

— Ei bine, nu mă grăbeam să mă întorc la Washington, iar vizitele mele în New York sunt destul de rare pentru a-mi dori să mai întârzi. În plus, și mult mai important, nutream sentimentul tot mai acut că ar fi fost realmente stupid din partea mea să părăsesc Orașul fără să fi întreprins măcar încă un efort de a mi se permite să analizez fascinantul dumneavoastră robot, care, apropo – se entuziasmase vizibil –, văd că vă însoțește.

Baley se foi nemulțumit.

— Este de-a dreptul imposibil.

Gerrigel păru dezamăgit.

— În circumstanțele actuale, mi se pare firesc. Dar poate mai târziu...?

Chipul prelung al detectivului rămase încremenit.

— V-am telefonat, urmă Gerrigel, dar lipseați și nimeni nu știa unde ați plecat. L-am întrebat pe domnul comisar, care m-a rugat să vin aici și să vă aștept.

Enderby interveni grăbit:

— Am crezut că ar putea fi important. Știam că doreai să-l vezi.

— Mulțumesc, încuviință din cap Baley.

— Din păcate, spuse Gerrigel, bagheta mea de dirijare era nițel dereglată sau poate că, din cauza agitației, i-am apreciat eronat temperatura. În tot cazul, am cotit pe alt coridor și m-am trezit într-o cămăruță.

Comisarul îl întrerupse din nou:

— Într-una dintre magaziile de resurse fotografice, Lije.

— Da, spuse Gerrigel. Acolo am zărit întins pe jos un robot. După o examinare succintă, mi-a fost clar că era dezactivat. Mort, ați putea spune... Nu mi-a fost greu deloc să determin cauza dezactivării.

— Care a fost aceasta? întrebă Baley.

— În pumnul drept parțial închis al robotului se găsea un obiect ovoidal lung de cinci centimetri și lat de un centimetru, cu o fantă micuță la un capăt. Pumnul

se afla în contact cu craniul, de parcă ultima acțiune a robotului ar fi fost încercarea de a-și atinge capul. Obiectul pe care-l ținea în mână era un pulverizator alfa. Sper că știți ce este acela...

Baley încuviință tăcut. Nu avea nevoie de un dicționar ori de un manual ca să știe ce era pulverizatorul alfa. În orele de laborator ale cursului de fizică, manipulasе asemenea instrumente: tuburi protectoare din aliaj de plumb, cu un canal longitudinal îngust, în capătul căruia se afla un fragment dintr-o sare de plutoniu. În capătul opus exista o fantă astupată de un ciob de mică, permeabilă numai pentru particulele alfa. Prin capătul respectiv se emiteau radiații dure.

Un pulverizator alfa avea multe utilizări, dar, cel puțin din punct de vedere legal, distrugerea roboților nu făcea parte dintre acestea.

— Să înțeleg că-l ținea cu partea emițătoare spre cap? întrebă Baley.

— Da, încuviință Gerrigel, iar căile creierului său pozitronic au devenit imediat aleatorii. Moarte instantanee, ca să mă exprim așa.

Detectivul se întoarse spre comisarul palid la față.

— Nu-i nicio greșală? A fost *într-adevăr* un pulverizator alfa?

Enderby aprobă din cap, ținându-și buzele dolofane.

— Absolut! Contoarele l-au depistat de la trei metri, pelicula fotografică din magazie s-a voalat... Clar și fără dubii!

Păru să cadă pe gânduri câteva clipe, apoi vorbi brusc:

— Dr. Gerrigel, mă tem că va trebui să rămâneți în Oraș pentru o zi sau două, până vă vom putea înregistra declarația pe film-bobină. Veți fi condus la o cameră... Sper că nu vă va deranja să fiți păzit.

— Credeți că-i necesar? întrebă Gerrigel nervos.

— Este mai prudent.

Cu un aer destul de preocupat, Gerrigel dădu mâna cu toți cei din jur, chiar și cu R. Daneel, și părăsi cabinetul.

Comisarul suspină adânc.

— Este unul dintre ai noștri, Lije! Asta-i ceea ce mă înnebunește. Nimeni din exterior n-ar fi intrat în Departament, doar ca să distrugă un robot. Există destui roboți pe-afară, unde-i mai puțin riscant. Și trebuie să fi fost cineva care putea să aibă acces la un pulverizator alfa. Nu este un dispozitiv ușor de obținut.

R. Daneel vorbi și glasul lui egal și indiferent opri cuvintele comisarului:

— Care este motivul acestei crime?

Enderby îi aruncă o privire evident nemulțumită, apoi își feri ochii.

— Suntem oameni și noi. Bănuiesc că polițiștii n-au niciun motiv suplimentar față de alții pentru ca să le placă roboții. Acum a fost distrus și poate că asta înseamnă o ușurare pentru cineva. Te irita destul de mult, Lije, mai ții minte?

— Destul de implauzibil ca acesta să fie un motiv pentru crimă, observă R. Daneel.

— Nici vorbă, încuviință ferm Baley.

— Nu este o crimă, le atrase atenția comisarul, ci distrugerea unei proprietăți publice. Este bine să folosim terminologia legală corectă. Problema reală e că incidentul s-a petrecut în interiorul Departamentului. În orice alt loc, n-ar fi însemnat nimic. Nimic! De aici poate să iasă un scandal de proporții. Lije!

— Da?

— Când l-ai văzut ultima dată pe R. Sammy?

— R. Daneel a vorbit cu R. Sammy după prânz. Aș aprecia că era în jurul orei 13:30. A aranjat pentru a-ți folosi cabinetul, comisare.

— Cabinetul meu? De ce?

— Doream să discut cazul cu R. Daneel în

confidențialitate. Deoarece lipseai, cabinetul tău reprezenta locul cel mai bun.

— Am înțeles. (Comisarul îl privi nesigur, dar nu insistă.) Tu însuși nu l-ai văzut?

— Nu, dar i-am auzit glasul, cam la vreo oră după aceea.

— Ești sigur c-a fost el?

— Absolut.

— Asta ar însemna în jurul orei 14:30?

— Sau ceva mai devreme.

Comisarul își mușcă gânditor buza inferioară plinuță.

— Ei bine, în felul ăsta am stabilit un lucru.

— Într-adevăr?

— Mda. Azi a fost pe-aici băiatul acela, Vincent Barrett. Știi?

— Da, însă, comisare, el n-ar fi făcut așa ceva.

Enderby ridică ochii spre chipul lui Baley.

— De ce nu? R. Sammy i-a luat slujba și pot înțelege că se simte teribil de nedreptățit. Ar vrea să se răzbune într-un fel – tu n-ai vrea, dacă ai fi în locul lui? Însă a părăsit clădirea la ora 14:00, iar tu l-ai auzit pe R. Sammy la 14:30. Desigur, se poate să-i fi dat pulverizatorul lui R. Sammy înainte de a pleca, cu instrucțiunea de a-l utiliza peste o oră, dar se pune întrebarea de unde ar fi făcut el rost de un pulverizator alfa? Nici nu merită să te gândești la asta. Să revenim la R. Sammy... Când ați vorbit la 14:30, ce a spus?

Baley șovăi un moment perceptibil, apoi răspunse precaut:

— Nu mai țin minte. La scurt timp după aceea, am părăsit cabinetul.

— Unde ați fost?

— În orașul enzimelor. Apropo, vreau să discutăm despre chestia asta.

— Mai târziu, mai târziu... (Comisarul își frecă bărbia.) Am observat că Jessie a fost pe-aici. Am

verificat lista tuturor vizitatorilor de azi și i-am zărit numele.

— Da, a fost, încuviință Baley sec.

— De ce?

— Probleme de familie.

— Va trebui să fie chestionată... ca pură formalitate.

— Cunosc rutina poliției, comisare. Vreau însă să te întreb: ce se aude cu pulverizatorul alfa? I s-a dat de urmă?

— Ah, da. Provenea dintr-o centrală atomoelectrică.

— Cum s-a justificat pierderea lui?

— Nu s-a justificat – cei de acolo habar n-au cum a dispărut. Oricum, Lije, cu excepția declarațiilor de rutină, asta n-are nicio legătură cu tine. Tu vezi-ți de cazul tău. Te preocupă doar ancheta crimei din Orașul Spațial.

— Pot să-mi completez declarația mai târziu, comisare? spuse Baley. Problema este că încă n-am cinat.

Privirea sticloasă a comisarului se întoarse complet asupra sa.

— Sigur că da, mănâncă ceva. Dar, te rog, rămâi în Departament. Partenerul tău are însă dreptate – părea că evită să i se adreseze lui R. Daneel, ori să-i folosească numele –, avem nevoie de motivul crimei. Motivul!

Baley simți brusc că îngheață.

Ceva din exteriorul său, ceva complet străin, preluă evenimentele din ziua aceea, din ziua precedentă și din ziua dinaintea celei precedente, și le amestecă. Din nou, piesele începură să se îmbine, formând un șablon.

— Din care centrală atomoelectrică provenea pulverizatorul, comisare?

— Williamsburg. De ce?

— Doar așa... Nimic important.

Ultimul cuvânt pe care Baley îl auzi dinspre comisar când ieși din cabinet urmat de R. Daneel a fost:

— Motivul... Motivul...

Baley mănca o cină sărăcăcioasă în cantina micuță și rareori utilizată a Departamentului. Devoră roșia umplută așezată pe o foaie de salată, fără a fi pe deplin conștient de natura ei și, pentru câteva secunde după ce înfulecă ultima îmbucătură, furculița continuă să-i lunece fără rost pe cartonul lucios al farfuriei, căutând în mod automat ceva ce nu mai exista acolo.

Deveni conștient de gestul său mecanic și-și lăsă furculița, exclamând înăbușit:

— Sfinte Iosafat!

După încă o secundă, rosti:

— Daneel!

R. Daneel se așezase la altă masă, parcă dorind să-l lase în pace pe Baley, sau de parcă el însuși ar fi avut nevoie de intimitate. De acum, Baley nu mai era interesat de motivul exact.

Daneel se sculă, se apropie de masa detectivului și se așază în fața lui.

— Da, partenere Elijah?

— Daneel, vorbi Baley fără să-l privească, am nevoie de cooperarea ta.

— În ce fel?

— Ne vor chestiona pe Jessie și pe mine. Asta-i sigur. Lasă-mă să răspund la întrebări în felul meu. Înțelege?

— Desigur, înțeleg ce spui. Cu toate acestea, dacă mi se pune o întrebare directă, cum este posibil să răspund altceva decât adevărul?

— Dacă ți se pune o întrebare directă – asta-i altă problemă. Eu te rog doar să nu oferi informații, dacă nu ți se cer. Poți să faci asta, nu?

— Cred că da, Elijah, cu condiția de a nu pricinui vreun rău unei ființe umane prin faptul că păstrez tăcerea.

— Dacă n-o vei face, surâse strâmb Baley, o să-mi

pricinaiești *mie* rău, te pot asigura în privința asta.

— Nu îți înțeleg prea bine punctul de vedere, partenere Elijah. Este imposibil să fii preocupat de cazul lui R. Sammy.

— Crezi că nu? Totul se învâрте în jurul motivului, nu-i așa? Tu însuși ai întrebat care ar putea fi motivul. Comisarul a întrebat același lucru. Întreb și eu: de ce ar fi dorit cineva să-l ucidă pe R. Sammy? Atenție, nu-i o simplă întrebare legată de cine ar dori să-i distrugă pe roboți în general. Practic orice pământean ar vrea să facă asta. Întrebarea este cine ar dori să-l ucidă tocmai pe R. Sammy. Vincent Barrett poate fi un suspect, dar comisarul a spus că el n-ar fi putut obține un pulverizator alfa, și are dreptate. Trebuie să căutăm altundeva și, întâmplător, o altă persoană are un motiv. Este vizibil. Este evident. Practic, e bătător la ochi!

— Cine este persoana aceea, Elijah?

— Eu sunt, Daneel, răspunse încetișor Baley.

Fața inexpresivă a lui R. Daneel nu se modifică sub șocul declarației. Robotul se mulțumi să clatine din cap.

— Nu ești de acord, urmă Baley. Soția mea a venit azi la birou. Poliția știe deja lucrul ăsta, ba chiar comisarul este curios de ce m-a căutat. Dacă nu i-aș fi prieten, n-ar fi încheiat așa repede cu întrebările. Acum vor afla motivul. Asta-i sigur. Ea a făcut parte dintr-o conspirație, prostească și inofensivă, de acord, dar care rămâne conspirație. Iar un polițist nu-și poate permite ca soția lui să fie amestecată în asemenea afaceri. Ar fi în interesul meu evident să mă asigur de mușamalizare.

— Ei bine, cine știa despre asta? Noi doi, desigur, Jessie... și *R. Sammy*. El a văzut-o în stare de panică. Când i-a spus că am dat ordin să nu fim deranjați, Jessie trebuie să-și fi pierdut controlul. Ai văzut în ce hal era când a intrat.

— Este improbabil, spuse R. Daneel, ca Jessie să îi fi spus lui R. Sammy ceva care să o incrimineze.

— Poate că ai dreptate, dar reconstruiesc cazul așa

cum va face poliția. Se va afirma că așa a procedat Jessie și că acesta a fost motivul meu. L-am ucis pe R. Sammy ca să nu sufle o vorbă.

— Poliția nu va crede una ca aceasta.

— Ba da. Crima a fost săvârșită în mod deliberat pentru a arunca suspiciunile asupra mea. De ce să se fi utilizat un pulverizator alfa? Este o modalitate destul de riscantă, nu se obține ușor și i se poate lua urma. De altfel, cred că tocmai acestea au fost motivele folosirii lui. Asasinul i-a ordonat lui R. Sammy să intre în magazie și să folosească acolo pulverizatorul alfa asupra sa. Mi se pare evident că motivul acțiunii lui a fost de a sublinia clar modul de comitere a crimei. Chiar dacă anchetatorii ar fi fost atât de nepricepuți încât să nu recunoască imediat pulverizatorul alfa, cineva ar fi trebuit să sesizeze în scurt timp faptul că peliculele fotografice s-au voalat.

— Și ce legătură au toate acestea cu tine, Elijah?

Baley zâmbi fără chef, cu fața lui prelungă lipsită de orice amuzament.

— Legătura este perfectă. Pulverizatorul alfa a fost furat din centrala atomoelectrică Williamsburg. Noi doi am intrat chiar ieri în ea. Am fost văzuți acolo și amănuntul va ieși la iveală. De acolo am putut face rost de arma crimei. În plus se poate dovedi că noi doi am fost ultimii care l-am auzit pe R. Sammy viu, desigur cu excepția adevăratului asasin.

— Am fost împreună cu tine în centrala atomoelectrică și pot să depun mărturie că nu ai beneficiat de nicio ocazie pentru a-ți însuși un pulverizator alfa.

— Mulțumesc, făcu Baley trist, dar ești robot și mărturia ta nu va fi luată în considerație.

— Comisarul îți este prieten. Te va asculta.

— Comisarul trebuie să-și păstreze funcția și este deja oarecum nesigur în privința mea. Există o singură posibilitate prin care pot ieși din situația asta foarte

neplăcută.

— Care anume?

— M-am întrebat: *de ce* mi s-ar pune în cărcă comiterea unei crime? În mod evident, pentru a fi eliminat. Dar de ce să fiu eliminat? Din nou, în mod evident, fiindcă reprezintă o amenințare pentru cineva. Mai exact, reprezintă o amenințare pentru cel care l-a ucis pe Sarton în Orașul Spațial. Asta ar putea însemna medievaliștii, desigur, sau cel puțin grupul lor de elită. Această elită ar trebui să știe că am intrat în centrala atomoelectrică – este posibil ca măcar unul dintre ei să ne fi urmărit până acolo pe benzi, în ciuda faptului că tu ai crezut că scăpasem de toți.

Prin urmare, există posibilitatea ca dacă-l găsesc pe ucigașul lui Sarton, să-l găsesc pe cel care încearcă să mă elimine. Dacă rezolv cazul, dacă-l descopăr pe asasin, voi fi în siguranță. Atât eu, cât și Jessie... N-aș putea suporta ca ea... Dar nu am prea mult timp. (Pumnul i se încleștă și descleștă spasmodic.) Nu am prea mult timp.

Privi chipul încremenit al lui R. Daneel cu o speranță brusc reînnoită. Indiferent ce anume ar fi fost robotul, era puternic și credincios, neanimat de egoism. Ce puteai cere mai mult de la un prieten? Baley avea nevoie de un prieten și-i lipsea dispoziția de a strâmba din nas fiindcă la cel din fața sa un angrenaj de roțițe dințate înlocuia un vas sanguin.

R. Daneel clătină însă din cap.

— Îmi pare rău, Elijah – bineînțeles, pe chipul lui nu se citea nici urmă de părere de rău –, dar nu am anticipat nimic din toate acestea. Poate că acțiunea mea îți pricinuieste rău. Regret, însă o cere binele general.

— Care bine general? se bâlbâi Baley.

— Am luat legătura cu dr. Fastolfe.

— Sfinte Iosafat! Când?

— În timp ce mâncai.

Baley strânse din buze.

— Și? reuși el să îngâne. Ce s-a-ntâmplat?

— Va trebui să te disculpi de suspiciunea privind uciderea lui R. Sammy prin altă modalitate decât investigarea crimei creatorului meu, dr. Sarton. În urma informațiilor transmise de mine, oamenii noștri din Orașul Spațial au decis să sisteze ancheta, începând din clipa aceasta, și să înceapă pregătirea pentru părăsirea Orașului Spațial și a Pământului.

17. Încheierea unui proiect

Baley își privi ceasul aproape cu detașare. Era 21:45. Peste două ore și un sfert avea să fie miezul nopții. Era în picioare de la șase dimineața, iar tensiunea nu-l mai părăsise de două zile și jumătate. Sentimentul vag de irealitate se infiltra peste tot.

Se strădui să-și mențină glasul inexpresiv și căută prin buzunare pipa și tabachera micuță în care-și păstra prețioasele fărâme de tutun.

— Despre ce-i vorba, Daneel? întrebă el.

— Nu înțelegi? Nu este evident?

— Nu înțeleg, răspunse răbdător detectivul. Nu este evident.

— Noi ne aflăm aici – și prin noi, mă refer la oamenii noștri din Orașul Spațial – pentru a sfârâma cochilia care înconjoară Pământul și pentru a-i sili pe pământeni să înceapă o nouă expansiune și colonizare.

— Știu asta. Te rog, nu mai detalia aspectul.

— Trebuie să o fac, deoarece este esențial. Dacă am solicitat cu insistență pedepsirea asasinării doctorului Sarton, nu am făcut-o pentru că în felul acela ne-am fi așteptat să îl reînviem pe dr. Sarton, ci doar pentru că, dacă nu am fi procedat așa, am fi consolidat poziția politicianilor de pe planetele noastre de baștină care se opun înseși ideii de Oraș Spațial.

— Acum însă, izbucni brusc Baley, spui că vă pregătiți să plecați acasă în urma propriei voastre decizii. De ce? Pentru Dumnezeu, de ce? Răspunsul la cazul Sarton este aproape. *Trebuie* să fie aproape, altfel

nu ar exista strădaniile acestea de a mă înlătura de la conducerea anchetei. Am senzația că dețin toate faptele de care am nevoie pentru a deduce răspunsul. Trebuie să fie aici pe undeva! (Se lovi energic în frunte cu încheieturile degetelor.) O frază l-ar putea scoate la lumină. Un cuvânt...

Strânse pleoapele cu violență, ca și cum gelatina opacă și tremurătoare din ultimele șaiszeci de ore ar fi fost într-adevăr pe punctul de a se limpezi și a deveni transparentă. Dar nu se întâmpla așa. Continua să fie de netrecut cu vederea.

Detectivul inspiră profund și se simți rușinat. Își afișa slăbiciunea în fața unei mașini lipsite de simțire și neimpresionabile, care putea doar să-l privească în tăcere.

— Nu contează asta, mormăi el răgușit. De ce pleacă spațialii?

— Proiectul nostru s-a încheiat, răspunse robotul. Suntem convinși că pământeni vor coloniza alte planete.

— Ați devenit așadar optimiști?

Baley trase primul fum de tutun liniștitor și simți că-și stăpânește mai bine emoțiile.

— Eu am devenit. De mult timp, noi, cei din Orașul Spațial, am căutat să schimbăm Pământul prin modificarea economiei sale. Am încercat să introducem propria noastră cultură C/Fe. Guvernul vostru planetar și diversele forme de conducere ale Orașelor au cooperat cu noi, fiindcă era convenabil să o facă. Cu toate acestea, după douăzeci și cinci de ani am ajuns la concluzia că eșuasem. Cu cât ne străduiam mai tare, cu atât partidul opozant al medievaliștilor devenea mai puternic.

— Știu toate astea, încuviință Baley apoi își zise: „Zadarnic! Îmi va spune totul în modul lui specific, ca un automat de înregistrare.”

În gând, zbieră spre R. Daneel: „*Mașină* ce ești!”

— Dr. Sarton, continuă imperturbabil R. Daneel, a fost primul care a emis teoria conform căreia ar trebui să ne schimbăm tactica. Trebuie mai întâi să găsim un segment al populației Pământului care să dorească ceea ce dorim noi sau care să poată fi convins în această direcție. Prin încurajarea și ajutorul acordat persoanelor respective, am putea transforma mișcarea într-una nativă, nu venită din exterior. Dificultatea o constituia găsirea elementului nativ cel mai adecvat pentru scopurile noastre. Tu însuși, Elijah, ai fost un experiment interesant.

— Eu? *Eu*? Ce vrei să spui?

— Ne-am bucurat că ai fost recomandat de comisarul Enderby. Pe baza profilului tău psihic, am apreciat că ești un specimen util, iar cerebro-analiza, proces pe care l-am aplicat asupra ta imediat ce ne-am întâlnit, mi-a confirmat estimarea respectivă. Elijah, tu ești un om practic. Nu îți pierzi vremea, meditănd romantic asupra trecutului Pământului, în ciuda interesului tău sănătos față de acesta. Pe de altă parte, nici nu îmbrățișezi cu încăpățănare cultura de tip Oraș a Pământului actual. Am considerat că oamenii ca tine sunt cei care i-ar putea conduce din nou pe pământeni spre stele. Acesta a fost unul dintre motivele pentru care dr. Fastolfe a fost nerăbdător să te vadă ieri dimineață.

În același timp, spiritul tău practic era stânjenitor de intens. Refuzai să înțelegi că slujirea fanatică a unui ideal, chiar dacă ar fi fost vorba despre un ideal fals, ar putea determina un individ să acționeze cu totul diferit față de capacitățile sale obișnuite, de exemplu să traverseze noaptea ținutul din exteriorul Orașului, pentru a uide pe cineva pe care îl consideră un dușman înverșunat al cauzei sale. De aceea nu ne-a surprins prea mult că ai fost destul de încăpățânat și îndrăzneț pentru a încerca să dovedești că asasinatul era o înșelătorie. Într-un fel, reacția aceasta a dovedit că erai omul pe care îl doream pentru experimentul nostru.

— Pentru numele lui Dumnezeu, despre ce experiment este vorba? Iovi Baley cu pumnul în masă.

— Experimentul prin care să te convingem că răspunsul la toate problemele Pământului îl constituie colonizarea.

— Ei bine, în privința asta trebuie să recunosc – m-ați convins.

— Da, sub influența narcoticului cuvenit.

Dinții lui Baley se descleștară de pe muștiuc și detectivul prinse în ultima clipă pipa care îi căzu din gură. Revăzu cu ochii minții scena din domul Orașului Spațial. Revenirea sa treptată la conștiință după șocul cauzat de aflarea faptului că R. Daneel era totuși un robot... degetele blânde ale acestuia ciupindu-i ușor pielea brațului... așchia subcutanată întrezărindu-se întunecat sub epidermă și apoi dizolvându-se.

— Ce era în așchia subcutanată? întrebă el înecându-se.

— Nimic care să te alarmeze, Elijah. Un narcotic slab, menit să îți sporească receptivitatea mentală.

— De aceea eram în stare să cred orice mi-ați fi spus. Așa este?

— Nu tocmai. Nu ai fi crezut nimic care ar fi fost străin șablonului tău de gândire fundamental. De fapt, rezultatele experimentului au fost dezamăgitoare. Dr. Fastolfe sperase că vei deveni un susținător fanatic al ideii și i te vei dedica în exclusivitate. Tu însă ai aprobat-o mai degrabă distant, și nimic mai mult. Spiritul tău practic bloca orice dezvoltare ulterioară. În felul acela am înțeles că singura noastră speranță o reprezentau indivizii romantici, dar, din nefericire, aceștia erau cu toții medievaliști – reali sau potențiali.

Baley se simți absurd de mândru de sine, mulțumit de caracterul său încăpățânat și fericit că-i dezamăgise pe spațiali. N-aveau decât să experimenteze cu alții.

— Așa că acum, rânji el larg, ați abandonat și vă-ntoarceți pe planetele voastre?

— Nu, nici vorbă. Cu câteva clipe în urmă, am spus că am fost convinși că pământeni vor coloniza alte planete. Tu ne-ai oferit răspunsul.

— *Eu vi l-am oferit? Cum?*

— I-ai vorbit lui Francis Clousarr despre avantajele colonizării. După aprecierea mea, ai vorbit destul de înfocat. Cel puțin experimentul nostru asupra ta a avut *acest* rezultat. Iar proprietățile cerebro-analitice ale lui Clousarr s-au modificat. Desigur, foarte discret, dar s-au modificat.

— Adică l-am convins că am dreptate? Nu cred așa ceva!

— Nu, convingerea nu este nici simplă, nici instantanee, dar modificările cerebro-analitice au demonstrat concludiv că mințile medievaliștilor sunt *deschise* față de genul acela de persuasiune. Eu însumi am continuat experimentările. Când am părăsit orașul enzimelor, pe baza schimbărilor de natură cerebrală ale lui Clousarr am bănuit ce se întâmplase între voi doi și am făcut propunerea unei școli pentru emigranți ca modalitate de asigurare a viitorului copiilor săi. El a respins-o, dar, din nou, aura i s-a modificat și mi s-a părut destul de evident că acesta este unghiul optim de abordare.

R. Daneel tăcu câteva clipe, apoi continuă:

— Așa-numitul medievalism dovedește dorință de pionierat. Desigur, direcția în care se manifestă dorința aceasta este chiar Pământul, care se află cel mai aproape și deține precedentul unui trecut măreț. Însă perspectiva altor planete este oarecum similară și romanticii se pot reorienta cu ușurință, la fel cum Clousarr a simțit atracția respectivă în urma prelegerii tale.

După cum poți vedea, noi, cei din Orașul Spațial, obținusem deja succesul fără să o fi știut. Factorul de instabilitate îl reprezentam noi înșine, nu ceea ce încercasem să implementăm. Noi am fost cei care am

determinat cristalizarea în medievalism a impulsurilor romantice ale pământenilor și am amorsat organizarea lor. La urma urmelor, medievaliștii sunt cei care doresc să distrugă obiceiurile actuale, nu funcționarii din Orașe, care au cel mai mult de câștigat din păstrarea situației existente. Dacă părăsim Orașele acum, dacă nu îi irităm pe medievaliști prin prezența noastră permanentă, astfel încât să se dedice Pământului și numai Pământului, fără puțință de a mai fi deturnați, dacă lăsăm în urmă câțiva indivizi obscuri sau niște roboți ca mine, care, împreună cu pământenii simpatizanți, ca tine, pot înființa școlile pentru emigranți despre care vorbeam, medievaliștii își vor întoarce în cele din urmă privirea și în afara Pământului. Ei vor avea nevoie de roboți și fie îi vor obține de la noi, fie îi vor construi singuri. Vor dezvolta o cultură C/Fe care va fi adecvată pentru ei.

Fusese un discurs lung pentru R. Daneel. Probabil că-și dăduse el însuși seama de acest lucru, deoarece, după altă pauză, rosti:

— Ți-am spus toate acestea pentru a-ți explica de ce este necesar să acționăm într-o modalitate care ți-ar putea pricinui un rău.

Baley se gândi cu amărăciune: „Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului, decât dacă se poate gândi la un mod prin care să demonstreze că totul este spre binele final al omenirii.”

— O clipă, spuse el, dă-mi voie să te întreb un lucru concret. Veți reveni pe planetele voastre și veți anunța că un pământean a ucis un spațial, dar n-a fost pedepsit. Lumile Exterioare vor solicita o compensație din partea Pământului și, te avertizez, Pământul nu mai are chef de un asemenea tratament. Vor urma conflicte.

— Nu sunt sigur că așa se vor petrece lucrurile, Elijah. Acele elemente de pe planetele noastre care ar fi cele mai interesate să exercite presiuni pentru obținerea de compensații vor fi de asemenea cele mai interesate să

vadă desființarea Orașului Spațial. Putem foarte ușor să oferim desființarea ca monedă de schimb pentru renunțarea la compensații. Oricum, așa intenționăm să procedăm. Pământul va fi lăsat în pace.

Cu glasul răgușit de disperare, Baley interveni:

— Și cum rămâne cu mine? Comisarul va închide imediat dosarul Sarton, dacă așa dorește Orașul Spațial, dar ancheta cazului R. Sammy va trebui să continue, deoarece implică persoane din cadrul Departamentului. Dintr-o clipă în alta, poate să vină cu un maldăr de dovezi împotriva mea. O știi! Totul este aranjat. Voi fi declassificat, Daneel. Mai este apoi vorba despre Jessie. Va fi stigmatizată drept conspirator. Apoi Bentley...

— Elijah, zise R. Daneel, nu trebuie să crezi că nu înțeleg poziția în care te afli. Pentru slujirea binelui omenirii, nedreptățile minore trebuie tolerate. Dr. Sarton avea o soție, doi copii, părinți, o soră, prieteni. Toți aceștia îi vor deplânge moartea și vor fi întristați la gândul că ucigașul lui nu a fost descoperit și pedepsit.

— Atunci de ce nu rămâneți, ca să-l găsiți?

— Nu mai este necesar.

— De ce nu recunoști, începu Baley cu amărăciune, că toată ancheta a fost un pretext de a ne studia în condiții firești de existență? Nu v-a păsat nicio clipă cine l-a ucis pe Sarton.

— Ne-ar fi plăcut să aflăm adevărul, răspunse imperturbabil R. Daneel, dar nu ne-am autoamăgit nicio clipă cu privire la ce ar fi mai important: un individ sau întreaga omenire. Continuarea anchetei ar implica intervenția într-o situație pe care, acum, o considerăm satisfăcătoare. Nu putem prevedea ce prejudicii am putea cauza.

— Vrei să spui că ucigașul s-ar putea dovedi un medievalist de frunte, iar spațialii nu mai doresc în clipa de față să acționeze într-un mod care să-i irite pe noii lor prieteni?

— Nu este tocmai felul în care aș fi prezentat eu

circumstanțele, dar exprimarea ta nu este lipsită de adevăr.

— Unde-i circuitul tău justițiar, Daneel? Asta ți se pare dreptate?

— Există diverse grade de dreptate, Elijah. Atunci când un grad mic este incompatibil cu altul mai mare, cel mic trebuie să cedeze.

Mintea lui Baley cerceta cu disperare logica de nezdruncinat a creierului pozitronic al lui R. Daneel, căutând o fisură, o slăbiciune.

— Tu nu încerci o curiozitate personală, Daneel? îl întrebă. Te-ai autointitulat „detectiv”. Știi ce implică asta? Ți dai seama că o investigație înseamnă mai mult decât o muncă de rutină? Este o provocare! Mintea ta se duelează cu mintea criminalului. Este o înfruntare între intelecte. Poți să abandonezi lupta și să te recunoști înfrânt?

— Da, în cazul în care continuarea luptei nu slujește niciunui scop meritoriu.

— Și n-ai simți niciun sentiment de pierdere? De nedumerire? Nu există nici cel mai mic grăunte de insatisfacție? De curiozitate frustrată?

Speranțele lui Baley, care și așa nu fuseseră foarte mari, se destrămau pe măsură ce vorbea. Repetarea cuvântului „curiozitate” îi readuse în minte propriile sale remarci adresate lui Francis Clousarr, cu patru ore în urmă. Atunci știuse foarte bine care erau calitățile ce deosebeau un om de o mașină. *Curiozitatea* fusese una dintre ele. O pisicuță de șase săptămâni este curioasă, dar cum poate fi curioasă o mașină, chiar dacă este atât de umanoidă?

R. Daneel se făcu ecoul acelor gânduri, spunând:

— La ce te referi când spui „curiozitate”?

Detectivul se strădui să fie cât mai exact.

— Curiozitatea este termenul pe care-l atribuim dorinței de extindere a cunoașterii.

— O asemenea dorință există și în mine, atunci când

extinderea cunoașterii este necesară pentru efectuarea unei sarcini specifice.

— Da, încuviință Baley sarcastic, de pildă atunci când pui întrebări despre lentilele de contact ale lui Bentley, pentru a afla mai multe despre obiceiurile neobișnuite ale pământenilor.

— Exact, aprobă R. Daneel fără a dovedi că sesizase sarcasmul. Pe de altă parte însă, extinderea lipsită de sens a cunoașterii, pe care cred că o definești de fapt prin „curiozitate”, este pur și simplu inefficientă. Eu am fost proiectat pentru a evita ineficiența.

Și tocmai atunci „frază” pe care o așteptase sosi pentru Elijah Baley, iar gelatina opacă se cutremură, se decantă și se transformă într-o transparență luminoasă.

În timp ce robotul vorbea, gura detectivului se deschise și rămase căscată.

Era imposibil ca totul să-i fi apărut brusc și pe deplin dezvoltat în minte. Lucrurile nu merg în felul acesta. Undeva, adânc în subconștientul său, Baley construise un eșafodaj, atent și detaliat, dar incomplet din cauza unei singure incompatibilități. O incompatibilitate peste care nu putea sări, pe sub care nu se putea strecura și pe care nici n-o putea ocoli. Atâta timp cât incompatibilitatea aceea exista, cazul rămânea îngropat sub gândurile sale, dincolo de posibilitatea de sondare a conștientului.

Dar fraza sosise, incompatibilitatea dispăruse și soluția cazului i se dezvoltase.

* * *

Strălucirea fulgerului mental păru să-l fi stimulat extrem de puternic pe Baley. Înțelesese cel puțin care trebuia să fie slăbiciunea lui R. Daneel, slăbiciunea oricărei mașinării gânditoare. Plin de speranță, febril, își spuse: „Trebuie să judece literal, fără interpretare.”

— În cazul acesta, rosti el cu glas tare, proiectul Orașului Spațial se încheie azi și, odată cu el, cazul

Sarton. Așa este?

— Aceasta este decizia oamenilor noștri din Orașul Spațial, încuviință R. Daneel calm.

— Dar ziua de azi nu s-a sfârșit deocamdată. (Baley își privi ceasul. Era 22:30.) Până la miezul nopții mai este o oră și jumătate.

R. Daneel nu replică nimic. Păru să cadă pe gânduri.

— De aceea, urmă repede Baley, proiectul continuă. Ești partenerul meu și investigația își urmează cursul. (În graba lui, devenise aproape telegrafic.) Să procedăm ca și până acum. Lasă-mă să lucrez. Nu le va pricinui niciun rău alor tăi. Vor avea numai de câștigat. Îți dau cuvântul. Dacă apreciezi că pricinuiesc un rău, oprește-mă. Nu-ți cer decât o oră și jumătate.

— Ceea ce spui este corect, rosti R. Daneel. Ziua de azi nu s-a terminat încă. Nu m-am gândit la asta, partenere Elijah.

Redevenit „partenerul Elijah”, Baley surâse larg și vorbi:

— Dacă țin bine minte, când am fost în Orașul Spațial, Fastolfe a pomenit despre un film făcut la locul crimei.

— Așa este, aprobă R. Daneel.

— Poți obține o copie a filmului?

— Da, partenere Elijah.

— Acum, pe loc? Instantaneu?

— În zece minute, dacă pot utiliza transmițătorul Departamentului.

Procesul dură mai puțin de zece minute. Baley privi cubul micuț de aluminiu pe care-l ținea în palmă și simți un fior. În interiorul cubulețului aceleia, forțele subtile transmise din Orașul Spațial fixaseră un șablon atomic bine determinat.

În clipa aceea, Enderby apăru în prag. Îl zări pe Baley și neliniștea îi dispăru de pe chipul rotund, lăsând în urmă altă expresie, de furtună amenințătoare.

— Măi să fie, Lije, vorbi el cu glas nesigur, dar știu

că-ți place să mănânci pe îndelete.

— Eram frânt de oboseală, comisare. Scuză-mă dacă te-am întârziat.

— Pe mine nu m-ar fi deranjat, dar... Ar fi mai bine să vii la mine în cabinet.

Ochii lui Baley fulgerară scurt spre R. Daneel, însă nu primiră niciun răspuns. Împreună ieșiră din sala de mese.

* * *

Julius Enderby se plimba agitat prin fața biroului său, înainte și înapoi, înainte și înapoi. Baley îl privea, departe de a se simți el însuși relaxat. Ocazional, trăgea cu ochiul spre ceas.

22:45.

Comisarul își ridică ochelarii pe frunte și-și frecă ochii cu degetul mare și arătătorul. Apăsarea energică înroși pielea din jurul orbitelor, după care Enderby își coborî ochelarii la loc și clipi spre Baley dinapoia lentilelor.

— Lije, vorbi el brusc, când ai fost ultima dată în centrala atomoelectrică Williamsburg?

— Ieri, după ce am plecat de la birou, răspunse Baley. Apreciez că era ora 18, sau la scurt timp după aceea.

Comisarul clătină din cap.

— De ce nu mi-ai spus până acum?

— Intenționez s-o fac, dar încă n-am apucat să completez declarația oficială.

— Ce căutai acolo?

— Am traversat centrala, în drum spre garsoniera temporară.

Comisarul se opri brusc în fața lui.

— Nu-i o explicație prea grozavă, Lije. Nimeni nu traversează o centrală atomoelectrică în drum spre altă destinație.

Baley strânse din umeri. Nu avea niciun rost să

relateze episodul cu medievaliștii urmăritori și cu goana pe benzi. Cel puțin, nu deocamdată.

— Dacă încerci să faci aluzie la faptul că am avut ocazia de a pune mâna pe pulverizatorul alfa care l-a dezactivat pe R. Sammy, spuse el, îți voi reaminti că am fost însoțit de Daneel, care poate depune mărturie că am trecut prin centrală fără să ne oprim și că la ieșire nu aveam asupra mea niciun pulverizator.

Foarte încet, comisarul se așeză pe scaun. Nu privi în direcția lui R. Daneel și nici nu încercă să-i vorbească. Își puse mâinile grăsuțe și albe pe tăblia biroului și le privi cu o expresie de suferință acută.

— Lije, rosti el, nu știu ce să zic sau ce să cred. Și n-are niciun rost să te bizui pe... partener ca alibi. El nu poate depune mărturie.

— Oricum, neg că aș fi luat pulverizatorul alfa.

Degetele lui Enderby se încrucișară și se încheștară.

— Lije, de ce a venit Jessie aici azi după-amiază?

— M-ai întrebat deja asta, comisare. Îți răspund la fel: probleme de familie.

— Lije, am obținut unele informații de la Francis Clousarr.

— Ce fel de informații?

— El susține că Jezebel Baley face parte dintr-o societate medievalistă ce are ca scop răsturnarea prin forță a guvernului.

— Ești sigur că este vorba despre aceeași persoană? Există mulți Baley.

— Însă nu și multe Jezebel Baley.

— Prin urmare, i-a folosit numele?

— A spus „Jezebel”. L-am auzit cu urechile mele, Lije, nu-ți reproduc vorbele altora.

— Este adevărat, Jessie a făcut parte dintr-o societate secretă și inofensivă de țicniți. Activitățile ei s-au rezumat însă la participarea la întruniri și a regretat amarnic cele făcute.

— Situația nu va fi privită așa de consiliul director...

— Vrei să spui că voi fi suspendat din funcție și acuzat de distrugerea unui bun guvernamental public sub forma lui R. Sammy?

— Sper că nu, dar lucrurile stau cum nu se poate mai rău. Toți știi că nu-l plăceai pe R. Sammy. Soția ta a fost văzută discutând cu el azi după-amiază. Plângea și unele dintre cuvintele ei au fost auzite. Erau inofensive în sine, dar mozaicul poate fi completat. Este posibil ca tu să fi considerat că era periculos să-i permiți lui R. Sammy să poată declara ceva. Și *într-adevăr* ai beneficiat de oportunitatea de a face rost de arma crimei.

— Dacă aș fi dorit să șterg toate dovezile împotriva lui Jessie, îl întrerupse Baley, l-aș mai fi adus aici pe Francis Clousarr? Se pare că el știe despre ea mai multe decât ar fi putut ști R. Sammy. Încă un lucru! Am trecut prin centrala atomoelectrică cu optsprezece ore înainte ca R. Sammy să fi vorbit cu Jessie. Știusese oare cu atâta timp în avans că va trebui să-l distrug și furasem un pulverizator alfa pe baza acestei clarviziuni?

— Astea sunt niște observații pertinente, încuviință comisarul. O să fac tot ce pot. Îmi pare foarte rău, Lije.

— Serios? Comisare, crezi cu adevărat că n-am făcut-o eu?

— Lije, răspunse încet Enderby, o să fiu sincer cu tine: nu știu ce să cred.

— Atunci îți voi spune ce cred eu: totul este o înscenare complexă, construită cu grijă.

Ținuta comisarului se încordă.

— Stai așa, Lije, nu te repezi orbește! Cu genul acesta de apărare n-o să atragi simpatia nimănui. A fost utilizată de prea mulți indivizi fără căpătâi.

— Nu cerșesc simpatie, ci spun pur și simplu adevărul. Sunt scos din circulație ca să nu pot afla detaliile cazului Sarton. Din păcate pentru autorul scenariului, este prea târziu.

— Ce?!

Baley își privi ceasul. Era ora 23:00.

— Știu cine a pus la cale înscenarea, rosti el, și mai știu cum și cine l-a ucis pe Sarton. Am la dispoziție o oră ca să-ți spun despre ce este vorba, să-l prind pe asasin și să închid dosarul.

18. Sfârșitul unei anchete

Ochii comisarului se îngustară, apoi se holbară la Baley.

— Ce vrei să faci? Ai încercat și ieri dimineață așa ceva, în domul lui Fastolfe. Nu din nou, te rog!

Baley încuviință din cap.

— Știu. Prima oară m-am înșelat.

Se gândi cu furie: „Și a doua oară. Dar nu acum, nu de data *aceasta*, nu...”

Gândul se topi, sfârșind ca o micropilă sub un atenuator pozitronic.

— Judecă și singur, comisare, zise el. Acceptă-mi ipoteza că dovezile împotriva mea au fost plantate deliberat. Accept-o și vezi unde te duce. Întreabă-te cine ar fi putut planta aceste dovezi. În mod evident, doar cineva care știa că aseară am fost în centrala Williamsburg.

— Bine, accept ipoteza. Cine poate fi persoana respectivă?

— Din cantină, începu Baley, am fost urmărit de un grup de medievaliști. Am scăpat de ei, sau cel puțin așa am crezut, dar în mod evident cel puțin unul m-a văzut intrând în centrală. Am luat-o pe acolo – înțelegi? – tocmai pentru a scăpa de ei.

Comisarul căzu pe gânduri.

— Clousarr? Era împreună cu ei?

Baley aprobă din cap.

— Bine, spuse Enderby, îl vom interoga. Dacă știe ceva, vom scoate de la el tot adevărul. Ce aș mai putea

face, Lije?

— Stai așa! Nu s-a terminat. Înțelegei ideea mea?

— Ia să vedem... (Comisarul își încleștă mâinile.) Clousarr te-a văzut intrând în centrala atomoelectrică Williamsburg, sau altcineva din grupul său i-a transmis această informație. A decis să utilizeze faptul acesta pentru a te inculpa pe tine și a-ți stopa investigația. Asta vrei să spui?

— Pe aproape.

— Perfect. (Enderby păru să se anime înaintea sarcinii.) Evident, știa că soția ta făcea parte din organizația lui, motiv pentru care viața ta personală nu va fi supusă unei cercetări realmente minuțioase. A crezut că vei demisiona, în loc să te împotrivești dovezilor circumstanțiale. Apropo, Lije, ce-ai zice să demisionezi? Vreau să zic, dacă lucrurile capătă într-adevăr o întorsătură neplăcută. Am putea păstra tăcerea...

— Nici în ruptul capului!

— Cum vrei, strânse din umeri comisarul. Așadar, unde rămăsesem? Ah, da, Clousarr a făcut rost de un pulverizator alfa, probabil prin intermediul unui complice din centrală, iar un alt complice s-a ocupat de distrugerea lui R. Sammy. (Răpăi ușor cu vârful degetelor pe masă.) Nu-i o explicație prea grozavă, Lije.

— De ce?

— Prea improbabilă. Prea mulți complici. În plus, Clousarr are un alibi bătut în cuie pentru noaptea și dimineața crimei din Orașul Spațial. L-am verificat aproape imediat, deși eu am fost singurul care a știut motivul pentru verificarea acelui interval de timp.

— Comisare, rosti Baley, eu n-am afirmat nicio clipă că asasinul a fost Clousarr, ci *tu* ai spus-o. Putea să fie oricine din organizația medievalistă. Clousarr este doar un individ al cărui chip Daneel l-a recunoscut printr-o întâmplare. Nici măcar nu cred că joacă un rol important în organizație. Deși ceva mi se pare straniu la

el...

— Ce anume? se interesă Enderby suspicios.

— Știa că Jessie făcea parte din organizația lui. Crezi că-i cunoaște pe toți membrii organizației?

— Nu știu, însă într-adevăr știa despre Jessie. Poate că ea era importantă, fiind soția unui polițist. Poate că și-a reamintit-o tocmai din cauza aceasta.

— Vrei să spui că, pe neașteptate, a declarat că Jezebel Baley era membru al organizației medievaliste? Pur și simplu, așa? Jezebel Baley?

Enderby încuviință din cap.

— Îți repet că l-am auzit cu urechile mele.

— Asta mi se pare straniu, comisare. Dinainte de nașterea lui Bentley, Jessie nu și-a mai utilizat niciodată prenumele întreg. Știu asta cu siguranță. S-a alăturat medievaliștilor după ce renunțase la prenumele întreg. Și în privința asta sunt absolut sigur. Atunci de unde o cunoștea Clousarr după numele Jezebel?

Comisarul se înroși la față și vorbi repede:

— Păi, dacă-i vorba de asta, probabil c-a zis „Jessie”. Eu pur și simplu am completat numele, în mod automat. Da, sunt sigur de asta. A zis „Jessie”.

— Până acum ai fost absolut sigur c-a zis „Jezebel”. Te-am întrebat de câteva ori.

— Doar nu vrei să mă faci mincinos? ridică glasul Enderby.

— Pur și simplu mă-ntreb dacă nu cumva Clousarr n-a zis de fapt nimic. Mă-ntreb dacă nu cumva ai inventat totul. *Tu* o cunoști pe Jessie de douăzeci de ani și *tu* știi că se numește Jezebel.

— Ți-ai pierdut mințile, omule!

— Chiar așa? Unde ai fost azi după prânz? Ai lipsit cel puțin două ore.

— Mă *interoghezi*?

— Voi răspunde tot eu în locul tău. Ai fost în centrala atomoelectrică Williamsburg.

Comisarul sări de pe scaun. Fruntea îi sclipea, iar în

colțurile gurii se zăreau stropi albi de spumă.

— Ce dracu' vrei să spui?

— N-ai fost acolo?

— Baley, ești suspendat din funcție! Predă-mi legitimația.

— Nu încă. Ascultă-mă până la capăt.

— Nici gând! Ești vinovat. Ești complet vinovat și mă scandalizează tentativa ta ieftină de a mă face pe mine – *pe mine!* – să par că aș fi conspirat împotriva ta.

Își pierdu glasul pentru moment într-un chițait de indignare, apoi reuși să icnească:

— De fapt, ești arestat!

— Nu, rosti Baley apăsător, nu încă. Comisare, am în mână un blaster. Este îndreptat spre tine și este armat. Te rog, nu încerca vreo prostie, deoarece sunt disperat și vreau să termin ce am de spus. După aceea, n-ai decât să acționezi după cum îți place.

Cu ochii holbați, Enderby se zgâi la țeava amenințătoare din mâna detectivului.

— Baley, se bâlbâi el, pentru asta capeți douăzeci de ani în cel mai adânc nivel al închisorii Orașului.

R. Daneel se mișcă pe neașteptate și mâna sa prinse încheietura lui Baley. Vorbi încet:

— Nu pot permite aceasta, partenerule Elijah. Nu trebuie să pricinuiеști niciun rău comisarului.

Pentru prima dată de când R. Daneel intrase în Oraș, comisarul i se adresă direct:

— Tu, ține-l! Legea 1!

— Nu intenționez să-i fac niciun rău, Daneel, spuse repede Baley, dacă-l vei împiedica să mă aresteze. Ai spus că mă vei ajuta să rezolv cazul. Mai am patruzeci și cinci de minute.

Fără să elibereze încheietura lui Baley, R. Daneel zise:

— Comisare, cred că Elijah trebuie lăsat să vorbească. Mă aflu chiar în acest moment în legătură cu dr. Fastolfe...

— Cum? Cum? se răsti Enderby.

— Am asupra mea o unitate subbeterică autonomă, răspunse robotul.

Comisarul rămase cu ochii holbați la el.

— Mă aflu în legătură cu dr. Fastolfe, urmă inexorabil R. Daneel, care mi-a spus că ai lăsa o impresie neplăcută dacă ai refuza să îl asculți pe Elijah. Ar putea urma niște implicații care să te afecteze negativ.

Enderby se lăsă să cadă în scaun, amuțit.

— Comisare, vorbi Baley, afirm că azi ai fost în centrala atomoelectrică Williamsburg, ai obținut pulverizatorul alfa și i l-ai dat lui R. Sammy. În mod deliberat ai ales centrala Williamsburg, pentru a mă învinovăți. Ba chiar ai profitat de revenirea lui Gerrigel, pentru a-l invita la Departament și a-i înmâna o baghetă de dirijare reglată greșit în mod premeditat, pentru a-l duce în magazia de resurse fotografice, unde să-l descopere pe R. Sammy. Te-ai bizuit pe el pentru a pune un diagnostic corect în privința distrugerii robotului.

Detectivul coborî blasterul.

— Dacă dorești să mă arestezi, dă-i drumul, dar Orașul Spațial nu se va mulțumi cu atât.

— Motivul? se bâlbâi Enderby cu răsuflarea întretăiată. (Ochelarii i se aburiseră și-i scoase de la ochi, iar în absența lor își recăpătă expresia neajutorată și cumva vagă.) Ce motiv aș fi avut să procedez așa?

— M-ai adus într-o situație dificilă, nu? Va pune un băț în spițele anchetei Sarton, nu? În plus, R. Sammy știa prea multe.

— Prea multe *despre ce*, pentru numele lui Dumnezeu?

— Despre felul în care un spațial a fost asasinat acum cinci zile și jumătate. Comisare, *tu* l-ai ucis pe Sarton în Orașul Spațial!

Cel care vorbi fu R. Daneel. Enderby putu doar să-și încheșteze mâinile în păr și să scuture din cap.

— Partenere Elijah, rosti robotul, mă tem că ipoteza aceasta este discutabilă. După cum știi, este imposibil ca asasinul doctorului Sarton să fi fost comisarul Enderby.

— Ascultați atunci. Ascultați-mă! Enderby m-a implorat *pe mine* să preiau cazul, nu l-a repartizat niciunuia dintre detectivii care aveau o clasificare superioară mie. A făcut asta din câteva motive. În primul rând, am fost colegi de școală și s-a gândit că va putea conta pe faptul că nu m-aș putea gândi niciodată că un vechi prieten și un superior respectat ar putea fi un criminal. Altfel spus, a contat pe binecunoscuta mea loialitate. În al doilea rând, știa că Jessie făcea parte dintr-o organizație clandestină și se aștepta să mă poată îndepărta de la conducerea anchetei sau să mă șantajeze pentru a-mi obține tăcerea, dacă mă apropiam prea mult de adevăr. De fapt, nu-și făcea prea multe griji în direcția respectivă. La început, s-a străduit din răputeri să-mi trezească neîncrederea față de tine, Daneel, și să se asigure că noi doi aveam țeluri opuse. Știa de declasificarea tatălui meu și putea să bănuiască felul în care voi reacționa. Vedeți, este un avantaj ca ucigașul să conducă ancheta asupra propriei sale crime.

Comisarul își regăsi glasul și vorbi slab:

— Cum aș fi putut să știu despre Jessie? Se răsuci spre robot: Tu! Dacă transmiți asta spre Orașul Spațial, spune-le că-i o minciună! O minciună!

Baley interveni, ridicând vocea pentru o clipă și apoi o coborî într-un soi straniu de calm încordat:

— Este sigur că puteai să știi despre Jessie. Ești medievalist și faci parte din organizație. Ochelarii de modă veche! Ferestrele! Este evident că temperamentul tău are această orientare. Există însă dovezi și mai clare.

Cum a aflat Jessie că R. Daneel era robot? La momentul respectiv, am fost extrem de derutat. Desigur, acum știm că a aflat prin organizația medievalistă din

care făcea parte, dar explicația nu face decât să deplaseze întrebarea cu un pas mai înapoi. De unde știau *medievaliștii*? Comisare, tu însuși ai răspuns la întrebarea aceasta prin ipoteza că Daneel a fost recunoscut ca robot în timpul incidentului din magazinul de pantofi. Eu n-am crezut teoria asta. N-am putut s-o cred. Când l-am văzut prima dată pe R. Daneel, l-am considerat om și n-am nicio problemă cu vederea.

Ieri l-am rugat pe dr. Gerrigel să vină de la Washington. Ulterior am decis că aveam nevoie de el din mai multe motive, dar, în clipa când i-am telefonat, unicul meu scop fusese să testez dacă își va seama că Daneel este robot, fără să fi știut nimic de la mine.

Comisare, nu și-a dat seama! I l-am prezentat pe Daneel, a dat mâna cu el, am discutat toți trei și abia după ce subiectul a ajuns la roboții umanoizi, a înțeles natura lui Daneel. Iar el era dr. Gerrigel, principalul expert pământean în roboți! Vrei să spui că o mână de zurbagii medievaliști ar fi mai pricepuți decât el, în condiții de confuzie și tensiune, și în plus ar fi atât de siguri pe verdictul lor încât să pună toată organizația la treabă pornind de la impresia că Daneel ar fi robot?

Este evident că medievaliștii trebuie să fi știut din capul locului că Daneel era robot. Incidentul din magazinul de pantofi a fost pregătit în mod deliberat pentru a-i demonstra lui Daneel și, prin intermediul său, Orașului Spațial, amploarea sentimentelor antirobot din Orașul New York. A fost menit să deruteze situația, să deturneze suspiciunile de la individ spre populație ca un tot.

Dar dacă medievaliștii au știut din capul locului adevărul despre Daneel, de la cine au aflat? Eu nu le-am spus. La un moment dat, am crezut c-a făcut-o chiar Daneel, însă ipoteza respectivă nu poate fi reală. Singurul pământean care îi cunoștea identitatea erai tu, comisare!

— Este posibil și ca în Departament să existe spioni, replică Enderby cu o energie surprinzătoare. Medievaliștii puteau să-i fi infiltrat printre noi. Însăși soția ta era medievalistă și dacă nu ți se pare imposibil ca eu să fiu de asemenea unul dintre ei, de ce să nu existe și alții?

Colțurile buzelor lui Baley se îndepărtară într-un rânjel răutăcios.

— Haide să nu invocăm spioni misterioși, până nu vedem unde ne duce soluția directă. Eu afirm că tu ești informatorul cel mai evident, și cel real.

Privind retrospectiv, este interesant, comisare, să-mi amintesc cum starea ta de spirit era mai mult sau mai puțin jovială, după cum mă îndepărtam sau mă apropiam de soluție. Ieri dimineată, când am vrut să merg în Orașul Spațial, dar n-am dorit să-ți spun motivul vizitei, ai fost practic în pragul colapsului. Credeai că te descoperisem? Că era o cursă menită să te aducă în mâinile spațialilor? Mi-ai spus că-i urăști, ba chiar ai fost gata să izbucnești în lacrimi. Un timp am crezut că reacția era determinată de amintirea umilințelor îndurate în Orașul Spațial, atunci când ai fost considerat suspect, însă ulterior Daneel mi-a spus că sensibilitățile îți fuseseră cruțate cu discreție. N-ai știut niciodată că fusesesi suspectat. Panica ta se datora fricii, nu umilinței.

Apoi, când mi-am prezentat ipoteza complet eronată, în vreme ce tu participai prin intermediul circuitului trimensional, și ai văzut cât de departe mă aflam de adevăr, încrederea ți-a revenit. Ba chiar ai argumentat și le-ai luat apărarea spațialilor. După aceea ai fost destul de stăpân pe tine pentru o vreme, de-a dreptul încrezător. La momentul respectiv, am fost surprins că mi-ai iertat cu atâta ușurință acuzațiile greșite la adresa spațialilor, deși anterior îmi ținuseși o întreagă prelegere despre sensibilitatea lor. Erai încântat de eroarea mea.

L-am apelat apoi pe dr. Gerrigel și ai dorit să știi în

ce scop o făcusem, dar n-am vrut să-ți spun. Asta te-a aruncat din nou în ghearele deznădejdiei, deoarece te temeai...

R. Daneel ridică pe neașteptate mâna:

— Partenere Elijah!

Baley își privi ceasul – 23:42!

— Ce este? întrebă el nerăbdător.

— Este posibil ca tulburarea comisarului să fi fost determinată de temerea că vei descoperi legăturile sale cu medievaliștii, în cazul în care admitem existența acestora. Nu există totuși nicio legătură între el și crimă. Este imposibil să fi fost implicat în ea.

— Greșești, Daneel, replică Baley. Comisarul nu știa ce doream să discut cu Gerrigel, dar putea deduce fără mare greutate că era vorba despre roboți. Lucrul acesta l-a speriat, fiindcă un robot avea o legătură foarte strânsă cu asasinarea lui Sarton. Nu-i adevărat, comisar?

Enderby scutură din cap:

— Când se va termina aiureala asta..., începu el dar amuți negăsindu-și cuvintele.

— Cum a fost comisă crima? întrebă Baley cu o furie mocnită. C/Fe, fir-ar al dracu'! C/Fe! Utilizez denumirea ta, Daneel. Beneficiați din plin de atuurile unei societăți C/Fe, totuși nu înțelegeți felul în care un pământean s-ar putea folosi de ea, cel puțin pentru un avantaj temporar. Dă-mi voie să-ți explic.

Nu există nicio dificultate pentru un robot de a traversa ținutul din exteriorul Orașului. Nici chiar noaptea. Nici chiar neînsoțit. Comisarul i-a dat un blaster lui R. Sammy și i-a spus unde și când să se ducă. El însuși a intrat în Orașul Spațial prin poarta Personalului, unde și-a lăsat propriul blaster. L-a luat pe celălalt de la R. Sammy, l-a ucis pe Sarton, i-a dat blasterul lui R. Sammy și acesta a revenit în Orașul New York, străbătând câmpia exterioară. Iar azi l-a distrus pe R. Sammy, ale cărui cunoștințe deveniseră primejdioase.

Asta explică totul. Prezența comisarului și absența armiei... În plus, nu mai este necesar să presupunem că un locuitor al Orașului a trebuit să parcurgă aproape doi kilometri noaptea, sub cerul liber.

Cu toate acestea, când Baley termină de vorbit, R. Daneel rosti:

— Îmi pare rău, partenere Elijah, și în același timp îmi pare bine pentru comisarul Enderby, dar teoria ta nu explică nimic. Ți-am spus că proprietățile cerebro-analitice ale comisarului sunt de asemenea natură încât este imposibil ca el să fi comis o crimă premeditată. Nu cunosc termenul exact care ar putea fi aplicat acestei realități psihologice: lașitate, conștiință sau compasiune. Cunosc definițiile de dicționar ale termenilor respectivi, însă nu mă pot pronunța. Oricum, comisarul nu a ucis.

— Mulțumesc, șopti Enderby iar vocea îi căpătă putere și încredere. Nu știu care îți sunt motivațiile, Baley, sau de ce încerci să mă distrugi în felul acesta, dar voi ajunge eu la capătul firu...

— Așteaptă, spuse Baley. Încă n-am terminat.

Trânti cubulețul de aluminiu pe biroul lui Enderby și se strădui să simtă siguranța pe care spera că o radia. De o jumătate de oră, își ascunsese sieși faptul că *habar n-avea* ce conținea filmul. Încearca o cacealma, dar altceva nu-i mai rămăsese de făcut.

Enderby tresări înaintea obiectului micuț.

— Ce-i asta?

— Nu-i o bombă, făcu Baley sardonice, ci doar un microproiector obișnuit.

— Și? Ce va dovedi el?

— Păi... să ne uităm.

Unghia sa atinse una dintre fantele cubului și un colț al cabinetului se încețoșă, apoi se luminează, prezentând o scenă tridimensională străină.

Cadrul se ridica din podea până în plafon și se extindea dincolo de pereții încăperii. Era scaldat într-o lumină cenușie al cărei spectru nu fusese niciodată

furnizat de utilitățile Orașului.

„Trebuie să fie zorii despre care vorbesc spațialii”, gândi Baley cu un fior de neplăcere amestecată cu o atracție perversă.

Scena prezenta domul lui Sarton. Cadavrul acestuia, un morman oribil de resturi carbonizate, umplea centrul imaginii.

Ochii lui Enderby se holbară, privind.

— Știu, zise Baley, comisarul nu-i un asasin. Nu trebuia să mi-o amintești, Daneel. Dacă aș fi putut ocoli lucrul acesta mai devreme, aș fi avut și soluția. De fapt, n-am întrezărit calea de ieșire decât acum vreo oră, când, într-o doară, ți-am spus că manifestaseși curiozitate despre lentilele de contact ale lui Bentley. Asta a fost, comisare! Atunci mi-am dat seama că miopia și ochelarii tăi reprezentau cheia. Bănuiesc că cei de pe Lumile Exterioare nu știu ce este miopia, altfel ar fi ajuns aproape imediat la soluția crimei. Comisare, când ți-ai spart ochelarii?

— Ce vrei să spui? se încruntă Enderby.

— Când m-ai chemat ca să-mi încredințezi cazul, mi-ai spus că ți-ai spart ochelarii în Orașul Spațial. Am bănuț că i-ai spart în tulburarea și agitația care te-au cuprins când ai auzit despre crimă, dar *tu însuți* nu mi-ai mărturisit-o niciodată și n-am avut niciun motiv să fac presupunerea respectivă. Ba chiar, dacă ai fi intrat în Orașul Spațial cu gândul să comiți o crimă, erai deja suficient de agitat pentru ca să-ți scapi ochelarii și să-i spargi *înainte* de comiterea crimei. Așa este, nu? De fapt, ce s-a-ntâmpat?

— Nu văd scopul întrebării, partenere Elijah, interveni R. Daneel.

„Mai sunt partenerul Elijah pentru numai zece minute”, gândi Baley. „Mai iute! Vorbește iute! Și gândește iute!”

În timp ce vorbea, manevră imaginea filmată în domul lui Sarton. O extinse cu stângăcie, cu degete

nesigure în tensiunea care-l copleșea. Treptat, prin transfocări sacadate, cadavrul se apropie, crescând. Baley aproape că putea simți duhoarea cărnii carbonizate. Capul, umerii și partea de sus a unui braț erau legate de partea inferioară a trupului prin restul înnegrit al coloanei vertebrale din care se desprindeau cioturile arse ale coastelor.

Baley trase cu coada ochiului spre comisar. Enderby închisese ochii și se îngălbenise la față. Detectivul simțea de asemenea că i se face rău, dar *trebuia* să privească. Utilizând comenzile transmițătorului, ocoli lent cadavrul, rotind imaginea și prezentând-o din diverse unghiuri. La un moment dat, unghia îi lunecă și podeaua din imagine se înclină brusc și se extinse până ce ea și leșul deopotrivă deveniră o ceață care depășea puterea de rezoluție a transmițătorului. Detectivul reduse transfocarea, îndepărtând trupul.

Continua să vorbească. Trebuia s-o facă. Nu se putea opri până nu găsea lucrul pe care-l căuta. Iar dacă nu-l găsea, toată vorbăria lui ar fi fost zadarnică. Mai rău decât zadarnică... Inima îi bubuia, la fel ca și capul.

— Comisarul, vorbi el, nu putea comite o crimă premeditată. Perfect adevărat! *Premeditată*. Însă orice om poate să ucidă accidental. Comisarul n-a intrat în Orașul Spațial pentru a-l ucide pe Sarton. Voia să te ucidă pe tine, Daneel, *pe tine*! Există ceva în cerebroanaliza lui care să indice c-ar fi incapabil să distrugă o mașină? Așa *ceva* nu ar fi asasinat, ci doar sabotaj.

Comisarul este un medievalist cu trup și suflet. A lucrat alături de Sarton și cunoștea scopul pentru care fuseseși proiectat, Daneel. Se temea că scopul respectiv putea fi atins, că pământenii vor fi în cele din urmă înstrăinați de Pământ. De aceea, a decis să te distrugă pe tine, Daneel. Erai singurul robot de acest tip care fusese construit deocamdată și avea toate motivele să creadă că, prin demonstrarea amplitudinii și deciziei

mișcării medievaliste pământene, avea să-i descurajeze pe spațiali. Știa că pe Lumile Exterioare exista o opinie publică puternică în favoarea stopării proiectului Orașului Spațial. Probabil că Sarton discutase cu el despre asta și de aceea a considerat că distrugerea robotului va fi picătura care să umple paharul.

Nu afirm că gândul de a te lichida pe tine, Daneel, a fost unul plăcut. Bănuiesc că l-ar fi pus pe R. Sammy s-o facă, dacă tu n-ai fi avut un aspect atât de uman încât Sammy să nu poată sesiza ori înțelege deosebirea. Legea 1 l-ar fi oprit. Comisarul ar fi pus alt om s-o facă, însă el era singurul care avea acces permanent în Orașul Spațial.

Dați-mi voie să reconstruiesc cam ce plănuise comisarul. Recunosc că-i doar o ipoteză, dar cred că se apropie destul de mult de adevăr. A stabilit întâlnirea cu Sarton, însă în mod premeditat a venit mai devreme, de fapt, în zori. Bănuiesc că Sarton ar fi dormit, dar tu, Daneel, ai fi fost treaz. Apropo, Daneel, presupun că stăteai în domul lui Sarton, nu?

— Ai dreptate, partenere Elijah, încuviință R. Daneel.

— Să continui atunci. Comisarul s-ar fi apropiat de ușa domului, Daneel ar fi receptat o salvă de blaster în piept sau în cap și ar fi fost distrus. Comisarul s-ar fi îndepărtat apoi grăbit pe străzile Orașului Spațial, pustii la revărsatul zorilor, revenind în locul unde aștepta R. Sammy. I-ar fi înapoiat blasterul și apoi s-ar fi întors agale spre domul lui Sarton. Dacă ar fi fost necesar, ar fi „descoperit” el însuși robotul distrus, deși ar fi preferat s-o facă altcineva. Dacă ar fi fost întrebat de ce venise atât de matinal, cred că ar fi spus că venise să-l anunțe pe Sarton despre zvonurile privind un atac medievalist asupra Orașului Spațial, rugându-l să ia măsuri discrete de evitare a unui conflict deschis între spațiali și pământenii. Distrugerea robotului i-ar fi întărit spusele.

Dacă ar fi fost întrebat despre intervalul cam lung scurs între intrarea în Orașul Spațial și sosirea la domul lui Sarton, comisarul ar fi putut spune... ia să vedem... că văzuse pe cineva furișându-se pe străzi și îndreptându-se spre ținutul înconjurător. Îl urmărise pentru o vreme pe necunoscut, dar nu-l identificase. În felul acesta, spațialii ar fi fost încurajați să urmeze o pistă falsă. Cât despre R. Sammy, el n-ar fi fost băgat în seamă de nimeni. Un robot, printre atâția de la fermele automatizate din exteriorul Orașului. Sunt aproape de adevăr, comisare?

— Eu nu l-am..., se foi Enderby.

— Nu, aprobă Baley, nu l-ai ucis pe Daneel. El se află aici și, de când a venit în Oraș, ți-a fost imposibil să-l privești în ochi, ori să i te adresezi pe nume. Privește-l acum, comisare!

Enderby nu putu s-o facă. Își acoperi fața cu palme tremurătoare.

Măinile la fel de tremurătoare ale lui Baley aproape că scăpară transmițătorul. Găsise!

Imaginea era focalizată acum asupra intrării principale în domul lui Sarton. Ușa rămăsese deschisă, glisând în locașul ei din perete pe ghidajele din metal lucitor. Jos, în ele... Acolo! Acolo!

Sclipirea era inconfundabilă.

— Iată ce s-a întâmplat, urmă detectivul. Te aflai la dom, când ți-ai scăpat ochelarii. Probabil că erai agitat și știu cum te comporti în asemenea ocazii. Îți scoți ochelarii de la ochi și-i ștergi. Așa ai făcut și atunci, dar mâinile îți tremurau și i-ai scăpat – poate că ai și călcat pe ei. Oricum, i-ai spart, și în aceeași clipă ușa s-a deschis și a apărut o siluetă care semăna cu Daneel.

Ai tras cu blasterul în ea, ai cules resturile ochelarilor și ai fugit. *Spațialii* au descoperit cadavrul, nu tu, și când ai revenit acolo ai aflat că nu-l uciseseseși pe Daneel, ci pe Sarton, care se sculase mai devreme. Spre ghinionul lui, Sarton îl proiectase pe Daneel după

chipul și asemănarea sa, iar în momentul acela de tensiune, lipsit de ochelari, nu i-ai putut deosebi... Iar dacă vrei dovada fizică, iat-o acolo!

Imaginea domului lui Sarton tremură și Baley așeză cu atenție transmițătorul pe birou, fără să-și desprindă mâna de pe el.

Trăsăturile lui Enderby erau deformate de groază, iar ale lui Baley de încordare. R. Daneel părea indiferent.

— Daneel, ce era sclipirea aceea din culisa ușii? arătă detectivul.

— Două cioburi minuscule de sticlă, răspunse inexpressiv robotul. N-au însemnat nimic pentru noi.

— Vor însemna acum. Sunt fragmente de lentile concave. Măsurăți-le proprietățile optice și comparați-le cu ale ochelarilor pe care-i poartă acum Enderby. *Nu-i sparge, comisare!*

Se repezi spre acesta și-i smulse ochelarii din mâini. Îi întinse spre R. Daneel, gâfâind:

— Cred că asta constituie dovada clară că el a fost la dom anterior momentului știut până acum.

— Eu sunt convins, spuse R. Daneel. Acum înțeleg că cerebro-analiza comisarului m-a abătut complet de la pista reală. Te felicit, partenere Elijah!

Ceasul lui Baley arăta 24:00. Începea o nouă zi.

Comisarul își coborî încet capul pe brațe. Cuvintele i se auziră înăbușit, printre suspine:

— A fost o eroare... O eroare... N-am vrut să-l omor.

Pe neașteptate, lunecă de pe scaun și rămase inert pe podea.

R. Daneel sări spre el, rostind:

— I-ai pricinuit un rău, Elijah. Asta nu este bine.

— Doar n-a murit, nu?

— Nu, este doar inconștient.

— O să-și revină. Cred că stresul a fost prea mare pentru el. N-am avut încotro, Daneel, am fost nevoit să procedez în felul acesta. Nu aveam nicio dovadă

concretă care să poată fi prezentată tribunalului, numai ipoteze. A trebuit să-l înghesui în colț, să-l șicanez și să prezint scenariul treptat, sperând că el va ceda. A cedat, Daneel. L-ai auzit mărturisind, da?

— Da.

— Ei bine, ți-am promis că va fi în beneficiul Orașului Spațial, așa că... Stai, își revine.

Comisarul gemu. Pleoapele îi tresăriră și se deschiseră. Îi privi în tăcere pe cei doi.

— Comisare, vorbi Baley, mă auzi?

Enderby încuviință din cap apatic.

— Perfect. Ei bine, spațialii au probleme mai importante pe cap decât să te pună pe tine sub acuzație. Dacă ai coopera cu ei...

— Ce? Ce?

În ochii comisarului începuse să înflorească un licăr de speranță.

— Ești probabil un personaj important în organizația medievalistă din Oraș, poate chiar la nivel planetar. Manipulează-i pe medievaliști în direcția colonizării spațiale. Îți dau și o idee pentru lozinca de propagandă: „Putem reveni la sol – dar pe alte planete!”

— Nu-nțeleg, bolborosi comisarul.

— Asta doresc spațialii. Și așa să mă ajute Dumnezeu, asta-mi doresc și eu acum, după o mică discuție pe care am avut-o cu Fastolfe. Asta își doresc ei, mai mult decât orice. Venind pe Pământ și stând aici în acest scop, riscă permanent să se îmbolnăvească și moară. Dacă uciderea lui Sarton te va ajuta să împingi medievalismul în direcția reluării colonizării galactice, probabil că o vor considera un sacrificiu meritoriu. Acum înțelegeți?

— Elijah are dreptate, interveni R. Daneel. Ajută-ne, comisare, și vom da uitării trecutul. Vorbesc în numele doctorului Fastolfe și, în general, al oamenilor noștri. Desigur, dacă ai accepta să ne ajuți doar pentru ca după aceea să ne trădezi, nu trebuie să uiți că deținem

dovada vinei tale. Sper că înțelegi și acest aspect. Este dificil pentru mine să îl menționez.

— Nu voi fi condamnat? întrebă comisarul.

— Nu, cu condiția să ne ajuți.

Lacrimile umplură ochii lui Enderby.

— Sigur că da. A fost un accident. Explică-le! Un accident. Am făcut ceea ce mi s-a părut corect.

— Dacă ne ajuți, rosti Baley, *atunci* vei face ceea ce este corect. Colonizarea spațială reprezintă unica salvare posibilă a Pământului. Ți vei da seama de asta, dacă vei analiza problema fără prejudecăți. Dacă vezi că nu reușești, stai puțin de vorbă cu Fastolfe. Iar acum poți începe să fii de ajutor, mușamalizând cazul R. Sammy. Declară că a fost un accident sau altceva. Închide dosarul!

Se sculă în picioare.

— Și nu uita: eu nu sunt singurul care cunoaște adevărul. Dacă încerci să scapi de mine îți semnezi autodistrugerea. Tot Orașul Spațial știe cine a fost ucigașul. Ai înțeles asta, da?

— Nu mai este necesar să insiști, Elijah, spuse R. Daneel. Este sincer și ne va ajuta. Toate acestea sunt evidente în cerebro-analiza lui.

— Bine. Atunci eu plec spre casă. Vreau să mă îngrijesc ca Jessie și Bentley să reînceapă o existență normală. Și vreau să dorm... Daneel, tu vei rămâne pe Pământ după plecarea spațialilor?

— Nu am fost informat, răspunse robotul. De ce întrebi?

Baley își mușcă ușor buza.

— Nu crezusem că voi spune vreodată așa ceva unui robot, însă... am încredere în tine. Ba chiar te admir. Eu sunt prea bătrân ca să părăsesc vreodată Pământul, dar când școlile pentru emigranți vor fi înființate, voi avea grijă de Bentley. Poate dacă într-o bună zi, tu și Bentley, împreună...

— Poate, încuviință R. Daneel inexpressiv.

Robotul se întoarse spre Enderby, care îi privea cu o expresie sfârșită, înapoia căreia se citea totuși revenirea vitalității.

— Prietene Julius, spuse R. Daneel, am încercat să înțeleg unele remarci pe care Elijah mi le-a adresat mai devreme. Poate că am început să le înțeleg deoarece, în mod neașteptat, mi se pare că distrugerea a ceea ce nu ar trebui să existe – mai precis, distrugerea a ceea ce voi, oamenii, numiți „rău” – este mai puțin justificată și mai puțin dezirabilă decât transformarea răului în ceea ce voi numiți „bine”.

Ezită, apoi parcă surprins de propriile sale cuvinte, adăugă:

— Mergi și de acum să nu mai păcătuiești.

Brusc surâzător, Baley îl prinse pe R. Daneel de cot și ieșiră pe ușă, unul lângă celălalt.

^[1] Editura Teora, 1994 (n. trad.).

^[2] Editura Teora, 1994 (n. trad.).

^[3] Editura Teora, 1994 (n. trad.).

^[4] În volumul *Povestiri cu roboți*, Editura Teora, 1995 (n. trad.).

^[5] Editura Teora, 1994 (n. trad.).

^[6] Editura Teora, 1993 (n. trad.).

^[7] Editura Teora, 1996 (n. trad.).

^[8] Între momentul scrierii acestor rânduri (1983) și anul morții sale (1992), Isaac Asimov a mai scris din ciclul „Roboților” romanul *Roboții și Imperiul* și culegerile de povestiri *Robot Dreams (Visele roboților, 1986)*, *Robot Visions (Viziunile roboților, 1990)* și romanul *The Positronic Man (Omul pozitronic, Editura Teora, 1993)* (n. trad.).

^[9] Echivalentele românești ale celor două nume biblice sunt Izabela și Ilie. Izabela a fost soția lui Ahab, rege al Israelului. Proorocul Ilie a blestemat-o și i-a prezis că va muri sfâșiată de câini (Biblia, Cartea întâi a Regilor) (n. trad.).

^[10] Coeficient de Inteligență (n. trad.).

^[11] Expresia originală, „a painted Jezebel”, este folosită în limba engleză pentru a desemna o femeie de moravuri ușoare (n. trad.).

^[12] Satelit natural al lui Saturn (n. trad.).

^[13] Satelit natural al lui Uranus (n. trad.).

^[14] Râu american lung de 525 km care trece prin statele Pennsylvania și New York (n. trad.).